

Все це, звісно, хоч
так: „Ця історія ст
зимні океанські х
розбивалися об с
Ост-Індської комп
пляжах закутані в
рипливу збирал
ілком безкоштов
було там ні чайок
середню собаку,
той острів з усіх б
подумати вітер т
острова). Ні тобі з
о п'ятій ранку, ні в
поціновувачів „жит
l'ours" з ілюстраці
персонажів, оскільки
до цього часу не
було ніхто з іх
в історії

ІРЕНА КАРПА

з роси, з води і з калабані

**ОБЕРЕЖНО,
НЕНОРМАТИВНА
ЛЕКСИКА**

ІРЕНА КАРПА

з роси, з води і з калабані

ВИДАВНИЦТВО

КЛУБ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ

Харків

2012

Все це, звісно,

Все це, звісно, так: „Ця історія зимні океанські розбивалися об Ост-Індської к пляжах закута припливу збира цілком безкош було там ні чай середню собак той острів з усі подумати, вітер острова). Ні то о п'ятій ранку, поціновувачів > l'ours" з кухлем пообідніх сибар недопитою пл

УДК 821.161.2
ББК 84.4УКР
К26

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Дизайнер обкладинки *Гриця Ерде*

Карпа І.

К26 *З роси, з води і з калабані / Ірена Карпа ; худож. Г. Ерде. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. — 320 с. : іл.*

ISBN 978-966-14-3902-2

Історії з дитинства, які дітям читати заборонено! Мемуари зірки, за яку жоден літературний негр не взявся б писати автобіографію! Тож все сама: попри глянцевої обкладинки, попри спалахи софітів Ірена Карпа запрошує вас до свого раю з ковбасами замість райських кущів. Вона тішитиме вас безкомпромісною дитячих спогадів (*З роси...*), бентежитиме картинами підсвідомості, які не навідували навіть Сальвадора Далі (...з води), зваблюватиме приватними розмовами в богемному середовищі (...і з калабані).

УДК 821.161.2
ББК 84.4УКР

- © Карпа І., 2011
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2012
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2012

ISBN 978-966-14-3902-2

З роси...

Give a man a type-writer and
he becomes a writer.

Charles Bukovski. *Ham on Rye*

З роси...

Замість інтро: Люди і їхні фотографії

Моя вчителька хімії в усі випускні альбоми своїх учнів завше давала ту ж саму фотографію. З часів своєї, вочевидь, іще студентської молодості, чорно-білу. На таких прийнято було, наганяючи містичності чи просто загадковості, задумливо сидіти впівоберта, дивитися в туманну далечінь, туди, куди ще не добіг час, — бо ж фото робилося в радянську епоху, де про жодну містику казати було зась. Виглядало це фото в нових альбомах дивно — всі вчителі були такими, як щодня: хто роззявлений, хто роблено усміхнений, хто трохи переляканий (бо нефотогенічний), хто собі просто природний (таке траплялося найрідше), — і тільки вона одна була наче гостею з потойбіччя, застиглою в часі.

Що викликало у неї цю потребу, незрозуміло. Віра в те, що це найкрасивіша її фотографія? Як на нашу думку, вона зовсім і не змінилася, вік фотографії видавала хіба що її чорно-білість, а сама вчителька власною персоною і надалі викликала голодний захват моїх ровесників за кожного вдягання коротшої, ніж в інших, спідниці. В такі дні рясно падали під парти ручки, здіймався шепіт і валентність елементів різко підвищувалася наперекір усім законам природи.

У дитинстві я собі подобалась на одній-єдиній фотографії, де нітрохи не була на себе схожою. Не схожою на себе, сумну і нефотогенічну, зате схожою — як мені здавалося — на красиву й смагляву Мар'яну Кухаручку. На руках на тій фотографії я тримала свою сестру, велике і рум'яне немовля, на яке фотограф виставив усе студійне світло, так що в очі стрімко впадав метелик на її повзунах, а мої бантики, комірець, усмішка й кошечки (їх можна було навіть прийняти за довгі й грубі, закладені бубликами!) тонули в півтемряві. Чи варто й казати, що фотографія була чорно-білою. На кольоровій (з того самого періоду) ми з сестрою, завдяки бракові чи надлишкові якогось хімікату в яремчанському фотоательє, вийшли геть чисто рудими. А для дітей нема страшнішої біди.

Коли знаходилася чиясь подерта фотографія десь на асфальті чи в кущах, нам довго думалося, що б то з нею робити. Чи є ще ця людина на землі, чи вже нема. Порвала вона цю фотку сама, бо собі не подобалася, чи порвав її той, чиє серце й само подерлось на кавалки через цю людину. Ми, малі, складали ці знімки до купи, мастили зі звороту силікатним клеєм і чіпляли до аркуша в косу лінійку. А що, як цю людину шукає хтось? Міліціонер, що стояв коло магазину, де продавали пиріжки з лівером, узяв у нас одного разу такий фоторобот. На ньому була дівчина з чорним волоссям і в білому плетеному светрі. Вона стояла, обіпершись на спинку стільця, вигнувши красиво спину, що закінчувалась дупою в тісних бар-

11

хатних лосінах. А от наступного разу, коли ми склеїли дядька з вусами у піджаку і кепці, міліціонер його чогось не взяв. Мабуть, шукати було безнадійно.

Моя подружка Леська одного разу в татових шухлядах викопала фотографію й листи одної вчительки. Та вчителька писала її татові вірші про те, що в речку абі-да канєт і серце майо не камень. Тоді, в класі п'ятому, Леська твердо знала, що ті вірші тьотька пише сама, спеціально для її тата. А на фотографії вона і взагалі була з гітарою. Білява така, з хімією, у светрі під горло. «Міше на пам'ять» — писалося ззаду. В Сибіру, здається, жила. Там светри під горло — цілковита необхідність, дарма що кусаються. А ще на гітарі були наклейки — квіточка і теж тьотька. Тільки чорнява, з шиньйоном і родимкою на щоці.

Інша моя Леська, вже виходячи заміж, віддала мені стоси різних кольорових фотографій з усіма колишніми. Чи просто з друзями чоловічої статі. Чи, ще простіше, зі знайомствами на вечір у барі, але той вечір чогось увінчувався зніманнями «на довгу пам'ять про», і Леську де-не-де хапали на тих фотках за цицьки, і Лесьці це подобалось. Бо навіть крізь гольф чи сведер було видно, що кращих цицьок не знайдеш у всій Івано-Франківській області. Хтозна, чого вона вирішила так вчинити з тими свідченнями юності в маленькому містечку. Видно, у двобої порядної газдині з першою дівкою на селі ніяк не могла перемагати дружба. Тільки от я, скотина, весь той архів золотого минулого десь провтикала.

13

Як і всю свою купу альбомів, що їх то істерично намагалися спалити вже мої колишні, то я сама не пам'ятала, куди в безкінечних сновиганнях вони за мною переїхали і де осіли.

Втім, якщо подумати, то у тих, давніх фотографій, зроблених звичайною мильницею й видрукованих на звичайному папері, все-таки більше шансів на виживання, ніж у теперішніх, цифрових, збережених на хард-диску, флешці, дівіді, портативному вінчестері чи викинутих у Мережу — так що паперу їм ніколи не понюхати. Бо де гарантія, що хтось їх збереже на сервері майбутнього? Хіба що створити ресурс «Запилюжене горище», куди спрагле ностальгії людство скидатиме все своє порване, компрометуюче, чорно-біле, дороге душі й не потрібне розумові. А потім влаштувати грандіозний горищаний розпродаж — і хай люди купують чи беруть собі ті знімки задарма. Все одно ж ми всі, в кінцевому рахунку, на одне лице. Тільки історії у нас інколи бувають різні.

24.12.10

Чорний день

12

Коли ми були дітьми, я відмалечку вже була адекватною, а Галя тоді мало що торопала в житті. Було це пов'язане тільки з тим, що вона молодша на шість років, чи більше з тим, що я вирізнялася неймовірними здібностями, — точно не скажу. Тільки от вірила вона

13

геть усьому, що я їй напарю. Мали ми один сакральний забобон — тему про чорний день. Її, цю тему, запровадила Наталя Петрівна на заняттях із художньої творчості. Чорний день стосувався як прямих речей, так і перевернутих. Тобто Наталя Петрівна на прикладній композиції про шматок якоїсь класної кольорової шкіри, що мала піти на об'ємну аплікацію, могла сказати:

— Не ріж посередині! Економ, скраю ріж. Лиши матеріалу на чорний день.

Так само на чорний день міг лишатися добрий клей чи суперякісний розчинник, акварельні ленінградські фарби чи пензлики з білячих хвостиків. Останні в певний час стали диким дефіцитом — чорний день уже дихав нам у спину.

А ще чорний день, як і ядерна війна, — хоч і був сам по собі жахливим явищем — використовувався у педагогічно-іронічному контексті.

— Ша-ма-ла! — по складах ділила прізвище мого однокашника Наталя Петрівна. — Ну що ти чорний фон по сотому разу перекриваєш? Га? Бо не страшно, да, не страшно — бо чорний фон уже ніяким брудасом не запартачиш. А драпіровку кому лишив? Пушкіну? На чорний день?!

Пушкін, бідний російський поет, зринав у побуті західноукраїнських пересічних споживачів значно частіше, ніж того могли сподіватися інтелігентні апологети «їхнього всьо» в Росії. Пушкін у нас мив тарілки, робив домашню з алгебри, сапав грядки і попросту

13

виконував усе те, що нормальній дитині було виконувати впадло.

Так ось. Про Пушкіна ми з сестрою думали тільки тоді, коли його образ зринав із татових вуст: «А взуття хто поскладає — Пушкін?» Ми уявляли собі, як поет зі своїми чорними бакенбардами пореється у нас у коридорі. Але скільки не зітхай, бакенбарди самі не з'являться — береш ганчірку, протираєш полиці, складаєш взуття. І, що найсумніше, — ніяких тобі бонусів. Просто субота є субота. І в суботу, будь ласкавий, прибирай. І якщо у школі всі ставили іншим у приклад мене, бо відмінниця, тут усе було навпаки. Мама ставила мені в приклад тупеньких, але рухливих і роботящих дітей, як-от Оксана Наконечна. А на мене мама казала: — Рохля. Ти все мені на зло робиш, щоби більше не просила, да?

Я вже була звикла до того, що я рохля. Навіть у дзеркало на себе спокійно дивилася, і на фотки, де я стою, чорно-біла і вайлувата, і тримаю за кермо пластикову машинку, явно задебільну для мого поважного восьмирічного віку, і два пасемця рідкого волосся прилипли до спітнілого великого лоба. Дивлюся спокійно і думаю: «О. Рохля».

Але так, щоби на зло, то не. Мама, звісно, могла мені ставити в приклад роботящу Оксану Наконечну, котра, завидівши чудо техніки — наш пилосос (вони ще не мали), могла за двадцять хвилин пропилососити нам усю квартиру. Вдячна вже за чудо потриматися за

14

15

Чудо... Я цим свідомо користувалася. Якщо хоче людина попрацювати, хто ж безсердечно стане відбирати у неї право на працю?!

— Ти — як твій тато! — не вгавала мама. — Керівники. Лиш би самим нічого не робити й іншими командувати.

Насправді командувати у мене не виходило навіть самою собою. І якщо свята (за маминими словами) Оксана Наконечна швиденько все прибирала і бігла гуляти, то я була... як би то сказати... трохи не тої комплекції. Бігти — задача непосильна. Забагато в мені було кілограмів і власної гідності. Відповідно, через те я й прибирати швидко не могла. Бо була естеткою. Сиджу, бувало, перед етажеркою триповерховою: внизу складені найменш красиві й зовсім нелюбимі гумові надувні пупси, конструктори в коробках і вкрадена у когось надворі пластмасова гальба — це Пекло. Вище йде наш, земний Світ — ляльки, їхні столики і шафки. Сидять, чай собі п'ють, одяг одна одній показують. А зовсім нагорі, де небожителі, стояло все найкрасивіше — нові іграшки, м'які звірі (ляльок я ненавиділа, звірів любила) та інші гарні предмети, що не піддавалися класифікації. Тут у мене Рай. Ну, і звісно, що цілий Світ триповерхової етажерки так за просто й остаточно не вкомплектувати — повсякчас потрібне дизайнерське втручання Вищого Розуму. Мого — в цьому випадку.

Так що таке. А мама на цю містику реагувала скакалкою. Тобто скакалкою мені по дупі. Хтось їй сказав, що то каталізатор. А я — ні фіга. Сиджу собі, складаю

16

12

мешканців трьох світів, співаю тужливих народних пісень і мрію, що через відкрите вікно почують мене якісь заїжджі журналісти з телебачення і прийдуть до нас на четвертий поверх брати інтерв'ю. Як, спитають вони, вам вдається так доладно розкласти ваші іграшки і так особливо співати?..

Саме на неї, спасенну «особливість», я тільки й сподівалася. Бо інакше шансу не було жодного — голос у мене не дзвенів дзвіночком, а гудів трубкою, в яку запхали ту саму ганчірочку, що я нею стелаж недовитирала. Тож ніколи, ніколи мене не ставили ні солісткою в хорі, ні ведучою на урочистих заходах — дарма що мала добрі дикцію і слух. Пхали мене до тих голосів, де не ставало «тримальників партії». Або де конче треба когось низького, баритонного, а хлопчики тоді ще, перед мутацією голосу, пищали так, що мати василева...

— Карпа. Будеш третім голосом.

А то й четвертим. Одного разу п'ятим. Хоча я й першим могла завити не гірш за Лару Процючку, якщо постаратися. Тільки ж усе одно перший голос — це для красивих худих білявок, у крайньому разі світлорусявок, із цибатими ногами і витріщеними ланячими очима (як у Лари Процючки). А я яка — подивіться на фотографії з машинкою: змінилося небагато. Гірка моя доленька. Але, в принципі, завжди потай вірилося, що мій унікальний талант тримають теж на Чорний День...

17

Коли мав прийти Чорний День, ніхто точно не знав. Але ніхто й не сумнівався у його невідворотності: приїде стопудово. І тим, хто до нього не підготувався, будуть тапки. Галя їм настане. Не моя сестра, а справжня галя — гаплик, іншим словом. Отже, треба готуватися. Недоспати, недоїсти, але підготуватися гідно.

Хоча, може, такими серйозними категоріями ми з сестрою й не керувалися, зажучучи привезені батьками з Польщі й Чехії цукерки й шоколадки.

— Діти, а куди то ви понесли? — дивувалася кондитерським недоїдкам мама.

— На чорний день ховати, — діловито відказувала Галя. Їй усе, що я пояснила й обґрунтувала, видавалося безапеляційно важливим і апріорі зрозумілим дорослому світові, послом якого я була.

— Вкуси себе за язик! — лякався тато. — Не дай Боже нам такого дочекатися.

Ми пильно дивилися в очі батькам і впевнено продовжували свою траєкторію до розкладної тахти. Саме там, у дірках під внутрішньою оббивкою, ми і склали наше все на Чорний День.

— Ку-бі-кі-ру-бі-кі, анас-та-сія! — любила співати Галя. Співала вона це багато-багато разів підряд, як мантру. І тільки коли до її куртуазної мелодійки доєднувалися по черзі ми з мамою (наші голоси зливалися з її, і вона не надто помічала інтервенцію, бавлячись далі зі своєю довговолосою — дика рідкість для радянських ляльок — Золушкою), а згодом і тато (його спів, на

октаву нижчий, не помітити вже не можна було), — Кубі-кі-ру-бі-кі, а-нас-та-сія! — Галя замовкала і плакала.

— Що, встидно? — зловтішалась я. — Та бо що таке дурне співати?

Хоча насправді встидно мало бути найбільше татові. Бо як він, такий великий і таким грубим голосом, міг співати таку дурню?!

Ще серед Галиних хітів була пісня про «на марском пісочьке я Марусю вистретіл». Точніше, та її частина, що починалася зі слів «да-да-да-да-да-да-да, в розавих чулочьках, да-да-да-да, да-да-да-да...»

— Італія в карсеті! — переможно закінчувала кучерява ангелоподібна Галя.

Ну, але вже. Справедливості ради треба сказати, що і ми з братом Юрою грішили поп-хітами в Галиному безневинно-дурному віці. Особливо ми любили Аллу Пугачову з безсмертною «А-а-а-а-а! Патіхіча-а!» і пісню, де «І сніцца нам не рок ат касмадрома». Ну, бо ми чули таке слово «рок», і хто його там знає, від чого він може бути. (В принципі, це все не так фатально, як у тому ж десь віці у мого приятеля Артура: він діловито, в передчутті того, що в майбутньому стане музикантом-експериментатором, співав радянську пісню: «Я — блакінастікум, я блакіна-а-астікум». Робота собі уявляв хлопчик, прибульця з космосу, срібного блакінастікума. Його — як і нас свого часу — приголомшив той момент, коли він узнав безжальну правду про розсипаний урожай зимових яблук).

101

Яблука не були дефіцитними фруктами, їх ми на Чорний День із Галею не запасали. Яблука не треба було зеленими купувати в Москві, а потім ще півтижня тримати вдома на батареї, щоби дозріли. Такі маніпуляції пророблялися з терпкими бананами — було проколешся на власній нетерплячості, куснеш такий банан, а він тобі в роті ніби шерстяну шкарпетку лицьовими петлями зв'яже! Банани, в принципі, теж не підходили на Чорний День, бо могли до нього зогнити. Не те було з шоколадками й цукерками, вічними цінностями нашого дитинства. Вони за нашої пам'яті жодного разу не зіпсувалися, а завжди пахли тонко, збудливо і шоколадно. До того ж уночі вони надійно охоронялися моєю вагою — я на тій тахті з тайником спала. Навіть була колись спала в тахті, спокусившись здоровою дерев'яною поверхнею з ДВП на зміну провислим і обірваним пружинам. Не знаю, чого ми так довго не викидали ту тахту, — видно, була вона дорога татові як пам'ять про односпальне холостяцьке минуле.

Інколи Чорний День, не прийшовши сам, посилав своїх передвісників. Це було в такі дні, коли мама з татом уже давно повернулися з-за кордону і всі їхні гостинці було безапеляційно з'їдено. Всі, крім тих, що сховалися в тахту. Тоді ми з Галею, зваживши всі за і проти (а насправді лише керуючись моїм апетитом, бо Галя — завше як я), лізли руками в дірку і намацували цукерок. Витягали його, роздивлялися. І знову лізли в дірку, щоби дістати такий самий. (Ми все

21

ховали попарно, щоб уникнути паніки розподілу, коли настане Чорний День.)

Але той щось не приходив і не приходив. Ми втомилися його чекати — й одного погожого дня заточили всі свої припаси. І не боліли в нас ні зуби, ні животи, ні совість. Тільки жаль було, що нічого більше не лишилося. Так що ми ще довго після того, в очікуванні нових закордонних надходжень, потай одна від одної лазили руками в дірки тахти. Раптом десь там ще завалалося щось на Чорний День?..

2009

Моя сім'я і спорт

От якщо ви думаєте, що у мене в сім'ї не поталанило з музикою, ви нічо не знаєте. Бо зі спортом поталанило ще менше.

Мама після народження кучерявого ангеляти — моєї сестри — почала маніакально займатись аеробікою. Аеробіка була записана на платівці голосом бадьорої і точно худі тьоті в гетрах, з хімією і трикотажною *полосочкою*, що притискала їй хімію до голови. Тьотю, либонь, було сфотографовано на обкладинці платівки, а далі, у вкладеному буклеті, вже просто намальовано. Щоби люди бачили, як це правильно робиться. Бо на ранкову гімнастику по телевізору не кожна мама встане, а Джейн Фонда на відеокасетах ще до нас тоді не дісталася.

12

Коротше, по неділях у нас був пік цієї суспільно корисної праці над собою. Тобто мало того, що мама сама робила аеробіку у вітальні перед програвачем, ще й тата якимось дивом змушувала.

Тато на випадок холоду (ну, і тому, що так було заведено) мав у гардеробі кальсони. Білі такі, подібні на труси-переростки. Тато кальсони люто ненавидів. Надягав їх тільки під джинси тоді, коли сильно нависала мама, і називав їх КАЛІСРАКИ. Мене це слово дуже веселило, і я без кінця його повторювала. При цьому тато казав його майже пошепки, я підхоплювала веселим ревом, а мама на нас цитькала і хитала головою: «Ду-у-уже мудро!»

Тато з дитинства не був особливим прихильником спорту (азартні ігри ж не спорт?..). Тому він не мав спеціально купленого спортивного костюма. А мав зо два десятки джинсів, з яких мені мама одного разу пошила куртку. Так ось — ця аеробіка. Тато мусив робити її у своїх кальсонах. І в такій самій, із кальсонного матеріалу, кофтинці. Хтось би сказав на неї «гімнастьорка», але ж я з української родини.

То прошу, уявіть собі картину. Неділя, ранок (слава Богу, не субота — бо тоді всіх людей примушують прибирати у себе в кімнаті), грає музика. Я заходжу з кухні у вітальню, а там під платівку робить *наклони* вправо-вліво мама у своєму чорному з лампасами «кастіку», а біля неї так дуже старанно і зворушливо, у своїх калісраках і в калісрачній кофтинці, робить *хлопок* над головою і підіймає ноги назад «ножничками» тато.

57

«Як голуб...» — замилувалась я. Потім схаменулася, що голуб — це недостатньо круто, треба тата похвалити якось більш достойно. І я сказала:

— Тату! Ти як папугай.

Тато образився і покинув робити аеробіку. Притому назавжди.

Спільний спорт залишив нашу святу родину на по-талу вудженим курям, фільмам на дивані та кросвордам у туалеті. От падлюка дика.

Яремча, 2010—2012

Дядя Антон

22

Кажуть, діти й божевільні добре розуміються одні на одних. І добре одні одних розуміють. І не вважають одні одних чимось дивним. Діти тішаться, що ці дорослі з ними не поводяться як із недоумками, а поводяться як з рівними. А божевільні — що найшли собі щиру й уважну аудиторію. Якби ще в цю справу не втручалися «нормальні дорослі», все було б ідилічним і вело би в Шангри-Лу. В дитинстві ми не боїмося жаб, мишей, вовків і навіть Бабая, поки нам хтось не скаже, що це гидко, небезпечно чи страшно. Мій друг Мамай водив за руку свого на три роки старшого брата по куцах, як тільки сутеніло, щоби нарешті з'ясувати, де ж сидить Бабай. Мамай нічого не боявся, а брат боявся вже майже по-справжньому, бо ж на три роки був ближче до дорослих.

22

Я так само мало чого боялася, крім як бути схопленою за не накриту ковдрою п'ятку кимось із-під ліжка. Не боялася гуляти сама і залюбки лишалась удома ввечері, промінявши похід з батьками в нудні гості на читання алтайських казок. Єдине, чого я ні з того ні з цього почала боятися після переїзду з Франківська в Яремчу, був дитсадок «Гірський струмочок».

Садок для мене був страшенним горем. Очевидним уособленням уроборосу й «казьонного дому», притім в одному флаконі. Найстрашнішою в садку була не манна каша з грудочками, як багато хто вважає, і не горохове пюре (його я любила), і навіть не запіканка з макаронами чи кімнатка без вікон для миття посуду і для тарганів. Найстрашнішою в садку була перспектива лишитись на горезвісне «круглосуточне». І ним добра нянічка не втомлювалася лякати спраглих дому дітей. З педагогічною метою, ясна річ. Бо «круглосуточним» дітям — з бідних сімей, тим, хто жив у далеких селах, напівсиротам чи просто тим, у кого мама працювала в нічну зміну, — вся педагогіка була до сраки. Граф Монте-Крісто жив у їхніх темних душах і лишався на цілодобові зміни майже залюбки, злостиво потираючи ручки на вигляд дрібних сліз переляканого теляти штибу мене.

І скільки б моя бабця Ліда не розказувала мені в дорослому вже віці, що вихователька застосовувала мене як універсальний дітозатикач («Ой, ви вже її забираєте?.. Та ше не забирайте, троха почекайте, я лиш ці відомості позаповнюю. Вони її так файно слухають —

онде сидять на коврику всі чемно, а вона їм уже дві години якусь казку розказує. Бо я вже не знаю, що їм казати! А вона — видите — шось там придумує і придумує...»), садка я боялася як вірної смерті.

І це навіть незважаючи на моє раннє знайомство з Кропивою (досі не можемо вирішити принципового питання: було нам по три з половиною роки чи всі солідних чотири). Вона була недостатньо ласою приманкою, хоч і служила компенсацією морального збитку від покидання отчого дому, звідки мене з підозрілих причин виставляли що Божого ранку. Єдиною людиною, з якою мені не було страшно ні ходити в чужі городи, ні закохуватись і нещадно надовбувати сусідського красунчика Віталіка, ні навіть ходити в пекельний садок з його ризиком «круглосуточного», був Андрій Фіняк.

Щоранку перед виходом у садок я починала ревити, звертаючись до мами й безжального простору:

— А ти мене забереш? Ти мене забереш?!! А-а-а-а!!!

І мій відчайдушний крик чув увесь під'їзд, усе подвір'я, і навіть фюрер-завідувачка нашого садка, котра одного фатального дня заборонила виховательці відпускати мене додому саму, — а було ж тільки перейти через двір наших п'ятиповерхівок з єдиними футбольними воротами й розваленою пивницею! — а лише за умови приходу когось із кровних безсердечних родичів. Притому безсердечність їхня вимірювалася хвилинами: якщо о шостій годині я ще спокійно теревенила з Кропивою чи розказувала дітям безкінечні саги, то

о пів на сьому вже починала занепокоєно дивитися на двері і, якщо за п'ять сьома по когось уже прийшли, в животі починало все стискатися від тривоги. Ну, а в сім нуль п'ять мене вже відчайдушно лупили конвульсії нелюдського жаху. Ось воно, сталося, як гадалося, — мене не *заберуть!* Садистичні приписи завідувачки казали не відпускати мене навіть з Андрієвою мамою, що вже взагалі ні в яку голову не вкладалося. І няньки, замість того щоби якось втішити мене на цьому тлі повільного зникання всіх інших домашніх дітей (чисто тобі десять негреньят), навіть не намагалися всунути мені в зуби якогось пластиліну, кольорових олівців чи розмальовок. Однаково б не допомогло.

Найстрашнішою травмою обернулись одного дня так звані «вечірні розваги». Я була козою. В прямому сенсі. В дитячій оперетці під піаніно, де «Цап меле, цап меле, коза насипає, а маленьке козенятко на скрипочці грає», я була тою самою насипальною козою. Відображала «зрімий образ пєсні». І мало того, що нас щовечора затримували довше на репетицію цієї вакханалії, так ще й самі «розваги» починалися після сьомої, і до всіх батьки прийшли, тільки до мене — ні. Коза тривожно озиралася по боках і виконувала приписане без особливого ентузіазму, швидше розкидаючи своє невидиме збіжжя по всіх усюдах, ніж насипаючи цапові-Семенюку куди треба. Не була б я великим і сумним одоробалом, то була б, може, козенятком, а не флегматичною козою. А так роль козенятка дісталася Семенюковому

54
двоюрідному братові, теж Семенюку. Але малому і вертлявому.

Не пам'ятаю, в який момент кордебалету наді мною зглянулись і прийшли *забирати*, але ходіння з кимось за пальчик, сільськогосподарська активність і слово «розваги» з тієї пори викликають у мене забобонний жах.

Життя на вихідних набирало незрівнянно більше сенсу. Можна було закопувати в землю «секретікі» — як навчила мене вихована у родині військових мама, — накриваючи цукеркові позлітки склом і присипаючи все землею. Можна було навіть без страху пролізати у садок, знаючи зручні для цього дірки. Можна було думати над змістом життя і смерті й мовчати про це навіть з Андрієм. Можна було зневажати дітей, що верещали й лізли на дерева, тоді як мій мозок вимагав тиші й невтручання. Можна було понуро слідувати за візочками, в яких мами котили наших молодших брата і сестру, їсти в колибі шашлики, вмочені в краснодарський соус, розлитий жерстяними тарілочками з хвилястими краями («вважай, бо поріжешся»), сидіти за довгим столом і нишком вислизати з-за нього, коли вже геть нестерпним ставав багатоголосий спів старших родичів про те, що «тютюну дістанем в жидівській крамниці, а жида до дверей приб'єм» (на тлі постопришківського хаосу вигідно виділявся голос мого тата), дивитися на уламки мосту над Прутом, що його німці в війну підірвали, а один пацан *на спор* недавно звідти скакав, зачіпати патичками хробаків, щоб дивитись, як вони звиваються, і спе-

12
речатись про те, чи справді в них два серця, цілувати і гладити жаб, зблизька роздивлятися їхню ікру-жабу-риння й повагом ходити за десять копійок до кінотеатру імені Руднева на індійські кіна. (У нас усе в місті називалося іменами або Руднева, або Ковпака, навіть гора Ковпачка була, але жодної тобі Зіти, чи Гіти, чи Джімі-Джімі-ача). До Кропиви у гості йти було не можна — вона жила *за штрикою*. А це вже далеко, майже в місті. («Шо, Нусько, йдеш троха в місто? — Ну! Та троха йду. В «Комплекс» по пеньочки, ади, мала забагла».)

Те, що Яремча — місто, доводив один незаперечний факт: у нас був свій міський божевільний. Звали його Дядя Антон, і в те, що він «хворий на голову», ми з Андрієм вірили геть неохоче. Точніше, цілковито не вірили. Він теж був нашим щастям на суботу-неділю, та й то на той випадок, що піде дощ і батьки не котитимуть наших менших через місто у колибу. В дощ дорослі чогось не гуляють, а їдять вуджену курку і дивляться телевизор. Гумові чоботи і парасолі в яблучка видаються тільки дітям.

Чого ми не думали, що наш Дядя Антон «слабий на голову»? Бо у віці чотирьох-шести років усі дорослі тобі, як мінімум, дивні, і чим би вони не тішились, лише б не змушували їсти бридку зупу з макаронами, картоплею і плавучою підсмаженою цибулею, а те, що хтось весь час розказує ту саму історію свого життя, нічим не гірше за улесливе і нав'язливе присідання перед тобою (вже солідним дорослим чотирирічним громадянином

57
СРСР) навколішки й випитування, кого ти любиш більше — тата чи маму, і що зараз мама робить, і скільки тобі, бляха, рочків. Дядя Антон був прекрасним оповідачем своєї епічної трагедії і, принаймні, ніколи не ставив нас у незручне становище дурнуватими питаннями про високу культуру побуту в наших сім'ях.

Дядя Антон був нашим другом. Для мене й досі не ясно, чим він нас, дошкільнят, так сильно тоді притягував. Але Дядя Антон був обов'язковою програмою кожного вихідного дня, і щойно нас випускали гуляти, ми з Андрієм першим ділом казали традиційне:

— Ну що — до Дяді Антона?

І повагом ішли туди, де він міг бути, щоби знову й знову нарізати з ним кола довкола «садіка».

Ми з Андрієм були Дяді Антону за касетний магнітофон і безплатних психоаналітиків. Платні психоаналітики за тридцятитриразове прослуховування історії про те, як зла Явдоха спалила дяді-антонову хату, брали би грубі гроші. Баксів триста за годину. Але ми тоді ще не бачили ні баксів, ні Явдохи, хоча й уявляли собі, що і те, й інше запросто могло бути самим уособленням зла. (Це якби ми знали слово «уособлення».)

28
Дядя Антон носив капелюха й костюм-трійку кольору кави з молоком. Була в нього краватка в рясні крапочки чи краватка-шнурівка, пригадати важко. Був він дуже старомодний і дуже елегантний. Нам ніяк не вда-

29
валося зрозуміти, чого батьки не так уже й радіють від нашої з ним дружби, кажуть, що він «хворий на голову», і навіть деколи пробують нас лякати й забороняти гуляти з ним навколо затихлого в неділю «садіка». А як же він може бути хворим на голову, коли він не боїться лисого індика і розповідає такі історії? То й що, що він їх багато разів розповідає, може, він нас із кимось плутає. Або просто забув, що ми все знаємо про Явдоху, а ми, коли виростемо, поможемо з нею розібратися. Ми ж обіцяли.

...Потім так і повелося, що до мене все життя тягнулися бродячі собаки й божевільні. Тобто ті, кого нормальні люди вважали трохи «ку-ку». Чи просто дивними, чи небезпечними, чи непередбачуваними. Збожеволілий в армії хлопець Ігор, що міг дружити тільки з дітьми в Черкасах, ексцентрична тбіліська галеристка Ліко, що жила у своїй порожній галереї з велетенськими вікнами на вулицю й заробляла тим, що танцювала під скрипучий магнітофон із «хаванагілою» на вулиці. Хитроокий хіромант, що жив на горищі понад драмтеатром у Франківську. Просто якісь хлопчики й дівчатка, що при нагоді спілкувалися з інопланетянами і *точно знали*, що скоро світові кінець, але в них є ідея, як усе порятувати. Чудові люди, одним словом. Але ніхто, ніхто з них не затьмарить пам'яті про найпершого дивака у нашому з Андрієм житті.

У Дяді Антона була борода Араміса і такі ж чисті арамісівські очі, що завше дивились удаль. Кудись туди,

куди вже не поширювалася влада пекельної Явдохи і де нарешті можна було залишити безкінечні кола перероджень довкола садка «Гірський струмочок».

Похара—Яремча, 2010—2011

Триб'ют Німецькому Пупсику

— Поїдемо до Німеччини! — оголосила мама восьмирічній мені, і звучало це десь так само реально, як коли б нашому вісімдесятирічному сусіду Щуріку запропонували полетіти в космос.

Отже, мене брали, а дворічну Галю — ні. Це означало головне: нікого не доведеться *бавити* і всі солодощі діставатимуться виключно мені, а на всі нові іграшки я і тільки я матиму право першої ночі! Ага, ну так. Іще картинні галереї, музеї та інші другорядні речі.

Для того щоби кудись поїхати за межі Радянського Союзу, треба бути *вклеєним* у мамин паспорт.

— Підемо у фотоательє, — постановила мама. — Треба тобі паспортну фотографію.

Я вже десь чула, що паспортна фотографія — то надзвичайно важливо. Бо потім, у старості, коли забудеш, яким ти був, тільки з паспортної фотографії про себе й судитимеш. (Лишенько! Нащадки, глянувши на мій уже «дорослий» паспорт, вважатимуть мене закоренілою рогулихою з прямим проділом, чорним гольфом під горло і яскраво-салатовим піджаком поверх того

гольфа... Та ще й лице в ті часи модно було робити серйозне, ба навіть звірське, і вбережи тебе Боже всміхнутися!)

Тоді, як і на описаному сімнадцятирічному фотороботі, я страшенно довго вибирала, що б то вбрати на мою першу *закордонну фотографію*. Мучилася. Знімала одне й натягала інше. Кольори ніяк не підходили. Нарешті в кастингу переміг рожевий спортивний костюмчик. (Це при тому, що фото було чорно-біле...)

Мама акуратно підстригла й причесала мені гривку. Я сіла на стілець до фотографа з рівною спиною й дуже рівним ротом — жоден кутик нікуди не смикнувся, як і жоден м'яз на обличчі радянського громадянина, що збирається за соціалістичний кордон.

Якби мене тоді хтось із офіційних представників посольства чи офіцер на кордоні спитав про мету поїздки, я б відповіла:

— Пупсіки.

Саме так. Маленькі німецькі пупсики. З головами, що пахли цукерками, мали шоколадний колір і навіть трохи смакували шоколадом, якщо їх покусати. Пупсики цікавили мене ще більше, ніж ковбаса і шинка, котру, як подекували, німці їдять на сніданок, обід і вечерю, зовсім не дбаючи про життєву необхідність *першого* у своєму щоденному раціоні. До того ж ковбаси завжди могла накрасти у себе на м'ясокомбінаті й принести моїй бабці Галька Сліпа, а от пупсиків їй не накрасти й у наступній інкарнації.

31

Подібні пупсики вже були у когось у дворі в Черкасах. Ба навіть були справжні Пупси, завбільшки з реальне немовля, гумові, з очима, що заплющувалися. От тільки у мене було щось пластмасове й тверде, що називалося «Кукла Валік». Очі в кукли-валіка були намальовані фарбою — блакитноока кукла-валік ніколи не спала. Голову вона мала лису й гладеньку (на фарбі для волосся радянська іграшкова індустрія заощадила). І дарма, що у мене була ціла армія Собачок-Жовтиків і Черепашок-Лесь — уже не кажучи про ляльок, котрих я, малий мізантроп, ще в незапам'ятні часи безхмарного дитинства покалякала ручками, постригла тупими ножицями і просто назавжди лишила мерзнути без одягу їхні гумові та пластмасові тіла. Мені потрібен був ВІН — Німецький Пупсик.

(Підозрюю, до речі, що далеко не мені одній. Бо чим іще можна пояснити популярність серед уже дорослих українських жінок цього певного сексотипу: коротенького кругленького чоловічка з рум'яними щічками й масним пухким ротиком? Якщо додати сюди хитрі очиці й ледь хвилясте, поки все не випаде, волоссячко, то й постане він — омріяний Німецький Пупсик.)

32

Так і почалася моя Одіссея. «У пошуках Шоколадноголового Пупсика». Через усю Україну й Польщу до Німеччини. Рава Пупська, Пупсемишль, Пупсезден... Лайф із лайф, пупсик є пупсик. І він, падлюка, марився мені, як вогні святого Ельма: на вирваних і віднесених вітром сторінках каталогу «Otto», на наклейках від ніко-

33

му не відомих жувачок, у кошику з іграшками в кожному німецькому домі, де ми зупинялися в батьківських друзів, але жодного разу — в якому-небудь загумінковому дитячому світі, де його можна було б КУПИТИ.

На самому початку я видивлялася за своїм Пупсиком у Польщі. Польща на той момент асоціювалася в пересічного українця, не обтяженого пам'яттю про родичів після операції «Вісла», зі всеохопним Базаром. І до того, як у Польщі почали ВСЕ купувати, в Польщу спочатку ВСЕ продали.

Возилися до Польщі всі різновиди надбання радянської промисловості — від ковзанів і розеток до туалетного паперу. Бізнес-мова, відповідно, творилася на місці. Коли хочеш продати, то й китайською заговориш. Спитайте у мого тата — він до Китаю по пуховики їздив.

— Каліфана, длюга, длюга! — кричали там грона китайців. — Пухавіка, пухавіка!

Так я його все й запам'ятала. І аби мене, не дай Боже, злапали були за нелегальним переходом китайського кордону, я б тоді приблизно цими словами й оперувала. А лишили б живою, то без акценту сказала б «ояй саяй» («дякую» по-нашому).

Дядя Володя Наконечний, наш сусід і друг мами з татом, до Китаю не їздив. Але в Перемишлі цілком професійно розпродував здобутки радянського виробництва. Той самий туалетний папір, приміром.

— Папеж до дупи! Папеж до дупи! — тоном ранкового продавця газет кричав дядя Володя.

35

І де йому було знати, що «папеж» польською — ніякий не папір, а сам справдешній Папа Римський. Як його не прибили ревні католики — незрозуміло. Але ве- зіння мав ще те, бо весь свій папеж порозпродував.

А жінки, що продавали штучні троянди, самі було ледь не побили своїх польських покупчинь. Троянди були різних відтінків червоного кольору: від пурпурно- го до ніжно-рожевого.

— Ілє те бляді?.. — цікавилися польки ціною, і наші жі- ночки самі наливалися фарбою не гірше за найнасиче- ніші троянди.

— Та, пані, та де ви такі слова кажете?! — обурюва- лись жіночки. — Де бляді, які бляді?! Їх у церкві ставити можна!

Польки знизували плечима і йшли до інших продав- чинь купувати собі ті бляді — перепрошую: бліді, світ- ло-рожеві троянди.

34

Моя мама була жінка практична: як то їхати дурної через Польщу і не зайнятися Активністю Всіх Україн- ців — не продати Щось і Щось не купити? Так що ми теж пішли на Базар і Щось повикладали на газетку. Правда, простоявши на спеці пару годин і взявши на- решті до уваги слова нашого інтелігентного тата, що вже і с'як, і так нервувався з приводу того, що ми ж то, взагалі-то, в гості їхали, а не отак-во тут час втрача- ти, мама змилостивилася над польськими клієнтами, і попит умить перевищив пропозицію: розпродали рештки викруток, бритв і якихось незрозумілих мені

35

гумок за безцінь, аби їхати далі з легкою душею й ба- гажником.

— То єст пані цурка?! — шоковано-улесливо цікави- лися вдоволені наші покупчині, великі, білі й розкішні, оглядаючи худеньку маму й огрядну мене. На вигляд між нами важко було провести двадцятирічну різницю.

Мама пишалася. Я горювала. І тільки покупка мені ро- жевого *електронного годинника*, що пахнув жувачками, трохи навернула вектори життя у правильний бік. Поки я в тому годиннику не помила руки в фонтані на площі...

Відтоді я ношу тільки механіку і під страхом смерті не дозволяю собі подібного хамства з фонтанами.

У Польщі були в широкому доступі смажена ковба- са і льоди — величезне таке морозиво. Отже, це вже майже країна мрій, вирішила я. Тільки Пупсиків тут не буває — я знаю, бо весь Базар оббігала...

Блеск Саксонії і Красата Прусії воплотилися для ме- не головно в Голих Тьотьках. Уже й не знаю, були то особливості статевого дозрівання чи відголоски пошу- ку того ж Пупсика, але в Дрезденській картинній гале- реї приціл у мене був конкретно визначений.

— Подивися, доцю, ось Сикстинська Мадонна... — сі- яла мені в голову вічне мама. — Бачиш, у святого тут шість пальців?

36

Кількість пальців у Папи мене обходила мало. За- те он у тої тітоньки дві циці, що мене цілковито влашто- вувало. А ще більше мене влаштовувало те, що тітонь- ка далеко не худа, і складок у неї значно більше, ніж

у мене, але ж он бач яка — і художник її намалював, і в галерею повісили, і гроші за вхід беруть.

— ...столітті. Розумієш? — закінчила мама щось, поchte на правду в якомусь сивому столітті.

Га?.. Ага. Розумію.

І в кожній наступній залі очі мої вишукували нову й нову голу натуру, так що дивуватися хлопцям-підліткам, що тупо гиготять на занятті з історії мистецтв на вигляд грецьких богинь, не варто. Відмінниці нічим за них не кращі.

Відтак мої культурні батьки повели мене в якусь відому на весь світ Скарбницю, де я некультурно займала свою голову одним питанням: як би то ці скарби можна було з-під скла видобути й непомітно звідси винести. Оно оця корона, приміром, нічогенько б мені пасувала, а кольє б на трельяжі собі висіло, око тішило. Чаша ота — ну, вона так собі. У бабці в Черкасах таких, із золотом, повно в серванті. Хіба що камінці з неї повиколупувати...

(От пишу це все й усвідомлюю: дідька лисого мені коли тепер візу дадуть до Німеччини. Точно вирішать їхні компетентні органи, що плекала я *каварний план* грабунку культурної спадщини понад двадцять років...)

Звісно ж, у певний момент мене загризла совість і я схотіла якось компенсувати чорні думки внесенням Краси у Всесвіт:

— Ма... Я би щось помалювала.

Мама, зрадівши, що причастя до світового образотворчого мистецтва надихнуло і її непересічне чадо на

створення бодай чогось, миттю роздобула мені великий ватман, фломастери й акварельні фарби.

— Шо — це всьо?.. — скривилась я.

Ну, та бо ж нам із Галею на той час Цьоця-з-Канади передала була аж шістдесят (!!!) фломастерів усіх можливих на світі кольорів. І нам їх спершу було дуже жалко вимальовувати, а коли вони почали підсихати і неминуче стала наближатися перспектива заливання їх *дікалоном*, мистецтво в домі закипіло. Ми малювали всіх можливих принцес, замки, коняк, квіти, подарунки, зірки, сонце і навіть залізницю.

У домі, де нас прийняли, був хлопчик, трохи за мене молодший. Зовсім мала різниця в цьому віці означає прірву. Заколегувати з цим істинним арійцем, що мав біляве волосся, гостроконечні день-народженневі ковпаки і писклявий голос, мені б не вдалося, навіть якби ми розмовляли однією мовою. У нього було море іграшок, але того, Єдиного, поміж них не було. А кому цікавий не-власник Пупсика?..

— Мам, диви, що я найшла... — Я простягнула мамі немаленького номіналу купюру, випорпану десь із-під ліжка дитячої кімнати.

Мама миттєво віддала її батькам Білявої Бестії.

— Звідки у малого такі гроші? — здивувалася тоді вона.

А я тепер-от сиджу і думаю, що то воно було: розкидався той малий так хвацько кишеньковими грішми, поцупив їх у батьків і невдало сховав чи все-таки самі

37

батьки — а точніше, нова дружина татового друга — в такий спосіб нас перевіряла: привласнить чи ні ма-ла українська незграба красиві дойчмарки?..

Я завжди бачу в людях краще. Але знаю про справжнє.

Наївшись донесхочу омріяних булок із маслом, шинкою й саямі, я пішла нагору, в кімнату до малого (де мене тимчасово поселили, виселивши законного власника), малювати. Намалювала красиву церкву з золотою банею, багато людей і будинків. От, думаю, залишу тут на згадку малюнок — хай бачать, як у нас на Україні гарно. Старалася. Залишила все те душевно розфарбоване аквареллю на видноті, аби висихало. А сама пішла вниз, на кухню, до дорослих. Бо «несхочу» не має меж, коли йдеться про бутерброди без супроводу зупи.

Аж ось за якийсь час туди ж, після візиту в дитячу кімнату (це було зрозуміло з гуркоту дерев'яних сходів), навідався білявий пучьвірінок. Він узяв мене за руку (дорослі схвально вигукнули «О!», й мені довелося всміхатися) і потягнув за собою нагору. Серце моє забилося: він же точно побачив мій малюнок і хоче висловити свій захват із цього приводу! Того й гляди, ми подружимося.

— Ком, ком! — підбадьорював він мене.

У кімнаті малюнка не було. Двері на балкон були відчинені. За вікном ішов сильний дощ. Малий дотягнув мене за руку на балкон і нарешті відпустив — його рука була йому потрібна для тріумфального жесту:

— Шау маль!!!

38

Себто подивися...

Баня моєї церковці вже остаточно розпливлася під холодними патьоками дощу. Малюнок лежав на мокрій землі, і всі мої кольори поволі змішувалися воедино, аби навіки розтектися в різні сторони під натиском байдужої стихії.

Я, звісно, збігла вниз, і, звісно, занесла малюнок до будинку, і, звісно, намагалася не плакати. А малий ходив такий гордий із себе і так потирив пухкенькі ручки, що от-от, диви, запищить і трісне від переповнення собою. Найсумнішим для мене було в цій ситуації те, що ніхто не зміг мені пояснити мотивації цього вчинку. Прийнято в них так, може? Це як ковбасу їсти без супроводу овочевої зупи...

Хоча воно, звичайно, все з часом на чужині набридає, навіть анлімітед шоколад і ковбаса-саямі в круглих булочках. Хочеться чогось справжнього, вічного. Як-от солоних огірків. Пам'ятаю, в той мій перший у житті закордонний візит я, отримавши напад ностальгії, спершу повиїдала всі корнішони (жалюгідна подоба наших півметрових огірків, що ледь у банку влазять!) з дитячого столу, а тоді переключилася на дорослий. І жодним чином не могла зрозуміти, чого то з мене дядьки й тітки сміються на предмет того, що «потягло на кисленьке», та й байдуже мені було, ось тільки огірки взяли і кінчились.

Як і час нашого перебування в Ге-Де-Ер.

— Мнє болт нужен... цвай... калесо! Болт, панімаєте... Ну как же?.. Цвай, калесо! — і так і так натужувався,

38

намагаючись пояснити продавчині з відділу спорттоварів свою потребу, молодий прищавий дядько, певно, інженер у відрядженні.

Мій тато, теж молодий, але геть не прищавий, та ще й одягнутий не так жахливо, як усі ці *наші*, підійшов до прилавка й милостиво переклав тітоньці, що треба було цьому нащадкові *асвабадітелей*.

— Спасіба! — сказав нащадок, такий зворушливий у своїй певності, що от нарешті знайшовся хоч один німець, що добре вчив у школі великій-магучій-Рускій-Язык.

А інша тьотька, товста і з хімією, вже в іншому відділі допитувалася у безпорадної продавчині:

— А ткань гедееравская? Ткань, спрашиваю, гедееравская?!!

Тільки тато чогось їй нічого перекладати не став.

Обійшовши іграшковий відділ останнього в нашій подорожі універмагу, я зрозуміла: це Фатум. І якщо цих Німецьких Пупсиків ніде в Німеччині нема, то чи німецькі вони взагалі? А якщо німецькі, то якого незапам'ятного року випуску? І чи бувають вони на світі взагалі, чи просто є Ілюзією, натяком на Не-існування й по той бік Межі кращого існування?..

40

Про все це я думала, катаючись ескалаторами вгору-вниз, із першого поверху на третій і назад. Таких сходів я у своєму житті ще не бачила, аби самі їздили, а тобі не треба було геть нічим ворухити, лише прикидатися діловито, що й ти сюди приїхала на закупи, а не просто,

41

село без сільради, насолоджуєшся чудом техніки, поки закупи роблять твої батьки.

Далекий закордон — диво дивнее: все у них по-багато-тому, все не так, як у нас. І де мені тоді було знати, що східні німці точнісінько так само почуваються порівняно з західними. І де тоді було знати східним німцям, що до розвалу Берлінського Муру лишалося тільки два місяці. А до смерті самого Слави КПРС — нецілих два роки.

Тоді ж мама, накупивши мені красивих сандалів і кросівок, проігнорувавши мої сльози на очах, змушувала мене здирати з підшов неперевершені срібні ярлички, аби прикордонники не забрали то *Всьо* у мене, бо ж *нове*, а їхнім дітям теж такого *Всього* треба, а як не дітям, то племінникам, у когось розмір та й співпаде, казала мама. Здираючи наклеєчки й цінники, вбираючи на себе якомога більше нового одягу й поволі перетворюючись на ту саму бабу, що контрабандно хотіла літаком провезти зо п'ять шуб, вдягаючи їх одна на одну, прикидаючись іще товстішою, ніж була насправді, я не давала відпочивати інженерній думці. Ось тут можна було б заховати банку паштету, міркувала я, заглядаючи в тайничок під переднє сидіння татової «дев'ятки» кольору кави з молоком. А сюди, між двох частин дивану, влізе добра сандаля навіть маминого розміру. А тут і куртка-вітрівка, якщо добре втрамбувати, впахється.

Прикордонники тоді трапилися добрі, нічого у нас із кров'ю не виривали, тож даремно я повіддирала всю красу зі свого дефіцитного взуття.

Так життя собі далі й потекло, розділене на «до Німеччини» й «після Німеччини», — дарма що мене в тій Німеччині, подекують, і виготовили двійко студентів-інженерів за обміном...

Про одне шкода: з роками мої батьки та їхні німецькі друзі зовсім втратили контакт, і я так ніколи й не дізнаюся, чи став той мій Білобрис провідним арт-критиком.

Барселона—Яремча, 2012

Мемуар про мемуар

«Я згадую свою найпершу писанку...» — отак-от пафосно, у місцевій газеті, зеленим шрифтом, ні більше ні менше, світилася моя перша в житті публікація мемуарного жанру.

— Ого! На півпідвалу, — діловито, зі знанням журналістського жаргону, скаже тато.

(Я й досі не впевнена, чи означало це півшпальти, чи щось інше і що таке взагалі «шпальта». Звучить воно трохи по-ненашому, як «кшталт», «штиб», «пробі» чи «сливе». Ми так у Яремчі не казали.)

Першою моєю думкою, після того як витягла з поштової скриньки культову газету «Яремчанський вісник» (у ній нашою улюбленою з татом сторінкою була перша, з іменними анекдотами про односельчан, — так-так, у всій пресі на світі такі сторінки пасуть задніх, а у нашій газетці анекдоти були хедлайнерами) і побачила на се-

редньому розвороті мою статтю, було: «Треба так байдуже, ніби нічого й не сталося, зім'яти її, ну, хіба що анекдоти проглянути».

Ясно, що я газету не згорнула, а тут же, на ходу читаючи свою зелену статтю, пішла з нею до магазину. Ну, а як раптом хтось зазирне мені через плече, побачить під статтею ім'я автора, і вже аж тоді я зможу отак-от байдуже, позіхаючи, газету зім'яти і підстелити її в кошик, до якого потім покладу куплені у Дуськи в Синьому магазині ковбасу, головку сиру й бідон з молоком. Або ні — ще краще! Я загорну в цю газету (моєю статтею назовні) палку ковбаси і покладу її мамі на стіл. А вона потім почне її розгортати та як побачить!

Але мені через плече ніхто по дорозі до Синього не заглянув. І по дорозі від Синього до Стоквартика — теж ніхто. І, що гірше, — навіть ніхто у нашому дворі, хоча йшла я дуже вже повільно і газету читала з одної руки, зігнувши навпіл, бо в іншій у мене висів кошик з молоком, сиром і ковбасою. Ніхто чогось свіжою пресою в той день не зацікавився.

Ну й даремно. Бо в газеті також зеленими буквами публікувалися вірші поетеси з Дори й постанови міськради. А на додаток звіти нашого Природного парку про санітарну вирубку ялинок і про антисанітарну їх висадку. Але мемуари — ще ніколи.

Отже, я вилізла з тягарем кошика і власної значущості на четвертий поверх, намазала собі великий бутерброд із маслом і неграмотною ковбасою і ще раз

сіла читати себе. Та навіть не читати — бо було якось страшно і соромно повторювати хоч вголос, хоч подумки тобою ж написані слова, це нескромно! — а дивитися. Було якось дуже дивно — як то вони раптом стали надрукованими. Це ж ніби по-справжньому бути журналістом.

Поки мене розпирало від слави, шматочок відкушеної вудженої ковбаси вивалився з рота просто на слово «писачки». Я акуратно підбрала той шматочок і з'їла.

Наталя Петрівна теж мала певні ідеї щодо ковбаси. Власне, через Наталю Петрівну й художню школу і з'явилася ця стаття. Була вона прямим наслідком моєї перемоги на конкурсі юних писанкарів. Грошова премія (несосвітенна сума) і публікація замітки на тему. Про замітку на тему Наталя Петрівна подбала окремо. Знала, яка з мене заповзята писака всього, що під руку попадалося, — і яєць, і загальних зошитів у клітинку під целофаном, котрий можна було потихеньку віддирати від оранжевої паперової обкладинки, коли не йшло натхнення.

Отак я, віком десяти, а то й одинадцяти років, видала на папір канонічну фразу: «Згадую, як учителька Наталя Петрівна вклала в наші маленькі, ще невмілі руки писачки і ми повели ними кожен по своєму яєчку». Там ще було щось про тремтячі лінії, здається. І про те, як ми прогресували в писанкарській справі, кінець кінцем.

— Що, Ірка, знаєш, що будеш з грошима робити? — питала, віддаючи мені мій гонорар, Наталя Петрівна.

Мені було незручно від такого інтимного питання. Я буркнула гірку правду:

— На пса відкладу...

— Ех. Я б на твоєму місці пішла, купила два кілограми ковбаси і кинула маман на стіл: бачте — і я в цьому домі заробляю!

«Яке марнотратство!» — подумала б я, аби виростала не на українських і світових народних казках. Але насправді подумала, що воно, звісно, так гордо і сміливо, але ковбасу всі з'їдять, а пса я так і не матиму. Ковбаса псові не рівня.

Отже, ковбаси з гонорару я не купила, і навіть не замотала в газету ту, куплену за мамині гроші. А тільки, читаючи себе тоді, впустила шматочок з відкритого в захваті рота. Ковбасне пророцтво здійснилося пізніше!

2009

Мої ковбаси

Чому діти часто ненавидять делікатеси чи, як їх колись у нас називали, *дефіцитні продукти*? А от уявіть, що вам у віці п'яти років хтось запихає до писка устрицю, политу соком із розчавленого лимона, і приказує: «Їж, дитинко, — це такий делікатес!» Чи смакувала б вам та устриця? З першої спроби — навряд. Ви її, скоріш за все, виплюнули б, а може, ще й тому жартівникові біле личенько устричною мушлею подряпали. Мушля-бо гостра. Мені,

правда, чогось ніхто устриць у дитинстві не пропонував. Зате, пам'ятаю, якось мама їла зелені оливки і сказала:

— На, покуштуй, це делікатес.

І я, наївна, повірила. Та так же плювалася й кривилася! Такої інтенсивності відразливі гримаси на моєму писку можна було побачити знову лише через багато років, коли в Гоа у ресторанах мені приносили розраховану на всюдисущих москалів індійську їжу без спецій...

А того разу мама через мене так помстилася власній долі за те, що якось сама в дитинстві, серед зими, жадібно накинулася на червоний кавун, а він, падлюка, обманув — виявився солоним, як сльози українського народу.

Але такі обломи — гра випадку. Геть не так я свого часу сприймала дині й банани. Їхні окремі аромати зливалися в моїй уяві в одноцілий масний дух, що, своєю чергою, виступав ідеальним реплікантом запаху гівна. Я так тоді й називала будь-який гидкий запах пукового чи какового походження:

— Бананові духи.

З наголосом на «и». Хоча можна було й на «у».

Зовсім не так було з запахом ковбаси. О, часникове блаженство! Досі дивуюся, нюшкуючи запахи асфальту й гаражу в серії експериментальних парфумів «Comme Des Garçons», чого то ніхто ще не запустив у виробництво запах ковбаси. Якщо шлях до серця чоловіка лежить через його шлунок, то перші ворота на цьому шляху мусять розлітатися на друзки від пахощів вудженого

щастя. Якщо чоловік, звісно, не вегетаріанець. Тоді йому навіть в'ялене нічо не допоможе.

Ковбаса... Навіть тато в дитинстві дражнив мене так:

— Ірка-пірка-ковбаса, на вірьовочці оса.

Потім він це, правда, вдосконалив:

— Ірка-пірка-фрикасе, на вірьовочці о-се!

Тато дуже радів своєму винаходіві, а я боязко намагалася припустити собі, що воно таке — фрикасе? Ліпше вже ковбаса. Річ зрозуміла й улюблена.

Моя сестра ковбаси могла з'їсти силу-силенну. Особливо вона... та, чого вже там, і я, і тато — словом, уся наша родина, крім акуратної мами, любила їсти ковбасу за читанням книг. Тому сестра лютилася на позичені книги:

— Як дратують ці чужі та бібліотечні книги! Не можна вже й вільно почитати, поробити закладки... — (шкірками від вудженої ковбаси).

Але в бібліотечних таки, здається, робила. Та й на позичених лишала масненькі й пахучі відбитки пальців. Порядні люди в таких випадках відкуповують понищені книги, а майбутні інтелектуали зі спокійною совістю лишують книжку в своїй бібліотеці. Проти ковбасного екслібрису не попреш.

Нещодавно моя сестра дивним чином довідалася, що я пишу про її ковбасну любов у глибокому дитинстві. І заремствувала:

— Попрошу взяти до уваги, що моя любов до ковбаси лишається вічною і незмінною в часі!

Моя теж. Хоча я вже оно скільки років не їм того, що не має ознак упізнаваної протоформи, — наприклад, фарш. Мені лише явну плоть давайте, несіть, можна з кров'ю. Правда, то вже сильно на кров'янку скидатиметься.

До крові у нас із сестрою не доходило. Принаймні коли ми билися ковбасами. Галя брала «Дрогобицьку», що непристойно дрижала. А я «Московську», котра, хоч і вражого племені, а все ж твердіша, надійніша в атаці. І так ми билися, як ті два витязі на мечах, — а були б ковбаси з підсвіткою, то й ми були б джедаями.

Мама завжди казала «Ц!», коли відкривала холодильник і з'ясовувала, що півковбаси згризено цілком, без хліба. Чогось мамам так залежить на тому, щоби хліб, мов вірний зброєносець — ідальго, обов'язково супроводжував ковбасу в її останньому поході до дитячих шлунків.

У школі в нас теж була ковбаса. Звали її Люба. Чи то Любу звали Ковбасою, нині вже й не згадаю. Тільки точно пам'ятаю, що вимовлялося воно в гуцулів «Кубаса», і коли Люба хотіла означити чиясь іншу огрядність (хоча, якщо подумати, сама огрядною вона не була), то просто й ображено, як це роблять усі діти, називала конкурентку сосискою:

— Сусіска!

Що свідчило про неповноцінність останньої у категоріальному світі ковбасних виробів.

Сосиски в Яремчі отримували якусь не зовсім заслужену дозу презирства. Не як у Черкасах, де їх усі побожно наминали з картопляним пюре. В Яремчі сосиски — то безнадійно низька каста.

— Боже, мали би вже совість! Подавати сосиски з квашеною капустою!? — обурювалися гості після весілля Надьки Квітчучки. — Позорище!

Та фінальна подача сосисок із квашеною тушкованою капустою, від якої прийшов би у захват кожний порядний німець, за яремчанських стандартів звела нанівець усі крученики, налисники, холодці, голубці, фаршировану рибу і птицю, подані й недожерті до того. Таке враження, ніби мешканці маленьких містечок Західної України мають собі по два шлунки — один нормальний, на щодень, а другий зберігається для особливих подій, начищений, як шлюбні мешти. Вдягається той спеціальний шлунок, окрім весіль, також на ювілеї, хрестини, похорони, Різдво й Великдень.

Звісно, проти ковбаси жоден порядний шлунок не протестував. На Великдень її — прекрасну, як змія, що звилася в гнізді-кошику довкола своїх розписаних яєць, — святили. На Різдво, дочекавшись півночі — офіційного настання сьомого числа на зміну пісному шостому, — її кидалися їсти ненаситно-побожно. В усі інші дні календаря її просто нарізали й подавали на стіл: тонко, якщо припруться чужі й нелюбі гості, товстенько, якщо їде дорога родина, — аби потім ніхто не мав права казати, ніби газди скупі. Бо не подана вчасно

ковбаса могла стати причиною для кількарічної ворожечі.

— Не, ну ти тільки подумай! — могла обурюватися порядна газдиня стосовно своєї братової. — Ну що це таке?! Ми вже їмо десерт, а вона каже: ой, забула м'ясного вам нарізати! Таку добру ковбаску мала! Все. Ні я, ні мої діти більше в ту хату ні ногою! Скупердяйка проклята. Шляк би її трафив з її ковбасою. Най ся вдусить.

Коли їдеш кудись далеко — вези з собою грудочку землі й чорний хліб. І банку сардин про всяк випадок. І тільки там, на чужині, десь у високих Гімалаях або Андах ти раптом збагнеш, як сильно бракує тобі простого й головного — сухої вудженої ковбаси з перцем. І що за паличку такої смакоти ти продаси і маму, й далай-ламу, і перуанську ламу. Але де ж то її, рідної, там узяти? Ходиш, мучишся, видираєшся на льодовики, ночуєш у зимовому спальнику, п'єш поганий ром, а її нема й нема. А є вона десь тільки там, за рожевим обрієм князівства Мустанг чи нетрями якої-небудь Хуайна-Хуйни, і всі субститути штибу сушеного в запашному диму місцевої кухні м'яса — просто ні се, ні те, ні третє чортзна-що.

Та ось ти вертаєш до Києва, дістаєшся до зачаєної всередині великого стерильного супермаркету спеціальної духмяної крамнички, купуєш собі там повен кульок її, заносиш у машину і пожираєш у повній темряві, радіючи життю й тому, що нарешті воно здобулося

на крихту сенсу. А потім тобі погано і ти блюєш — але то вже інша серія історії.

Інколи трапляється таке диво, що ковбаса водиться й на чужині. Наприклад, у Франції. І ти вже не думаєш, що мамі з татом треба купити вина й парфумів: ти вже знаєш, що насправді їм треба.

Отже, ми з подругою, що живе у Бретані з чоловіком-католиком і дітьми, котрі щовечора вимагали від мене читати їм молитву (так що кінець кінцем я їх навчила «Ом мані падме хум»), бредемо нічним ярмарком і натикаємося на — о диво! — цілий маленький будиночок із ковбас.

Ковбаса там різна, і її видимо-невидимо. З осла, з бізона, з дикого кабана. Ковбаса з качки. Із того-таки кабана чи з його кузена, але вже з чорними ягодами, ліщиною, сиром шевр, прованськими травами або чиста, тобто — тільки з перцем. Усі ковбаси сухі й прекрасні, як справжні леді та джентльмени. Хто по три ковбасні особини за десять євро, а хто й по п'ять. Спершу ми купуємо собі п'ять, потім ідемо вниз вуличкою, котру в реклам-гламурному журналі назвали би «узкая мацьонай средневековой», і розуміємо, що без додаткових «трьох на десять» ця вуличка втрачає будь-яку свою цінність. Дядя за ковбасною ширмою згоден почека-ти, поки ми повернемося від банкомату, а так то він уже був складався йти додому.

— Хороший цей ковбасний дядько, не? — питаю я у подруги, натхнена тим, що кучерявий гостроносий

продавець ковбас, почувши, що ми з України, не промовчав, прийнявши нас за рабинь *au pair*, а спитав, чи ми тут на вакаціях.

— Точно, — каже моя подруга, — такий приємний і дуже артистичний. Напевно, він художник. І зараз мріє як найскоріше потрапити додому і збирає всі свої ковбаси, щоби цілу ніч натхненно й ненастанно їх малювати.

Я дуже добре розумію ковбасного митця, бо й сама в дитинстві всю художню школу тільки й малювала, ліпила, викладала тканиною, набиваючи для об'єму ватою, й витинала з кольорового паперу червоно-рожево-брунатні ковбаси. Який там захід сонця! Які там устриці на скелях після відпливу в цьому бретонському містечку! Які там ліберте-егаліте-фратерніте, якщо головна французька цінність — ковбаса. Як і італійська — у них черізо. Як і німецька — у них вайсвурст. Як і українська — ліверна. Жартую. «Дрогобицька» з дитинства — жаль, у Києві така вже давно у Червоній книзі.

Отже, коли я помру, — Боже, щоби ти знав. Ніяких там персиків і квіточок на райських куцах. Хай у моєму особистому раю квітнуть і плодяться ковбаси всіх народів — але не часів, бо не всі ковбаси такі-от сухі, як оця. І не всіх їх підвішують до стелі й до неба, щоби світили людям провідними зірками.

Ковбаса. Любов моя. *Forever.*

52 Нонг Кйо, 5.02.09

Целофановий кульок — тренд ностальгуючих за ССРСР-ом

У першому класі Оріся Степанівна вголос читала з «Читанки»:

— Пам'ятаєш, там, на розі, де ти щодня повертаєш у маленьку вуличку до школи, сидить чорний хлопчик? Звати його Тобі. Йому стільки ж років, як і тобі, він залюбки грався б і вивчав різні предмети, як і ти. Але Тобі не може ходити до школи. Йому не так пощастило, як тобі. Він мусить щодня сидіти на своєму стільчику під магазином, чекаючи, коли хтось навідається до нього почистити взуття. Так Тобі заробляє на життя. Крім Тобі в його негритянській родині є ще троє маленьких братиків і сестричок. Батька немає, а їсти дітям треба щодня...

Ну, десь так. Далі пропонувалося не відводити від Тобі очей і ще раз зрозуміти, як же мені, незграбі, котра йде до школи, пощастило.

Я слухала й зосереджено думала, де ж у нас у Яремчі сидить отой Тобі. Ну, так, на повороті з вулиці Леніна на вулицю, що веде до Маленької школи, є магазин. «Едельвейс» називається. А біля нього — три автомати з газованою водою. Два з білою по одній копійці і один з жовтою по три, бо солодка. Але ніякого хлопчика-негра зі щітками для взуття я там не бачила. Гм. Треба ще завтра подивитися.

23

А то ще була історія про червоні шкіряні черевички для негритянської дівчинки, чия мама працювала на фабриці. Так ось, працювала вона днями і ночами, поки наскладала дитині на омріяні капчики, купила їх без примірки (чи то для сюрпризу, чи тому, що неграм міряти взуття в безсердечній Америці зась), а вони малій і не підійшли. Замалі виявилися. Бідна мама повернулася в магазин, поміняти товарну одиницю хоче, а продавці: ноу-ноу, мадам. Як то ми їх назад заберемо, якщо в них увітала *нога чорного чловека*? А звідки знаємо, що увітала? Так все просто: якби не увітала, як би ви взнали, що капець замалий?!

Бідна мама-негр розвернулася, щоби похнюплено йти додому, аж тут нагодився цілком білий дядя, та ще й пристойно вдягнений, із аболіціоністів, видно, родом, вийняв у неї коробку з рук і каже: я візьму. У мене в дочки от якраз такий розмір.

Локальний хепі-енд не відміняв головної моралі: ми, падлюки з другого класу, мали щодня радіти і молитися бронзовим барельєфам героїв ВВВ за те, що живемо в Радянському Союзі. Де можна безкоштовно ходити в школу й безпроблемно купувати чорні, білі й сірі чешки свого розміру у «Спорттоварах». Червоні з'являлися рідше. Та й куди їх вдягати, якщо дівчатка — то завжди сніжинки, а хлопчики — зайчики? Хіба б лисичка якась затесалась у тих черво-
54

55

2

Дев'яносто другий рік.

Важко нині сказати, що за психоз на нас тоді напав був з приводу целофанових кульків. Бо ж наче не ходили вже діти з радянськими ранцями, прикрашеними кволими зайчиками-ведмедиками і класними дошками, — у всіх з'явилася якась подоба рюкзаків. Але чи то ми вже доперли, що носити рюкзак на двох плечах некруто, але ще не доперли, що на одному круто, чи просто щось, що несеш у руках, робило з тебе серйозну дорослу даму — чисто тобі Наталку Короташку з восьмого класу в рожевому спортивному костюмі з її *карешною стрижкою по боках* і хімією нагорі (!), — світ нашої школи заповнили кольорові пластикові пакети. Чи, якщо чесно, *целофанові кульки*.

Та й не тільки нашої. По всіх містах і селах України пішла оця трендова хвиля, і не спинити її, як не спинити хвилю народного обурення з приводу (*тут уже кожен хай вставить собі щось своє утопічне, за що б наче варто поборотися, але що ж воно дасть*). В Івано-Франківську, приміром, наймоднішим вважався той, хто мав собі кульок «Мальборо». Тобто, вибачте, «Marlboro». Правда, вже тих кульків, якщо подеруться, не зашивали нитками тон в тон, як в інститутську молодість моєї мами, коли за імпортований кульок у спекулянта в громадському туалеті віддавалося три карбованці за стипендії сорок шість (це якщо маєш одну четвірку).

І хто б коли міг повірити, що в бідній, нещасній і загниваючій Америці в ті кульки пакувалося сміття і викидалося геть! І ніхто їх не прав, і вживалося до них жахливе слово «одноразовий»! Брехня, достойна того, щоби плюнути межи очі, тільки от у середовищі київських студенток інституту легкої промисловості так чогось не було заведено.

До школи міста Яремчі ми з Кропивою поміж інших ходили з імпортними кульками. Тоді ми навряд чи повірили б, що лише за кілька років такі самі кульки будемо дерти, як мавпи газету, й обмотувати ними свої сала — з благою метою схуднення. Поки що все було в блаженному невіданні. І навіть Кропива не виставляла на парту свою праву сіроколготасту ногу, не ялозила по ній нарочито руками, посилено зображаючи невимушеність, і не обурювалася:

— А шо?! В Америці так можна, то чого в нас не можна? Давайте нарешті школа стане *нармальною!!!*

Мене в цій усій ситуації пошуку демократії в системі освіти найбільше тривожила естетика «хлопчатобумажної» колготи. Цього ганебного рябого витвору легкої промисловості Радянського Союзу, котрий (витвір) завжди спадав, і морщився, і натирав між ногами хвилястою «жопою», і тримав форму ноги власника з припуском. Зате в них можна було заодно вдягати хлопців і не можна було переплутати, де зад, а де перед, — такими промовистими були жирні шви. Ага, ну і тепер би їх точно продавали в Європі задорого, з поміткою «біо».

...Шкільний мій день почався як завжди. Заспала, заїла, відшукала колготи. Згребла сякі-такі книжки, зітхнула, пішла їх пакувати. І тут...

Ой леле, лишенько, сто калавурів! Мій кульок пропав! Навіть не хотілося думати, хто і куди його забрати міг. Тато на роботу взяв понести банку тушівки для перевіряючого? Чи мама щось запакувала — ну, банку грибів там, щоби хоч щось вціліло від перевіряючого, — і кудись поставила? Галя — поза підозрою. Вона мала, ще нічо в моді не шарить і ходить до школи зі своїм салатowo-рожевим рюкзачком. Хоч як там, пропажа мого кулька в чиїхось корисливих цілях — дике святотатство.

Я понипала сюди-туди квартирою. Нипати довго не видавалося, урок починався за п'ятнадцять хвилин. Нічого путнього з царства поліетиленових удома не знаходилося. Тож я зітхнула й дістала те, що мало стати моїм вічним ганьбовиськом і штампом не-модності: кульок із *НАШИМИ* буквами. Лежав він «під телефоном», і в ньому споконвіку зберігалися креми і щітки для взуття. Називався він відповідно: «Фірма «Взуття»». Якийсь такий сіро-блідий кульок.

Я йшла з ним до школи, намагаючись нікого не обігнати і ні з ким не порівнятися. Бо навіть закрити це позорище було ніяк: перша буква Ф — вона ж явно не закордонна, а остання, Я, могла проканати хіба що для трієчників як перевернута Р. Вони, трієчники, навіть повироставши і ставши власниками малих і середніх

бізнесів, запросто можуть сплутати на рекламах своїх товарів букви И і N. А яка їм різниця? Головне, щоб покупець загальну суть схоплював.

В універсі — і не радянський час же давно, і давно не час перших ринків — наші дівулі озброювалися паперовими пакетиками від гламурного шопінгу. Бажано, щоби на ньому був логотип мережі бутиків брендового одягу чи якоїсь дорогої (в жодному разі не мережевої!) косметики. Так що, запхнувши свою реальну косметичку в мацюпусіньку сумочку, можна було кинути конспекти в кульок і поспішати на пари. Така собі заклопотана сучасна дівчина після успішного шопінгу. Ага, о восьмій ранку.

3

Тільки чого це я, розволочене буржуазне дівчисько, на сміхаюся зі святої активності — шопінгу? «*Вот в савецкае время била уваженіє...*» — прокректав би Шопінг, якби носив тренікі і з якихось причин не зміг емігрувати на історичну батьківщину. І був би вцент правий. Пригадаймо-но хором трошки *сумерків богів...*

...Зранку від гаража вся родина розгрібала сніг. Власне, навіть не зранку ще, а затемна, годині о п'ятій. Поки сяк-так розчиститься дорога за ворота і після довгих буксувань машина таки за них виїде, вже і сьома настає. Запакувавшись в «жигулі», сімейство доїздило до якогось дивного підвалу, де вже, здається, з ночі було

повно людей. То була Черга. В Черзі всім давалося чого-небудь по одному в руки. Так що в чергу ставала ціла родина по одному через трьох чоловік, і як тільки першому відпускали, він перебігав до останнього, щоб їм обом потім дали щось *по одному в руки*, — ну, і так далі. Виходило — з огляду на те, що так чинив кожен, — безкінечне замкнуте коло.

То було у Франківську, обласному центрі. В Яремчі все було подібно, тільки в трохи менших масштабах. Кожен кожного знав, і прикинутись новою людиною не можна було саме через гнів місцевих мешканців — вклели би за пачку масла тебе, твого двоюрідного брата і твого пса на ланцу. «Зато в Києві — ізобіліє...» — зітхали люди. Ага, в Києві було аж на два види ковбаси більше.

У Яремчі люди приходили на базар (там був молочний магазин) і ставали в чергу ще перед тим, як приїде машина з молоком і сметаною. Отримавши величезні сірі сметанні бідони, продавчиня закривала наглухо двері. Щоби в спокійній атмосфері набрати нормальної сметани собі, кумі, братові і сватові, а відтак так само спокійно, без стресу домішавши в бідони чогось, відомого тільки їй і її сповідальнику, і довівши все до первозданного об'єму, відчинити двері смертним.

Смертні все це чисто по-людськи розуміли і терпляче чекали. Відтак хтось вираховував, що за цей час Нуська могла не те що розбавити сметану, а й зганяти до себе в Ямну з бідonom і назад, і починав гаратати в металеві сині двері магазину. Коли стукіт спраглих

сметани яремчанців ставав нестерпним, невдоволе- на Нуська відкривала і через «не хочу» починала від- пускати сметану.

Потім хтось міг сказати, що йде в «Едельвейс». Уже згадуваний тут гастроном.

— А що там?

— Та, кажуть, Слепа Марія кури дає! Після другої.

До «після другої» ще добрих чотири години. Але на- що час втрачати? Треба йти займати чергу. Життєво важливі справи не відкладають.

Слепа Марія, звісна річ, не могла користуватися ка- совим апаратом. І не тільки тому, що була підсліпува- та, а ще й тому, що не мала того касового апарата. Був один, кажуть, у відділі самообслуговування, але хто йо- го бачив? І що коли завозять у той відділ? Туалетний папір хіба що. Але, шоби срати, треба їсти. А їжа — во- на серйозні руки любить, господарські. Продавецькі тобто.

Тож Слепа Марія чудово почувалася зі своєю допо- топною рахівницею. Вага в її відділі теж не стояла на видноті. А нашо? Професіонал і без ваги впорається.

— Мені дві курки, Маріко!

Марія досягала дві курки, простягала їх щасливому власникові й відраховувала на рахівниці в якийсь тіль- ки їй відомий спосіб кілька круглячків: туди-сюди.

— Три двадцять вісім з вас!

Марія завжди все важила і рахувала з точністю до копійчки. А ще при цьому примовляла щось типу:

— Ось, прошу, дорогенький, їжте на здоров'я, золо- тенький!

І хоч за дорогеньким стояла черга з сотні мисливців за бульйоном, нікому й на гадку не спадало спитати: а як то вона порахувала так? — чи перевірити з вагою. І тіль- ки вдома, коли жінка, недорахувавшись приблизно кар- бованця чи й більше, надгризала дорогенькому голову, золотенький починав матюкатися й клястися розібра- тись із тою Марією. А як ти розберешся? Чека нема, со- лідарності покупців в умовах дефіциту — і поготів.

4

А ще в радянські часи існувала «політінформація». Ін- формації не було, політика теж усім ясно, яким плюраліз- мом вигравала на сонці свободи, зате Зошит з Політін- формації мусив бути на парті щосереді за п'ятнадцять хвилин до початку уроку. В Зошит з Політінформації слід було наклеїти витягу новину про те, як зле живеться в Америці. Як страшно там, і голодно, і холодно, а от у нас — розвернись душа: сніг заслав лісову самоту, прикордонник стоїть на посту, і спокійно народ наш жи- ве, наша армія нас береже. Чого ви смієтеся? Ми таке в другому класі співали, щойно варто було закінчитися сезонови новорічних ранків і пісень про зайчика в міксі з клятвами про наше благонадійне майбутнє:

— Ми виростемо дужими, мов у гаю-у дубки-и, орати поле будемо, і сіять за-га-любки-и, і сіять залюбки... —

співали ми тоненькими голосками під баян Орісі Степанівни.

І була то пісня в темпі вальсу. І кожен з нас, хоч тоді чесно збирався бути космонавтом, співав про те, що стане комбайнером. Точнісінько так само, як хотілося бути принцесою чи піратом, а *треба* було бути сніжинкою чи зайчиком.

Відтак, через зовсім небагато років, прямисінько перед тим, як Радянський Союз збирався гегнути, у кожного другого в нашій школі почали знаходитися якісь родичі в Америці, Канаді — а у Кропиві аж з Австралії вуйко був намалювався. Родичі ті навіть, було, приїздили навідати нас, сіромах. Плакали, землю цілували, калину за вікном видивлялися, роздавали щедро ношений одяг із великих валіз і по шість доларів кожному видавали. Кропив'ячого вуйка Яремчею водила вся родина, і кожен із завмиранням серця стежив за вуйковими рухами в напрямку кишень: ану раптом сягне й вийме *звідтіля кожному по сто доларів?! І Мар'янка несла вуйкові кульок, а Надійка сумку, а двоюрідні племінники ще й руки подавали, би вуйко сі не пісковзнули та й не вбили на болотах Орфинового.*

Правда, всі ті наші родичі якось на нас трохи поображались, що ми не в землянках живемо і не співаємо з ранку до ночі тужливих народних пісень, повбравши вишиванки. І не скачемо до неба від радості, що *цьоця з Канади* повезе нас до Львова у валютний магазин «Каштан» на закупи. Гм, супилися закордонні

родичі, оглядаючи щедро накриті для них столи, то тут не так уже й бідно живе... Та й попакувалися в літаки і полетіли назад у свої торонти. І більше так і не показувалися. Сидять собі в Діяспорі і захищають Правопис, Хустки з пацьорками і нитки «муліне» — через ностальгію головно, бо ж був час, коли лиш ті хустки з тими нитками дозволяли Звідті сюди слати. Хустку можна було вбрати до церкви або перепродати, нитками — вишивати подушку. Що робили ті, кому якийсь дивом діставалися ще й шизофренічних кольорів і візерунків краватки, уявити важко. Певно, ставали з тої радості панк-музикантами, як Артим, аби свої краватки вигуляти перед чесним галицьким населенням. Спершу Артима навіть на Всесвітні Фестивалі гуцулів кликали, а вже потім зрозуміли, що до чого.

Ну ось, Радянський Союз давно кінчився, залишивши по собі три добрі речі: гречку, кабачкову ікру і згущівку. Хоча ні, згущівку й у Лаосі знайти можна — солодкий слід привида комунізму. Вони ще там його, до речі, й досі будувати намагаються. І те, що природна жадоба пролетаря до грошей так чи інакше зумовлює прихід капіталістичного Анцихриста, ні в кого не викликає ані когнітивних дисонансів, ані побоювань.

У північних корейців оно взагалі все в соєвому шоколаді — ходять дружно на паради в підколінках, ракети красиві виробляють, заборонено мріють про презервативи,

бо ж стільки корисних речей із цієї буржуазної розкоші зробити можна було б, аби тільки частіше їм південні брати ладували ті гумки в саморобні дирижаблики й через кордон запускали.

А китайці — що китайці? Китайці й так уже заповнили світ. Вдивіться уважніше в лице вашого сусіда поверхом нижче. У мене оно шарпей, собака моя, — і та китаєць. І як почне собі деколи чухатися, то єдине, що змусить її перестати, — запусканий у неї журнал з портретом Мао Цзедуна роботи Енді Воргола.

Тільки Енді Воргол зі своїм поп-артом уже себе зжив як тенденція в оздобі українських кнайп. Нащо нам поп-арт, якщо є Попа-довгограй — Совіет Естетік називається? Всі ці вареничні-победи, пивні-пролетарські, шопінг-центри-більшовики... А назви страв із прицілом на «вспомнім старое»? Я вже мовчу про кволі спроби повдягати молодняк у символіку КПУ — та ви спитайте в них, у якому році Жовтневий переворот стався, дідька лисого скажуть, вони історію прогулювали. Зате ми всі спокійнісінько живемо і навіть не так аж обурюємося, чого то в незалежній Україні 2012 року Перший національний канал на 9 травня транслює парад із Москви.

Ні, я не буду тим, хто вбачає романтику в минулих радянських часах, радити навіть такого очевидного, як походу на Меморіал жертв голодомору чи читання елементарних книжок із історично правдивими фактами. Бо чи воно щось дасть?..

Ні, для повноти й чесності картини всім радянським ностальгунам після багатозначного зітхання варто б додавати: «А ще в ті часи Хуй добре стояв, тиск не був високий і артрит не мучив». Чи, у випадку ностальгунів юних, згадувати *рибну катлетку в садіку* і те, як *девочка Маша* показувала в тиху годину свої гендерні відмінності...

P. S. Але, якщо в селі Суботові стоїть усім нам сумно відома України домовина, то в селі Зелена, Надвірнянського району, поміж дуже бідних, напіврозвалених хаток, підпертий двома палями, стоїть собі... Бар. І знаєте, як той бар називається? «Ренесанс». Отак-от. Дулю з маком усім. *Venceremos!*

Яремча, 2011 — Київ, 2012

Я і Слава

Ви висіли коли-небудь на дошці пошани? Я висіла. І лице моє було таке чесне, хоч під прозору пластмаску на жовтенятську зірочку клей. Такі зірочки були лише у найкрутіших із нас — у Лариси Процючки, наприклад. У всіх інших був навіки викарбуваний — ні, не в серці, а на зірочці металевій, з золотком зі зворотного боку, — володя-ульянов, кучерява бестія, що розбила синє горня й не зізналася. А той, що під прозорою пластмаскою, — він наче з чорно-білої фотографії зійшов. Із чолом своїм високим та ясним.

— Із мови — п'ять, з математики — п'ять! — хвалився володя-ульянов оцінками татові в «Читанці». Оріся Степанівна озвучувала ці понти кучерявого зубрили дзвінким, бадьорим і повчальним голосом водночас.

Увесь клас тихо ненавидів Володю Ульянова — мало того, що в дитсадку треба було доїдати всю гидку кашу й розварені овочі, бо Ленін заснував Общество Чістих Тарелок, то ще й тепер треба було йти слідами цього вискочня, приносячи додому тільки відмінні оцінки й верещачи про них на всю хату. Щоби батькам не було за тебе соромно перед Партією. Тільки ось мені чогось уявлялося, що тато його, поки Володя з «Читанки» бігав по хаті, знявши черевики та портфель, сидів у туалеті й читав газету «Правда». Мугикав щось автоматично у відповідь на синочків квартальний звіт, але, якщо чесно, було йому на це все глибоко насрати. В буквальному сенсі.

Добре, що я ці свої здогади не виклала вголос Орісі Степанівні. Бо хоч у дитини й багата фантазія, а в жовтенята могли б і не прийняти. І хто б тоді стояв у яремчанському Музеї партизанської слави перед вітриною з гільзами і слухав «Дремлет прітіхший северний горад» у виконанні старшого за нас на чотири роки А-класу? І кого б тоді мама повела до ресторану «Плай» на третьому поверсі торговельного комплексу їсти відбивну з грибами?! Профукала б я все своє щастя і до ресторану вперше в житті потрапила б аж після випускного в одинадцятому класі. До речі, в той самий «Плай» — без варіантів.

Але раніше, ніж мені довелось у вигляді тоншої за папір пересоленої відбивної з грибами спробувати смаку красивого життя, мене навідав смак успіху.

Діло було ще перед школою — мені навряд чи й виповнилося шість років. Побуткомбінат, де моя мама працювала інженером-технологом, мав їхати на якусь виставку досягнень соціалістичної легкої промисловості Івано-Франківської області. Виставка була, звісна річ, у якомусь актовому залі якогось заводу чи фабрики обласного центру. Везлися туди трикотажні светри з аплікаціями, спідниці сонце-кльош і вишивані дубльонки. Ще, певно, були якісь пальта і шапки, але я найкраще запам'ятала те, що дісталось мені, — красиву, світло-сіру, з вишивкою в тон і з пухнастими китицями шубку-дублянку з капюшоном. Дісталася вона мені, на лихо, тимчасово. Її слід було продемонструвати глядачам у залі — підозрюю, що співробітникам таких самих побуткомбінатів, як і наш. Ми довго їхали автобусом з усіма маминими співробітниками, що їли, пили і співали. Відтак нас, усіх притомних дітей співробітників, повпихали в те, що на кого налазило, й виштовхали на подіум. О так, там був справжнісінький подіум: довгий, вузький, як ковбаса, котру показують по телевізору! І по ньому нам, дітям і племінникам надій радянського виробництва, слід було пройтися. От тільки всіхні діти та племінники були худі, красиві, кучеряві і з довгими віями, а я у мами була... розумна дівчинка. З відповідною солідною комплекцією. І зайвий раз, до речі, не любила

всміхатися. Мене переймали занадто серйозні речі, аби беззмістовно гиготіти і гратися в нікому не цікавих ляльок чи, прости Господи, у класики.

Усіх дівчаток повбирали, як маленьких принцес. Подруги їхніх мам чи тіток захоплено цокали язиками. А на мене вдягли ту сіро-лілову дублянку, бо це було єдине, що зійшлося на животі.

Настала мить виходу на подіум. І тут — о, Йосип на кобилі! — весь апломб тих красивих дітей як вітром здуло! Познічувалися. Повтягували голови в плечі, випустили на лице, як сказав би в той час західний психотерапевт, весь свій радянський невроз. І швидко-швидко — так само як розказували б віршику на табуретці перед доволі п'яними і щиро байдужими до них дорослими — почеряли тим подіумом. В очах страх, у рухах скутість — ні фіга не Лінда Євангеліста...

І тут на подіум вийшла Міс Дубльонка. Не усміхаючись, не роблячи зайвих рухів, вона (себто я) дійшла до кінця подіуму і, згадавши за секунду перед тим, як ЦЕ роблять тьотьки в телевізорі, утнула наступне. Підвела випростані руки в боки під прямим кутом, глянула спопеляючим поглядом в очі комусь із публіки й так само, без тіні усмішки, повільно обернулася на триста шістдесят градусів. Зал вибухнув оплесками. Люди реготали, тупотіли, свистіли. Синхронно прийшли, одним словом, у цілком не радянський захват. Я влучила в яблучко. На тлі цього нудного безкінечного показу практично однакових моделей практично однакових райцентрів опецькувата ди-

тина дозволила собі бути *інакшою*. Розсмішити інших. Посміятися над собою й над загальними уявленнями про те, *як має бути*. Це спрацювало для мене раз і назавжди. Не можеш знайти себе в бутті-як-у-всіх — спробуй зайти з іншого боку. Світ, що не приймає тебе через невідповідність ДОСТівським лекалам, змушений буде прийняти тебе саме через якісну інакшість.

(Про Еріка Берна й описаний ним «сценарій Зигмунда» я тоді не знала. Досягла свого життєвого мотто емпірично, зазнавши успіху манекенниці.)

Відтак за лаштунками мене вітали всі, крім мами. Їй, такій вродливій і правильній, певно, видавалося, що з її грубенької дитини насміхаються. Можливо, вона й прошепотіла мені на вухо, що клоун із мене кепський, але під час «параду моделей» Яремчанського побутокмбінату я знову повторила свій трюк: розвівши руки в боки, зосереджено покрутилася на місці. Оплески, хоч і не такі сильні, як першого разу, повторилися. Життєва установка закріпилася назавжди: відсутність самоіронії неодмінно призвела б до депресії.

Отже, манекенницею я вже побувала. Хто там наступний у черзі на роздачі легкої слави? Співачки? Акторки? Два в одному?

Якщо тебе в Яремчі на початку дев'яностих питали: «Куди йдеш?» — і ти спокійно, буденним тоном відповідав: «Та йду на оперу», — людина навряд чи собі могла подумати, що втрапила на сторіччя назад. Тобто десь у самісінький епіцентр розквіту Австро-Угорської

імперії, межі самі його маточки й тичинки. Коли над Микуличином літав на дельтаплані сам цісар Франц Йосиф, а від наших земель ходили посли аж до Сейму, наспівуючи гімн Австро-Угорщини українською мовою. І всю дорогу йшли босі, шкодували чобіт, аби щойно перед Віднем взутися й шпацирувати гонорово. В таких чоботях і у Віденську Оперу за потреби можна було б...

Але ні: в Яремчі «оперою» називався гурток оперети, де ми натхненно грали ролі й співали чарівних пісень авторства вчительки Галини Андріївни. Згадуючи тепер ті часто-густо імпровізовані віршові діалоги, приміром, манірної киці й дурнуватога пса (його, як неважко здогадатися, грати випало мені), я просто приходжу в захват. Чудова жива мова, небанальні рими і — що найважливіше — іронія, прийом у прісній дитячій драматургії фактично заборонений.

Ролі, як завжди, роздавалися дискримінаційно: красивим дівчаткам із голосом сопрано давали грати метеликів, мух-цокотух і синичок, а некрасивим і з альтом — гусінь та всіляку іншу вальяжну наволоч. (До речі, вперше почувши десь на ICTV слово «наволоч», я була свято впевнена, що так літературно слід називати *наволочку* на подушку: «Мамо, а де моя улюблена наволоч із ведмедиками?») Мій шмат щастя з ворголівською п'ятнадцятиміліметровою посипкою зі слави обламався мені в опереті за п'єсою Марійки Підгірянки «В чужому пір'ї». Я мала роль Ночі. В подробицях сценарій переказувати не буду. Суть там була глибока й філософська. Мовляв,

нічого шарпатися чужими землями в чужому пір'ї — однаково замучить ностальгія і муситимеш вернутися, бо щось усе тобі, як кажуть найностальгійніші ностальгуни по своїх еміграціях, «ніймьоцца». А *ніймьоцца* традиційно ночами. Коли нема чим зайнятися. Або коли добряче накидаєшся і хочеться себе пошкодувати, — але в дитячій повчальній п'єсі такого бути апріорі не могло. Тому Синичка, котру грала дзвінкоголоса й довговолоса донька керівнички опери, нудила світом цілком щиросердно. Так що Ніч із цього спершу дивувалася (бо всі істоти або сплять, або роблять нових істот, або відриваються по клубах чужини під ЛСД й «екстазі» — про що, знову ж таки, не йшлося в дитячій п'єсі), а потім вирішила Синичку заколихати. І тут, чисто тобі за Юнгом, уві сні до цієї манделепи, що доти про свою біду говорила хіба що тихо і сама до себе, і прийшло Правильне Рішення.

— Ох, знаю я вже, знаю, що треба серцю мому, — нічого не бажаю, лиш хочу я додому! — кричала Синичка, і у наших батьків у залі Клубу наступав Катарсис.

Фразу цю, до речі, я перейняла собі й у доросле життя. Працює як панацея. Особливо коли вертаєшся з кількатижневого гірського походу й, видаючи рештки давно не соленої гречки, мрієш про те, що тебе там, удома, хтось зустріне й урешті-решт нормально нагодує.

Наша опера була настільки вдалою, що одного разу на гурток прийшло неминуче — Слава. Нас запросили до самого Івано-Франківська! Та ще й не просто там закликали взяти участь у якомусь щорічному огляді самодіяль-

ності, коли вчителям у відомості ставлять галочки, а діти дорогою назад ригають в автобусі від перележалих на сонці бутербродів, а на самісіньке Обласне Радіо!

— Діти, нашу оперу запишуть у студії й поставлять в ефір! — урочисто заявила керівничка гуртка. — Завтра всі гарно вдягніться і приходьте до Клубу. Там буде стояти червоний «ікарус». Виїзд о восьмій ранку.

Ви ніколи не замислювалися, чого ті радянські автобуси звалися іменем мітичного хлопчика, що поплавив свої воскові крила, надто близько підлетівши до сонця? Автобуси — вони, звісно, не літають, бо народжені повзати, але кумедніше за ту марку було названо хіба що центр репродуктивної медицини, гінекології й неонатології — «Медея». Там, певно, відбою нема від знавців грецької мітології, що сповідують філософію *child free*, але мусять миритися із суспільною мораллю. Ото дорогенькі родичі допекли, що треба заводити дітей, аби податок менший сплачувати, а ти собі в «Медею» шасть! — там уже все за тебе дороблять. Плюс кожній третій клієнтці бонус: отруєне весільне плаття для гіпотетичної нової нареченої твого *Єдинственного. Женское счастье*.

У студії обласного радіо, куди ми боязко ступили в наших бантиках, білих верхах і чорних низах, усе було офіційно і серйозно. Велетенські мікрофони, що стояли там іще за мезозойської ери, оббиті запилюженим велюром стіни, товстелезне скло, крізь яке на тебе дивляться серйозні товсті дядьки з бакенбардами і в окулярах, певно, виготовлених із такого самого скла. Все це все-

ляло побожний страх. Тому й без того високі дівчачі голосочки тоншали до неймовірної міри і доводилося переписувати всі ці арії Синичок та їхніх високодуховних сестричок по сто разів. Коли черга врешті дійшла й до мене, я триумфувала: настав він, мій зоряний час! І я затягла своє низьке й тужливе, що, за задумкою авторів, мало заспокоїти суєтне серце головної героїні:

— Спи, тихо спи, забудь печаль, твою вину змив щирый жаль, твою вину-у змив щирый жа-а-аль...

— Є, записано! — цокнув язиком і кнопкою на пульті бородань в окулярах.

Бобіни перестали крутитися. Мені показали на двері.

— Як то — записано?! — розгубилася я.

Чого то іншим можна співати донесхочу, а мене відразу за двері? І вчителька, замість пояснити дитині, що вона «малацца», бо ніде не зафальшувала вже з першого дубля (вочевидь, поділяючи образу тих, красивих і з тонким голоском), роздратовано мені пояснила:

— Виходь. Записані твої пісні. І не думай, що ти краща за інших.

Тут у мене й зовсім загострився когнітивний дисонанс. Я думала, що тих, хто кращий за інших, якраз і слухають по сто тисяч разів і переписують знову й знову, бо ж їх так приємно чути і кожен їхній наступний дубль іще геніальніший, ніж попередній.

На тому моя кар'єра зірки оперети закінчилася.

І хоч довелося в житті зіграти не в одному фільмі, я добре розумію, що акторка з мене так собі. Зате от

манекенниця — то моє. Дарма що зросту не стає, як мінімум, зо дев'ятнадцять сантиметрів. Непідробна Слава чхала на чийсь стандарти.

Київ—Яремча, 2012

Свято Квітів (Суперхіт)

— Бе-бе-бе-бе-бе-бе-бе, я не слухаю тебе. В мене дома є записка: ти свиня, а я — артистка!

Так кричав той, кому вже було нічого сказати опонентові. Позаяк у мене ніколи не бракувало слів, то свинею найчастіше лишалася саме я, а артистками радянської естради (такими з великою довгою хімією і голубими *тенями*) ставали інші. Хай, звісно, ненадовго, лише на час дії магічного прокльону, але слово є слово. І, як знали навіть галицькі діти з їхнім мінімальним знанням іноземної мови, «перває слова дароже втарова».

Я від інших галицьких дітей ледь відрізнялася. Бо в мене бабця Ліда жила там, де «москалі». У Черкасах. Відповідно, у Черкасах на нас, сезонних прибульців із Яремчі, що розмовляли *і надворі* українською, казали «западенци». А п'яний *поштальйон* (саме «поштальйон», а не поштар, так би його в Яремчі ніхто не назвав) дядя Міша, зустрівши якось нас із Кропивою *за штрикою*, там, коло церкви попід цвинтарем, у відповідь на моє «добрий день» поцікавився у Кропиви:

— То що вона, якась партійна?

— Та не, то з приїжджих... — виписала мені індульгенцію вона.

Бо територія *за штрикою* була вже територією Слави-Йсу і Слави-Навіки-Бо.

— Мамо, а хто такий Бо?..

Російська в школі у нас була до четвертого класу. І, нахапавшись неунікного білінгвізму під балконами в Черкасах, я могла бути супермегазіркою на уроках. Правда, щоби стати зіркою (хоча б філології, я не кажу вже про Артистку з голубими тінями!), треба своє вистраждати і вичекати.

— Діти, — казала Орися Степанівна в першому чи другому класі, — зараз будемо перекладати слова з російської мови українською, а потім навпаки. Готові?

Ми закивали бантами і гривками.

— Стіл.

Ліс рук.

— Наталя.

— Стол! — аж підскочила Наталя.

— Зірка.

— Звезда! — гордо встав викликаний Міша Бойчук.

Ну, і так далі. Цукерка — канфета, синиця — сіниця, ялинка — йолка. І тут раптом сталося те, що дивним чином паралізувало клас.

— Куці.

Спершу потяглися всілякі непевні руки, хиталися туди-сюди, як очерет чи волоски довкола лисини вчителя

фізики на вітрі. Й відтак безсило опадали. Моя ж стриміла гордо, як телевежа на Маковиці, бо я знала точно.

Діти щось непевно бубоніли. Орися Степанівна, здається, опитає цілий клас цих непросвітлених, аж поки зауважить мою затерплу руку й вирячені очі. Я так тягла і трясла тією рукою, що вже ледь не вкачувалася, а вона — повний ігнор. Не, ну так нечесно?!

Все. Опитала всіх. Всіх, крім моєї погибелі — Тороуса. Він же у нас супервідмінник, як і я. І зараз точно обламає мені всі мої малинові гілки разом із кущами. Рука моя безвільно відвисла, як патичок героя-коханця, котрому на піку найвищого розпалу показали фото його вчителя фізкультури в середніх класах. І тут сталося неймовірне.

— Кущьйо! — видав Тороус.

Я ледь не впала у глибоку кому від нежданого щастя.

— Ну, давай, Карпа... — зітхнула Перша вчителька.

— Кусты!!! — триумфально закричала я, і для мене заграла чарівна музика.

Чарівна музика у нас, власне, грала не так уже й рідко. Впродовж усього першого класу навіть. Орися Степанівна або відкривала принесену з дому музичну скриньку — пластмасову, білу, з золотими візерунками, — або сама бемкала салатовими молоточками по металевих зубчиках ксилофону.

Чарівну музику треба було заслужити неабиякими розумовими чи поведінковими здібностями на всіх чотирьох уроках. І коли Орися Степанівна казала:

— Сьогодні чарівна музика грає...

(Увесь клас жадібно тамував подих.)

— Для Лариси!

Клас голосно і заздрісно зітхав, а Лариса червоніла й дерла носа вище за свої морковні бантики.

І хоч таку саму білу музикальну шкатулку мав наш сусід дядя Ваня, я нізащо б не повірила, що був у ній хоч грам чогось чарівного. Що це за чарівне таке, якщо будь-хто його відкриє і заграє музика?!

Правда, одного разу справжній чарівній музиці для всіх настав кінець.

Діло було влітку.

Орися Степанівна на літо роздавала нам додому речі на збереження: тому кубики, тому ляльку, тому картину.

Я не пам'ятаю, кому дісталася шкатулка, але в чарівний ксилофон я як уп'ялася змокрілими від хазяйновитості пальчиками, так удома вже й відпустила.

— Що це ти притарабанила? — поцікавилася мама.

— А, так. На канікули роздали нам...

Я невизначено махнула рукою і замкнулася в дитячій. З блакитних шпалер на мене зацікавлено позирали ще не затерті на той час нашим із сестрою сумісним проживанням зайчики й ведмедики зі смугастими м'ячами.

«Ха-ха...» — можливо, подумала я. І, що менш можливо, здвигнула гори демонічним сміхом.

Відкрила бежеву пластмасову кришку, взяла до рук молоточки...

— Що, падлюки, з'їли-сте?! Хо-хо! Лупи собі, скільки влізе! І ніхто, ніхто не забере у мене мою чарівну музику!!!

7
...Ніхто, крім теоретичного Першого вересня. Воно ж таки невблаганно прийде з його дурними білими фартушками, комірцями, бантами і перспективою прийому в жовтенята. Ех, куди йде молодість?..

Я годинами, довго і зажурено, вперши голову в долоні, а лікті в коліна, думала, що ж його робити. І придумала собі головне й дуже українське: не робити поки нічого. Перечекати. Подивитись, як воно піде. А там уже якимось буде, бо, як казав бравий солдат Швейк, якого я тоді ще не читала, ще ніколи так не було, щоби ніяк не було.

Отак я зазучила собі тихцем чарівну музику. Не принесла її до школи ні на другий день, ні на третій, ані через тиждень. А Орися Степанівна і не згадала. Вочевидь, вирішила, що ми і так уже вирости й позбулися наївності і що в другому класі нас так просто не задурить усілякими чарівностями, а треба вже стимулювати, як нормальних дорослих штубаків, — поганими оцінками і зауваженнями в щоденнику. Правда, воно у неї не виходило, бо Орися Степанівна була красива і добра. Але ж спробувати всі педагогічні методики треба було, як учили в педінституті.

Найбільшою трагедією для мене, пам'ятаю, стала четвірка з малювання (малювання! Предмету, в якому рівних мені не було!) просто за те, що дуже було натерто гумкою. От звідти, певно, я й навчилася на все життя — не сумніватися. А, слідуючи настановам Наталі Петрівни, вчительки художньої творчості, вірити, що

61
серед тисячі кривих осей симетрії точно трапиться одна рівна — тож ліпше насадити їх цілий ліс, ніж підтирати щось нервовими рухами жалюгідної заучки, аби потім у тебе акварель лягала не на нормальний папір, а на туалетний, розводячи безкраї болота.

Болота, до речі, у Яремчі завжди були з наголосом на останній склад: «Де вже пішов у тоті болотá?!» А поміж тим у «тотих болотáх» — зокрема в «мочарах», де ніхто не будувався і не мав городу, зате кожен бодай раз у житті попсував собі файні білі (ажурні!) шкарпетки, вдягнуті попід лакові мешти, аби піти до церкви чи на перший дзвоник, — було немало цікавих речей. Ні, плямисті ящірки, яких я приносила до класу затиснутими в жменю, аби потренувати дух високочастотним пищанням моїх більш вразливих однокласниць, а потім, дурло, півдня чухала руки, потруєні земноводним слизом, водилися в сухому лісі. А на болотах жила собі прекрасна пухнаста трава, до того ж завжди підсушена вітром. Ну, і як може пройти повз неї байдужим гуцульське серце, не захотівши зробити *екібану*?!

— Діти, правильно казати «ікебана», — казала модна і красива вчителька праці Олександра Іванівна.

У принципі, її модність і краса в порівнянні з педагогічною більшістю (Олександра Іванівна ніколи не вдягала синіх спортивних рейтузів і білих гумаків під чорну пряму спідницю) вже самі по собі були вагомими аргументами, але ж яке там — *екібану* придумали ми з Христіною Грицанючкою, то нам і ліпше знати!

Ну, добре. Якщо чесно, *екібану* придумала сама Христина, без мене. Як придумала потім грати «в моди» і записувати наші голоси поверх голосів *справжніх* співаків (зіставивши до купи два магнітофони — один із піснею, другий на запис — і щосили перекрикуючи горопашного естрадного виконавця, отримувати *справжню* фонограму — хоч посилай на радіо). Але ж було те все у мене вдома! І мої то були магнітофони, і мій пластилін, і мої голки з нитками, так що я, як нормальний одинадцятирічний капіталіст, частину патенту зареєструвала на себе.

Екібана робилася так: на картоні відмальовувався контур кленового листка. Вирізалася форма. По центру пришивався шматок пластиліну (пробували спершу на клей — відпадало в найганебніший момент), із виворітного боку одразу робили нитяну петлю під цвяшок. Ну, а відтак гуляла душа: у пластилін пхалося все, що полишалось сухого з маминих днів народжень і сусідських городів: голівки троянд, засушені лаковані гілочки, квітки безсмертника і пухнасті китиці болотної трави, котру ніхто не знав, як звати. Фіксувалася ця вся небачена краса зрозуміло чим — лаком для волосся — і так і висіла на стіні між образами віднедавна вже всім дозволеного Боженька і портретами Шевченка, аж поки якийсь паплюжий кіт не вирішував подерти це декоративно-прикладне мистецтво і, пожувавши його, зригнути вам на постіль, почистивши свій ніжний шлуночок. І мама все одно любитиме його явно більше за вас, і тим паче за вашу потенційну собаку, котру ви вже

стільки років поспіль клянчите вам купити у Франківську на *псячому базарі*, і хай би той кіт дурний і срав на крохмальні подушки, і сцяв у мамині модельні туфлі-подочки, а мама лише скаже: «Та то він ревнує, тому і мітить...» — і візьме його з собою на коліна дивитися телевизор увечері, натомість вам лише скаже спершу: «Діти, заплющіть очі!», а відтак і зовсім вижене спати, бо там таке кіно показують на початку 90-х, що хіба від початку до кінця сидіти з закритими очима...

Час минав дуже швидко, всілякі «Маленькіє Вери» змінилися відеокасетами з Рембо-1, -2, -3 і у декого навіть -4, а відтак і взагалі в кінотеатрах стали крутити дискотеки, а всілякі імпортні кіна стали в таких велетенських кількостях показувати по наших трьох каналах, що вже й самому очі хотілося закрити. І якщо в ранньому дитинстві якогось дідька наші ляльки між собою «говорили» виключно російською, то вже через років десять усе та ж нерідна мова дубляжу починала набирати етнічних ознак... Приміром, коли в телевізійних бойовиках круті герої та їх цицькаті подружки якимось масово заходилися вживати фразу: «Я в шоке!», гуцульські діти все швидко второпали, адаптували і тепер з будь-якого приводу казали, мудро цокаючи язиком і піднімаючи густі чорні брови: «Я си в шокови!»

Але час хоч і минав, а прекрасне лишалося вічним — наші *екібани*, що називалося, пішли в люди, і от уже майже кожна гуцульська хата мала у себе на стіні оці варіації на тему сіна в пластиліні. У когось, думаю, ще

й досі щось таке висить між рогами, дерев'яним орлом і плакатом «міс Кароліна 92» — таку красу нізащо зі стін не знімають.

А мені слави міс Кароліни ні тепер не хочеться (от цікаво поглянути зараз на цю тету з поредним домом і трьома дітьми — чим вона ще у житті займається?..), ні тоді не хотілося. А хотілося мені осяйної слави старшокласниці Наталки Голинської, котра сама (!!!), лише під акордеон Михайла Івановича (!!!), вчителя музики, співала на всіляких там оглядах: «При долині кущ калини нахилився до води-и-и...» Та так співала, що всіх дружно брало за душу, тимчасом як ми з Кропивою сугутжно гундосили: «Ти скажи-ги, скажи калино-го, як попала ти сюди», і ніхто чогось нас навіть в ансамбль не брав цю пісню співати, хіба би вже як усі красиві й голосисті похворіли й не було кому тримати партію.

Єдиний випадок, коли можна було безкарно відчути себе зіркою, заспівавши щось соло, — це який-небудь обов'язковий захід, де кожен клас щось показує, представляє чи, прости господи, захищає.

Приміром, восени у нас традиційно проводився день юного винищувача статевих органів рослин — Свято Квітів.

У час X у шкільній їдальні кожен клас мусив виставити те, що було в розумінні класу «композицією», а відтак через півдня, якраз тоді, як ця «композиція» доходила до своєї істинної кондиції «з мене зайве всьо опало, я тихенько падустала», класи по черзі видава-

ли на-гора свій «захист» — пісню, танець, вірш місцевого розливу, хто на що вчився.

Наші *екібани*, що просочилися в люди і стали мейнстрімом, мене вже давно не цікавили. Їх тепер ліпили всі, кому не було ліньки, і для такої радості, як Свято Квітів, можна було не тільки безсмертник і болотну траву в пластилін напихати (то ж і так на один день) — *екібанні* віники цвіли і пахнули всіма доступними жоржинами, півоніями й трояндами, і що їх було більше, то, логічно, й краще, і хай там собі хтось посвистить про якусь лаконічність чи вишукану простоту — то він від заздрості. В наших краях ці слова не модні. Хто любить простоту — той, значить, бідний.

Щороку кожен наступний клас намагався переплюнути попередній. Багатоповерхові «композиції» давно вже переплюнули кічем (читайте: величчю) жахливі весільні торти з марципановими ляльками, обручками і лебедями, й журі ризикувало просто заблукати серед цих гібридів рогів достатку й свіжозакиданих погребальними вінками могил. Кому дати приз?! Вони ж усі однакові...

Аж тут одного разу мене осяяло: я придумала універсальний рецепт отримання гран-прі. І поки всі дітки прили й старалися, сплітаючи грішне з праведним (скільки б Олександра Іванівна не тикала під носа учням картинки зі справжніми японськими ікебанами, гуцульські діти вперто дочіпляли чорнобривців, айстр, руж, безсмертнику, калини і барвінку — *аби файно було, не? Би до культуру, до вибору!*), я проводила безневинний саботаж.

83

Проспавши перший урок, під час якого всі натхненно тягали до класів зірвану у себе на городі флору з елементами фауни («Ааа!! тут гусениця!!! — Ану я тобі її зараз за пазуху кину!»), я припхалася до школи за півгодини до виносу шедеврів у *столову*.

Якби я була євреєм, то, посилаючи когось зі своїх ентузіастів-однокласників накопати мені землі у пластмасовий піддон, риторично поцікавилась би: а де він бачив єврея з лопатою? А так то просто довелося зображати творця у муках (запухле зі сну лице додавало богемної переконливості):

— Іди набери трохи землі... А там подумаю. Є одна ідея, може, виграємо, — ну, не знаю...

(«От білоручка!» — все життя на мене злилась моя мама, забувши свій власний вибір у дилемі: «Так ти, мамо, хочеш, щоб ми були мудрими і такими, як є, чи вчилися на трійки, але з ранку до ночі вимивали підлоги?» Мама тоді вибрала мудрість, але щось періодично про це забувала.)

— Але скоріше, бо не встигнемо...

— А ти, — це вже до іншого, — піди знайди десь і урви кусень колючого дроту.

На відрізаному ножицями клаптику паперу я фломастером квадратно написала: «Зона». Потім нахабно видерла з чиеїсь уже готової («А це що за гамно?!») *екібани* жовту троянду і, коли принесли контейнер із землею, ткнула її туди просто по центру. Підбіг добувач колючого дроту.

58

— Зігнути по спіралі! — примруживши професійно очі, скомандувала я.

Подвійну колючу спіраль ми акуратно висадили докола одинокої троянди. Відтак на один із колюків я наколола фломастерну «Зону». Готово. Тільки ще назву придумати.

Як ми точно це назвали, не пригадаю. Але ясно, що чітко поцілили в кон'юнктуру національної школи. «Пам'яті жертв ГУЛАГу», «Україно, пам'ятай», а то й «Без коментарів».

Перше місце. Японсько-гуцульські «екібани» *найвібачеють*.

У наступні роки молодші класи і так і сяк намагалися копіювати моє ноу-хау. З варіаціями на тему колючого дроту, з додаванням калини. Бо з калиною композицію можна називати або «Мамина пісня», або «Жертвам голодомору». Перший варіант — якщо навколо калини ще купа зелені та інших тельбухів і класна керівничка наполягає на поетичному копірайті. Другий — це коли набір базовий: земля, калина, дріт. Максимум по умовному «чорнозему» (в Карпатах ґрунти руді) можна розсипати зерна пшениці.

...Так дивно було б подумати, що часи Радянського Союзу, котрий розвалювався на наших дитячих очах, швиденько перефарбувавши вчорашніх поборників «правого дела» партії в ярих поборників національної ідеї (той самий учитель, що п'ять років тому відбирав у дітей

82

кошики на Паску, тепер ставив двійки тим, хто не міг повторити, що в неділю казав отець на казанні), заскочать мене вже у дорослому віці. І що комусь знову зайде до голови стверджувати, що ніякого геноциду українців у 32—33-му не було, що УПА — бандити, а кожен, хто відстоює своє право читати, дивитися фільми чи вчити дітей у школі українською, — фашист, і переписувати наші підручники з історії на догоду російському деспоту, і віддавати руйнувати наші церкви, й вирубувати наші дерева, і валити наші історичні пам'ятки, і змушувати нас вірити у власну вслідженість, другорядність, провінційність і нікчемність — НУ НІЗАЦО Б НЕ ПОВІРИЛА. А якби хто тоді сказав, як воно буде, надягла б йому одну з восьмиповерхових *екібан* на голову і влаштувала б таке Свято Квітів, яке йому й не снилося.

Питання в іншому: коли прокинемося ми, ті, хто в реальному часі?..

Яремча, 16.04.12

Спір (і) тус Санкті

36

Якось воно так вийшло, що наймолодшим поціновувачем важких напоїв у родині стала я. І не так, як усі діти, котрим батьки задля сміху дають ковтнути бульку від шампанського чи дід веде з собою до бочки з пивом на розлив і за умови, що не скажеш бабці, де ви гуляли, дозволяє тобі ковтнути пінку (і побути вусатою!) та

18

ще й заїсти її солоною таранькою. Ба навіть не як нащадки лікарів чи службовців, котрим хтось у магарич приніс коробку цукерок із лікером (хто колись сам такі додому купував?): мовляв, дорвалися до дармового шоколаду і зненацька напилися.

Ні, я була чемною хворобливою дитиною, що стійко витримувала прокляті банки на спині, смердючі компреси, пекучі гірчичники і натирання ген до шару епітелію.

Хворіти у вісім років малоцікаво. Навіть саботажна радість від пропускання школи нічого не виправляє — потім доведеться «доганяти» ненависну математику.

На цю неприємну думку в моєму й так пересохлому від лихоманки роті взагалі зашурхотіли мурахи-бедуїни. Я судомно потяглася за кухлем, залишеним мамою звечора на верхній полиці мого стелажа з іграшками.

— А-а-а-а-а!!! аааааааа!!!! — заревла б я, аби не втратила голос від застуди. А так лише беззвучно відкривала рота, так широко, як відкриває німа риба, котрій заживо відрізають бочок задля свіжого суші, чи хробак, котрого розрізали лопатою, чи комашка сонечко, на яку наступила лиха сандаля безтурботного немовляти. Спирт! Чистий спирт залишався в тому кухлі з ночі, а не водичка, не узварчик і не чайок — ними, подекують, не так ефективно натирати дитячі спини при застуді.

Я безгучно волала й металася квартирою, від дитячої до ванни й до кухні, я заливала горло водою і дерла щіткою язик, так, наче це мало допомогти від опіків. Гидкішим за це відчуття погамованої 90 %-ною сполукою

С2Н5 (ОН) спраги було хіба тоді, як я двадцять років по тому почистила зуби кремом для депіляції.

Ще батьки розповідають, як вони задля сміху дали мені якось пива в Польщі, по дорозі з Німеччини, і що я щось радо всім патякала, та ще й співала на весь голос. Отут би й доречно було сказати мені те заїжджене:

— Не помню. П'яная була.

Але насправді сильно ми напивалися, лише дорвавшись до різноколірних лікерів імені Таблиці Менделєєва, примирливо названих «Kiwi», «Cherry», «Orange» тощо. Нам їх у наших одинадцять-дванадцять років, до речі, спокійно продавали в магазині коло Автобусної. Особливо якщо ми просили з коробкою «Прометея» в комплекті. Я вже й не знаю, чи вигадували собі ті продавчині бодай щось для очистки совісті. Ну, там, що ми батькам те щастя несемо, чи вчительці на могорич, чи що просто хтось *зашниряв* малих метнутися по алко-трешик життєрадісного кольору.

Пам'ятаю, як Надьчина ядучо-рожева пляшка довго стояла на моїй верхній полиці з одягом, ховаючись від її батьків і накликаючи гнів моїх у разі несподіваної розкопки.

— Ну, та бо що? Мушу виставитися на Надії.

Релігійні свята — то святе, пробачте за тавтологію. А надто коли є де їх святкувати. В нашому випадку то була ціла простора кімната з вікном. Щоправда, у підвалі. Що таке підвал в уяві пересічного громадянина? Місце для зберігання закруток і старого ровера. Чи — якщо

громадянин начитався кримінальних хронік або просто живе у великому місті — підвал є ідеальною локацією для скоєння всіляких нехороших речей статевого характеру або просто пунктом ночівлі бомжів. Тільки ж у Яремчі ні бомжів, ані злочинів, ані статевого характеру не водилося, і репортер кримінальної хроніки повісився б з горя сам, аби хоч якийсь панегірик написали на його вічно порожній шпальті. Ні, галицькі діти «по підвалах» розважались цілком пристойно — виставляли могоричі за іменини: все так само, як дорослі двома поверхами вище, тільки ж дітям іще офіційно «не можна».

Ми кликали всіх *нармальних пацанів і дівчонок*, розливали всім у притягнуті нишком з дому чарочки дивну кольорово-цукрову субстанцію й казали:

— П'ю до тебе!

І той, до кого пили, мусив казати «Дай Боже!» і ще, здається, цілуватися. Звичай був потужний; принаймні, коли хотілося когось заткати, ідеальним засобом було культурне: «До тебе не п'ють — не кажи "Дай Боже!"» Ну а некультурним засобом було «Нюхай ногу!» або «Алень твій тато!»

(Ха, до речі. Один мій знайомий — він, правда, з Фінляндії — у своєму курікулюм віте таки написав, що виховали його олені в тундрі. З тим курікулюмом його від жалу аж сім університетів до себе прийняли! А що — тепер оно доктор наук...)

Напивалися діточки того трійла і з чесними очима йшли додому вчити уроки. А якщо очі були недостатньо

86

чесними і язик заплітався — будь ласочка, гостинний підвал запропонує вам спальні місця підвищеної комфортності. Вічну мешканку всіх підвалів, скловату, було застелено старими рядниками, ще й подушки цілком пристойні хтось приволочив із хати — спи собі донесочу. Аби тоді ми знали слово «лаундж», саме так би те місце й називали. Якби про той лаундж знали наші батьки, то повисмикували б нам ручки-ніжки й поміняли б їх місцями.

— Це ж який удар по репутації! — сплеснули б руками батьки усіх нас, порєдних, але так ніколи й не дізналися про те, як їхні діти-квіти, відмінники і хорошисти чи, що страшніше, відмінниці й хорошистки, дрихнули в дупель п'яні по підвалах. А тепер уже що? Тепер уже нічого не поробиш. Ми вирости і стали відрізняти добрий алкоголь від поганого і нормальний лаундж від претензійного. Так що Репутації вже пізно завдавати нам удару у відповідь. Прощавай, Репутаціє. Будь щаслива.

Барселона—Яремча, 2012

Ліфчик, НЛО і музика

Не знаю, що ви робили вчора. А я оно вчора катала своїх дітей на гойдалках у дворі мого дитинства — у Юго-Западному, в Черкасах. Гойдалки там поставили нові, а от цінності на них прийдешні покоління дітей пишуть усе ті ж, класичні.

16

«Труси» — написало якесь дитя, засвідчуючи найбільш сороміцьку річ свого свіженького життя.

На щастя для гойдалки, магічні слова тепер не видряпують, а пишуть маркером — однаково добре видно чорним на жовтому фоні.

От і смійтеся тепер з анекдоту про двох хуліганів, що зловили піонера й змушували його сваритись матюками, аж поки відданий справі Леніна підліток не вичавив із себе непристойне:

— Ліфчик!!!

Багато років тому ми з Іркою Щолоковою з нашого під'їзду підходили до делікатних ситуацій з практичного боку. Ясно ж, що ліфчики — турбота кожної дівчини з порядної родини. А надто коли дівчині ще рішуче ні на що ті ліфчики вдягати, але вік уже підпирає — соромно на пляжі у самих трусах розсікати. То ліпше вже хоч щось хай безпорадно висить на верхній частині тулуба, ніж визнавати свою рівність-братерство з якимись пущьвірінками, років на шість за тебе меншими, що так і норовлять піском тобі в очі кинути — однаково їм за те нічого не буде, вони ж *маленькі* — або ще й самі побіжать на тебе мамі ябедничати, буцімто ти їм завдав важких тілесних ушкоджень лопаткою й двома пасочками, червоною й синьою.

Але якщо в кров-із-носовій потребі купальника маму ще переконати можна (а надто коли переконує сама твоя комплекція і жирові складки майже скидаються на справжні груди), то в потребі Ліфчика, що вдягається під одяг, — дзуськи.

— А у Лідкі єсть... У неїо уже третій розмір! — казала Ірка, вдоволено спостерігаючи за процесом округлення моїх очей.

Що ж, мені довелося на певний час навіть подружитися з Лідкою й дочекатися моменту, коли вона буде перевдягатися, щоб раз і назавжди усвідомити собі феномен її популярності серед хлопців. А хлопці, щоб ви розуміли, на неї западали не тільки з її двору, а ще і з нашого, і навіть звідкілясь із Конєва, що звідти аж тролейбусом треба було підїздити. Лідка мала зуби, як лопати, але була гарною людиною. Тільки навряд чи ці дві речі бодай щось важили для пацанів... Тож ми з Іркою постановили:

— Будем шить.

Будемо шити — і будемо жити. У Ірчиної мами розмір ліфчика був п'ятий з плюсом, але Ірчина інженерна думка працювала завзято, як нелегал у Португалії. Щось трохи помудрувавши, Ірка понакреслила-понаміряла і вже за мить строчила на машинці, аж дим ішов з хати.

— Вот. Пасарі! — продемонструвала вона свій виріб піратської легкої промисловості. — Юлькі абзавідуоцца!

Ну, так. Ми були дві Ірки, вони — дві Юльки. І Ліфчик у нас був у перших.

Ірка спочатку вдягла його сама — порожнечу в двох чашках таки треба було заповнювати. В рух пішли всі підколінки й носові хустинки, що були в наявності. Вийшло переконливо, хоча й не зовсім чесно. Знала б я тоді, як купу років по тому стилістка каналу MTV підпихатиме тими ж хустинками, серветками й шкарпетками

ліфчики ведучих для більшого ефекту пуш-ап і телевізійної сексуальності... («Патаму што с сіськами у нас адна Карпа ходіт! Ісправлять!» — гаркнув був Директор, і стилістки, хвала Богу, кинулись ісправлять усім іншим їхні сіські, а не ліквідувати мені мої, аби все було чесно.) До того ж сам пуш-ап є стратегією вводу в оману. Бідні мачо-мени економ-класу не знають, куди тікати, варто їм наткнутися на жорстоку правду:

— Та бо наче ж усе в неї виглядало ідеально — прекрасні два м'ячі, а варто було привести її з клубу додому й зняти цей клятий пуш-ап, як одна цицька вже на коліні, а інша взагалі в кухні!!!

Тоді ми про такі цицьки, щоб аж до колін чи й до кухні діставали, могли тільки мріяти. І взагалі ж ясно, як Божий день: що більше, то краще! Розмір має значення...

Я терпляче чекала своєї черги на носіння Ліфчика, але Ірка, давши лише поміряти, забрала його назад. А от Юлька, котрій мама встигла вже купити Ліфчик Справжній, нульового розміру, якимось була у мене його взагалі забула вдома, у кульку з колготами. І не питайте, як це сталося, але Юлька відтоді зробилася моєю найкращою подругою.

Дружба дружбою, а Непристойна Пахабень — то теж важлива, якщо не засаднича, частина пубертатного періоду.

— Презеєєрватів, — заводив гундосим голосом виконавець, — презеєєрватів!!! — І тут уже в тому віці добре розумілося, що чим гидкіший голос, тим чистіший жанр.

А ще в тій самій пісні щирим і благородним тембром героя щонайменше індійського фільму повідомлялося:

— Гандон я!

Потім ще й примирення з Фатумом слідувало:

— Ну і пусть буду ім, пусть буду ім, пусть буду ім, пусть! —

і на злобу дня:

— Зато я дефіцит!

Ну, один мій добрий друг і в дорослому віці щороку в Міжнародний День Контрацептива оголошує, що приймає подарунки й поздоровлення...

Пісні «Сектара Газа», як бачимо, не були позбавлені сенсу. Принаймні чеснішими за ті лавини трешу, що ллється, як із прорваної каналізації, на нас із вами з телевізорів і радіо, були точно. У порно важливо що? Правильно: вчасно визнати, що це порно. А не припудрювати Хуй, називаючи його «Мужское Достоїнство».

Ну, бо про що насправді всі ці їхні пісні *а любові*? Про то, що *я тібя любила, а ти міня бросіл*? Про то, що *я ракавая женціна і ат міня ні уйдьош*? Про то, що *злиє люді разлучают нас, но майо серце с тобой*? Ага, канешно. Всім тьотькам насправді — їм би тільки дядька в ліжку затягти, щоби потім подружкам розказувати, який у нього Хуй маленький, а дядькам, ясна тема, — женити тьотьку на собі і потім все життя мозок їй длушпати чайною ложечкою: «Ти де, курво, була?», «А хто це коло тебе на фотографії?», «Ти кому ото пишеш з туалету SMSки?» Ну і ще, ясна річ, всі усіх розводять

на гроші й шарове повітря для надування свого Его. На ньому, надутому, спати не гірше, ніж на ортопедичному матраці, кажуть. Та що там кажуть — я сама пробувала.

Тож творчість СЕКТОРА ГАЗА зі сповідями про те, як ліричний герой *Ядрьоний Кабан* періодично *імеєт свой баян*, заслуговує на повагу. Тепер мої часом аж занадто, я б сказала, розумні друзі переслуховують ці старі альбоми й переосмислюють прожите. Кажуть, на тлі цієї музички неслабо попускає від екзистенційних проблем.

А тоді, в одинадцятирічному віці, володіння такою касетою з *забороненою* музикою було беззаперечним етапом дорослості, від якої не відмовився б і під страхом вічного сидіння за першою партою з заучкою Ніною.

Пізній вечір. Година сьома, а то й пів на восьму. *Садік. Бєсєдка*. Локація з давно зміненим цільовим призначенням. Певні *бєсєдки* малюки-дитсадківці з подачі виховательок уже сто років як оминають десятою дорогою. Ну, й, відповідно, закохані підлітки теж не заходять на чужу територію: зону чесно поділено на ту, де ігри з ляльками, й ту, де ігри з гормонами.

— Тобі скільки років? Одинадцять чи дванадцять? — питався мене *Він*, і кров мені прилила до лица: невже міг подумати, що дванадцять?! Ура, я крута!

— Дванадцять, — потупивши очі, відказала я.

— Чи, може, все-таки одинадцять? — примружився *Він*.

— Та дванадцять! — обурилась я, втупившись своїми карими очима в його.

Відтоді я завжди, коли брешу, пильно й переконливо дивлюся в очі...

Він слухав СЕКТОР ГАЗА й малював гуашшю зомбі, що дістає з розритої могилки доста свіжий мозок і лає ним, відлякуючи негостинним виразом мертвого обличчя непроханих сатрапів. Підпис на могилці був «Iron Maiden». Що це таке, я не знала, але поважала його Все: зомбі, велосипед, цибатий зріст, кросівки, запах завжди випраного машинкою одягу і трійки в таблиці. (Крутим пацанам нема чого вчитися на п'ять і чотири.)

Мені, до речі, досі цікаво, чи не мій то герой узяв та й утнув отой подвиг, що закономірно переріс у загальноосвітнє НП.

«ЗАУЧ ХУЙ», — написано було на другому поверсі, біля столової, поряд із самою учительською.

Для оприлюднення напису, крім ідеального місця, було вибрано ще й ідеальний час — Велику Перерву. Новина поширювалася зі швидкістю світла, про яку горопашному Завучу, вчителю фізики й подекуди астрономії, достоту ніколи не вдавалося пояснити цим тупорилим дітям. А тепер-от — дочекався подяки на старості! Й замість того, щоби десь дискретно перечекати, поки дві прибиральниці кров'ю і потом відітруть олійну фарбу зі стіни, Завуч стояв коло стіни власною персоною і, як герой ВВВ, намагався прикрити собою амбразуру дзоту:

— Так, діти, не дивітси! То хтось... то хтось дурний написав. Видите — навіть слово «Завуч» з помилкою? То точно якийсь трійошник!

Ну, або на правду мудрий відмінник сліди замів. Той наш Завуч — він усіх дістати вмів.

— Дівчино! — кричав він (так, натурально кричав!) під час викликання кого-небудь до дошки. — Я до тебе звертаюси! Ти! — Для наочності цей унікальний екземпляр мужності з його поморщеною лисиною, увінчаною рештками рудих кучерів, іще тикав у свою безіменну обраницю коротким пальцем. — Так, ти! Чи ти вже не дівчина? Га-га-га!!! — ледь не падав від власної дотепності цей Заслужений Педагог, а Кропива, котра саме виступала в ролі дівчини-не-дівчини, наливалася праведним гнівом. Не так через те, що засумнівалися в її моральній цноті, як через те, що цей троюрідний брат Бойля й Маріотта ніяк не міг запам'ятати її прізвища.

Правда, іншим доводилося не надто ліпше.

— А це що таке... — Фізик іще більше пожвавішав. — Це що за таке прізвище, ги-ги? Чорт?..

І він застиг у позі стандартного коміка з сучасного каналу «Інтер» — коли нікому не смішно, але ж жалко пацана, та й платять масовці по сто гривень за день, тож доводиться аплодувати, а сміятися не обов'язково, при монтажі розмножать ті два рази, коли вже всі сміялися.

Андрій із козацьким прізвищем Чорторак, стиснувши зуби, пообіцяв:

— Я тебе вб'ю, Кукуруза дурна...

І невідомо, як би те все для Завуча ака Кукурузи закінчилося б, якби той анонім олійною фарбою не втілив задум Лесі Українки про слово як твердую крицю. Після такого мститися якимись там щиглями в темному провулку було б просто малокаліберно.

...Касету СЕКТОРА ГАЗА дав мені переписати не той пацан, з яким ми ходили. Я взагалі просто не впевнена була, що ми з ним ходили, — таким недосяжним він був на своєму велосипеді. Касету я переписала в одної дівчини з Микуличина. І на одному боці була пристойна музика про НЛО, а на другому — непристойна про Презерватив. Слухалося те, ясна річ, у навушниках, у новому югославському плеєрі, з вимкненим світлом перед сном. Тобто не те все, а конкретно СЕКТОР ГАЗА, бо кому треба той пришелепуватий Матвійчук з його «Ні сіло, ні впало, по небу пливло»? Хіба теоретичним пенсіонерам, тим самим, що й після смерті ходитимуть на концерти Гіги, Галябарди й Говорадла. А надто коли ці три рідні брати запишуть спільний трек.

Якось був смикнув мене дідько послухати цю освітню касету ще не затемна, а коли навіть Галя не спала і її, кількарічну, тато носив на руках. Як він заніс її до мене в кімнату, я, відповідно, не почула, бо ж була в навушниках. Аж тут підняла на них очі й так сіпнулася, що тьотя Слава, сусідка, об стіну котрої мене вдарило, постукала по батареї.

— А що це тут ліська слухає? — Це так тато мімікрував під Галину фонетику.

— Е... Та... касету... — (Не знаю, як тато не просік мого моментального пополотніння.)

— А дай і нам послухати, га? Будеш слухати, Галюсю?

Галюсі це було суто фіолетово — її на той момент більше цікавила якась недоступна їй за нормальних умов лялька на верхній полиці мого стелажа чи запахи з кухні, відкіля її, підозрюю, мама й випхала, напаривши в руки татові, аби під ногами не крутилася.

Я швидко натисла на «стоп» і перевернула касету іншим боком.

— Тут запис поганий, — якомога розслабленіше сказала я, все ще не в змозі прогнати з уяви апокаліптичні картини прослуховування моєю янголоподібною сестрою страшного слова «презерватив».

А на НЛО і їй, і татові було начхати. Ну, не пенсіонери-говорадлівці ж вони.

Відтак у життя по черзі приходили Ірчики зі Львова, Русі, Ірини Білик, Юрки Юрченки, Олександри Пономарьови, Аква Віти й навіть Оля Юнакова. В Черкасах мої російськомовні друзі навчили мене слухати новояворівського СКРЯБІНА. З приходом незабутнього Москальцевого хіта «Вона» прийшов у життя пересічних нас і пересічний український рок-н-рол. А коли вже цю та інші пісні почали ще й пародіювати у шкільному і не тільки КВН, стало зрозуміло: космос буде наш. Українська мова остаточно перемогла на естраді

російську — клянуся Територією А й трьома Астраями. І вічний Альф із Мельмака мені за свідка.

— Слухай... — після виступу яремчанської КВН-івської команди радив мені один із членів журі. — Нашо ти ото прешся капітаном бути? Ти б співала краще!

І мені це було просто медом на бджолині рани: бо якщо капітаном, по суті, тут могла бути тільки я (а де ви ще знайдете архаровця, що і сценарій пише, і танці ставить, і костюми придумує, і ще й на конкурсі капітанів віддувається?!), то співати ж могла Кожна Красива Дівчина! А порадили співати саме мені...

Члени журі — вони й собі співали. Бо й собі були КВН-щиками — тільки вже справжніми, з команди «Наф-і-Га» Університету нафти й газу, що в самому Франківську.

— А вона, а вона, — співали злі франківські КВН-щики, — висітиме сумна...

Тут усе тонуло в лавині безпардонного реготу. З дитинства чорний гумор був і є моїм улюбленим.

— ...моя дівчинко печальна, моя люстра на шнурку, починає завивати той, хто плакав у кутку... — лірично закінчував пацан із гітарою, і все наше кодло, всі малі й великі, розчепіривши горлянки, щосили заводили дурними голосами душевний бридж, переповнений інтелігентного страждання:

— А-а-а... А-га-га-га!!!! А!!!!

Але одного разу сталося щось зовсім неймовірне. До нас (!) у Клуб (!!)) до Яремчі (!!!)) приїхав справжній ПЛАЧ ЄРЕМІЇ. Зі справжнім Тарасом Чубаєм.

— Шо, — прицмокнув язиком мій тато, — закотилася вже їхня зірка, якщо вони по таких дупах, як наша, поїхали гастролювати?..

А нам із Квіткою було все одно, закотилася чи ще котиться, важливо було лише те, що це таки перша в нашому житті жива рок-група і виступатиме вона там само, де ми виступали мільйон тисяч разів і з танцями, і з академконцертами, і з КВН-ом. До того в нашому житті був трапився лише Миколайчук. Ну, той, що був лисий і босий підпільник-кіндрат, котрий ніяк не міг втопитися, хоча постійно обіцяв. Він, на відміну від ПЛАЧІВ, виступав чогось у кінотеатрі імені Руднева, а ми й уявити собі не могли, що в кінотеатрі ще щось можна робити, окрім як Зіту і Гіту показувати.

— Ну, шо — фоткаємо?

Я тоді мала з собою батьківський полароїд. Кожен його кадрик був на вагу золота, бо коштував цілий долар.

— Можна з вами сфотографуватися? — спитали ми чемно в Миколайчука.

І тут він, замість того аби так само чемно сказати «можна» (що пасувало б його статусові астероїда Української Естради) чи сказати «йдіть до сраки» (що пасувало б йому, якби увірував у свою інкарнацію Джима Моррісона), загнав нас у повний ступор:

— Можна. Якщо мені теж кадрик дасте.

Ми завагалися. Відійшли на секунду, пошепотілися, порадилися. Кадрика було шкода. Що нам із того, що

101

в нього буде наша фотка? Нічого. Тільки мінус один долар. О, здається, я знала, що робити.

— Добре, стаємо, фотографуємося! — з осяйною усмішкою оголосила я, власниця полароїда.

Миколайчук, нічого лихого не підозрюючи, став і сфоткався. Квітка навіть ногу так якимось круто підняла, я так не вмію, а я показала пальцями «піс», поминаючи тисячі японських туристок на тлі європейських красот. Тут начебто й настав час на фото для Миколайчука. Прожогом кинувшись до фотографа, в ролі якого виступив один із сесійних Миколайчукових музикантів, я вихопила у нього з рук свого полароїда і скрикнула:

— Ой лишенько! Та ж він зламався! І кадриків більше нема...

— Та як нема, коли є... — спробував було мене втішити музикант.

— Ні, нема! — загрозово повторила я і трохи миролюбніше додала: — Дякую, до побачення.

Так ми з Квіткою хутенько і вшилися.

102

От тільки не все так легко. Почекайте, як то кажуть, товаришу Гітлер. Моя Квітка так чудово танцювала, що всі, хто її не бачив раніше, падали навіки полоненими до її ніг. Навіть коли ті, що мали впасти, були на сцені, а Квітка видавала попід сценою. Халепа ця спіткала й бідних музикантів Миколайчука, і вони так собі сумно й тяглися у своїй машині по дорозі рівно зі швидкістю нашої ходи тротуаром.

101

— А малі, ви такі прикольні! — кричали вони нам, хоча я розуміла, що з нас двох я в означення «прикольні» вписуюся менше.

— Не, ну справді прикольні! — наполягали вони. — Ги-ги, це ж треба, зажати Лисому фотку!

Лице моє спалахнуло з новою силою, але за деревами, котрі саме відділяли тротуар від дороги, цього не мало б бути видно.

Ці самі музиканти, здається, ще другого дня в школу до нас приїздили, все намагалися добитися Квітчиної аудієнції. А дулю з маком вам. Не для вас тьотя Паша ту Квіточку ростила.

Так ось. Волохатий музикант ПЛАЧУ ЄРЕМІЇ (басист? Стас?) теж Квітці казав, що вона дуже круто танцює. А мені ніхто нічого не казав, лише чемно розписалися на обкладинці касети. Вже й не пам'ятаю, як наважилася я підійти тоді до Самого Чубая, від чия зоряності блякли навіть пурпурні оксамитові порт'єри нашого Клубу. Шкода, що ні він, ні його музиканти тоді не попросили у нас наше з ними фото. Їм би ми точно дали. Поштою б вислали — фото було з плівки, весь полароїд на той час давно був закінчився. А так то лежить непорушно ця історична світлина, наклеєна у мій важелезний дитячий альбом із коричневою велюровою шкірою. На ній (світлині) вічно п'ятнадцятирічними з Квіткою в наших джинсових сорочках і джинсових шортах, із джинсовими підтяжками і не в джинсових лише банданах, у лайкрових блискучих колготах

на шістдесят ден, у білих кросівках із якісного шкірзамінника, стоїмо, всміхаємося, як бідні родичі на весіллі. Та бо є чого всміхатися — поміж нами Тарас Чубай, теж усміхається, хоч і без колгот на шістдесят ден і навіть без бандани, та й узагалі виглядає на те, що от-от він зі сцени стрибне, як у басейн з вишки. Видно, саме думав про стейдж-дайвінг у наступному селі...

P. S. Не можу не похвалитися. Я теж себе якимось відчула справдешньою іконою рок-н-ролу, коли у мене під час виступу на сцені влучив чийсь пристрасно здертий, чорний у рожеві рюшечки Ліфчик. Справжній, істинний, нерукотворний.

Яремча, 2012

Без праці нема в сраці

Одного разу, коли мене не було в школі, подзвонила вчителька праці. Ні, вона не випитувала, чого мене немає в школі, — вчителям праці, фізкультури й малювання на таке начхати. Вона подзвонила сказати, що відправляє мене на обласну олімпіаду з праці.

Мама не на жарт сполошилася:

— Ой боже. Що робити? Ти ж мене опозориш там, на області. От бляха-муха. В тебе ж руки зі сраки!

Я відмовчувалася. В животі холонуло. Французька бувала. Українська бувала. Історія бувала. Праці — не

бувало і бути не могло. Не зі мною, не тут і не тепер. Праця — це поза межами моєї екзистенції. Але... що, як і справді поїхати? Бувають же чудеса у фільмах. Раптом швейна машинка під моїми руками візьме й настрочить диво?! Диво-фартушок, спідницю сонце-кльош, а то й жилетку з виточками?!

— Що ж сказати... — далі бідкалася невтішна мама, що з переляку навіть слухавку кинула. — Сказати, що ти хвора? Чи сказати правду?..

Правда полягала в тому, що всі попередні фартушки, сонце-кльоші й виточки за мене дотепер строчила саме мама. Досконало строчила. На «відмінно». З усією відповідальністю інженера-технолога легкої промисловості. Олександра Іванівна нарадуватись не могла. У прикладці роботи ставила. Мовляв, можна ж бути і розумним, і роботящим. Ага, можна... Але тільки якщо ти — моя мама.

— У неї такі дані! — знову набирала наш домашній учителька. — Вона точно, точно виграє! Прославить школу!

Ага. Прославлю. Канешно. Працею. Менше шансів на успіх мала хіба що фізкультура зі мною в головній ролі ліверної ковбаси, повислої на канаті.

— Та... ви знаєте... — плаксивим тоном повідала моя мама. — Вона щось зовсім недобре відчувається. Гм. Е-е... Температура у неї! Висока. Сорок... два. Не, три!

Маму було щиро шкода. Їй було явно легше настрочити тисячу сорок сім жилеток із виточками, ніж щонебудь набрехати. В її дитинстві уроки російської мови обертались катастрофою, коли задавали написати твір.

— Ну, напиши, як ти провела літо! — просила її бабця. — Напиши, як ти ходила в ліс, збирала гриби, купалася в річці.

— Но, мама, ми же дома всьо лета сиделі! — протестувала моя мама.

— Так ти придумай, фантазуй!

— Ти што, хочеш, шоби я — врала?!!

Бабця зітхала, брала ручку, чорновик і сідала «врать» за маму.

...Олександра Іванівна не здавалася. Вперше у яремчанської ЗОШ I—III ступенів з'явився шанс проявити себе на арені рукоділля.

— Я вас дуже прошу. Відпустіть її на олімпіаду!

— Не! — голос мами поступово твердішав. — Не відпущу. Вибачте. У неї справді температура!

І температура у мене таки справді підіймалася. Від страху, що тепер усе викриється і про те, що в мене *руки зі сраки*, дізнаються широкі маси вчительсько-учнівського населення.

На олімпіаду я не поїхала. Але життя, на превеликий жаль, тривало. І школа теж. Треба було щось вирішувати з цими всіма швейно-закрійницькими заграваннями долі. Отож, щойно прийшовши в школу після моєї таємничої хвороби і дочекавшись вівторка (передодня уроку *праці*), я запропонувала:

— А давайте зробимо урок кулінарії?

Дівчатка так швидко і радо погодилися, що мені навіть не знадобилися заготовлені довгими безсонними

ночами патронташі аргументів про те, що фартушки в наш час ніхто не носить, спідниці кльош замінили *юпки-резінки*, а виточки за вас ліпше зробить хто-небудь в ательє, головне, щоб були гроші, а для цього треба шо? — правильно, для цього треба вдало вийти заміж, це вам кожна поредна галицька мама скаже, і навіть якщо старий і страшний буде, то нічо, привикнеться, головне ж — це бути *забезпеченою*, а через шо лежить *путь к серцу мушціни*, знає навіть кожна тьотя із радянських кін.

Олів'є?

Олександра Іванівна не могла натішитися. Вперше діти так радо й згуртовано за щось узялися. Понаносили з дому бульби в мундирах, яець, ковбаси, огірків (у Лариси розсіл просочився з кулька на всі підручники в сумці, і довго-довго клас переслідували потім олів'єшні спогади), гидкої вареної моркви, цибулі й зеленого горошку. Розмотлошили все те збіжжя з целофанових кульочків, склали кульочки акуратно назад (потім мами поперуть і ще раз щось запхають), розклали по партах дощечки і зблиснули ножами. Котрась особливо кмітлива (я, чи що?) навіть яйцерізку з дому принесла: кладеш таку на богу-душу-винне яйце, тиснеш, очі не вилазять, бо м'яке, не то шо картопля чи буряк, і ось уже з яйця сама соломка лишилася, чисто тобі як незнана ще тоді на Західній Україні картопля фрі. А далі западав тривожний стукіт — колективно різалися *кубікі*. Спочатку мовчки й напружено, а далі що

1001

більш промислових масштабів набувала диявольська нарізка, то вільніше почувалися співробітниці олів'єшого цеху.

І коли вже наставав завершальний момент — заливання тазика строкатих кубиків начерпанним із банок майонезом, — дівчата скрекотали вже одна гучніше за іншу, сперечаючись, чи вдосталь солі, і, якби не верховна суддя Олександра Іванівна, котрій у тривожній мовчанці підносили ложку, солі б насипали одна одній під хвості і в очі.

— Як на мене, добре, — сказала вчителька.

— Як на мене, теж! — переможно крикнула половина кухарок.

— Давайте... їсти? — з трепетом у голосі хтось висловив бажання всього соціуму.

— Може, хлопців покличемо?.. — без трепету, але зі знанням, що «так треба», запропонувала котрась особливо *угідна гівка*. Мама ж казали, що так сі робит, та й що то за страва в газдині, якщо її чоловік (а він же ж цар-і-бог-пиздить-бо-п'є-п'є-бо-ревнує-ревнує-значить-любить) не похвалит?!

— Не, — прозвучав голос здорового глузду (знову мій, чи що?). — Давайте спочатку самі наїмося, а що вже лишиться, то хлопцям віддамо.

— І Василя Дмитровича покличемо? — спитала чогось дозволу Олександра Іванівна.

— Ну... і Василя Дмитровича, звісно, — здивувались ми.

501

Чого б нам не нагодувати вчителя-праці-у-хлопців? Пиляють там від ранку до обіду нікому не потрібні деталі на своїх верстатах, у халати сині вдягаються. Жалко їх.

На мою пропозицію пристали майже не вагаючись. І коли олів'є лишилося ледь трохи менше половини тазика, до нас у клас зі своєї майстерні ввірвався натовп голодних підлітків чоловічої статі. Майбутні захисники вітчизни, бізнесмени-пузатики, бюрократи, лісники, злодії, працівники газконтор. З ними дядько чорномор — Василь Дмитрович. Лисий і більш-менш добрий. Він їв наше олів'є дискретно, у *каптьорці*, з Олександрю Іванівною. Тобто вона вже до того часу наїлася і, певно, просто на нього дивилася. Хоча дивитися там було мало на що, ну, та вже. Чоловіків деколи цінують, як поштові марки. Що старша і задрипаніша, то цінніша. Для цього філателістом треба бути. Я не вмю.

Хлопці нажерлися і, щасливі, вже не хотіли йти за свої верстати. Хотіли дуріти з дівками. Піднявся традиційний гвалт. Статеве дозрівання на той час уже перейшло зі стадії скубання за коси, ловіння за натяк-нацицьки й прозивання образливими словами в більш софістікейтед форми. І що менше цікавили дівчат ці *малалетки* чоловічої статі, то голосніше (від образи, певно) ті верещали. Загалом було весело. З сусіднього класу *втихомирити* це все зайшов Михайло Іванович, бо ми вже перекрикували його хор, що й так не слабо горлопанив, стоячи на принесених зі *столової*

лавочках, своє «Рече та стогне Дніпр широкий». Михайлові Івановичу олів'є вже не лишилося, тож він пішов *недовольний*. І баян його після цього якось поіншому звучав уже. По-голодному.

Коли прозвенів дзвінок і вчителі праці вийшли до нас із *каптьорки*, хлопці незлагодженим хором поцікавилися, чи то у нас кожен раз тепер буде *кулінарія*. А що вчителька пробувала сказати, що у нас іще в програмі і макраме, і *в'язання*, спицями й гачком, то хлопці (а найголосніше й найщиріше — я) почали так благодати й надалі вдосконалювати наші кулінарні здібності, що вона здалася й задала принести нам знову варені яйця, сир і що-небудь іще, на вільну тему.

Отак ми і жили, і жерли, і вчилися. Салати-мімози, оселедці під шубами, шуба без підкладки (бо оселедець хтось потай з'їв іще до етапу підкладання на тарілку), різнокаліберні бутерброди, морква по-корейськи (Корея, як уже було мовлено, — це частина Яремчі за рікою). Була б плитка, були б іще і деруни, і пляцки, й пироги. Але що? І так непогано жилося хазяйським дітям. І їхнім вдоволенним самцям у синюшних халатах.

Тож жодна дівчинка з «В»-класу не стала в результаті *рохлею*, що яйця *зажарити не вміє*. Ось вам і черговий доказ правоти москалів, що придумали лінь називати матушкою. Лінь — вона мама всіх винаходів. Шкода тільки, що виточки мало хто з нас строчити навчився. Ну, нічо — я одного разу навіть сама *чохол* для *карімата* зшила. І карімат туди був вліз. І порвалося не

одразу все. Хоча — спитайте мою маму! — руки у мене й зі сраки.

Київ, 2011.01.03

Як я була гопником

— Бабцю, зв'яжи мені *полоску*... — канючила я.

— Яку таку *полоску*? — вже встоп'ятдесяте перепитувала бабця.

— Ну, таку... — вже встоп'ятдесяте я приховувала істинні мотиви мого фешн-замовлення. — Щоби вуха затуляла, коли надворі холодно.

— Так у тебе ж шапка є? — дивувалася бабця. — А шо толку, як вуха закриті, коли ото всьо голомозе буде?

Аkurat те ж саме казала мені мама, коли я канючила пухові *навушники*, як у дівчаток з каталогу «Otto», бозна коли привезеного з Німеччини. Ясно ж було як божий день — мені то всьо треба було виключно *для краси*, а не для практики й тепла. Для тепла оно скільки шапок запхано на антресолях: одна *дебільнішої* форми за іншу, я вже мовчу про те, як вони якісно кусаються.

До речі, був такий час, коли кусалися не тільки шапки. Був якийсь дивний переломний момент цілої епохи, коли з недогризків совка масово почали лізти... воші. І скільки б ми не тішились прислів'ю «Сняться воші — будуть гроші!», пандемія педикульозу таки набирала доволі тривожних обертів.

— Боже, яке позорище... — гірко зітхала моя ідеально акуратна й гігієнічна мама. — От уяви собі: сидить наша дитина на уроці, а тут через усе чоло жирна во-о-оша повзе!

[Оте «во-о-оша» мало, певно, ще яскравіше ілюструвати врочисту, неквапну, переможну ходу гидкої комахи людським черепом. Мамі вдалося — на цю згадку мене тіпає й по сьогодні.]

Але сталося ледь-ледь дискретніше, хоча не менш кінематографічно: жирна нахабна воша випала просто на білосніжний, у тюремну клітинку зошит із математики і пішла собі без гвалту в світ науки. Цілком, до речі, інкогніто — крім мене, її ніхто не помітив.

— Я тебе породила, я тебе і роздушу... — процідила я крізь зуби, канонічно лускаючи членистоногим між двох нігтів великих пальців.

— Так, діти, сьогодні буде перевірка на педикульоз. Прийшла медсестра! — погрозово заявила класна керівничка, і кожен із нас похолов: *воші* мали всі. З довгим ти волоссям був чи з коротким, жив у багатоквартирному, *міському* домі чи у *своїй хаті*, з багатодітною родиною чи одинак. Більше того — воші в один час завелися не тільки у нас, на Галичині, а й у всіх інших регіонах: у Черкасах, у Білій Церкві, у Дніпропетровську, в Тернополі, в Луцьку... [Шкода, що про це я знала, тільки коли виросла, від так само вже дорослих подруг. Може, аби було знаття тоді, кожен із нас не сприймав би цей факт за особисту провину й ганьбу.]

Втім, медсестра вкупі з педагогічним колективом була не така політкоректна, як воші, що окупували голови всіх, незалежно від соціального статусу, статі й релігійних переконань. Тож, коли оголосили список «прокажених», до нього головно потрапили дітки з бідних, багатодітних чи неблагополучних сімей. Це всім видавалося тоді *єдиним нормальним* варіантом, скільки б не вчили нас на уроках літератури про рівність і братерство.

Нас усіх вдома щосили мастили *керосіном* і щовечора вичісували густими гребінцями. Розсипи гнид стали чимось так само буденним, як нігті, що відшаровуються.

— Одна та радість, — намагалася знайти в усьому поганому щось невинно гірше мама, — що хоч волосся у тебе рідке і коротке. Ти уявляєш, як Христині все те вичісувати з її коси до пояса? От постригти б вас усіх під нуль, і проблеми б не було.

Але під нуль нас усіх не постригли, а проблема дивним чином зникла так само, як і з'явилася. Без пояснень. І тільки голови нам зрідка, на згадку про пережитте, починали чухатися.

Проте, як кажуть, повернемося до написаного. Тобто того, з чого починали.

— Добре, — кілька років по тому нарешті дала себе вмовити бабця, — давай тобі дід на машині твою *полоску* зв'яже. А я потім вручну там вишию, що ти хотіла.

— Ура!!! — я обійняла бабцю.

А хотіла я, не більше й не менше, аби вишилося на моїй *полосці* слово «NalKris». Що було назвою нашої

музичної групи й мало в собі частки наших трьох дівчачих імен: Надя, Ірена, Крістіна.

Музичну групу ми збацали одразу ж після того, як нам набридло *грати в моди*. В моди, як і в групу, придумала грати Христина, що стала Крістіною після перебування в санаторії з російськомовними дітьми з Донеччини. Крістіна то й Крістіна, аби лиш нам здорова була й по санаторіях не шастала, бо ж нудно без неї.

У моди гралося в *садіку*, колишньому місці моєї екзекуції свободи, *казьонному домі*, що на все життя прищепив мені стійку ненависть до офісів та інших приміщень, де тебе утримують силоміць із такої по таку годину. Але тепер, коли ти вже дорослий, тобі десять, а то й одинадцять і виховательки більше не являють собою загрози, можна просто після школи окупувати *бесєдки* і влаштувати в них усе, що завгодно: від залицянь до старших на два роки хлопців до фешн-показів.

Дивилися фешн-покази, якщо щастило, теж ті самі хлопці. Дивилися і розбивали нам серця.

— От я був на дискатекє... — (Іще раз нагадую, дія відбувається в гуцульському містечку Яремчі.) — А там сиділа така цьолка... — Він, Коля, в якого я була майже закохана, пальцями намалював собі на обличчі, яка саме цьолка там була і як її *локон ніспадав* їй на ліве око. — Сиділа, — продовжував Коля, — в джинсових штанах і джинсовій куртці, жувала жувачку... Звали її Ілена.

(Я дуже чітко собі уявила, як «Ілена» у своїх *варьонках*, сидячи на лавці в яремчанському Клубі, млосно

ремигаючи, пускає жувачкові бульки й цілком байдуже оглядає з-під опущених вій мого Колю...)

В мені закипала злість, яку озвучила Христина:

— Як це так — Ілена? Може, Є-лена?

— Ні, — наполягав Коля, — точно Ілена.

І вже перед *варьоними* джинсами і курткою «Ілени» різко тьмяніли всі наші сміливі модні експерименти: пов'язані з маминих спідниць тюрбани, підкачані вище кісточок штани-банани, білі шкарпетки, взуті під мамині ж туфлі на підборах, а з ними й усі кліпси й рожева, кольору гробу Барбі, помада. «Ілена» тепер була всюди — як транспаранти з портретами Мао Цзедуна в Китаї чи статуї Ніязова в Туркменістані. Терміново треба було щось вирішувати — самими «модами» Колю і його подібних уже не заманити, навіть якщо перевести їх із рангу глядачів у ранг журі. Тим паче що ці конкурси серед одягнутого в мамині шмотки гарему почали проводити всі кому не ліньки: і зі Стоквартирного також, і з нових будинків, подекуюють. Ще хіба з-за ріки, з Кореї, ніхто не прийшов попаразитувати на нашій ідеї...

На піку саме був ACE OF BASE, чи, як його називали круті *старші тьолки* в самих Черкасах, «Ася-Бася». Щоліта на піку в Черкасах хтось був. То стоматолог Албан із піснею «Іц май лайф», то група «Які Да», що зізнавалася в коханні сама собі. І все те щастя можна було цілком законно записати собі на касету в кіоску на зупинці десятого тролейбуса, а поки чекаєш, то можна таки на зупинці сидіти і їсти *семочки* — оно їх скільки різних

115

бабусі продають, цілий сквер тих бабусь. І все є для гурмана: різний ступінь просмаження, калібр, посол, більше чи менше сміття, тонші чи товщі стінки дерев'яного стаканчика, яким те все добро тобі в газетний пакет насилається.

Сиділи ми з Юлькою, чекали своєї записаної касети, плювали лушпиння не на асфальт, а в долоню (це максимум культури, який із нас витиснули батьки, — всі ж на районі круто харкають просто на асфальт, лише ми як мамині доці...) і приспівували в передчутті:

— О-о, мечібокс!

(Що англійською звучить *all that she wants* — як нескладно здогадатися.)

Мій сусід Ромко в Яремчі, зрештою, значно крутіше інтерпретував слова пісні «It's My Life».

— Слухай, Ірусю! — Щоразу, як він повертався від баби з села, був дуже радісний, бо ж навчився чогось нового. — Там на весіллі музиканти грали кльову пісню. «Кіс май лиф» називається!

І поки я думала, що таке «лиф», Ромко, стишивши голос і ввімкнувши всю довіру, на яку був спроможний, повідомляв:

— А ще музиканти, поки грали, деколи один одному підморгували і казали, прицмокуючи язиком: «Секс»!

А що? Питоме гуцульське слово. Оно подивіться, як міцно вросло в вокабулар, — ніякою сапкою не виполеш.

До речі, незважаючи на той загальновідомий факт, що *руки в мене зі сраки*, полотни наш вольтерівський

117

сад-город розміром два на два під балконом мама змушувала мене регулярно. Перші десять хвилин це навіть було цікаво — зв'язок із землею, філософувала я. А потім приходив реалізм і аграрний супротив із приводу нерентабельності.

— Ма-а... Нам же все одно не стане цієї картоплі... — гундосила я істину, і тато, такий самий фізично-роботящий, як я, мене підтримував:

— І так буду купувати ту картоплю мішками!

Але мама дуже довго не вгавала: ну, як то — у всіх городи є, а у нас нема?! І я ще довго поверталася ввечері з художньої творчості в теплу пору року з гидким завмиранням серця: ану, як мамин червоний халат бовваніє на грядці, що значить для мене «бігом перевдягайся і сюди»? Любила я з того всього зілля — півметра моркви, два метри картоплі, сімдесят сантиметрів кропу, дві тички з квасолею тощо — хіба що куш порічки. Чи позички, як її у нас називали: стояв куш і стояв, не чіпав нікого, нічого від нас не хотів і ягоди свої квасні давав.

У Юльки в Черкасах усе було значно гірше. В Центральній Україні, у краї Шевченка й Хмельницького, за грушку на межі могли побитися до півсмерті хіба що в «Кайдашевій сім'ї», а насправді там спокійно мав кожен собі по шість соток, і кожен, певно, мав собі вдома Юльку, якою можна було ті шість соток обробляти. Принаймні саме так мені це виглядало з мого краю, де землю колись міряли моргами, а не десятинами, як

у решті України, а тепер *приїжжі* штибу нас мали свої клаптики рудої землі на прибудинковій території, і на тих клаптиках рішуче нічого, крім ялинок і картоплі, рости не збиралося.

Юльчина сім'я мала дачу в Чапаївці, і ще задовго до появи тематичного твору Пелевіна це слово мені асоціювалося з Пустотою. Бо саме там дуже часто розчинялася моя Юлька і ходити по записані касети розтопленим черкаським асфальтом доводилося мені самій. Навіть семочок уже жодних не хотілося. А хотілось одного:

— Юля, виходи.

— Я не вийду, мені ще повбирати дома нада.

Через години дві:

— Юля, вийдеш?

— Не, я щас буду жарити курки.

(Саме почався період курячих стегенець і крилець — я втягнула носом апетитний запах із Юльчиної кухні.)

За годину, з останніми недобитками надії тиснучи на дзвінок заповітної квартири на четвертому поверсі:

— Здрастє, тьоть Оля. Юля вийде?

— Юля щас читає «Тихий Дон». Прочитає і вийде.

Якби я тоді знала, що таке депресія, вона б точно у мене почалася. Тихий, курва, Дон! Це ж заняття якщо не на три роки, то до кінця літа точно. А коли Юлька теоретично й дочитає тихий-дон, то з'явиться потреба виколупувати кісточки з восьми відер вишень, *закатувати* огірки, варити варення, вишивати хрести-

ком подушку або читати вголос мамі анжеліку-і-ка-роль, поки мама ту подушку поре та й плаче.

То лиш я була нероба, бо у бабці на канікулах. І мені можна тільки їсти, гуляти, спати, слухати музику й читати далеко не те, що в шкільній програмі для молодшого й середнього шкільного віку.

— І-і!!! — сплеснула руками бабця, застукавши мене з Мопассаном у спальні на ліжку. — Тобі таке ще рано!

Я покійно випустила книжку з рук — бабці навіть не довелося впертися ногою в бильце ліжка, аби видерти від мене зразок світової класики. Ех, бабцю-бабцю, зітхнула про себе я, знала б ти, що то вже давно ретроспектива, та й то не по першому колу (бо що ще робити опецькуватій дитині, з якою нікому дружити, як не читати мопассанів із бальзаками?), то явно б так не переймалась, а пішла б поклала мені ще одну *катлетку* на тарілку з макарончиком...

Юльчина сестра Ленка (в Черкасах майже всіх звали Юльками і Ленками, принаймні в обидвох моїх подруг Юльок були однойменні сестри і далі в дворах по Ярославській чи й на Конєва тенденція підтверджувалася) вселяла в мене страх і захват водночас. Страх — бо часто саме від її рішення залежав випуск моєї Юльки надвір і не дай Боже було Юльці хоч чимось розізлити Ленку. Захоплення — бо Ленка ходила на кікбоксинг і мала подружку-парашутистку з собакою-ердельтер'ером. І ходила Ленка не так, як усі звичайні *старші тьолки* в їхніх штанах-мальвінах і ажурних

119

кофточках, а так, наче в будь-який момент може заці-
дити в пику тому, хто криво в її бік виплюне семочку.

Ми з Юлькою теж чимдуж намагалися бути *крутими тьолками з Юго-Западного*. Це так наш спальний район називався, і не було у світі місця, центровішого за це. Ми ходили, широко ставлячи ноги, — так, наче у нас між ними були справдешні яйця, а не метафоричні, — і трохи відводячи руки в боки від тулуба, наче у нас були там *накачані м'язи*, а не якесь м'якеньке *чорті-шо*. Ми міцно стискали губи, демонструючи стримування гніву з останніх сил. Ми професійно гамселили кулаками уявного противника і цілком не уявних себе у дзеркалі. Ми навіть спльовувати крізь зуби пробували, хоча такого Ленка явно не робила. У Ленки були *справжні адідаси*, а ми мали китайський «abibas» із білого дерматину, що тріскав на згинах за першої ж нагоди, тому ходити намагались ми обережно, аби кросівки не згинались і не тріскали зашвидко. Якщо уявити собі таку пінгвінячу ходу й додати до образу маскувальні шнурки кислотних кольорів (справа рожевий, зліва салатний, не переплутати!) та кульок семок у руках, стає очевидним вирок: ми не ленкоподібні, ми — гопники. Чи то пак гопниці, якщо перейнятися гендерною рівністю.

Звісно ж, будучи ніжного віку, ми кіосків не бомбили, хоча французька класика, котрою я тоді паралельно зачитувалася, зовсім не конфліктувала з філософією романтизації бритоголових бандитів. Тоді їх називали модним словом ще...

121

— Вот пасарі... — сказав Тьома, додержавши нарешті фарбу з запальнички «Cricket»: тепер у назві бракувало першої букви.

— Рікет? — тупила я. — Що це значить?..

— Не рікет, а рекет! — зітхнув Тьома, і в цьому зітханні, як у спущеному унітазі, шматками сірого туалетного паперу розчинилися й попливли в темну каналізаційну трансцендентність усі мої шанси на Тьомине кохання.

Отже, Тьома був справжнім гопником, а я тільки вчилася. І вчилася погано: замість *кришувати комерсів* я сама починала свою комерційну справу. Неподалік від того ж кіоску з піратськими касетами (а їх, подекуди, самих аж із *лазерного диска* копіювали!) я поставила перевернуту коробку з-під морозива. Не кіоск і не лоток, але сенс правильний.

Мама дала мені з собою те, *що продавати*: лак для волосся, лак для нігтів, зо три види дезодорантів і правічні колготи. Тілесні й чорні, інших у природі не буває. Мама особливо наказувала не торгуватися. Я пам'ятала це, як заповідь Ілліча, й так само це не виконувала: будь-яка здорова тьотька, що схилилася над моїм крамом і загрозовито питала: «А за сім не буде?!», — отримувала те, що хотіла. Особливо цьому сприяла наявність інших бізнесменів, що понаставляли своїх коробок поряд із моєю, так що у нас утворився цілий торговий ряд. І дезодорантів з колготками в них, як ви можете собі уявити, вистачало своїх. Тож як не куплять у мене, то куплять у них. Ринкова економіка, чесна конкуренція.

157

Справи у мене йшли кепсько. Та й музику, що долинала з кіоску, не завжди можна було розчути. Тож після двох днів свого безсовісного демпінгу під палючим липневим сонцем *Юго-Западного* я, не заробивши собі й на морозиво, збрала свій *товар* і пішла додому. До Мопассана, макаронів і *катлет*.

— Сильний з тебе бізнесмен... — зітхнула мама і поїхала з Черкас до Яремчі.

І разом з нею поїхали всі мої підозри про велике бізнесове майбутнє. Робити нічого — доведеться перебиватися наукою й культурою. До науки в образі й подібі Юлі Марківни з її апокаліптичним «Закрили всі книжки і зошити, вирвали по листку. Самостійна Робота!» лишалося ще добрих півтора місяці. Культурою в Черкасах займатися виходило хіба що на самоті, а яка ж то культура, коли вона не масова? Підіть-підіть он у *любого гопніка* спитайте, він вам скаже, коли дожене...

Тож і культуру довелося відкласти до приїзду в Яремчу слідом за мамою.

Культура, як уже й грицева кобила здогадалася, була нічим іншим, як ACE OF BASE-ом.

У Черкасах я надивилася, як люди виставляють свої *двухкасетні* магнітофони колонками на вулицю й насильно окультурюють дворових пенсіонерів, дітей і просто перехожих. «Hallo Africa, tell me how you're doin', Hello Motherland, tell me how you're doin'...» — цікавилися гопники *Юго-Западного* важкими проблемами історичної батьківщини лікаря Албана. Він узагалі якось усіх

123

тих наших льош, саш і сір'ож страшенно переймав, той Доктор Албан. Чи й не тоді зародився гопниківський вираз «Учі олбанській»?

У нас удома було аж два магнітофони: один ще татів старий, з Німеччини, на одну касету і немодного дизайну початку вісімдесятих, а другий — модний, як у людей, корейський, *двухкасетний*.

— Кароче, Карпа, я придумала! — еврикувала чи то Христина, чи Надька Квітчучка. — Ставимо твої два магнітофони, один із музикою, один на запис. І між них пхаєш голову — і співаєш.

Отак і постановили. Постановили два магнітофони на підлозі, один із музикою ACE OF BASE — притому тільки з одним хітовим треком «All That She Wants» (чи на крайняк «Happy Nation»), — а другий на «record». Між тих двох, поставлених упритул під кутом один до одного, магнітофонів слід було, влігшись на килимі, захатися писком і відчайдушно горлопанити — аби перебити вже заспівані слова своїми, свіжими.

— Шілі зело лілай! — верещали ми по черзі, і найкраще у нас виходило слово «У!», котре йшло за цією фразою.

Про зміст ніхто з нас трьох не задумувався. Вже тоді, видно, петрали в концептуалізмі й знали про перевагу форми над змістом.

Результат був на диво переконливим: наша, гуцульська «англійська» перемогла їхню скандинавську англійську з рахунком 3:0. Хоч на радіо такі пісні давай.

157

153

Відтак наша жага слави переступила межі загально-новизнаних хітів (бо скільки можна співати ті самі дві пісні?!) і в рух пішло все, що було доступне: від невідомих пісень невідомих виконавців до просто мелодій без слів, на які я горланила вірші, взяті з журналу «Однокласник» (мелодія була присутньою умовно):

— Невже-е... ти думаєш, що но-о-очі мла... на віки вічні за-а-лягла-га-га-га?!!

Оптимізму й життєствердності ми набиралися з дитинства. «Однокласник» узагалі робили якісь нереально просунуті, культурні, обдаровані мізками й добрим смаком люди. Тепер таких уже й не виробляють (чуєте моє крєктання?) — ні людей, ані журналів. Саме в «Однокласнику» я прочитала Сверстюковий переклад Кіплінгового «If», котрий так засадничо вплинув на мене і досі підтримує по життю. В «Однокласнику» було про все — від Шинед О'Коннор до вправ із контрастним душем для підтримки форми грудей. А ще там публікували оповідання невідомих, але найцікавіших авторів, консультували підлітків із питань психології цього некомфортного світу і вселяли правильну думку: все є і буде круто, хай яким би ти був. От якби рєдколегія й автори «Однокласника» раптом здобули суперпавер і підкорили світ, точно почався б Золотий Вік.

124

Але, як на диво, поняття Золотого Віку тоді жодним чином не конфліктувало з непереборним-таки бажанням побути гопником. У Яремчі гопники теж були, ще

125

автентичніші, ніж у Черкасах. Вони, як і належить гопникам, силкувалися говорити російською — це засвідчувало їхній статус Заслуженого Гопника, Гопника®.

— Там був Гева зі своєю дівчонкою... — казав цілком розумний і вихований Віталік до такої самої Надьки Квітчучки.

— Ми уєжжаєм в неделю. В неделю, панімаєш?! — добивався побачення з якоюсь київською санаторною красунею Вася.

— Таваріць, таваріць, куда ти... *нєнада*, таваріць *нєнада* дамо-ой... — наспівував Женя, котрий у результаті ще й став міліціонером.

Відповідно, їх — цих усіх таких крутих старших пацанів зі Стоквартика — треба було брати. Гуртом. Разом з їхніми *красовками*, джинсами, спортивними костюмами, жувачками, *сигаретами*, лікерами кислотних кольорів імені ківі-чері-оранж і трійками в табелях.

— Це капец, — зітхала Білячка, донька не вельми популярного міліціонера Біляка, котрий так довго наїжджав був на мене через мого ердєля Діка, що аж мусив якось усю ту сексуальну травму вимістити в покупці собі свого власного чихуахуа, — ці *малалєтки* всіх *нармальних пацанів* забрали.

А ми, хоч нікого й не забирали, пишалися собою страшенно. Бо хоч я поки і не стала справжнім гопником, гопники вже дивилися в наш бік. А надто коли ми з нікому не відомих пісень про *смісел* *жизні* переключилися на всім зрозумілі *пєсні за жизнь*: на групу ЛЮБЕ.

150

155

— Сирата казанская-а! — горлала Надька в майже справжній мікрофон за типом караоке: на той час уже не треба було зсувати два магнітофони, можна було просто поверху в мікрофон перекрикувати який-небудь шедевр імені тамбовського вовка.

— На волє день — день! — рвала душу через дупу я. — На волє ночь — ночь...

Двухкасетний магнітофон при цьому, ясна річ, виставляли колонками у вікно. Пацани під вікнами, безкарно курячи, поки батьки були на роботі, діловито кивали головами в такт музиці. *Нашій музиці*, попрошу зазначити. Бо дрімучою тайгою, в компанії бурих ведмедів, з ланцовими псами й начальником, що наступав на п'яти, бігли саме ми, одинадцятирічні діти з порядних сімей.

— Не тюрьма абламала, абламала печаль! — закінчувало хором наше тріо бандуристів і вичікувало павзу: ану, чи не зааплодують?..

Але вони лишень свистіли й улюлюкали. Так лише, видно, й годиться робити Справдешнім Гопникам усіх можливих ойкумен.

P. S. А *полоску* мені бабця таки сплела. Гарну, товсту, теплу. І назву групи «NalKris» на ній вишила. Так що хоч і гопника з мене тоді не вийшло, велике музичне майбутнє точно гарантоване — добрими бабциними руками.

127

Хлопці

— Забирай її! — ридала в слухавку бабця.

— Що таке?! — жахалась мама. — Що вона?

— Вона... Вона... — схлипувала бабця, доки нарешті випалила: — Нічо не їсть і скаче в целофанах!

Обгортатися целофаном нас із Кропивою навчили далеко не боксери, котрі, намагаючись перейти в меншу вагову категорію, щоб гарантовано здобути перемогу, замотувалися з ніг до голови і йшли пітніти в сауну. Я, чесно, не пам'ятаю, звідки Кропива взяла цю геніальну ідею, але ми свято вірили, що тільки так можна було гарантовано і швидко *похудати*.

У нас були *лосінові шорти* (на Сході і в Центрі їх називали *велосіпедками*), широкі турецькі футболки «Chanel ®» (під ними ми ховали животи і сраки), розрізані целофанові кульки і *реп*, він же — гурток танців при Будинку творчості школяра. Емінем від такого *репу* крутився би в труні, як курка гриль на шомполі під гастрономом, темніючи й доводячи правоту зловтішальників: справжній реп може бути тільки чорним. А нам-то яка була різниця?!

Кульки — стільки, скільки можна було знайти і роздерти, — намотувалися на наш не вельми ніжний-смерековий стан, як целофан на сальцесон. Зверху конструкція закріплювалася *лосіновими шортами* і маскувалася вже згаданою футболкою-шанель (до речі, дуже якісною). Відтак, залежно від дня, вибирався спосіб *похудання*:

151

в середу і в п'ятницю *на репі*, в погожу днину на стадіоні бігаючи, в непогожу — вдома під магнітофон, махаючи ногами і руками, як то вчать на аеробіці, коли немає поряд хлопців.

А хлопці, Хлопці — горе нам! То ж наше все. Некрасивих Хлопців просто не буває, особливо коли надворі пубертатний період, а Хлопці старші й з іншого міста. Та навіть і з села — оно їх скільки гарних пройде по дорозі, поки тебе довезуть із Яремчі до Франківська. Ну, а в самому Франківську *на Стометрівці* хлопці — це взагалі нереальне щось, такої краси в жодному фільмі не побачиш, і кожен з них навіть подивитися на тебе готовий, от би тільки скинути хоч пару кілограмчиків, і тато щоби не казав, що *навіть у його час по Стометрівці самі курви ходили...* Не знаю, може, в його час вони й ходили, а от у *мій час* там ходять лише найкрасивіші, найдоступніші, найприятніші й цілком реальні ХЛОПЦІ.

(І у декого з них стрижка-«шапочка», а в декого «площадка», так що навіть і не знаєш, кого вибрати.)

128

Хлопці!.. Навіть Сабріна (чи Сандра, як її там?) про них прямо так і співає: «Бойз, бойз, бойз!» Аж вони навіть светри з написами «Boys» на себе повдягали, ніби й так їх не видивишся, а сплутаєш із бабою чи з дядьком. Божественні створіння в *байкових сорочках в кліточку* і в *красовках адідас!* А ще, по погоді, бувають у шкірянках чи в спортивних костюмах, але ці трохи нижчої проби, — хіба якби в них машина була, бажано «дев'ятка», бо вона вже майже на *іномарку* подібна, а якщо маши-

129

ни нема, то й поговорити нема про що — такі Хлопці книжок не читають. Хоча, якщо чесно, не в моєму становищі було харчем перебирати. Але ж Хлопці — то ультимативний стимул *похудати*, особливо коли тобі тринадцять років і статеве дозрівання не чекає ні секунди на *жирножопих неудачників*. Бо навіть ті Хлопці, що у *спортівках* і без машини (а надто чогось вони), якщо й зупинять на тобі свій убивчий погляд, то варто десь на твоєму тлі намалюватися високої (каблуки взула, сука!) довговолосій телиці (ну, гаразд, тут уже що Боженька дала...), як його заблукалий погляд миттю оселяється на її лиці чи трохи нижче — вже котра чим вдалася.

— Не радись красивою, а радись умною!

Ех, мамо, дякую тобі за безвідмовний спосіб мене втішити. В дорослому віці це, звісно, дуже круто мені допомогло — скільки б не намагалися вдарити мене під дих претендентки на красу, я тільки реготала: мама прищепила чудовий імунітет. І кому, як не мені, добре знати, що зовнішня краса — це головне те, що пролізло у тебе з середини? Це як їсти магазинний торт із бутафорськими нудотними квітами й без крему всередині, а потім раптом доперти, що ліпше все-таки вживати непретензійну домашню випічку, без барвників, маргарину й есенцій.

Ну, але спробуйте сказати це тринадцятирічному підліткові. Спробуйте. Напишете мені листа, що з цього вийшло.

Ні, тринадцятирічний підліток світлого майбутнього просто так, сидячи перед телевизором і фаталістично

158

поїдаючи бабусині *катлетки*, бачити не збирається. Критично оглянувши свої потроєні у трюмо об'єми, підліток вирішує, власне, *шота рєшать*. Так що пробач мені, бабцю, всі ті невинно попсуті *ше ж нармальні* й навіть не масні целофанові кульочки (в ті часи їх ретельно прали й сушили на батареях і на довгій шиї кухонного крану — екосвідомість українців зашкалювала) — їх жертва була немарною.

У вузькому просторі між *трюмом* і ліжком, намагаючись не дивитись на пилучні ковбаси підліжкової темряви, що кричали про моє безсовісне багатоденне не-миття підлоги, я зранку, ввечері й в обід, щодня, як сталевар до домни, ставала раком до свого *похудання*. Підіймала свої полядвиці до неба, пріла, як Марко в пеклі, крутила талією, як циган сонцем, перла до своєї благородної мети, як німий до суду. І не було на світі сили, здатної мене зупинити. Хіба би вдарена об бильце ліжка нога, та й то ненадовго.

130

Літо скінчилось, і настав час вертатися з бабце-дідових Черкас до Яремчі. Ваги у бабці вдома не було, аби я змогла заміряти наявні результати, зате у дворі й поза його межами були Хлопці, і вони, як не крути, мало-помалу починали дивитися на мене з повагою, якщо не з захопленням. Ще б пак! Улітку, по п'ятигодинній спеці, щодня як годинник, відразу ж після своїх трюмово-ліжкових вправлянь я, замотавшись у целофани й застібнувши під горло блискавку свого синтетичного рожевого *жатога* спортивного костюма, вибігала ро-

131

бити джогінг, дарма що тоді не знала цього слова і просто називала це «бігати».

— Добрий день, — сказала я нашій яремчанській сусідці тьоті Ані.

Тьотя Аня завагалася, відповідати мені чи ні. Погляд блукав то моїм лицем, то, переходячи в стан явного когнітивного дисонансу, тілом. Тут-то я і зрозуміла: це перемога! Вона мене не впізнала!!! Я таки схудла, слава небу, целофановим кулькам і найліпшим мотиваторам усіх часів і народів — Хлопцям. Через них жінки встрявали у війни й вигравали їх, через них мінялася історія, вони потай правили імперіями, поки ми, жінки, страждали й боролися за їхні серця і стрижки-«шапочки».

Ну, і слава моїй бабці Ліді та сестриці Галі, що самовіддано доїдала половину моїх *катлет*, рятуючи бабцю від інфаркту. Але якщо схочете-таки колись схуднути — не питайте мою бабцю — як. Гарзд?..

Яремча, 15.04.12

Матюки, празький торт і баба Василина

1

У нашій школі всіх нас звали якимось по-звичайному. Надями, Оксанами, Наталками, Олями, Мар'янами. Зрідка якась Ярина закрадалася чи Альона, яку вчителі однаково вперто кликали Оленою. Ну, може, була

одна на всю школу Роксолана чи дві Соломії. Але ніколи так, щоби, приміром, Сніжана. Найближча Сніжана була двоюрідною сестрою Наталки Стельмащучки і жила аж у Богородчанах. Чого б мене батькам так не назвати було? — часто думала я і, певно, ще з півшколи дівчат передпідліткового віку. Ну, та бо скільки голів у класі можуть обертатися, коли хтось крикне: «Оксано!»?

І тут — Ванда.

— О панно Вандо... — одразу замріяно відозмінив цитату замріяний учитель музики Михайло Іванович. Він і сам у нас був поетом, тому знався на інших поетах і сказав мені в третьому класі, що мій вірш про Україну, країну, дуб, чуб, явір і гавір — це дуже добре. Але ніколи не казав, що я чи хтось інший «о панно». Тільки Ванді. Новенькій. Яка приїхала з містичного «воєнного городка». І «городок» той був за горою, і там час від часу зривали ракети, і колись його звали Москва-16, а тепер Івано-Франківськ-14. Тільки ж у нас його звали однаково — Зона.

Отже, Ванда з Зони. Ванда, що живе з російськомовною бабцею і їсть щодня бутерброди з шоколадним маслом. Ванда — хорошистка й ідеал моєї мами, бо...

— Ну така чистьоха, така чистьоха! — дивувалася її акуратності моя улюблена вчителька української Ліда Володимирівна.

І мама зітхала з благоговійною заздрістю, бо про мене ніхто мамі такого не казав. Як не казали й про те, що я працюю, підлогопідмітайлиста, борщонава-

риста й дітодоглядальна. І те, що Ліда Володимирівна хвалила мої твори, маму теж аніскільки не втішало — я ж не була «чистьоха»...

Мені було за маму сумно, але зарадити їй я мало чим могла. І я, і мої друзі (головно в особі Кропиви) були далекі від її уявлення про ідеальну дитину: спокійну, дисципліновану, обізнану в точних науках, не заляпану чорнилом чи кетчупом і з акуратно зачесаним набік густим світло-русявим волоссям. Маму було шкода, вона заслужувала на кращу мене, на якусь таку гіпотетичну мене, яка була б схожа на саму маму, — щоби не брехала, розуміла, як розв'язувати задачі, вміла шити і плести на спицях (гачком — це вже зайве), систематично, без нагадувань мила б підлогу і взуття у шафі *під телефоном*, і не забагала би бозна-чого, і навіть у той день, коли буде ненависна фізкультура, вдягала б до школи *форму*, а не спортивний костюм виробництва Чехії, бо ж він красивий, рожевий і не треба нести його в руках. От тоді б мій щоденник точно вже минуло зауваження у графі «поведінка» копірайту Люби Михайлівни.

(Боже, як же було встидно! Які душевні травми, о боги географії й Уагадугу!

«Шановні батьки! Стежте за зовнішнім виглядом доньки!» — написала мені вчителька у відповідь на мій аморальний спортивний *кастік*. Перед тим було:

— Встали всі! Тепер сядьте ті, хто в учнівській формі...

І я, замість подумати, що таким чином із нас педагогічно витравлюють майбутніх гопників, мріяла про

133

те, що ліпше хай мене застане миттєва смерть від випадкової цегли з будови сорокап'ятиквартирного будинку, ніж моя мама з її ідеалом Ванди-чистьохи *оце прочитає...*)

Отак воно й повелося. Географію я вивчаю головню емпірично — на карті можу показати ті країни, в котрих була. І не ношу ні спортивних костюмів, ні, тим більше, конформістських уніформ. Та й узагалі, якщо ви мене випадково зустрінете на вулиці, вам стане страшно і соромно за мене, десь так само, як і Любі Михайлівні. Ну що то таке за одоробало суне? Шапка, волосся штріпахате, кеди якісь, джинси, розтягнуті футболки і явно не золоті й навіть не позолочені браслети. Хіба що ви знали б колись особисто Бернарда Шоу і чули, як він давав мені життєві настанови: «Я став письменником тому, що при цій професії не треба добре одягатися, та й не конче зустрічатися з клієнтами».

А от Ванда таким ненадійним елементом, як письменник, ставати не збиралася. А збиралася ставати дружиною стоматолога і працівником банку. Тоді, коли я ще не мала точних гарантій того, що мрії кожного збудуться, бо буде йому по вірі його, з якогось дива мені припекло подружитися з Вандою.

134

Якого дива на мене напала ця любов, я не знаю. Може, маму вирішила втішити. Але півліта ходили з тою пухкою й повільною Вандою, як Іванко з Марікою: намотували кола навкруг стадіону й розважали на тему нашого одинадцятирічного життя.

135

— У мене скоро день народження, — повільно казала повільна Ванда. — Десятого вересня. Якраз думаю, кого запросити і що бабусі сказати зготувати.

Ми мотали кола і медитували на зазначену тематику. Час від часу Ванда брала мене до себе додому і навіть давала шоколадного масла з батоном. Я триумфувала.

— Напевно, — зважено казала розважлива Ванда, — на мій день народження бабця спече празький торт.

Ідея видалася мені геніальною, і я з готовністю випалила почуте й запам'ятоване від моєї мами:

— Класно! Празький торт — він найпростіше готується!..

Дивно, але я тоді, за чотирнадцять днів до її фатального дня народження, ні помітила того, як косописдить Ванду, ні відчула вібрацій гіпотетичного косописдження її сивої, пристойної російськомовної бабці в спортивних штанах. То так собі, наївна, і жила, наперед заготовивши для Ванди дезодорант і колготки, бо ж кращого подарунку світ іще не вигдавав. Та ще й сорок ден, ха!

Час минав. Почалася школа, і невпинно наближався Вандин день народження. Я вже навіть знала, що вдягну. І однокласники між собою хвалилися:

— О, мене вже Ванда запросила. А тебе?

— І мене вже.

— Класно.

136

Ну, думала я, нічого, мене вона в якийсь особливий спосіб запросить — я ж її така подруга! А те, що вона з Анькою Пицячкою тепер ходить, — то нічо, і це

135

зрозуміло: Анька ж усе літо в Маняві пробула, то вони й заскучили. Та й ходить Анька за мене повільніше — їм так легше, гадаю.

Тільки щось календар невблаганно відривав свої листки впритул до десятого вересня, а Ванда не поспішала запрошувати ні мене, ні Кропиву. Вже й таких останніх трієчників запросити встигла, що, здавалося б, і на сусідню дірку в шкільному вуличному туалеті з ними б не сіла. Мене розбирала неабияка тривога. Я, врешті таки не витримавши, прямо підійшла до подруги моєї мрії й спитала:

— А ти що, не збираєшся мене на день народження запрошувати?..

— Ну, приходь, якщо хочеш... — знизала плечима, потупивши очі, ідеальна Ванда.

Боже милий, як же я хотіла! Я тут-таки поскакала щаслива додому і вже заходилася гарно пакувати в стрічечки свій дезодорант із колготами, як нагодилася мама:

— Ти куди?

— Та ж на день народження до Ванди.

— А вона запросила?

— Ну, сказала, що приходь, як хочеш.

— Так! — постановила мама. — Нікуди ти не підеш. Май хоч трохи гордості.

Гордості я не мала, а мала дезодорант, колготки і напрасовану білу блузку. Куди ж пропадати такому добру?!

— Ну, то, може, я піду?..

— Ні, не підеш. Не можна напрошуватися.

137

Я сіла і заплакала. День народження уже почався! Гіркоти моєї вистачило б на всю редьку на світі. Кропиву це все теж припарювало, але не так критично — Ванда ж не була її подругою мрії.

Аж тут серед лункої тиші, інтонованої хіба що моїми схлипами, пролунав телефонний дзвінок. Це була вона, Ванда!

— Чюєш... — вичавлювала з себе по звукові вона. — Я запрошую тебе на день народження. — (...) — І... да, візьми з собою Надю.

Серце моє калатало. Невже?!

Я повісила слухавку і по-новому глянула на недопаковані дезодорант-і-колготки.

— Нікуди не підеш, — повторила своє мама. — Що це таке? Все вже почалося без тебе! Май хоч трохи самоповаги.

— До того ж, — провадила вона (і Кропива, вона ж Надя, з нею стовідсотково погодилася), — як це так: «візьми з собою Надю»? Надя — то хто? Собака?!

А мене ще довго-довго поривало вибігти за двері гордості й податись у світ Ванди, до її шоколадного масла і празького торта, за який, як виявилось вже аж на батьківських зборах, їхнє сімейство й зачаїло на мене смертельну образу... о панно Вандо! Що ж я так?.. Та ж ти була святою. Так-так, святою, а не просто там «чистьохою» чи хорошисткою.

...І навіть якби їй упав клевець на мізинчик правої ноги — Ванда би нізащо не заматюкалася. Не те що ви.

Мої перші матюки я записала дуже обережно. Певно, через те, що були вони зовсім не мої, а двох пацанів — Бодьки і Чулика. Матюки я чула за свої дванадцять років життя доволі рідко, тому, напровсяк, помістила їх у квадратні дужки, як диких звірів. Під страшний замок-прокляття математики (бо тільки там такі дужки водилися).

І якщо нормальні дівчатка люблять заводити щоденники (бо вже саме ведіння щоденників заводять нормальних дівчаток), то мій брунатошкірий грубий і куций зошит був скоріше нотатками слідчого. В нього я записувала за живими людьми їхню правду-матку без змін та доповнень. Як отой наш полілог, де одною з фраз було:

«[*Не вийобуйся блядь*], — сказав він».

І все б то нічого, але щоденник (так, він у мене теж називався щоденником, з претензією на нормальність) прочитала мама. Класика жанру, звісно ж. Але якщо мене найбільше тривожила її реакція на експліцитний контент, то маму якраз тривожила моя поезія.

— Слава Богу, ти вдома! — сказала мені мама, коли я звідкись повернулася.

— Ну, — кажу трохи насторожено, — вдома.

(Не до школи ж мені ввечері шпацирувати?)

— Та бо я тут уже начиталась...

(Так... Раз-два-три-раз-два-три... Я похолола.)

А мама зітхнула й пішла з моєї кімнати в кухню. Тільки Галю в дитячій лишила, як мовчазний докір. Я про-

130
зогом до ліжка, а там... ой Боже, хух, не на матюках!.. відкритий мій куций зошит.

Не на матюках, а на високій підлітковій поезії:

Ми з Таріком самі вже не свої

Він ріже вени, я з моста кидаюсь

І ось в останню ніч слова мої

Чистосердечно в всьому вам признаюсь

Учора ввечері, ну, тобто, на дісках

Він став ревіть, що тут немає Ванди

Аж тут і я сльозу пустила вмить...

Не, я, чесно, не пам'ятаю, що там було далі, але точно мало кінчатись на «ванни» — бо що ще з Вандою римувалося. Слово «діски» (з наголосом на останньому складі) попрошу лишити без коментарів.

Ванни, до речі, малися на увазі людські, у квартирах, а не ті, стихійні, цілющі, з коров'яками, що чаїлися у вибоїнах асфальту. Затемна в них можна було з небесною легкістю вступити навіть на парадовому тротуарі коло пам'ятника ковпаківцям. (Дарма що Яремча була містом, світло у нас вимикали через день — економили електроенергію.) Так що мус було вважати, ступаючи поночі в лакових мештах. Бо на діски чи не, а про дрес-код тобі кожен поредний гуцул розкаже.

Дрес-код тоді творили лосіни, взуті на білі шкарпетки лакові мешти (все бажано чорне), а зверху — довгий

138

сведер, щоби сраку прикривав. Це бажано. Бо буває, що до півсраки, але спереду ажурний, плетений твоїми бабцею і дідом, тож *de iure* аморальним бути не може. А буває й геть таке, що до пояса, — і то вже треба мати встид, аби таке носити, і не мати сала на животі та сраці.

Нам із Кропивою ні животів, ні срак генетика не пошкодувала. Тож безрозмірний светр «adidas», позичений у сусідки Тані Закапличної, був Кропиві доречним патичком-рятівничком. У комплекті з патичком (у сенсі, з червоним велетенським светром) ішло право на два попшики Таниним дезодорантом і один намаз лица справжнім тональним кремом, хоча і коням ясно, що нічого кращого за крем «Балет» світова косметично-парфумерна промисловість не винайшла. В обмін на светр, дезодорант і крем Кропива мусила бавити Тані дітей.

У светрах і лосінах, напшикані й пощипані французьким вищипом, ми йшли в гості до Андрія Чорторака, нашого однокласника і трієчника з рідкісними четвірками і великою хатою.

Чорторак, він же Тарік з моєї поезії, був, як вам уже зрозуміло, до смерті закоханий у Ванду. Що було зручно особисто для мене, бо з порядною Вандою мама мене відпускала куди завгодно. Ну, принаймні, додому до Таріка відпускала. В гості, на чай. Ага.

140

А вже до Таріка, котрому я вигідно приводила предмет його куртуазних сподівань — Ванду, вигідно для нас із Кропивою приходили Бодька й Чулик. Досі, прав-

141

да, не розкрита таємниця, який із цього був зиск Ванді, окрім як християнське співстраждання до нас, біснуватих.

Кропивин Чулик ходив у красивих спортивних костюмах або у джинсах і чемному светрі.

Мій Бодя... ой лишенько.

Бодя носив чорні штани зі стрейчу! Штани були його сестри, це і коням було ясно, — хлопці стрейчових штанів просто так не носили. Не було тоді, в святу і сиву давнину, гидкуватого дрес-коду, що надає впевненості в собі курдупликам із кривими короткими ніжками, обтягнутими чи то кальсонами, чи колготами. Розсікають собі вільно вулицями з переповненими пафосом конячими пиками, прости Господи мою непотікоректність щодо благородних тварин. Хоча, кажуть, так — у штанах-калготках — ходили у ще сивішу давнину фарцовщики, але на комуністичне безриб'я з великої біди й не таке на себе вбереш.

Мені за ті його стрейчові штани було страшенно встидно. Танцюючи з Бодьою медляк, я намагалася про них не думати. Бодя мав купу інших прекрасних людських якостей, окрім штанів.

Ми підіймалися на другий поверх, де не бувало дорослих. Ми вимикали світло і вмикали музику. Великий двухкасетний магнітофон загадково поблимував різнобарвними лампочками. І тільки зрідка чути було придушене:

— Ну Андрій, ну шо ти робиш, ну та лиши мене!

141

— Ти шо, дурний, чи шо?..

Що яскраво саундтречило безневинні ігри майже підліткового майже кохання.

...Аж тут одного дня вся ця *маліна* накрилася фанерою. Баба Таріка взяла телефонний довідник і подзвонила моїй мамі:

— А шо це таке? Всі діти в мене, а свята ніякого нема?!

Ну, та так. Ні тобі Восьмого березня, ні Нового року. І замість того, щоб сказати «А пес ся всрав», розраховуючи на відповідь-пароль «Ну, та срав-пес-через-овес», мама серйозно задумалася. Впала в шок. Видно, начиталася десь про підлітків і те, чим вони займаються у вільний від Восьмого березня час.

Культурному шокові й справді було від чого розвинутися: діти не бухали, не курили, а зустрічалися з періодичністю масонської ложі.

— Та бо гормон і так зашкалював, — сказали б ми зараз, якби були прогресивними батьками себе самих, а були б непрогресивними, то заверещали б:

— Шо ви там робите?! Все — нікуди не підете більше.

Підла баба. Ми навіть туалетного бачка там не зламали. І Ванда Круглобочиха, репутацією котрої я прикривалася, як тою оренбурзькою хусткою, *справді* туди ходила. І пила чай. І шикала на Таріка, так ніколи й не розділивши його фатального кохання. Добре, що

з моєї поезії тоді не вийшло нічого путнього — ні вуду, ні, власне, поезії. А от із матюками пішло як діти в школу. І без квадратних дужок.

3

Ми мешкали у мрії радянської людини, що півжиття стояла в черзі геть за всім, від пачки масла до автомобіля «лада-дев'ятка», — в трикімнатній квартирі. Те, що вона була зовсім крихітною і що це не те щоб розкішно, коли у тебе в під'їзді тхне на перших поверхах, а з горішнього до тебе в останню путь спускаються потруєні щури й таргани, я розумію лише тепер. І все одно наша квартира була взірцем доброго смаку — бо все було в *пастельних тонах* і не висіло на стінах килимів.

Але Кропиві, що жила в одній тісній і темній кімнаті разом із мамою, татом і братом Мироськом, на мою думку, пощастило більше. І не тому, що у них будувалася в цей час велика хата, а тому, що Кропива *спала з бабою*. А це значило зовсім інший вхід до будинку і, відповідно, прихід додому, контрольований лише бабою, а не татом, у якого на лобі жила *пукала*.

Втім, тато однаково був поблизу — всього лишень через стіну, і як би добротню не будувалися гуцульські хати, все ж звукоізоляцією ніхто їх не оснащував. Тож Кропиві, вертаючись із гульок, не слід було втрачати пильності.

145

Обережно відчинила першу фіртку, на ганок. Тут сушиться кукурудза, стоїть давно спочила в бозі газова плитка і лежать, як солдати на пенсії, триста літ тому стоптані зашкарублі капці. Нащо ця археологія нашому запопадливому народові — спробуй з'ясуй.

Два кроки — і вже вона коло дверей самої хати. О, двері до баби не замкнені. Та бо бабу красти чи що? Там, де далі за курсом спить на вишиваних подушках Кропив'ячий вуйко з жінкою Олечкою, тою самою, що на взяте малою Кропивою зі столу в баби печенько незмінно питала: «А шо, Надійко, мама їсти не готує?..» — було, звісно, замкнено на три оберти, та ще й, либонь, підперто чимось ізсередини.

144

Кропива обережно зачинила двері. В глибині коридору, десь аж за бабиним ліжком, скупю блимав залишений на ніч газ — сушилися гриби. Чотири кроки — і Кропива має бути в бабиному ліжку. Але ж, як у кожній газдівській хаті, у баби була пивниця. І, як кожній порядній газдині, бабі треба було щось із тої пивниці діставати, щось там перекладати й підсушувати від небажаної вологи — та бо шо газ буде дурно горіти? Тож практична баба залишила ляду пивниці відкритою. А непрактична Кропива, ступивши два кроки, полетіла в розверсту пивницю, як грішник у пекло. На щастя, не долетіла до самої крижаної підлоги з банками варення і картоплею, а розпростерлася на якихось балках по дорозі. І кричати від болю й страху навіть не крикнеш — одразу всім стане ясно, о якій порі прива-

145

ланцалась домів. Тож Кропива певний час зображала відому картину Мунка, аж поки баба сама, вставши на грюкіт, не побачила й не визволила її.

Баба Васирина взагалі була епічною особою. Доленосною у Кропивиному житті.

До хати, де жили вуйко, Олечка, баба, мама, тато, Миросько, Кропива і кіт, було два ходи — цивільний, через фіртку й через двір, і таємний, з вузької (де й двом газдиням без слава-йсу не розминутися) стежки між парканами — ім'я тій стежці, звісно, було вулиця, але ж хто вам у Галичині віддасть зайвий метр землі? Розминаються газдині — от і добре, а інше все під людський город піде. Чи під сіно просто.

У своєму плоті Кропива методично виламувала по штахеті — щоб і не дуже видно, але щоб і дірка була потрібного розміру: якраз пролізти пізно ввечері непоміченою і штахети на місце заставити. А там уже шур — і до баби в ліжку. Якщо пивниця, звісно, замкнена.

Тож одної ночі проводжав Кропиву додому просто справжній принц — на рік за нас старший Андрійко. Стоїть Кропива, милується, — ніч така місячна-зоряна-ясная! — мріє собі, які у них з тотим Андрійком будуть діти і яка машина, аж тут на місточку, що через потічок, що за хатою, як із підсвідомості Едгара По, вириває в білій нічній сорочці Кропив'яча баба. Бовваніє якусь мить, а відтак задирає сорочку, присідає й заходиться голосно сцяти в потічок. А під кінець ще й пердіти.

140

І розуміє Кропива, що всі її відчайдушні сподівання цієї миті дзюркотливо стікають у Світовий Океан.

ЗАВІСА

Яремча—Київ, 2010—2012

Коляда

Минулого року сусідському малому, що пішов колядувати межі туристи, набили синець. Не туристи набили, а свої, рідні. Теж колядники.

— Бо конкуренція, — пояснив малий.

Цього року він, устигнувши вже за перший день коляди заробити тисячу гривень, заявив:

— Куплю собі пістолет. Ну, та бо шо робити, якщо така конкуренція?!

І нікому з цих дітей не спадало на гадку просто навчитися ліпше за інших співати. Хоча... де гарантія, що тоді замість синця під оком не відбувся би поламаню ногою?

От колись часи були — золота пора вокального мистецтва. Ні, звісно, елемент заробітчанства був і в наших із Кропивою благородних справах, чого вже правду таїти. Але ж то було для благої мети! От наколядую собі, й куплю... жилетку замшову з кусочків, і вдягну її поверх джинсової сорочки, а на голову вберу таку сплетену бабцею Лідою *полоску* з написом «NalKris» (як я вже згадувала — присвячену музичній групі, що складала-

ся з Наді, Іри і Крістіни, себто Христини Грицанючки). Кропива до нашої музичної групи не входила, але колядувала зі мною будь здоров. Та й ділитися заробленим на двох не так сумно, як на трьох.

Співати вирішили «Бог Предвічний». Хай би там як уже люди казали, що то не мож, бо то церковна коляда, а бути як усі й співати «Нова радість стала» чи ще, чого доброго, «Добрий вечір тобі» ми не збиралися. Від хати до хати, по сусідах і по *приїжжих*, час від часу підводячи баланс заколядованого, ми співали на наші безпрецедентні два голоси, тимчасом як усі апологети «Нової Радості» горлали попід вікна добрих людей в унісон. Тоді ми ще не знали жарту про те, що унісон від унітазу відрізняється лише тим, що унітаз деколи буває чистим, а то б точно ще більше зловтішалися.

— Видиш, як буває? — казала Кропива, ховаючи чергову *виручку* в рукавичку. — Що той, хто в бідній хаті, дає більше, ніж той, хто в багатій. Нашо ми йшли до того банкіра? Він нам навіть двері не відкрив.

— Та то не він не відкрив, то сувенірщик!

— Ага, ну так. І світло ще в нього світилось. А ми, як дури, лізли до нього на гору і впрівали.

— Ну, та нічо, його Бог покарає.

— Та покарає, сто процентів.

Що собі хотіла купити Кропива, я не знала. Але, зводячи дебет із кредитом, уже бачила, що сума майже-майже набирається потрібна для моєї жилетки з кусочків. Моя духовність зашкалювала: ще кілька хат, і, може,

не доведеться розоряти тата і його гостей, заколядувавши їм під десерт, коли всі вже добре випили й чесно вважають, що чого ж не віддаш дитині з таким ангельським (хай і четвертим) голосом, котрий за браком учасників виводить партію першого: «Бог предвічний-ий...»

— Та, Кропиво, не кричи ти так... — цідила я крізь зуби в крихітних павзах між куплетами.

— Добре! — казала Кропива й заводила ще відчайдушніше: — Тріє царі, де ж ви йде-те-е-е...

Мені було страшно, що вона от-от зафальшує свій другий голос, залізши на мій перший, тож я, виразно бровами вказуючи їй на її тональність, заспівала голосніше.

І коли справа вже доходила до рядка «Погану, безстидну, безбожному Іроду», ми обидві репетували, як на змаганнях із відлякування вовка від овець у номінації «Хто перекричить трембіту». Виходило переконливо.

При кінці кожної коляди завжди мало бути віншування. Тонкий, власне, натяк на чесну оплату дитячої праці. Для тих, хто мав шанс не допетрати, давалася детальна інструкція:

— Не давайте копійки, бо діряві кишеньки. Як ви газди гонорові, то давайте паперові!

Правда, ми з Кропивою вивищувалися над цим. І давали людям презумпцію компетентності в питаннях співвідношення «Коляда-Совість-Гроші». Ми собі просто віншували, майже по-буддистськи:

— Вінчуємо вам щастям, здоровлям, би-сте дочекали відтепер на рік на многая-благая літа!

Як правило, після такого, якщо нам не відчинили дверей ще під час коляди, відкривалася бодай якась шпара і вдячна рука видавала нам на хліб наш насущний.

Правда, бували й винятки з правила. Це коли глухі тетері в хаті або заголосно підкрутили свій телевізор і нас не чули, або навмисно робили так, аби телевізор верещав і рятував їхні статки від захланних колядників. В обох випадках ми з Кропивою застосовували тактику «павтареніє-матючення» і після першого «Вінчуємо...» повторювали вдруге, і то загрозливіше:

— Вінчуємо вам! Щастям! Здоровлям!!! Би-сте дочекали... — («Дочкали би-сте ви...» — цідила Кропива, якщо вже змерзли ноги.) — Відтепер на рік... На многая! Благая! Літа-а-а-а!!!!

О, я ж то думала, що Кропива в раж увійшла, що так волає, а вона, холера, підсковзнулася на замерзлих псячих сцяках і впала у рівчак під вікно.

— Слухай... — обтрусивши з пуховика сніг і до «многих літ» додавши «курву маму», запропонувала Кропива. — Може, попід вікном їм заколядуємо?.. Ще раз? Та бо телік дивляться, то, значить, вдома!

— Не! — Я зважила на довжину «Бога Предвічного». — Давай уже їм ліпше «многая літа» заспіваємо — хай їм встидно стане.

Але встидно газдам за зекономлені гроші не буває. Буває хіба гордо — а надто коли тих колядників уже пройшло за день до дідьчої матері і на скільки вони там голосів співають, то вже й не розчути, а надто як оті, з-за

178

ріки, затають своє: «Сумні Різдвяні свята в сорок шостім році, по всій нашій Україні плач на кожному кроці...» — то й ковбаса до рота не полізе... і взагалі б дали вже «Городок» спокійно подивитися — свято Боже як-не-як, не?!

Хе! «Не розчути!» От чули б вони нас кілька років по тому! Коли ми під керівництвом Наталі Михайлівни — чисто тобі рум'яного архангела з ікони з дерев'яної церкви, лишень що без меча в руках і з сопрано в горлі — співали коляди на п'ять голосів. То ми б не те що телевизор переключали, ми би збудили совість і естетські почуття в тих, хто, крім як віддати сина працювати в податкову, ні про що в житті й не мріяв уже. А які коляди! Ніхто, ніхто таких не знав. Старі, рідкісні, академічні, з партитурами і без. Наталя Михайлівна була дуже милосердною й терплячою — інколи дозволяла мені, апологетові вічного четвертого голосу, задля сміху на репетиції поспівати партію першого, доступного за нормальних умов лише їй Високості Ларисі Процючці («Високості», бо мала майже такий високий голос, як сама Наталя Михайлівна, чи навіть вищий, як Процючка потай вихвалялася).

150

Із нашим духовним ансамблем ми було якось доїхали аж до Львова — заколядувати старому кардиналові та подивитися на молодих монахів і монашок. Кардиналові наші коляди дуже подобалися, а от молодому й гарному монахові, певно, не дуже. Бо щось він стояв і відверто нудьгував у присутності нас, п'яťох дівуль на піку

151

пубертатного періоду в біло-блакитних пончо: ми безпардонно роздивлялися його, а він дивився у підлогу й висотував ниточки зі своєї сутани, аби чимось зайняти руки. І кожна тоді думала: «Ну, і нашо було такому пацану в монастир іти?..» Про пацана, то хто його знає. А от деякі молоді дівки-монашки, з котрими нам теж довелося мати справу, живучи в їхній обителі (в чоловічій нам чогось не дозволили заночувати), мали цілком практичну мотивацію. Виявляється, у Львівському університеті для монашок були... квоти. І вступили ті монашки на факультет — увага! — журналістики. І тоді, вступивши, спокійнісінько собі звалили з монастиря.

— Ну, дівчатка, котра з вас буде монахиня (наголос на «и», це принципово)? — питалася пристаркувата баба в одній дівчини з Яремчі, котра сама геть недавно конвертувалася в цю смиренну соціальну роль.

Ми всі сиділи за столом у їхній трапезній, і в присутності *святих монашок* ложки нам застрягали в ротах. Мені, приміром, відразу ставало совісно — так, наче вони могли прочитати мої вчорашні думки про те, наскільки легко було б утекти з монастиря через оте-он євровікно (не те що в лихі часи Середньовіччя, коли прекрасні принцеси мусили гнити заживо попід рясами, бо мали нещастя закохатися не «па панятіям»). Ще мені було незрозуміло, чого ота молода, в окулярах, сестра Михайлина така зла і так кричить на дітей, якщо вони сироти, а їй «па панятіям» треба бути лагідною й співчутливою...

— То що? — повторила благодушна баба-монашка своє риторичне питання. — Котра з вас буде монахиня?

Й відразу ж потріпала мене по плечу:

— Ну, ти точно не.

Кров засоромленим цунамі прилила мені до обличчя: та як, та чого то, та що я?..

— Ну, але, може... — схаменулася на мій обурений вигляд монахиня. — То всяке буває.

Та буває. Тільки я спершу побуду журналістом, а вже потім піду в монастир, якщо сильно припре. У буддійський.

...А одного разу нас навіть були пустили заколядувати в церкві у Яремчі, ще й на хори дали вилізти.

— Свя, свя-свя-свя... свя-а-а... — нагадала, де вступати, вчителька, і ми так душевно завели «Святу Ніч», що навіть ті самі баби (чи то їх клони?), котрі нам із Кропивою в наших дев'ять років гарантували горіння у пеклі за те, що ми прийшли «ніби не до церкви, а до клубу!» і сидимо не як усі, а «порозчепірювалися», попускали сльозу:

— Йой, дівчетка, як ви файно тото співаєте, дай вам Боже здоровлічка! Та бо не то що тота, як то її, ту саму коліду співає, то так гвалтує й вівкає, що в нас уже півсерванту си попукало в хаті, та ще й по тілівізорі її показують, — та де то таке з тої коліди робити? Та ж то встидно!

(Побожна баба входила в такий праведний екстаз, що вже от-от мала дійти до крещендо «А кров би її нагла залєла!», але вчасно схаменулася, що то ж вона в святому місці і треба бодай за ворота вийти, аби таке казати, а ще ліпше дійти до Автобусної...)

Ми, усі п'ятеро з ансамблю «Осанна», загадково відмовчувалися. Руслана з її радикальним криком наприкінці «Святої Ночі» тоді була для нас взірцем крутості й прикладом для наслідування — бо і не гарна була, і каблуків не носила, а однаково її любила вся моя франківська родина, а в газетах писали, що вона Маленька Принцеса.

...І хіба єдина річ змусила б нас із Кропивою її тоді зненавидіти: знаття, що то саме її показували «по тілівізорі», коли нам, сумлінним колядникам, газди не відчиняли двері своїх осель.

Яремча—Київ, 2011—2012

Артек. Не вафлі

«Ай да ми, маладци, маладци-артекавци!» —

і чого то наші галицькі батьки так дратувалися, коли ми це волали, злазячи з кримського потяга?..

У міжнародний табір «Артек» у поважному віці чотирнадцяти років мене запроторив тато. По блату, через свою подругу тьотю Лесю з банку. Запроторювалося дітей у такі номенклатурні місця не так уже й легко.

123

За легендою, то мали бути самі відмінники, без вкраплень хорошистів, і щоби поведінка зразкова була, і на суботники з мітлами щоб ледь не щодня рвалися. У мене ні мітли, ні поведінки не було.

— От що ж ти лідер тільки в поганому?! — бідкалася класна керівничка. — Нема щоб дітей на суботник організувати!..

Риторично. Згідно з її словами, у нас не школа була, а Третій рейх. Бо якщо «лідер у поганому» з якогось дива вибраний через учнівське голосування головою ради школи, як це ще називається?.. Лідеру в поганому можна було час від часу офіційно прогулювати уроки, їсти пересмажені пиріжки в учительській з молодими вчительками, вирішувати питання своєї майбутньої долі зі шкільним психологом і готуватися до вічного КВН-у. Останнє, правда, частенько виявлялося стовідсотковою брехнею, зате безвідмовно каналю на всі уроки, окрім проклятої алгебри-геометрії. Слово «самодіяльність» — воно своєю обов'язковістю клало наповал найстрогіших учительок. І для людей безумовно некреативних десь навіть відсвічувало полум'ям святої інквізиції. Люди, котрі не могли заримувати найбанальнішого віршика, дивилися на тебе, автора сценарію, режисера-постановника, хореографа, співака і капітана команди в одній особі, як на прибульця з потойбіччя. Тріпотіли з поваги перед твоїми рогами й пухнастим хвостом. Із чого я, природно, безсоромно користалася і брехала всім так, що аж дунайські плавні шурхотіли.

151

Потрапивши в Артек з потяга і страшного перепою, я не стала зраджувати традиції й продовжила своє Брехання.

Перше, що я набрехала в Артеку, було про танці.

Коли мене, заригану й ще доста п'яну після горіхової настоянки, що нею мене від безбожної срачки лікувала прибиральниця на вокзалі в Симферополі, привели на станцію, де дітей розподіляли по «атрядам», я сильно хиталася на своїх довгих ногах. Ноги стирчали з дуже коротких джинсових шортів. Куди дивився в цей момент Набоков, невідомо.

— Кто із вас танцуєт? — поцікавилася тітонька, що вирішувала дитячі долі на наступний майже місяць табірної зміни.

— Я! — переконливо хитнулась я.

Насправді танцювала я хіба що «реп» і народні танці десь у глибокому дитинстві. Пластика моя була чимось середнім між пластиком гуцульського опришка і тумбочки з карельської берьози. Я знала, як танцюють діти, що вміють танцювати, та все ж набрехала. Щоби потрапити в «танцевальний атрад». І — Бог тому свідок — гнав мене туди тваринний страх. Бо перед тим відбирали кандидатів у «марской атрад», де цілими днями широкоплечим дітям належало гребти. В ролі *девушкі з веслом* я себе могла уявити хіба що через три інкарнації, та й то у вигляді бетонного пам'ятника. Чорт забирай, про цю сегрегацію мене не попереджали! Халепка. Ну, зараз попре

далі: спершу гребці, потім сталевари, штукатурки, копа-
чі траншей. Цей їхній радянський Артек — це точно тру-
дова колонія з підвищеною дисципліною, а не милий
серцю безконтрольний пляж у бабці з дідом у Черкасах.

Так що я похапцем вибрала найменше зло — танці.

Двох інших девчонок з івано-франківської партії ра-
бів, Надю і Любу, котрі претендували на амплу танців-
ниць, ще змусили показати кілька рухів самби, для пе-
ревірки. А мені сказали:

— Па тебе і так відна, што танцуєш.

Ага. По моїх обштріпаних джинсових підсрачних шор-
тах, моєму хитанню і свіжому перегару. Танцор діско,
блядь.

Я вдоволено потирала ручки — яка там самба, рум-
ба й ча-ча-ча? Головне — не бути девушкою з веслом.

І тут же я обламалася. Бо ніяких спеціальних «атрядів»
більше ніхто не формував. Всі діти як діти — приїхали сю-
ди на екскурсії ходити, байдики бити, в морі купатися.
І тільки два загони камікадзе будуть тепер жити під кри-
ки «раз-два-взялі!» і «ча-ча-раз-два-три!». Така халепа...

Ха. Та навіть той *раз-два-взялі* загін морських гребців,
виглядає на те, відпочивав у результаті. Принаймні мо-
ря їм вистачало. А ми оце *ча-ча-раз-два-три* по чотири
години в день фігачили. Під палючим сонцем і безжаль-
ними кримськими соснами. Єдина радість від такої со-
сни була — засмажити на її гілці шматок хліба з сиром.
Пам'ятаєте, як скупо ріжуть той хліб у *столовках*? Уздовж
скибки ріжуть, навпіл. Мама вдома ріже не так. І взагалі

мама вдома не морить тебе голодом. І танці їй твої до сра-
ки. Ну, то таке. За ціле заняття ча-ча-ча мій хліб на сосні
встигав стати хрумким, а сир — розплавитись. І пахло все
сосною — чисто тобі як освіжувачем повітря збризнуте.

— Артек, сказав мені в дещтве незнакомий челавек! —
виводили вільні діти свої піонерські пісні.

— Ойє комова, мі нінья, бамос амаса, мулата! — за-
стрягло в голові у мене те, під що ми щодня витанцьову-
вали своє ча-ча-ча. І не просто так ми його витанцьову-
вали, а готуючись до всеартеківського конкурсу танців.
Бо у своєму місцевому конкурсі, між загонами десятої
частини «Артеку» — табору «Янтарний», — ми виграли,
що називається, как піль дачь. (Тут би мені витирати, як
вандаму якомусь, піль із чола й говорити іншим артеків-
цям із неспеціалізованих загонів: «Деті маі, треніровкі ні-
што без удачі...») Але я скажу по-чесному: так вам і тре-
ба, уроди, а ви шо думали — гуляти на волі й конкурс наш
виграти?! Не-е-е... Або танцюєш, або гуляєш вальсом.)

Шкода, що за виграш нам не насипали додаткової
порції курячого гуляшу, і так само, як і всім смертним,
довелося й надалі цупити в їдальні хліб та ховати його
під подушкою, щоб загризти в особливий момент до-
шкульного голоду. Але ж відчуття себе головним геро-
єм «Брудних танців» — це теж некісла компенсація. Так,
солонувата — бо ж брудні танці, природно, супроводжу-
валися літрами чесно вилитого поту.

Спочатку у мене не виходило геть анічого. Латиноаме-
риканські па давалися гуцульському опришкові так собі.

157

І топірця під рукою не було, щоби цюкнути яку-небудь «пластичну Лору», що танцює у тебе по сусідству, — хай не випендрикується. Еге ж, Лора з Мордовії загалом була чогось у нас не в милості. Хоча її слова про те, що в Мордовії страшенно високе небо, зачепили мене ген аж до статевозрілого віку. Коротше, щось ми підозрювали про неї всією бабською частиною загону, а потім кілька активісток узяли та поцупили її «Дневнік артекавца».

Той «днівнік» — то взагалі якесь зухвале *палево*. Хто б при пам'яті таке вів — я не знаю... І прочитали дівки в її щоденнику, що вона про нас усіх *насправді* думає. (Мені донині встидно і бридко, присягаюся, хоч це й не я робила своїми кривими ручками, а якісь особливо ображені дівчатка. Але ж цікаво було — страх. А цікавість за всі часи й у всіх народів перемагала моральні принципи. Ех.)

Думала про нас Лора, слід сказати, не найкращі речі.

«Ленка какая-та странная. Всьо время ка мне кле-ецца. Может ана вабще, лесбеянка?»

(Мене в ті часи, до речі, більше обурювала крива орфографія в обіймах кульгавої пунктуації, ніж гомофобські припущення.)

«Па-моїму, — продовжувала звирятися щоденникові пишногруда Лора, — девчонкі мне проста завідуют».

Тут *девчонкі* підняли страшенний гвалт. Якби дія відбувалася бодай на сто років раніше де-небудь у буковинському селі, горопашну Лору точно пустили б селом голяка й голосно заулюлюкали вслід, для надійності зв'язавши руки над головою.

159

«Втьорлась в даверіє к Іренє», — писала вона про мене. — Ну, ваще капец, — обурилась я. — Яке нахабство. І що вона тепер буде робити з моїм втьортим доверієм?

Більше з Лорою ніхто не дружив. Хоча, по-нормальному, ображатися їй слід було на нас, а не нам на неї. Колективне несвідоме гопника поширюється навіть на дуже свідомих людей, коли вони в стаді. А надто коли свідомим людям по чотирнадцять років.

Але повернімося до ча-ча-ча. Мало того, що його, проклятого, слід було витанцьовувати щодня по чотири години під палючим сонцем, то ще в останній момент во-жата Роза взяла й поміняла музику. Так що моє рідне «Ойє комова» замінило щось доволі шипуче, невиразне й англійське. Я горювала. І вже навіть Розині сумнівні компліменти не несли мені колишньої радості.

— Вот у Ірени сначала нічево не вихаділа, я думала, ета полный правал — і што мне с ней делать... А теперь вот ставім ейо па центру — ана такая вся... как абезьянка!

Очевидячки, подібність до примата мала символізувати мою точну передачу латиноамериканського темпераменту.

— Женя, не колись костями! — шипіла я на свого партнера, якому було — ой лишенько! — менше років, ніж мені. Тринадцять! Яка ганьба. Поряд із ним, худим і довгим, я почувалася жіночкою бальзаківського віку. А він мене у певний момент танцювальної композиції мало того, що мав на стегно собі закинути, так ще й підняти до небес.

128

— Латиноамериканські танці, — розжовував нам вожатий Саша, — зображають статевий акт. Особливо румба.

Хлопчики, до речі, червоніли більше за дівчаток. Мабуть, тому, що вони нас не цікавили в принципі. Яку нормальну чотирнадцятирічну дівулю на виданні зацікавить пущьвірінок її ж віку? Не-е, нас вабили, як мінімум, пацани з *первого отряду*, яким було років по шістнадцять, а то й узагалі вожаті-подай-піонера, — а їм, студентам-другокурсникам, щонайменше по вісімнадцять років було...

— Ірена, разве дєвачькі так паступают? — сварив мене аж двадцятип'ятирічний Андрій із Полтави, витягаючи за ногу з-під ліжка кімнати, де спало дванадцятєро хлопців.

Ну, так, дєвачькі мали б дурнувато хіхикати, поки хлопці ховаються під ліжками у них... Але соромно мені не було. Швидше потішили нотки ревностів в Андрійковому голосі. Тож прокрадатися в кімнату до хлопців, аби розважати їх пошляцькими анекдотами й відбиватися від мого офіційного «ухажора», що називав мене страшним словом «ласточка» і пахкотів кислим запахом з рота, я стала частіше. І мета була одна — Андрійко мене знайде і тягтиме за ногу з-під ліжка.

Відтак усе закінчилося дуже мило — хвилин із десяти ми наодинці розмовляли про те, яка я відмінниця, а потім, коли закінчилася зміна, цей прекрасний білявий чужий вожатий навіть написав мені листа. А я собі сиділа і думала: як там воно, у тій далекій Полтаві? На якому він

191

живе поверсі і чи вигулює зранку собаку? І чи є у нього ще якась дівчина в житті, крім омріяної мене, котру ще треба дочекатися, поки виросте? Я теж писала йому листи, змінюючи кольори капілярних ручок, виводячи рядки химерними спіралями й вигадуючи собі неймовірні пригоди: чоловіки ж бо люблять очима? Ну і — звісна річ — я пересилала й фотографії з полароїда, аби не забув, як я виглядаю, і бачив, що у мене є ще купа всілякого іншого одягу, крім одностроєвих синіх артеківських шортів і білої сорочки з короткими рукавами, хай навіть для крутості зав'язаної на пузі гудзом.

Ех, Андрійку-Андрійку, що готувався стати вчителем молодших класів і займався греко-римською боротьбою... Де ти тепер, і з ким, і чи пам'ятаєш після цих шістнадцятьох років про моє не завжди скромне існування?..

* * *

Але найліпше в усій артеківській історії — то, звісно, дружба.

Попри всі ті *тьолочні розклади*, заздрість, інтриги, поділи на клани та інші приємні речі, без котрих собі не уявити пубертатного періоду (гм, напрошується висновок, що багато хто з людей так у цьому періоді й закам'янів на все життя), є у дитячих таборах і Справжнє. Наприклад, мої ніжні стосунки з Наташею Карасьовою, дівчинкою з Кінешми, що поблизу *горада Іванов*, де, оповідали, на одного хлопця вісім дівчат припадає. Проте хлопці Наташу переймали не надто: у неї, як і у мене, були пес-ердельтер'єр і мрія стати лікарем-педіатром.

Якось так повелося, що простих, притомних, розумних людей вічно тягло до мене, покрученої і не завжди мудрої. На початку, коли найкрасивіші дівчата в силу природного добору здружилися з найкрасивішими, а найвідчайдушніші бігали на другий поверх рятувати наших мачо від нюхання клею «Момент», ми з Наташею, залишившись ні в сих ні в тих, вирішили дружити. А відтак писати по листу щодня. І серед тої купи постартеківської кореспонденції (іноді по сім конвертів одразу вдавалося загребти), від котрої так щиро радів п'яненкої емпатійний поштар дядя Міша, найбільше я чекала саме на її листи. Ми домовлялися зустрітися в наших дуже віддалених один від одного обласних центрах — Іванові й Івано-Франківську. Домовлялися писати одна одній про наші любовні звітяги. Навіть домовлялися про спільних цуценят від наших ердельтер'єрів, дарма що обидва були хлопчики.

Наташа точно стала лікарем. А ким стала я?

Інколи здається, що найкращі, найважливіші люди в житті даються нам дуже рано, ледь не в дитинстві. А потім ми собі йдемо далі, залишаючи їх позаду з легкою душею, — мовляв, у майбутньому щось і краще трапиться. Відтак через багато років сидимо собі десь на підвіконнях чи терасах порожніх кав'ярень, дивимося в дощ або в чужі обличчя перехожих, п'ємо своє віскі чи лате і думаємо: ну, і де ви?..

Якщо ти, Наташо, якимось дивом у своєму Іванові вивчила українську й стала активним користувачем

бібліотечки української діаспори, ти точно зараз це читаєш. Тож май Бога в серці, озвись. Я дуже-дуже скучила.

Яремча, 2011 — Київ, 2012

Вагітна Кропива

й поезія Сріб'яного віка

Коли ми у дванадцять років постригли Кропиву так, що вона мусила ходити до школи в хустинці, але не додумалася вдягати великі окуляри й манірно підпалювати тонку сигарету, тато приставив її до стіни. Хоча, певно, мусив поставити нас із Квіткою як відьмацьких цирульників — але з чужими дітьми таке робити чомусь заборонено, хоч як би хотілося. Отже, стоїть злякана Кропива під одною голою стіною, а люті тато з мамою попід другою. Атци і деті. Tête-à-têtes. Тільки от батьківські têtes нормальні, а Кропив'яча наполовину лиса.

Ага. І ще на татовій голові, коли він збирався от-от страшенно розрепетуватися, надувалася спеціальна жила. І Кропива, готуючись до езекуції, тільки на цій жилі й концентрувалася. «Пук-пук, пук-пук», — казала жила, і Кропива з острахом чекала, що от-от жила пукне. Трісне себто, по-гуцульськи.

Але жила не пукнула, і Кропиву не прибили на смерть, а тільки строго-настроого наказали не знімати хустку

163

(хустка, зазначу, була моєї мами і взята нами без дозволу), поки зад голови не покриється волосяним мохом.

Багато ж було ласих побачити, що там таке Кропива собі вистригла. А вдалося це одній лише Федорі з Б-класу, що жила по сусідству з Кропивою. Федора була наймолодшою з дванадцяти сестер, подібних між собою, як компоненти арифметичної прогресії. Коли вона родилася, найстарша сестра біла маму:

— Мамо, перестаньте родити, бо я вас уб'ю!

Мама послухала й закрила кран дітовиробництва. Таким чином Федора-12 стала останнім нащадком династії Федор. Останньою з роду. І київським юристом, що цілком логічно впливає з описаного вище.

Так от. Цікава Федора по дорозі зі школи додому таки вмовила Кропиву зняти хустку. Тут і спрацював причинно-наслідковий зв'язок: зад голови Кропиви покрився мохом. А от хвоці й плауни там так і не завелися, незважаючи на цілком придатну для них природу Карпат.

Коли в одинадцятому класі Кропива завагітніла, її татова жилка не надувалася. Бо тато майбутньої дитини якраз був устиг забігти посвататися перед тим, як Кропива прийшла зі школи.

— Та вже був Павло, — тільки й сказав її тато.

Й заходився купувати Кропиви кілограми апельсинів. А мама ще й морозиво пачками, але то вже на останніх місяцях.

Спершу про цю безпрецедентну okazію ніхто нічого не знав.

164

— Та втягни ти той живіт! — кричала вчителька танців Василина Василівна, силкуючись упхати Кропиву в якийсь корсет на виступ.

Коли про okazію взнали у школі, вчителі кинулись уособлювати, як то кажуть, смешание чувства.

Директор наш був дуже молодий і дуже моральний. Тому запропонував:

— Виключити її з нашої школи.

Більша частина вчителів, натхненна християнською галицькою доброчинністю, без вагань його підтримала. Ганьба ж бо, людоньки, яка! — та й кожному! — а бажання вислужитися перед начальством спільне, всеукраїнське. Геть її, геть! Знайшлася тут пузата хорошистка.

Однак Ганна Степанівна, вчителька французької і наша класна керівницка, думала по-іншому. Думала вона взагалі якось підозріло ліберально як для маленького гуцульського містечка. В радянський час її б точно американською шпигункою оголосили й підкинули в кишені долари. Не знаю, що вона їм там сказала на тій педраді, але Кропиву залишили у школі. Кропиву, що з кожним днем поступово й невідворотно збільшувалася. Очевидно, першою Ганну Степанівну підтримала Віра Антонівна, вчителька біології, бо хоч трохи вірила в Дарвіна і здоровий глузд. До того ж вона єдина дала Кропиви «скидку» на випускному екзамені:

— Встали всі. Кропивницька, ти можеш сидіти.

Зате як раділи всі однокласники! Не кожному в житті випадає нагода вчитися в одному класі з вагітним

191

підлітком. А сидіти з ним за одною партою — і поготів. Так що кусайте лікті — з вагітною Кропивою сиділа я. А перед нами сидів приречений геній точних наук Тороус, котрий тепер не смів нам ні в чому відмовляти.

— Тороус... — гадюкою шипіла Кропива, яка, втім, тепер більше скидалася на розкішного пітона, що перетравлює ангорське козеня. — Тороус, дай скатати задачу.

— Тороус, дай вкусити бутік.

— Тороус, вагітним відмовляти гріх. Миші заведуться! Чого в Яремчі так благоговійно боялися мишей, не зовсім зрозуміло. Але Кропива, не замислюючись, безпардонно цим користувалася.

— Що це за таке безпардонне якесь? — спитала б колись риторично будь-яка наша вчителька. А от тепер мовчала. Бо боялася мишей.

На восьмому місяці вагітності, коли пузяка був завбільшки з пухову подушку з приданого дочки начальника МРЕУ, Кропива на районному КВН-і грала вагітну школярку.

— Мамо, тату! — кричала вона.

— Що, свати в хату?! — питав Грек, удвічі менший за неї «тато».

— Мо', мені піти там, піч поколупати? — опускала очі долі донечка.

Усі в залі сміялися з цієї п'єси мого авторства, і, поки в мені помирав драматург, за сценою керівники та дітки з інших команд дивувалися, наскільки правдоподібно виглядала запхана Кропиві подушка...

191

До слова, Грек колись був Кропив'ячою любов'ю. То було давно, ще в класі дев'ятому. Вона тоді навіть була пересіла від мене і на якийсь час перестала обкусувати Тороуса. То були золоті часи — всі щедрі недоїдки перепадали мені. Досі не ясно, чого я не могла сама собі вдома нарізати хліба з маслом і ковбасою. Ну, та бо звісно, — сказала б мама, — вставала за десять хвилин до початку уроку, ще мусила вдягтися в чисте, закинути в торбу зошити (книжки можна було забрати у когось із меншою масою тіла), закинути в рот засмажені мамою сирники, подзвонити Кропиві, бо що вона суне три години від своєї хати до моєї, і вигуляти пса, — а Галя вже тоді підросла і встигала здриснути до школи задовго до початку невідвортної експлуатації нижчого розуму вищим.

Так от. Грек, попри свій невеличкий зріст, мав кремезну статуру і голос тембру пароплавного гудка. Менше за все на світі цікавила Грека російська поезія. Особливо поезія Сєребряного века — але Грек над нею не міркував. Її, поезію, треба було складати напам'ять Ніні Александровні, жєнціне велікой руской души і пушкіна. У вирішальний момент Грек, користуючись шпаргалками й місцем за останньою партою, далеко від учительки, вирішив традиційно мухлювати. А позаяк аркуш зі шпорою був уже трішки секонд-хєнд (до того як на ньому написали вірш Афанасія Фєта, там уже був список прозаїків, необхідних для успішного кінця чверті) — вишов у Грека чистий постмодернізм.

Шепотропкое диханье, Чехов,
Трелі соловья, Вішньовий сад,
Серебро і колиханье...

Ніна Александровна закричала. Гарно так, з приди-
ханням. Зробила вигляд, що не розуміє, що він там го-
ворить, заметалася, як лебідка: очманів він, чи що, не
відає, що творить!

— Любчик! Давай іщю раз.

— Шепотропкое диханье, чехов, пієнье соловья, віш-
ньовий сад! — уже голосніше й загрозовіше почав Грек.

Я не пам'ятаю, як закінчився цей поетично-прозовий
пого-денс. Але до «сонного ручья» Грек так ніколи й не
дійшов.

А Кропива от любила Пастернака. І хоч читала вона
його поезію, імітуючи стиль чи то Бориса Барського,
чи просто алкоголіка з вторинними ознаками розумо-
вої деградації, Ніна Александровна ставила їй п'ять,
бо ж душевненько виходило.

Ім'я Кропив'ячому синові вибиралося цілим класом.
От тільки десь була почула Кропива, що дитина, трапля-
ється, виходить подібною на того, на кого вагітна часто
до пологів дивилася. (І хай генетики стулять рота.)

Так ось. Кропива садовила перед собою мене, велі-
ла не рухатися з місця і довго й пильно годинами на
мене витріщалася.

Малого назвали Нестором. Подібним на мене він
вийшов десь настільки ж, як і на однойменного літо-

писця. Чи як на Бреда Пітта. Тобто наявністю рук, ніг
і життєво важливих органів.

Шкода, що я саме *поступала в Києві*, коли цілий клас
ходив попід вікнами пологового, вимагаючи демон-
страції новонародженого з другого поверху.

— Надя! Покажи! Надя! Покажи! — скандували во-
ни. — Надя!

І Надя показала.

Так настало літо.

Яремча, 2010

Федорине Горе,

або Як я не стала юристом

Яремча була містом. Це підтверджували її статус об-
ласного підпорядкування, і дев'ять тисяч мешканців
(хоча насправді сім, якщо відкинути навколишні села),
і номер нашої школи — 1 (хоча де були школи 2 і 3,
ніхто напевно сказати не міг). Тим, хто казав «село
Яремча», хотілося дати в писк. Навіть співакці Русла-
ні, що хвалилася своїм шлюбом у дерев'яній церкві ві-
сімнадцятого століття в «селі Яремча». Дора, то Дора
була. Це там, де квасоля вічно родить усім на заздрість.
Мікроклімат у них свій.

Я була дитя мегаполісу — жила в одній із трьох на
все місто п'ятиповерхівок, чим дуже пишалася. Це ще
далі відкидало мене від позиції мешканця села. І коли

багацькі діти зі своїх двоповерхових особняків називали наші сімдесятип'яти- і стоквартирні будинки курятниками, я була певна, що то вони від заздрості. Бо куди їм до нашого міста з усіма цивілізованими зручностями типу балконів і ванн у кожній квартирі. І це вже справа кожного, який у нього буде ремонт.

— Ванна, як казка! — разів зо п'ять, либонь, повторила захоплена сусідка тьотя Света з першого поверху шостого під'їзду, зацінюючи нашу білу плитку з блакитними квіточками, розкладеними на маточки й тичинки, — особистий дефіцитний добір моєї мами.

Мама милостиво усміхалася тій рудій тьоті Светі, про яку потім лиха слава ходила, що страшенна вона курва, і мама більше її до нас у ванну не пускала, а я пильно вдивлялась у ванну, вишукуючи, де ж тут вхід у казку — себто в потойбіччя. Може, під ванною? Там завжди темно, страшно, мокро і порошки для чистки сантехніки.

А от у тих, хто жив у «своїх хатах», туалети найчастіше були у дворі. Навіть коли «своя хата» була двоповерхова, як у Кропиви.

— Не будете мені в хаті срати! — постановив Кропивин тато.

І вся родина, як голубчики, у сніг, дощі, погоду чи морози мусила шкандибати, взуваючи розтопані татові капці (завжди холодні, бо ночували за порогом), через город у дерев'яну халабуду з нарваними газетними квадратиками на гвіздку. В ролі туалетного паперу.

(У котрихось із наших родичів цю роль виконував блокнотик з тонкими відривними листочками, прикрашеними нехитрими блідо-рожевими віньєтками. На обкладинці писало: «Папір для нотаток». Я твердо вирішила своїм тодішнім п'ятирічним розумом, що «нотатки» — це какашки. Десь так ця дитяча віра на все життя й залишилася. Слово «нотатки» має особливий запах. Особливо «поетичні нотатки» які-небудь.)

Іще гуцули, аби комусь помститися — бажано сусідові, — додумувалися всипати в діру його дерев'яного туалету трохи дріжджів — скільки не шкода. І тоді гівно закипало, булькало й лилося від порога до порога, від сердець до сердець...

Туалет у господі — місце сакральної самотності. Де ще так спокійно почитаєш книжку чи повчиш правила дорожнього руху, аби ніхто не заважав? Я от саме так і вивчила будову автомобіля «ЗІЛ», наприклад. Раптом колись знадобиться? Слава туалету. Навіть якщо унітазне сидіння з'їжджає й ризикує знести тебе, як бобслеїста, на холодну кахельну підлогу.

Але тут не про це. Хоча все воно — у справах туалетів, ванн і людського майбутнього — взаємопов'язане.

Не знаю, як тепер, а в завершальну пору мого дитинства всіх дітей батьки мріяли вивчити або на юристів, або на економістів. Якщо у когось з'являлася третя опція — піти там в оперу співати, чи книги писати, чи філософію викладати, — його вважали ідіотом. Ну, або ще, максимум, на лісівництво можна піти: у нас тут лісу

171

хоч конями гуляй, хоч трактором колісним — є де шо накрасти, якшо шо.

Позаяк тато мій був лісничим, а мама заварила малий бізнес, вакантною в цій трійці лишалася посада юриста. До чого я себе психологічно й готувала: брала участь в обласних олімпіадах з права, наприклад. (Одного разу, як пішла списувати в туалет із синьо-жовтого підручника, підручник зненацька випав з-під мого светра на виході з туалету, просто на очах у якоїсь тьотки-перевіряючої; я прожогом підхопила падлючу книженцію й затраснула назад дверцята туалету, метикуючи, як зараз по сторінці спускатиму її в унітаз, аби не лишилося вєщьдоків; найважче мало бути з обкладинкою — твердою і картонною, але тьотка тільки зареготала і сказала «Клас!», минаючи підперті моєю спітнілою спиною двері туалету на своїх лунких підборах.) Списала я тоді аж на третє місце — не давало це нічого, зате як приємно стояти десь в одній колоні з товстими хлопцями в піджаках «в йолочку», з деформованими розумом черепами й грубезними лінзами, прислухаючись до їхніх розмов («А ви чули, колего, про поправку таку-то...?»), й розуміти, що я ще й *нормальна* при цьому. І, може, навіть трішечки красива. Принаймні точно буду, коли виросту.

172

Ще я уявляла, як ефектно виглядатиму в суді в якому-небудь діловому костюмі, і, поки прокурор балушитиме вирла на мої довгі ноги на високих підборах, я хутко й артистично обведу всіх навколо пальця, й суддя, теж трішечки покліпавши очима, вирішить справу на користь

173

мого злого і красивого, як у всіх гангстерських кінах, клієнта. (Головне, аби суддею не була баба з радянською хімією на голові й червоним лаком на пальцях... Але де ж таке можливо? В кінах таке не показують!)

Ну, а потім я прийду додому, й буду повільно і втомлено знімати з себе частини дорогого костюма, й кидати му їх недбало на підлогу, і зачіска у мене буде чорне каре, а ліфчик буде білий і шовковий (як у відповідних не-радянських тьоток у кіно).

І якби мені хтось тоді сказав, що я невдовзі носитиму прошиті жовтим дротом «мартінси», а волосся моє буде руде й поштріпане, я плюнула б йому в рило. Бо саме ж тривав етап нехай дешевих, але таких нестерпно гарних мештів на велюрових підборах і довгого прямого волосся. Як, зрештою, й у всіх дівчаток юніверсуму «Яремча».

Ну, і звісно, що жити я буду в Києві, де я ще наразі не була, але ж там точно вже нестерпно класно, бо є ескапатори — і не тільки в метро, а й в одному магазині... А якщо не в Києві, то у Франківську, в австрійському будинку з великими вікнами, що ввечері, коли я приходитиму додому й вмикатиму телевізор, світитимуться синім. Але тоді мені судилось би стати кучерявою вчителькою музики.

Єдина жива юристка в Києві, про котру ми чули, була одна з незліченних старших сестер Федори. Правда, ми з Кропивою в це аж ніяк не вірили. Як то так, аби з дерев'яної хати на один поверх і з вічним кислим запахом вийшла в широкий світ адвокатка? І що, можна

113

подумати, вона там ходить собі вдома, з цим-от на всіх однаковим гуцульським обличчям, і розкидається по хаті білими атласними ліфчиками?! Яке блюзнірство. Бути такого не може. Триндить Федора.

Тим паче що після десятого класу я сама побачила живого адвоката. Правда, дядька. Та ще й свого, двоюрідного. З вусами, тренажером, квартирою на Борщагівці й ФМ-радіо.

— Та тут тех станцій знаєш скільки... — позіхав він на мене, коли я намагалася чогось докрутитися на його приймачі.

Іще дядя-адвокат виводив нас із мамою «на дискотеку». Теж на Борщагівку — у парк якийсь, у целофановий круглий намет, з пивом у пластанках і групою «Блестящіє» з магнітофона.

— Та вам, правінції, любая дискотека тут панравіцца.

Мені ця його дискотека страшенно «не нравілася», але довелося бридко танцювати з бридким дядею, бо ззаду по-матронячому сиділа у своїй кремовій спідниці й шипіла на мене мама. Мовляв, треба бути вихованою і її не ганьбити. Бо ж живемо у дяді. Дядя витанцьовував, проробляючи всі танцювальні па, характерні для старого козла, притому ще й очі горі задирав і приспівував разом із «Блестящімі»:

— ...уМ, пампарум-па! уМ! Пампарум-па! уМ!

174

Мені було страшно, що вихована я — в маминих очах — так само це співати мусить. Значно більше, ніж довколишніх биків штибу мого экс-бойфренда Васі

175

в спортивках і джинсових курточках, я таки боялася мами в її інтелігентській кремовій спідниці. Бо, як вона вже не раз казала, я її в Києві вже не раз зганьбила.

— Мамо, ми вилазимо?! — заволатала я якось у вагоні метро, від чого мамине лице перетворилось на калину за вікном.

— Виходимо, а не вилазимо, село дурне... — засичала бідна мама, що вчилася в Києві і в Кармакштадті.

А потім я ще спіткнулася на вході (і на виході) з ескалатора: бо ви самі попробуйте отак-от із незвички елегантно ступити на щось, що росте і рухається просто вам під ногами, перетворюючись із рівної поверхні на сходи, коли на вас велюрові красиві каблукі по дев'ять сантиметрів кожен.

— Успокойся! — шикнула мама, коли я судомно стисла її кремовий рукав. Ще й кремовою сумкою на мене замахнулася трохи.

Її двоюрідний братик-адвокат мав стати для мене життєвим взірцем.

— Оно диви, як іномарки міняє, одну за другою! — казала бабця Ліда.

Я тільки знизувала плечима, мовчки погоджуючись.

176

Попри те що край мого мозку десь підозрював, що дядя-Мітя-адвокат із Борщагівки, котрий міняє машини і двадцятирічних коханок у свої сорок, не зовсім є моїм життєвим орієнтиром (знала б я наперед, як він через рік запросить мене, голодну студентку, до себе на вечерю, а сам кудись здрисне, не попередивши, —

177

так що я, проїхавши дві години через ціле місто, поці-
лую клямку його замкнених дверей і, дочекавши годи-
ну в борщагівському під'їзді, поїду ще голодніша й геть
у відчаї в гуртожиток, — а потім, ще через багато років,
шукатиме мене, медійну тітку, аби я «нагнала журна-
лістав» на котрусь його справу з бізнесменом, що сва-
рився з податковою, — то ще тоді, на «діскатеке для
правінції», сміялась би довго і без огляду на кремову
спідницю!), я все ще хотіла бути юристом.

І ось — на якихось там передостанніх канікулах — і Фе-
дора поїхала навідати свою юридичну сестру. І теж вер-
нулася з твердим бажанням стати юристкою. Бо її Дусь-
ка вже наперед їй гарантує вступ на юридичний і місце
чи то адвоката, чи нотаріуса — як уже Федора забажає,
коли вивчиться. Федора вчилася на трійки, і білий ліф-
чик геть би їй не пасував. Ні шовковий, ні атласний.

— Триндить Федора, — знову вирішили ми.

176

А тоді Федора роздрукувала й принесла нам у клас
свої фотки з Києва. Багато на яких була її Дуська-адво-
катка, але, на мою втіху, не виглядала вона, як я в кіні-
з-майбутнього. Тільки щось неприємно підказувало, що
Федора таки не триндить. І от, у кінці всієї пачки фоток,
постав неминучий доказ суспільного статусу Федори-
ної сестри: Федора з заплющеними очима і своєю ко-
нячо-гуцульською усмішкою (Сари Джессіки Паркер
тоді ще ніхто не знав) сиділа у повній піни ванній. А нав-
коло неї, по всьому ванному обідку, було розкладено
майже порожні та майже повні баночки з шампунями,

177

рекламою котрих ряснів телевизор і з котрих ми пробу-
вали хіба що один: *panténe pro-V*. А там тобі й *head-n-
shoulders*, і *timotei*, і *shauma* з *wash-n-go*.

Одним словом, багатство і розкіш.

Тут мені стало так гидко, як не було гидко навіть при
спогадах про міщанського дядька. І одразу вирішила
я займатися чимось несерйозним. Щоб не поповнити
лави заможних Федор із їхніми шампунями і дядів-Міть
з їхніми треніками й іномарками. Ванна ж у нас і так уже
була. «Як казка». Тому, мабуть, займаюся я музикою.
І вступатиму не на юрфак, а на ін'яз який-небудь. Його
хоч можна буде легко кинути заради тої музики. А білий
ліфчик з атласу, коли вже дуже треба, можна і в сумці
з собою носити. (Все життя ненавиджу ліфчики.)

Мюнхен, 2010

Уляна і гроші

Уляна була невісткою тети Василяни. І не ясно, хто з них
двох був вправнішим у народних промислах: Василяна
в пияцтві й видурюванні грошей чи Уляна в слабуванні
на передок і чесному прямому злодюжництві.

Якось тета Василяна продала корову. На виручені гро-
ші пороздавала всі чи не всі свої борги, та ще й лишило-
ся сімсот гривень. Що робити з тими грошима? Де хо-
вати? Невістці віри нема, син, якщо дати на збереження,
теж невістці розтриндить — та й по грошах буде.

113

Дочекавшись, коли стемніє, тета Василина спустилася в пивницю й поклала сімсот гривень у баньку. Баньку закрила кришкою і заховала межі огірки, помідори і підпеньки. Цих останніх у родині ніхто не любив, тож навряд чи полізли би там шукати.

А сусіди — люди не дурні. Сусіди — вони всьо видять. Хоч би якої темної ночі ходила Василина в пивницю і верталася Уляна з блядок, ледве встигнувши до кінця чоловікової нічної зміни, пів-Орфинового все чисто буде знати. Отож Василь Палійчук — так само як бачив, коли Василина йшла ховати скарб, — бачив, як Уляна, озираючись навсібіч, у самих тапочках і нічній сорочці (так її таксі з блядок, до речі, і привезло) ходила на обшук.

— Йой! — голосила на ранок тета Василина. — Вкрали в мене п'єксьот гривень!!! Йо-о-ой! А двіста лишили. (Уляна не могла не пишатися своїм гуманізмом.)

— Йой, ну, та, мамо, може, ви си напили та й загубили десь?..

Варіант не надихав правдоподібністю, тому тета Василина й не подумала відмовитися від улюбленого заняття. Ну, та бо якщо ін віно верітас, то у горілці нірвана.

А то якось зазирнула на рідні карпатські терени сама Кропива. Не встигла зайти з сумками до хати, як забігла до них Уляна-сусідка — стала обіймати, цілувати, двадцять грам за приїзди пити. І ще двадцять, і ще... Кропиві набридло, і вона пішла до мене на каву з пляцками. Вернувшись і готуючись до сну, лапнула за га-

179

манцем і документами: нема! Хто бачив, де впало? Обшукали весь обшир, де стояли торби. Гроші на все перебування вдома дістали ноги в перший же день.

Набрали телефон Уляни: раптом бачила?

Сонний-пресонний голос кволо сказав: «Альо». А потім заквилив дрібненько, як жирна перепілочка:

— Та йой, Надійко, та я де знаю? Та ж то не я, та бігме божечку. Ну та не?! Та... та, може, то твоя мама? Не? Тато? Не... Мирось! О, точно, то твій брат, я тобі кажу. Та ти знаєш, які теперка ті молоді?..

Кропива поклала слухавку і подзвонила мені. Ні, грошей із неї на диван, де ми сиділи, не вивалювалося. Та й якого милого було їй іти до мене з усіма своїми грішми? Я кокаїном не торгую і в церкву платну не затягую. А пляцки у нас задурно, хоч і добрі — не то шо в колибі.

Варто було про зникнення взнати Кропив'ячому татові, як почались активні дії.

— Ану, вже йдемо до Уляни.

У хаті сусідів було темно. Діти спали, чоловік на роботі, сама Уляна пішла, як виявилось, давно вже десь у місто віддаватися непереборним чарам кохання. Чи собі шукати доброго хуя, попросту кажучи.

— Альо? Не, я не вдома. Буду десь через півгодини...

— Вже!!! — гаркнув тато.

І Уляна швиденько прибігла.

— Ану, давай кажи, де гроші. А ліпше зразу віддавай.

Уляна, підбитою горлицею зашкутьгавши до Кропив'ячої хати, тут же вклякла перед репродукцією

«Тайної Вечері» в пластмасовій позолоченій рамці й заходилася хреститися та бити поклони:

— Йой, та бігме божечку, та бігме божечку! Та я не брала! Та я сі вам клену! Та най мене Бог покарає, коли я брешу, та ж бігме божечку, що то не я!

— А мене не їбе! — кричав на неї Кропив'ячий тато, аж жилка здіймалася у нього на лобі. І на скронях теж здіймалася, і волосся ставало дибки, так що Уляна могла без особливого напруження фантазії побачити, що її чекає на тому світі за порушення одної з Божих заповідей.

— Та бігме божечку!

— А мене не їбе!

— Та бігме божечку...

— А мене не їбе! Або віддай, або підкинь. — Кропив'ячий тато був невблаганний. — Або сама, або я вже в міліцію дзвоню.

І слухавка в його руці від тиску й гніву розчервонілася, як ті самі щипці, що ними припікатимуть Уляну в пеклі.

Уляна відірвалася від биття лобом об килим зі світло-коричневими квітами на темно-коричневому фоні. (В Яремчі взагалі люди старалися все робити коричневим. Напевно, хтось колись вирішив, що пастельні тони — єдине свідчення хорошого смаку. А от на Улянці була відчайдушно-рожева кофтинка, при цьому без люрексу, що вже само по собі викликало недовіру.)

— Ну, та нате, обшукайте мене, коли хочете! — Крізь рожеву кофтинку з декольте безневинно прокльовува-

лися, здіймаючись і калатаючи туди-сюди, дві великі циці «до пояса». Кому в голові руса коса, коли є п'ятий розмір? Тим паче чорне кучеряве волосся — це вам теж не деруни холодні. Байка, що помальоване. Дивно, чого її ніхто не захотів обшукувати.

Підскочивши, сусідка заходилася відсувати всі дивани і крісла, так, наче Кропива першим ділом, зайшовши до хати з далекої дороги, мала закривати очі й, крутячись довкола своєї осі, гирити кудись свою тисячу євро — ану, в яку шпару Бог пошле?

Так само сто разів усім сімейством висувалися й засувалися всі шухляди, перевірялися щілини за плінтусами (туди гроші могли підкласти хіба що миші — у вигляді екскрементів, пережувавши й експресом перетравивши гербовий папір, але у Кропиві був кіт, тож цей варіант виключався), простір під килимом (на той випадок, якби Кропива, побачивши рідних, простерлась ниць і цілувала коричневий лінолеум), блюдця під вазонами й кишені старих пальт.

— Йой, а во! — раптом закричала Уляна, висунувши вкотре шухляду, до того висунуту щонайменш разів зо двадцять. — Це той чи не той?!

Ну, так, — логічно, що в Кропив'ячій сім'ї у кожній шухляді лежало по шкіряному гаманцю з тисячею євро.

Хай там як, а пригода закінчилась. А що сусідів не вибирають і гуцульські хати вам не айовські трейлери — на іншу стоянку не відженеш, — то й осаду якось не лишилося.

181

Приїхавши до Яремчі на свій день народження і вже свідомо поклавши гроші в шухляду, Кропива запросила Уляну, Маріку й Оксану. Маріка з Оксаною привели з собою місцевого міліціонера і хлопця-що-приїхав-з-Америки. Всі, крім Уляни, виходили покурити. А наприкінці вечора виявилось, що сімсот гривень і двадцять заклеєних євро (у Яремчі такими в обмінниках гидилися) з шухляди пропали. Ой диво, лишенько, бідо його бери — та хто б то міг взяти?!

Маріку з Оксаною Кропива знала з дитинства. Дівки порядні й чесні, їм би поїбитися собі в задоволення і людям на користь, та й будя. Ну, та бо що? Право мають! Ні у них чоловіків, ні дітей, лишень худоба, а вона не проти. Гроші для них грали не таку вже й важливу роль. Їбання грошей не коштує. І, як показує приклад Параски, йому *всі* *возрасти* *пакорни*. Так що Улянині стрілки на Маріку з Оксаною нікуди не втикалися.

— Та я знаю, Надіко? Та, може, то тоті хлопці взяли? Та то не я, та ж бігме божечку, та ти ж мене знаєш, та бігме божечку!

Ага. Конешно. Міліція у нас — вона, звісно, з народом, і ніщо народне їй чужим не буде, але якось тупо, навіть як для опера, цупити сімсот гривень і двадцять надірваних євро в крихітному гуцульському містечку. Нашо йому п'ятнадцять вічних хвилин слави по тому?

Пацан-шо-приїхав-з-Америки. Певно, не заробив там хіба. Вернувся, бідака, купивши квиток за дев'ятсот доларів, щоби промишляти тут дрібним покльовом

182

шухлядних грошей із хат іменинниць Орфинового. Може, колись назбирає на квиток назад до Нью-Йорка.

Кропива, спробувавши останній психологічний прийом, зітхнула:

— Та так, Уляно, я не думаю, що то ти могла б. Та ніц тобі не кажу.

Уляну такий варіант вдовольнив на всі сто. Зі ще більшим натхненням кинулась вона допомагати Кропиві:

— Йой, Надійко, та йди оно в капличку та й поклади дві свічки за тамтого крадуна! А най би він окалічив, би йому Бог здоровлі не дав, би йому пуцюринна всохла, би він добра не видів, би в нім кров застила...

Уляна, гнівно трясучи цицьками і кучерями, ще довго продовжувала список того, що варто було зробити в капличці. Видно, часто туди навідувалася.

— А ти скажи, що поклала в капличку двадцять євро, — радила Маріка, — побачиш, як Уляна туди бігом побіжить.

Але Кропива нічого не клала і не казала, так що Уляна бігом побігла не до каплички, а Маріці навперейми, бо бачила, як Маріка поїхала машиною аж із двома (!) пацанами в місто. Бо горе у сусідки чи ні, а вічні цінності ніхто не відміняв. Забачивши Уляну, що збігла вниз на Автобусну швидше за машину і стриміла тепер, як молода, «невзначай» серед ночі в куртці з пушком, Маріка закричала водієві:

— Повертай, йой повертай!!! Уляна їбатисі хоче. Тікаймо!

183

А я би поставила пам'ятник. Було б у Яремчі ще одне визначне місце. Пам'ятник Галицькій Курві чи, як напишуть у довідниках із краєзнавства, Мадонні з сигареткою. І, аби сама Уляна взяла у відливанні пам'ятника бодай якусь фінансову участь, його б можна було вилити з бронзи.

Яремча, 2011

Моя Кропива і трохи її Орфинового

— А чому у вас сало?

— По двацять п'єть, пані, беріт, дивітси, яке файне сало!

Пані в рожевому пальті й норковій шапці, спустившись у місто на базар, прискіпливо оглядає нарізане сало, підчеревину, ратички. В дальньому куті прилавка лежить свиняча голова. Комусь на холодець. Пані раптом насторожується:

— А свиня, часом, не польська?

— Та де польська?! — правдиво ображається жіночка. — Наша свине, українська! Богом кленуси! Здоровлям своїм! — (Тут жіночка посилено хреститься на четвертій передачі.) — Я вам кажу, пані, то є суто наша свине. Та... та ж подивітси на її лице!..

Отож, лице.

184

З давніх-давен нічим у Яремчі так не дорожили, як репутацією. Притім репутація сусіда шкребла пересіч-

181

ного мешканця нашого міста обласного підпорядкування значно інтенсивніше, ніж своя власна. Шкребла незгірш за добрий скраб «оріфлейм» за спеціальною ціною.

Вуйна Параска, сусідка Кропиви, любила життя на повну силу. Хоч і не читала Боккаччо, раду собі дати могла завжди і всюди. Звісно ж, ніщо так сильно не тривожить жіноцтво, як чужий успіх у чоловіків. А що Параска не була ні особливо гарною, ні багатою — взагалі, не запарюючись питаннями престижу, працювала прибиральницею — і мала собі стільки чоловіків, скільки влазило, поредні жіночки навколо аж отруйним слизом замість слини сходили. І, звісно ж, їхні настрої диктувалися нічим іншим, як турботою про Парасчине благополуччя.

— Йой, Парасочко, — квила худа кривоноса Василина, випивши з Параскою по сто п'ятдесят. — Та, може, бійси Бога, то люди таке ка-ажут, та зна-аеш... — Сусідка Василина зітхала й котила очі горі. — Та, може, би ти так не ходила той-во...

— Чуєш, Василин'ю? — перебила сусідку Параска. — Ти шо — податок платиш за мою небогу?.. Не? Не платиш? Ну, то закрійси.

І Василина закрилася.

Кропива пишталася Параскою. Я теж.

180

Ще яремчанці славились умінням ставити питання. Риторичні, альтернативні, провокативні. Здебільшого вони не очікували на них відповіді. Чисто тобі молоді

181

журналісти на перших прес-конференціях: так страшно поставити своє питання і так важливо почути свій голос у дзвінкій тиші, що відповідь якоїсь там поп-зірки, політика чи іншого об'єкта вже тоне у блаженній летаргії: фух, я це зробив. Ну, а яремчанці просто щось питали. Типу як англійці питають «хав ду ю ду» чи французи «комон са ва», і плювати хотіли вони на ваші варіанти відповідей. А скажеш чесно і в подробицях, як у тебе справи, то й вітатися перестануть, десятою дорогою обійдуть і несповна розуму вважатимуть.

Кропива, приїхавши з Парижа й застрягши в Яремчі на кілька місяців, викликала у людей непідробний інтерес.

— А шо?! — з подивом на грані обурення питала тета Оксана в місті. — Ви ще є?

— Не, блядь, нас уже нема! — хотіла відповісти Надька. Але відповідала скромніше: — Так. Ми ще живемо. Дякуємо. Вам того самого.

Галька Курка, наша однокласниця впродовж кількох років, на швидкості електрокомбайна пиляючи з двома торбами з міста назустріч Кропиві, не повертаючи в її бік ні голови, ні торсу, без натяку на питальну інтонацію, проспівала:

— Шо-Надька-вже-приїхала.

— Приїхала, так, Галюсю, сама видиш, а у тебе як справи, розкажи більше! — мала б кинутися за нею Кропива, схопити її напаковані базарні торби, відвести до хати й кави з цукорочком випити.

181

181

А то вже сама Кропива йшла з кульками. Канонічними, чорними, «Boss», сміття виносити. В тапочках. Сусідка, побачивши її з сином, із сумішшю радості за ближнього й канонічної заздрості крикнула через паркан:

— А шо, Надійко, ви вже на Париж?

Руки з «босами» опустилися. На це вже Кропива не знала, що казати.

Ще у Кропиві був вуйко. У вуйка була жінка Олечка. Коли жива ще була Кропив'яча баба Василина і Кропива малою до баби заходила в час обіду, добра старенька примовляла:

— На, Надійко, борщику, але їж швиденько, бо Олечка побачить і кричати на нас буде!

Багато років по тому Кропива, забувши всі дитячі образи, приїхавши з Франції, навезла вуйкові з Олечкою дорожезного вина і купу інших подарунків. Оглянувши все побіжно, Олечка гмукнула:

— Мгм, Надійко. Та ми чули, у Франції такі духи файні є...

А вуйко нащось загадав собі бінокль за півтисячі євро. Чи, може, не вуйко, а взагалі сусід. Так чи інакше, Кропива вже не була дурна і навіть добре вино везла тільки мені, здатній цей щедрий подарунок оцінити і радіти йому, як дитина цукровому півнику кислотних кольорів на храм у церкві.

З алкоголем у Кропиві були свої, чесні стосунки ще з дитинства. Баба Василина гнала добру самогонку.

181

181

Дарма що тим самим займався кожен другий у Яремчі, держава це забороняла. Завидно було державі, що у неї галіма горілка виходить, а у людей класна. А що у баби Василюни була самогонка найліпша на все Орфинове, міліція прийшла до неї.

— Слава Йсу, — сказав міліціонер і тут же виправився: — Добрий день. А що, Василюно Михайлівно, є у вас самогонка?

— Та де?! — сплеснула руками баба. — Ви що! У нас?! Та відки?..

— Бабо! — виступила наперед маленька чесна Кропива. — Та є у нас самогонка! Ходіть, я вам покажу!

Міліціонери пожвавішали, а Кропива побігла в хату, не встигла баба й рота закрити.

— А во і тут є, і тут... — відкривала Кропива по черзі двері й дверцята. — Є, бабо, не бійтеси!

Вже згадана тут вище однойменна тета Василюна, Парасчина і Кропив'яча сусідка, сама виробництвом міцних алкогольних напоїв не займалася. Зате далеко не була проти їх активного споживання. Це вона, падлюка, коли кінчалася горілка в гостях у Кропиви, вижлуктувала весь бретонський брют, припасений для мене, і кривилася: яке то недобре і квасне, але що робити, як файна горівочка сі скінчила так скоро.

Коли у Кропиви померла її друга баба, Софія (царство небесне), тітка Василюна, як колежанка Кропивиної мами, поїхала з ними в село Вікно на похорон. У Вікні було заведено готувати в таких випадках ба-

181

гато, а їсти і пити мало. Люди Городенківського району взагалі від гуцулів трохи відрізнялися. Маючи багато родючої землі, мусили менше випивати і більше працювати. Ну, або виїздити, лишаючи по собі цілі вимерлі села з запустілим чорноземом.

— То що, Маріко, даєш мені флешку з собов? — ненав'язливо поцікавилася тітка Василюна, коли всі розійшлися.

— Та бери, — знизала плечима мама Кропиви.

Знизати плечима, стоячи навкарачки і миючи підлогу, було непросто. Користуючись зручністю ситуації, тітка Василюна додала:

— І нарізку.

Навіть з-під столу тета Марійка зуміла окинути газдівським оком те, що лишалось на столі.

— Давати, Марі'? — спитав хтось із місцевих жінок, що лишилися помагати в прибиранні. Сама ж тітка Василюна поспішала на електричку до Коломиї, бо треба ще було встигнути на другий Святвечір у Яремчі. Він — саме другий — був особливо цінний тим, що, проголодувавши цілий день і напхавшись під вечір пісними стравами, можна було переходити до м'ясного й солодкого. Ну, а горілка споконвіків не вважалася тут чимось скромним і грішним.

— Дайте їй то-во, що на тарелях полишалось.

І запопадливій Василюні, хоч як промовисто дивилася вона на цілі тарілки з нарізаним м'ясивом, позгрібали в кульок те, що було на тих, куди люди,

роздивляючись Кропивину обручку і сведер, уже потикали були виделками.

— Але чуєш, Надійко, — заквилила тьотя Василина до Кропиви. — Я... той-во... на дорогу не маю!

Кропива, зітхнувши, розкрила гаманець. Цей предмет їй ставав особливо неприємний, варто було приземлитися на території Батьківщини.

— Та бо всі думають, що приїхав ходячий Кошельок! — казала про себе Кропива.

Дістала сто гривень, простягла їх сусідці:

— Беріть за простибіг.

Тітка Василина взяла.

— А на дорогу?.. — непевно уточнила вона.

Кропива, замість того щоб додати до цього простибіга ще й нарізку з цілих тарілок, висипавши її теті Василені на голову, з переляку аж почала вибачатися:

— Ну, та во, що маю... Чоловік завтра тільки вишле гроші.

Тета Василина скрушно зітхнула:

— Ну, та добре. Певно, вже з тотих возьму, так?..

І поїхала з Мироськом, Кропив'ячим братом, котрий, аби змити з себе печать депортації і після Чехії потрапити на *стройку* ще до Польщі, змінив своє прізвище з Кропивницького на Ларін (лишився в його гуцульській голові заблукалий спогад з курсу російської літератури про Татяну Ларіну чи звідкись іще він узяв це дивне прізвище — ніхто не знає), через Коломию на Яремчу.

У Коломиї на станції тітка Василина взяла собі відразу два по сто і ще довго сварилась і кляла продавчиню, що та їй не долила:

— Йой, жіночко, та я кіко в торгівлі проробила — то я не знаю, кіко то має бути налито?! Би-с тебе, мерзо проклята... ну, твоє здоровля!

Відтак тітка Василина, відібравши в Мироська кудлатого Барсика на шнурку, ходила платформою з цуциком у пошуках *виходку*. А що виходок, він же туалет, був кимось підступно й недосяжно захищений у коломийських лабіринтах, тітка Василина гордо всілася посеред платформи, і потекла могутня хуанхе в терени Прикарпаття.

Коли відтак уже в електричці раптово погасло світло, тета Василина, хапаючись то за Барсика, то за Мироська, заголосила:

— Йой! Йой, Мироську! Та шо то вже є?! Та то вже я вмерла? Скажи мені, не? Може, я вже на тому світі?!

А на другий день, коли вже й Кропива доїхала й, сонна й запухла зі вчорашніх сліз, відчинила їй двері, тета Василина з широкою усмішкою простягнула їй скляночку свяченої води:

— Ади, Надійко, будеш мати воду на Водохреще. Я вже до церкви ходила. — І тут же, притишено й позмовницьки: — Маєш сто гривень позичити?..

З огляду на те, що через день Кропива збиралася відлітати з Орфинового до Парижа, віддавати ті сто гривень Василина явно збиралась не раніше, ніж потрапить на Той Світ в електричці Коломия—Яремча.

197

Вулиці й гори присипало снігом. Ліхтарі спорадично кидали сіро-жовте світло. Пси гавкали, корови срали, аж пара йшла. Проїхав гуцульський ландкрузер. Болото на дорогах ледь попідмерзало і хрумтіло смачно, як шкірочка від крем-брюле під капцем, готовим зі шлюбного мешта враз перейти у статус гамнодава. Не треба боятись життя.

Яремча, 2011

І всі ці люди вирости нормальними, або Отака [хуйня], малята (замість епілогу)

Мамо, як вийде з нашої Марійки газдиня, фівкніть мені в хуя!

З підслуханого гуцульського діалогу

192

Наука ще не з'ясувала, чого у дитсадках педагогічному персоналу так розходиться на тому, щоб діти доїдали все, що їм подадуть на стіл. Притому що гидкіша була їжа й чистіші дитячі сльози, то натхненніше радянська педагогіка працювала над дисциплінуванням шлунково-кишкового тракту юних громадян. Подібний садизм ще хоч якось міг бути виправданий удома: витрачені гроші, відсутність споживачів вторинної сировини («Доїдай, паскудо, свиней нема за тобою доїдати!»), батьківською любов'ю й піклуванням, урешті-решт. А в садку він зумовлювався хіба що вірністю ідеалам КПРС.

191

— У нас «Общества чістих тарелак!» — верещала жирна няня в жирному ж фартуху. — Ленін завещал всьо даедать да канца!

Ну, а того, хто не доїсть, Ленін же, очевидно, заповідав зачиняти в тісну комірчину для брудного кухонного начиння. Без вікон, з вимкненим світлом, безшумними тарганами і стійким, як олов'яні солдатики, запахом сірих марлевих ганчірок для миття посуду. (Останні, якщо ви помітили, дивним чином завжди мають один і той самий запах, байдуже, чи мили ними посуд після рибних котлет із макаронами, чи після фуа гри з полуницями — хоча друге в садку діти б точно не їли. Цей запах — як коричневий колір, що обов'язково стає результатом змішування всіх інших кольорів. Колір і запах Радянського Союзу, думалось тоді мені. Добре, що тільки думалось, — за озвучку цієї символістської ідеї моїм батькам точно б здійснило візит ввічливості КГБ. Незважаючи на *перестройку*, про яку ми, діти, часто чули, дупля не б'ючи, що воно таке, але натхненно повторювали десь почуте «*Па Расії мчіцца тройка — Мішка, Райка, Перестройка*».)

За недоїдену запіканочку прихильниця *Общества Чістих Тарелок* запроторила, згідно з уставом свого таємного ордену, мою подружку Юльку в темну комору з таким гвалтом, що дитина стала заїкатися. До суду в радянський час не подавалося — педагог, а надто коли він представляє робітничий клас у фартуху з мітлою, завжди правий. То ваша дитина — моральний виродок, що не доїла та ще й заїкатись почала. Ви як її *воспитуєте*?!

У Тернополі в мого друга Мамає все було трохи хитріше. Бо то ж у Тернополі, на Західній Україні, де всім слід було проявляти винахідливість і тиснути на найвищі цінності. Поки цінність Церкви була під прицілом ще не добитого совка, лишалася цінність дорогої родини:

— Так, діти. Бігом всьо доїли. Тарілки за вами ніхто тут мити не буде. Не доїсте, то заберете їжу додому, мамі понесете. Хай мама посуд миє!

Дітям мало стати совісно за черешню в мамі на городі, вишивані рушники і синівський обов'язок. Бо не знали ще тоді діти голлівудського актора Дауні-молодшого, що сказав був з цього приводу таке: «Почуття обов'язку здатне породити стільки потворностей, скільки не здатні породити багато інших речей зі значно страшнішими назвами».

Так що діти відчували відповідальність, давились і ковтали все, щоб тільки не нести додому.

Ну, а Мамай собі вирішив — додому то й додому. Ви там перевірите...

Сутності, перед тим як потрапити з дому до садка чи з садка додому, обов'язково минали проміжний етап — *шкафчик*. У коридорі такий. Вузький, помаранчевий. З калинкою чи зайчиком, мальованим або з кольорового паперу, як карта ляже. І от у свій *шкафчик* Мамай і привчився діловито відносити тарілки з їжею. Буцімто додому потім забере. А наступного ранку, коли приходив з дому класти у *шкафчик* взуття, не виявляв продовольчого запасу на вчорашньому місці. Такий

порядок речей його в принципі влаштував. Поки одного дня виховательки не попросили маму попросити Мамає не набивати шафи їдлом. Він щиро здивувався: звідки вони про це взнали, якщо їдло там так швидко розчинялося?..

Але якщо їжу додому носити було не з руки, то іграшки, такі прекрасні, такі *нічийні* і такі не подібні до тих, що були вдома, носити можна було залюбки.

— Ти де це взяв? — роздивлялася мама пластмасового солдатика на конячці, з шаблею наголо.

— Знайшов.

— А де?

— Під кустіками.

— Молодець, — сказала мама і наклала їсти.

То він собі й вирішив, що якщо два рази варіант проканає, значить, буде канати завжди. Так він маму і привчив, щодня поповнюючи запаси солдатиків, аж поки не назбирався цілий солідний ящик. І коли мама одного вечора попросила його більше не шукати нічого *під кустіками*, він просто вирішив, що колекція, значить, повна. І шукати вже слід в іншому місці. На трубопрокатному заводі, наприклад. Але це — магнітофон і кросівки, куплені за гроші від поцупленого металолону, — буде вже в захмареному підлітковому майбутньому.

Мій брат Андрій у садку промишляв кусанням інших дітей. Кусати дітей у радянських умовах було легко

і зручно. Ну, та бо що там вихователька? Кричить собі командним тоном: «Діти, на коврик!» чи «Діти, на стільці!», «Коліна разом, руки на коліна!» Відповідно, так само, як синхронно їсти чи спати, діти мусили синхронно, як ті балерини в балеті, ходити на горщики. Вже й не знаю, що там та вихователька кричала, але навряд чи людська істота змогла б із себе видушити щось путнє за командою «Діти, срати!».

Так ось, коли вся його група покійно сідала дупами на горщики й силкувалася слідувати заповітам виховательки й ЦК КПРС, мій брат, хутко перебираючи ногами й не відриваючи себе від горщика, ковзав слизькою плиткою від одної дитини до іншої, по дорозі всіх кусаючи. І от, коли підіймався гвалт і до туалету заходила вихователька, перед її очима поставала чудова картина: всі дітки покусані ревуть, а мій брат усміхається: він чемно покакав.

(Коли виріс, він став бізнесменом.)

Не всім, правда, дітям випала в житті радість дитсадківства. Декого лишали вдома з бабою, і в школу він приходив угодованим і диким. А когось батьки просто пхали на роботу до себе чи до друзів, залежно у кого на той час був лояльніший начальник і практичні можливості дитинку заткнути.

— Тьотя, — казала на третій годині нудьгування залишена напризволяще (себто на мамину колегу по роботі) кількарічна Оленка. — Вон у тебе скільки бумагі лежить, дай менє лісточек, я рісавать буду!

161

Тьотя покосилася на стос паперу. Білий, чистий, для друку важливих документів. Жалко.

— Ага. Я тебе дам чістий лісток, а ти на ньом хуйню какую-нібудь нарісуєш!

— Тьотя, нет! — чесно глянула їй в очі дитина. — Я не буду хунью, я красива нарісую!

Діти, що надто тісно спілкуються з демократичними батьками, тішать прямою, здатною спростувати всі споківські методики за три секунди. Один мій друг зустрічався з розлученою молодою жінкою, мамою трьох малюків. Усе б добре, купа любові й мотоциклів, але колишній у тої дівчини був чи то депутатом, чи бандитом — однаково, класично хворий на голову. І якби вона й надалі зустрічалась із моїм другом, обіцявся забрати дітей, спалити хату й катком закатати в асфальт усі її красиві мотоцикли. Так що «лишилися друзями». І ось, на її гучному дні народження, до кімнати з довжелезним, обсадженим гостями столом забігає найменший малий і дзвінко в запалій тиші цікавиться у мого друга:

— Дядя Віталік, а пачему ви с мамай больше сексам не занімаєтесь?

Запала могильна тиша: Ерос зустрівся з Танатосом.

Але що ти на таке дитині по-чесному скажеш?..

Моя подружка Леночка в дитинстві гралася, як усі порядні дівчатка, в «жениха і невесту». Тільки от до обіду у неї був один жених, а після обіду інший. Леночка

891

неодмінно ходила у білій фаті й щоразу сварилася на жениха № 2 за те, що він запізнився. А одного дня їй це все обридло, і Леночка пішла з під'їзду в світ широкий, білоцерківський. І знайшла у світі, себто у дворі, приклад ідеальної креації: білосніжну, довершеної форми, випечену літнім сонцем Собачу Какашку. Леночка ніжно, як ви в дитинстві Божу Корівку, якій судилося полетіти на *небко*, бо там її *деткі кушают катлеткі*, взяла в долоньку Білу Собачу Какашку й понесла її готувати. Як то готувати? — питаєте ви, начебто какашка і так уже сонцем не приготована. А так, що кулінарним забаганкам межі нема — Леночка поставила Білу Собачу Какашку на пластмасову іграшкову плиточку і, довівши її до бажаного стану, взялася до трапези. І тільки Бабця, котра нагодилася вже тоді, коли пів Собачої Какашки зникло у Леноччиному шлунково-кишковому тракті, чогось відмовилася від щедро запропонованої половини. А потім ще довго-довго годувала Леночку білим гарбузовим насінням — вормілу тоді ще не вигадали. Все це мовчки спостерігала розумними очицями Леноччина сестра Анічка, тоді ще немовля. Отак вони й вирости — Леночка пішла працювати на телебачення, а Анічка стала лікарем.

Вероніка з хлопцями одружуватись не збиралася. Вона їх відразу била, не дочікуючи іграшкового розлучення. А коли їй це набридало, Вероніка починала

щосили бігати сходами з першого поверху на другий і назад, при цьому відчайдушно горлопанячи. Добре воно отак — відвести душу ще в ранньому дитинстві, аби потім спокійно стати майже спокійною мамою двох дітей і собаки. І редактором. І ходячою енциклопедією. І хранителькою всіх імовірних та неймовірних знижкових карток. Так що нічого забороняти дітям кричати — хай розвивають легені, вам що, шкода?!

Норман, коли був малий, одного разу на День подяки просто пропав був з-за довжелезного святкового столу, де зібралася вся його каліфорнійська Дорога-родина плюс непевні особи з Юти. Коли малого нарешті почали шукати і знайшли, загальному подиву не було меж: трирічна дитина сиділа під столом навпроти велетенського бульдога і їла індичу ніжку. І не просто собі їла, по-американськи, а їла цілком у дусі соціалізму: один кусь собі, один псові, один собі, один псові. Що не завадило цій *не-жадіні* вирости на серйозного фінансиста. Правда, от завжди якось його тягло в бік колишнього СРСР...

Ой, та хто чого тільки не робив.

Поліна не любила борщ і, коли мама йшла з кухні, виливала його у вазони з квітами: сюди ложечку, туди ложечку... «Що виростило, то виростило!» — каже Поліна (і про квіти, і про себе).

100

Олена з однокласником у садочку під час тихої години показували одне одному, які у них є гендерні відмінності в трусах, котрі по-пуританськи якогось дива називали плавками. І хоч Олені досі за це соромно, дизайнером сценічних, і то доволі відвертих, костюмів вона стала. Шоу маст гоу он.

Женя у віці двох років щедро нагодувала свою кількомісячну сестру зеленкою й досі не вірить в іншопланетне походження Зелених Чоловічків. А ще вона, якось у дитсадку підгледівши, як пісяють двоє хлопців зі старшої групи, недовго дивувалася наявності у них того, чого у неї нема. Як нема, то виросте, знизала плечима Женя, вирішивши, що то атрибут скоріше дорослості, ніж статевої належності. А чим, власне, хлопці відрізняються від дівчат? Тим, що їм зістригають довгі коси й змушують ходити у звичайних шортах замість красивих спідниць?..

Віта, здається, переплюнула всіх: вилізши на дерево й посідавши на гілки в позах квочок, вона та її подружки вправлялися в тому, хто долюрає найдалі. Тому, чий могутній струмінь поцілить у задуману точку, — приз. Знайомство з Ларсом фон Трієром і премія глядацьких симпатій за непересічність сюрреалістичної задумки.

Богдан хотів стати двірником і робити у дворі й на світі Чисто. Друзі у тому ж дворі вчасно роздуплили, що бути двірником *не па панятіям*, і Бодя, спершу ставши Чисто Пацаном, зробився депутатом — і тепер нехай весь світ зачекає.

101

Оксанка страшенно не любила вареного м'яса. Запаковувала собі його за обидві щоки й годинами ходила так, жахітливо вирячивши очі, аж поки мамі самій не ставало гидко й вона не давала команди: «Виплюнь вже то!» Тоді дитина неквапно діставала все те з-за щік пальцями. А ще вона навчилася говорити засадничі речі до того, як навчилася ходити. Повзала Оксанка дуже швидко. Тож у яслах, вибравши того, хто найспритніше бігав, швидко-швидко до нього підповзала, припирала до стіни й сичала: «Я тебе задусю!!!» Виросла дівчинка дієтологом, пропагує рухливий спосіб життя.

Наталочку мама перед походом на вулицю купала, вдягала і, якщо не встигала воду з тазика вилити, доки збиралася сама, знаходила дитину в тазу. Одягнену. І все починалося спочатку.

Отець Іван, коли малий був, палко любив кошенят і цуценят ховати. Брав із дому бабусину хустку, натягував на голову, щоб бути схожим на попа, кликав за собою всіх дівчат із села й діловито щось бурмотів над мертвим тільцем. Відтак усі разом закопували трупики. І так воно на серці мило було! Тоді й збагнув, що то справа всього життя.

Сергійко, навпаки, з усіх сил намагався мертвих тваринок реанімувати. Ходив дворами в пошуках щурів у пастках — дарма що в них хребти поперебивані, то ж вони від спеки повмлівали. Нумо робити їм масаж серця й штучне дихання!

Олина бабця в селі мала семеро котів. Що з таким багатством робити шестирічній дитині?.. Якщо зібрати всіх сімох за хвости, зметикувала дитина, вийде непоганий букет. Якщо при цьому ще й крутитися з наполегливістю дервіша, вийде непоганий ультра-звуковий котячий хор. У всього села волосся ставало дибки, а бабуся ще більше сивіла. Від того часу Оля дуже любить тварин, просто дуже.

Інша Оксанка садила молодшу кількамісячну сестру в візок без ручки й бурувала їй зуби. Татовою бритвою — для звуку. Напихала малій повен рот вати (так тоді заведено було у стоматологів), змішувала пральний порошок із зубною пастою і ставила пломби. Відтак переключалася на операції — клала малу на прасувальну дошку й світила їй лампою в очі. Як маля те все терпіло — знають лише стійкі олов'яні солдатики. Шестирічна Оксанина сусідка, на жаль, так легко не відбулася — УВЧ біля ввімкненої праски коштувало їй попеченого підборіддя. І, хоч їхні мами між собою розсварилися, ніщо не завадило дорослій Оксані стати хірургом відділення шлунково-кишкових кровотеч. А сестра її, що залюбки гралася в документи — все підписувала й нумерувала, бо писати ще не вміла, зате вміла бити всіх по пальцях лінійкою і кричати: «Як твоє прізвище?!», — стала нотаріусом Державної нотаріальної контори № 1.

Катруся, повіривши Івасику-Телесику, що літав на гусенятах, і собі всілася на курку. Курка, поплатившись

за жорстоку народну творчість, принаймні виявилася смачною.

Так само смачною виявилася для Ані вата, вмочена в воду й запхана в цукор. Та ще й безкоштовна, і найті, що продають солодку вату на паличці в парку, вдуються.

Дівчинка Анжела пішла ще менш вибагливим шляхом — лазила в садку попід столами й лизала підшви тапочок, люб'язно надані їй одногрупниками.

— Щастя в тому, — розважає Оля, — що деякі речі можна робити в спеціально відведеній для них часовій резервації. Ну, в принципі, їх і зараз можна робити, тільки ж у дурку загребуть.

Але ж і красивим історіям теж є місце в наших інкубаторах дитячих травм.

Та сама Женічка якось восени, коли з подвір'я прибирали мертве листя, назбирала собі повні кишені непорушних кузьок сонечок. І забула про них до весни. А відтак, варто було їй розстібнути замки-блискавки на кишеньках, усі ті десятки врятованих від осіннього спалення сонних сонечок повилазили радо на волю — себто на Женічку. Ось воно — справжнє чудо воскресіння!

А Аліна у свої п'ять років, замість кидати з балкону целофанові кульки з водою на голови перехожим, організувала з друзями прибирання сміття зі струмка. Правда, почали чогось не з шин і ганчірок, а зі шматочків битого скла. То так тоді вся благородна

503

ініціатива зеленкою й закінчилася, зате виросла Аліна «художницею, що працює зі сміттям»...

Дитячі історії можна розповідати й слухати без кінця. Насправді дуже корисна справа — згадувати себе, ба навіть бесідувати з тим тобою, яким був тоді. Пояснювати йому, чому ти не став тим, ким він просив тебе стати, чи, навпаки, хвалитися, що все сталося саме так, як тоді йому (чи їй) тоді могло лише нахабно мріятися. Підморгни собі шестирічному, скривить смішну пику, листа напишіть, урешті-решт. Побачите, як раптом попре бозна-звідки взята енергія.

Я рада, якщо ви в чомусь упізнали тут себе. Давно ж казала, що справжні людські історії значно цікавіші за будь-що висмоктане з пальця і притягнуте за яйця хай навіть перського кота.

А тепер висновки.

Ті, хто в дитинстві ласував гівном, мусять добре шукати гриби.

Ті, хто в садку тягав хлопців за пісюни, ніколи не впадуть жертвами мачо-менів економ-класу.

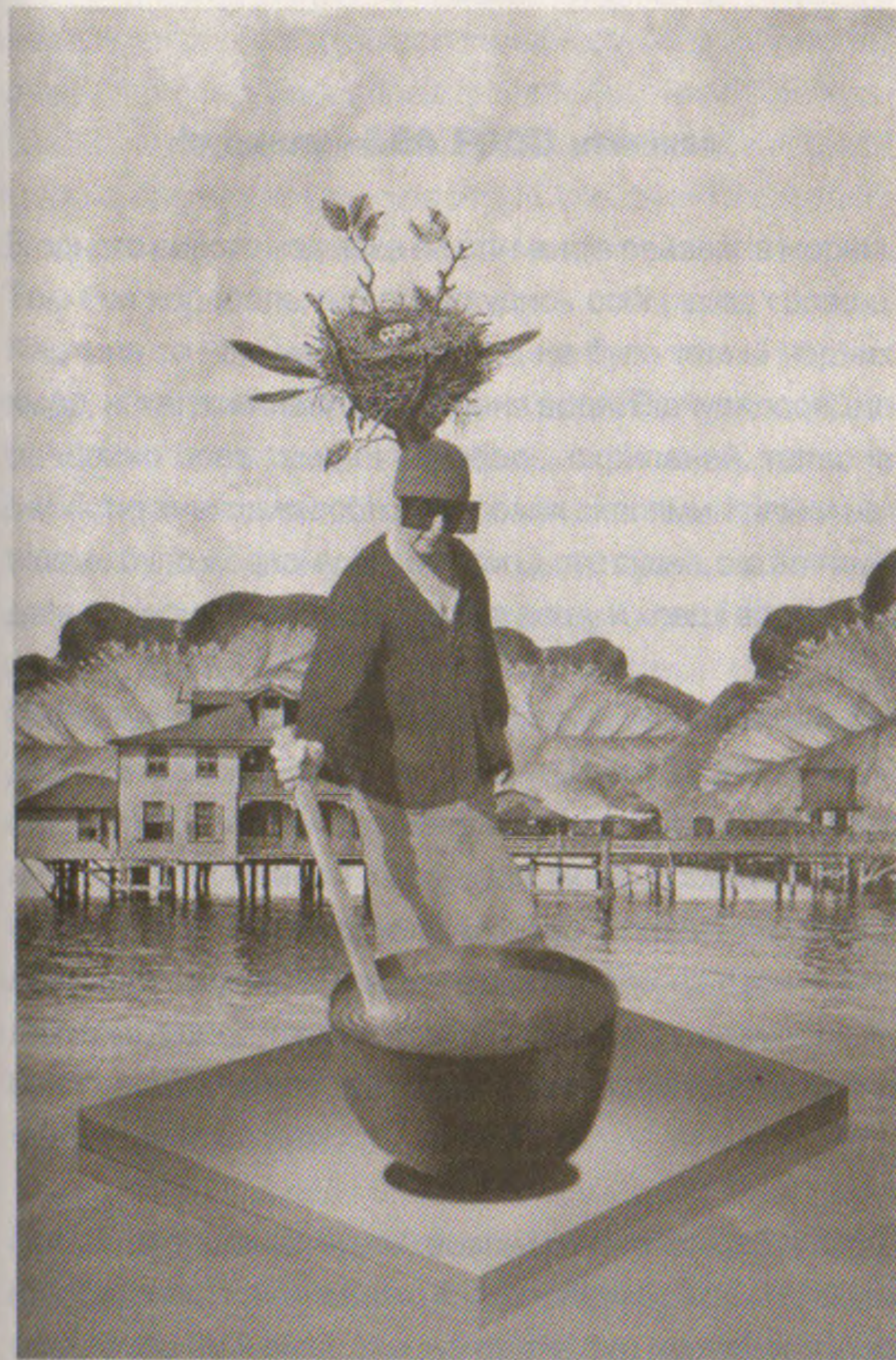
Ті, хто надував жаб чи топив кошенят, мусять усе життя компенсувати скоєне, рятуючи тварин з біди й людей від свого витісненого садизму.

Так чи інакше, всі вони виросли Нормальними Людьми. Аж занадто часом нормальними, я б сказала.

202

Київ—Яремча, 2012

...З ВОДИ

Із циклу «SEA FOOD stories»

В одного сивого чоловіка на стіні висів пейзаж із морем. Там був корабель, що плів кудись собі перед грозою. Картина та ніяк не називалася, не було там ні чорних хмар, ні загрозливого дрижання води. Відчувалося, що от щойно спав туман і корабель, окрилений, тепер із легкістю знаходив собі шлях поміж скелями. І тільки невідомо було жодному з команди цього судна, що за тими дальніми рифами чекає їх стіна дощу й ковші вітру.

Напередодні, вночі, перед ранковим туманом, що родом був із околиць відомого в цих краях Острова Мертвих, молода співачка запізналася з голубооким дослідником. Обоє плвли туди, куди їм не особливо було й треба. В край інакших людей, що їх пихаті європейці називали дикими. Дикими вони аж ніяк не були — мали свою давню традицію, пісні, знання. І тим менше їм були потрібні чиїсь чужі пісні й безглузді дослідження чужинцем їх самих.

Попри те співачка була б зовсім не проти, щоб дослідник зайнявся вивченням її. А дослідник, хоч і начхати йому було на її пісні, теж не проти був посидіти з нею

поряд, поки вона тихо наспівувала щось, не деручи напозір горлянку, як більшість людей її професії. Особливо того вечора, коли можна було б, торкнувшись води, збурити цілі тисячі підводних світляків. Їй не хотілося чути про те, що то звичайне для планктону фосфорне світіння. Кожна ж бо людина має право на свої підводні галактики.

Їй дуже хотілося, щоби він покликав її за собою. Жити в очеретяній хатці, ходити на базар по рибу, що її з самого ранку привезли на продаж жилаві, чорні від сонця і солі рибалки, заточуючись сміятися, ступаючи їхніми хиткими старезними човнами, що на них була б розкладена вся риба вкупі з небаченою городиною й замушеним кволим м'ясом. А йому хотілося джину з лимонним соком і льодом. Більше нічого. І, як на гріх, льоду на борту не було. Сама лишень солоня вода за бортом.

Їй уже скоро мало бути стільки років, у скільки кожна порядна дівчина мусила б стати під вінець і народити дітей. Вона не думала про це, збурюючи довжелезними, що аж сягали води з самої палуби, руками свої підводні вимираючі галактики. Він, дивлячись на неї, думав про це з великим острахом, заливаючи горлянку сухим теплуватим джином. Відтак він натхненно блював у чорну воду через борт, а вона ніжно підтримувала його густе й довге біляве волосся, щоби сховати со-

бі потай кілька волосків і дивитись на них у скупому світлі своєї каюти економ-класу. Він на той час хропів у своїй — десь такій самій, і їй навіть не буде шкода, що зараз вони не разом, — не через запах блювотиння і лайна, в яке він десь примудрився стати босою ногою, а через те, що двом людям тут просто б не вистачило місця на вузькій бамбетлі.

Аби та їхня ніч видалася місячною, в ілюмінатор рівенько помістився би серпик або й кружечок місяця. Таким речам, як він, дивним чином стає місця будь-де: в меніску надпитої склянки, у тріснутому скельці окулярів, у звуженій гашишем моряцькій зіниці. Але ж ні — вікно лишалось чорним, як печатка нечистої обладки, і що це віщувало й кому — хтозна.

Оповідать, повз каюту співачки крався був тої ночі контрабандист із цілою торбою куплених за безцінь голів гаїтянських ляльок вуду. І що голови ті шепотілись одна з одною, доводячи сердешного контрабандиста мало не до божевілля, але ж мусив те зносити, бо товар є товар і його переправити треба.

Оповідать, на двері каюти дослідника сперся був тої ночі старий однорукий матрос, що колись був так напився на весіллі коханої, котру не впильнував і вона дісталася іншому, що танцював без перепочинку тридцять вісім днів, і де він танцював потім — ніхто не знав, але вернувся вже таким, яким був на ту мить: сивим, худющим і без лівої руки.

506

А взагалі-то дивно, як хтось міг таке казати. А якщо міг, то скажіть мені його адресу чи телефон — досі ж бо не знайдено жодного залишенця з того корабля.

Чи, може, згадана розмова точилася в один із тих днів у Берліні, коли до біса багато дівчат до тридцяти років сновигало містом із сушками для білизни? Так їх тоді ніхто й не випитав, що такого брудного напередодні сталося і як вони взагалі сподіваються щось висушити, коли тут уже тридцять днів не вщухають дощі?.. Забули вже, коли з туману востаннє бачили кулясту голову телебашти. Туман отой родом звідки, до речі? Щось весь час забувається назва тієї місцини.

Одна дівчина в той день сиділа на сонці (десь же для неї знайшлося?) за столиком кав'ярні на вулиці своєї старої любові. Пила велике лате. Кидала крихти тістечка тірамісу вухатій миші, що бозна-як собі жила на перехресті двох вулиць — старої любові і для всіх-людей-і-машин. Сиділа, мружилася на надщерблені дахи, знаючи, що ніколи не наважиться пройти сто кроків до будинку, де жила колись її стара любов, і глянути на клямку замкнених дверей. Знала також, що не доп'є своє лате, допоки того, хто за клямкою жив, не дочекається. І байдуже, що тепер він далеко за морями і туманами. Хай її замете невдовзі жовклим листям, обіллє дощем, присипле градом і завалить снігом. На те лате й не еспресо, щоб пити його довго. І байдуже, наскільки довго, — вона однаково на

117

цьому перехресті не старітиме (колись із кимось про те домовилася), і він неодмінно її впізнає, хоч би який уже сам старий і сивий став.

Зустрілися вони за тиждень. Так завжди буває з тими, хто впевнений, що «вічність» — марка їхніх парфумів. Він виявився не таким уже й гарним, хоч і набагато молодшим за того, яким вона собі його уявляла. Вона — не такою чорною, та й навряд чи його сильно цікавили якісь зміни. Головно цікавили його джин з тоніком, а що не було такого в барі «Trinken Toefel», то пиво теж могло згодитися. Голос його став значно вищим, ніж колись, а її посунувся донизу, ближче до дна криниці, з якої звикли пити всі співачки. Помітно таке особливо, коли говориш про дурниці.

Чи перетворювалися вони з часом одне на одного колишніх — питання швидше містики й поезії, ніж статистики випадкових зустрічей.

А так то після всіх перемелених минулим ночей кохання, всіх переміряних розмірами 43 і 36 шляхів, подоланих непевними човнами миль, розмазаних сліз, розлитого вина й виписаної поезії понад дахами сірих спальних будівель із їхнім вічно підгорілим сонцем ніхто з цих двох нізащо б не наважився взяти іншого й за палець чи бодай легко спробувати, як нашорошуються проти вітру волоски на засмаглих руках.

Питання «чи ти тепер живеш щасливо?» має за собою таку ж пустопорожню відповідь: знизування плечима. Що значить моє «тепер», коли в ньому лише тінь від тебе? Що значить твоє «щасливо», коли воно стосується лише твоїх професійних звитяг і чергової нон-фікшн книжки, опублікованої в п'ятьох країнах? Чи мусимо ми, так і не взявшись за руки одне одного, щасливо скакати ген у берлінський дощ, у якому вже розчинилися сотні дівчат із сушками для білизни в руках і головами ляльок вуду в наплічниках, розуміючи, що у нас і так би нічого ніколи не вийшло, бо я п'ю лате, а ти джин з тоніком і я лише співаю, а ти вивчаєш і вчиш, бо наші паралельні прямі нарешті розійшлися, як на малюнку сусідського хлопчика, котрий усе життя хотів ходити на футбол, а його віддали в художню школу, аби він, коли виросте й закінчить училище, міг робити мармурові надгробки й забагатіти?..

Не знаю. Може, скажи мені ти, Скандинавська Квітко.

Берлін, 2010 — Київ, 2012

Fisherman

У наших містечках наказано було всі будинки будувати лише як кораблі. Надто вже вимогливим ставало море в час припливів. І за ті доми, де довкола вікон чи дверей виднілося каміння, податку одразу сплачува-

лося на тисячу більше. І байдуже навіть, якщо вони мали вищі щогли.

Каміння під вікнами домівок добропорядних громадян не клалося, щоби будинок у разі небезпеки не втопив. А хвилі ж часто тут доходять до самих порогів.

Моя жінка часто бачить у снах, як вона просто з порога стрибає у воду й пливе собі на захід сонця. А я їй кажу, що з того боку океану вже Америка, куди колись звідси попливла чотирнадцятирічна сестра її прабаби. А прабаба, котрій було вже майже двадцять, мала трьох дітей і чоловіка і покинути їх не змогла б. Тому вона щодня разом з іншими жінками нашого села ходила до церкви молитись коло опудала корабля. Стояло те опудало просто посеред церкви й було зроблене самими жінками за подобою того корабля, що на ньому їхні чоловіки щоночі йшли ловити рибу.

Коли надворі лив страшний штормовий дощ і бився у вікна вітер, співати молебні майже мертвою мовою цих земель слід було особливо голосно — так, аби тріщини на ризах Божої Матері на самій дерев'яній стелі трохи дихали. У вологу днину помагалось ще й надлишком свічок.

Бувало, коли чоловіки пливли на довше, ніж на пару днів чи тиждень, жінки в тій церкві й ночували. Тоді-от, у такі ночі, й складалися страшні історії, наліплюючись, як устриці, на старі легенди, що ними так славляться наші землі. Настрашать самих себе, щось їм у вікнах привидиться — і верещать, дурні. Декому з отих бабів

від жаху вдавалося залізти аж під престол, складений з допотопних, язичницьких кам'яних брил, нагромаджених столом одна на одну. Кажуть, церкву довкола цього багатобожного жертовника колись і збудували, так сильно він у землю в'ївся.

Наш попередній отець таких-от, що під престол заходили, бив кадилом аж по сраках і дуже сварився. Потім його до Рима забрали, і так більше й не чули про нього. Хіба лиш від одної лярви, що бозна з яким кораблем випадково до нас запливла, небога. Розказала нам про абата, за описом дуже подібного до нашого, що буцімто нагодував був цілий табун продажних дівок, вимінявши на вино і рибу золотий потир, який віз до Рима, і мусив тікати світ за очі. Та дарма, казала сумна лярва, допиваючи забутий у шинку кимось із півдня портвейн, — душа того абата чистіша за сльозу немовляти, а як і було на ній трохи якоїсь пилюки, то мусила змитися молитвами всіх тих дівок, що їх він нагодував тоді, вигнаних, посеред зимової дороги.

Була одна ніч, коли жінки вже майже вирішили, що риболовне судно з їхніми чоловіками не повернеться в село. Бо годинник на ратуші, йдучи без перебою від 1826 року, раптом похлинувся і став. Чекали до ранку. Ніщо не мінялося. На обрії було тихо й порожньо. Тоді раптом прабаба моєї жінки, підіткнувши три свої брудні спідниці, вбрала поверх них четверту чисту й подряпалася гострим камінням старезної стіни догори. Не долізши до завмерлого восьмикілограмового механізму

ратушного годинника, вона спинилася там, де ще, кажуть, із тринадцятого століття було накреслено цифри для сонячного. (До того часу, як накреслили наш сонячний, кожне село і кожна хата довкола мали свій окремий час, і, щоби всіх привчити до одного, мусили зробити це — ввести нетяжкі тілесні покарання за запізні чи заранні дії.) Прабаба вчепилася руками в вісь годинника й висіла там, поки було моці, насильно всім показуючи шосту пополудні. Бо саме о цій порі — тільки на ранок — корабель вертався з ловів до села. І коли він нарешті показався і баби радо заверещали, пальці розчепилися, і жіночка злетіла вниз. Добре, що підійшов приплив. Бо був би я без жінки — її дідо ще на той час не вродився у її прабаби, був найменшим.

Кажуть, тому дідові і його першій жінці (він доста скоро повдовів), як ще були молодими, сусіда подарував на свята банку з печінковим гусячим паштетом. Добрий був чоловік, щедрий. Коли він умер, родина довго ще тримала той паштет у погребі. Не знаю, чи збиралися вони відкрити його на сусідові роковини, чи просто чекали нагоди особливої, та щось ніхто їм не сказав, що разом зі з'їденою гусячою печінкою до них перейдуть усі не знані на селі таємниці старого. Що за таємниці то були, і досі невідомо. Жінка, кажуть, кинулася з маяка восени, хоча хто там знає, як було насправді. Може, дісталася до найближчої станції і вперше в житті поїхала землею. А потім у столиці чи в містечку — нам усе велике — стала виступати на вечерях-спектаклях. Ота

512
лярва, що її піп годував, стала у нас знаменитістю. Співала добре і смішила навіть заїжджих панів у шинку, не кажучи про наших. І баби її любили, хоч як це дивно. Бо, казали, що лярві до наших хлопів? То як нам наїстися макрелі на Великдень — стільки вже вона їх мала.

А я що?.. Мене те все остільки-оскільки цікавить. Що знав, те розказав. Поки курилося, говорилося. Оно моя собака йде. Стара яка, наче в морі вродилася.

— Ходи, Гаель, додому!

А я потім на пристань вернуся. Ще робота є.

...Сільський рибалка у білих гумових чоботях сидів на впочіпки на залитому прогрітлим риб'ячим жиром і машинним маслом асфальті, лагодив зелено-сині безкінечні снасті, курил самокрутку з гашишем, виміняним в одного смердючого старого на відповідь, котра година (наче старому то було важливіше за його гашиш), і час від часу позиркував на небо з подертими чорними хмарами. А коли нарешті пішов дощ, він підвівся й, насвистуючи мелодію «Smoke In The Water», востаннє затягнувся марокканською самокруткою, спокійно підійшов до бетонного краю доку й, не скидаючи білих чобіт, пішов під воду.

Чи припав він до смаку товстим місцевим рибам-собакам, хтозна. Цих пожирачів портового мотлоху люди гидилися зловити, навіть щоби зїсти, не те щоб розпитати.

216
Port Louis, 2010

217
Гриби та устриці

Усе це, звісно, хотілося б почати десь так: «Ця історія сталася в місті, де зимні океанські хвилі у відчаї розбивалися об стіни старого форту Ост-Індської компанії, а на громадських пляжах закутані в чорне люди кожного припливу збирали нових устриць. І цілком безкоштовно». Але дзуськи. Не було там ні чайок завбільшки з середнього собаку, ні вітру, що обдував той острів з усіх боків. (Хоча, якщо подумати, вітер таки був — не було острова.) Ні тобі запаху гарячої випічки о п'ятій ранку, ні вранішніх же поціновувачів життя у барі «La Peau Du L'ours» з кухлем пива об одинадцятій, ні пообідніх сибаритів на зупинці порому з недопитою пляшкою шардоне й носом кольору океанського заходу сонця, а вечірніх тут і так би не бувало — з фактичним заходом сонця містечко ставало містечком привидів, де всі вікна щільно замкнені білими, сірими й синіми віконницями. Ніде на вулиці нікого, тільки в одному вікні на вулиці котрогось давно забутого генерала міг бовваніти блідий трирічний хлопчик, наганяючи на випадкового, явно не місцевого перехожого ірраціональний страх і бажання якнайшвидше звідси вшитися кудись, де тепло, світло й зачинено.

Це все було не там. Не у нас. Але було.

У північних краях коло океану, взявши до рук поіржавілі, але надійні й доста гострі ножі, люди, діждавшись першого відпливу, таки вирушали збирати устриць. Точнісінько як у наших краях по гриби. Тільки у нас вирушали

815

затемна, о третій ранку, і з ліхтариками. Щоби встигнути. І нічого, якщо так само «встигнути» збиралося кілька десятків інших грибників: усі собі сновигали темним лісом, сполохуючи сонну фауну, рідко між собою зустрічаючись, аби крадькома посвітити конкурентові у відро. Ану, мовляв, скільки там падлюці перепало білих? Інші всі — маслюки, козарики, лисички — не рахуються. Гуцули чітко визначили шкалу придатності: тільки білі гриби, боровики, називалися у них грибами.

— Що, Місю, йдеш в гриби?

— Та в які гриби?! Йду в підпеньки!

Найбільш за все маршрут-гантери не терплять суєтної цікавості. Іде собі, приміром, з лісу такий осььо дідю з неновим чорним «Hugo Boss» целофановим, набитим доста щільно. А назустріч йому бадьорий турист прискоком:

— А шо, діду, грибочки в лісі є?

Дідо зупиняється, пильно вдивляється в безглузду для нього постать, дістає з пачки «Приму» без фільтру. Закурює, випускає дим. Примружується, цигарки туристові не пропонує. Тут не прийнято. Не знизавши плечима, не моргнувши вусом, каже:

— Та для кого є грибочки, для кого й нема.

У північних землях океанський приплив розгортає з нового рулону рідке дзеркало для неба. Вночі воно вже сизо-фіолетове, подеколи розкидане шматочками, і дуже дивно, чого то в небі навзаєм не відбиваються догори дригом щогли ще живих і вже померлих кораблів.

У східних землях гірські озерця можуть слугувати хіба що люстерками, де небо розгледить щонайбільше котресь зі своїх очей, та іноді — хоча насправді часто — в них же може заплакати.

В одному місці біля стежки до Чорної гори є залишки фундаменту старої хати. Мій друг вважає, що там запросто може бути сховано золото опришків, бо кому б іще, окрім хворого на голову легендарного Довбуша з його печерами-скелями-стежкою-і-каменем, здався б лізти будуватися ген аж сюди? Не знаю. Якись люди там щось фотографували. Але не копали, здається, ніякі. Нести з собою догори лопату по двадцять кілометрів за день ще важче, ніж півнапличника сардин у консервах.

На Півночі, коло океану, сардини їдяться свіжими. Їх готують на вугіллі, обкурюючи димом та інколи травами. Запивати можна вином чи повітрям — воно тут питне й солоне, мов томатний сік.

У Карпатах повітря теж можна пити. Чи, радше, всмоктувати, як густе желе. Вологість часом сягає і за сто відсотків — це коли дихаєш, а шкіра у тебе робиться слизька і мокра, як у ящірок. Саме так колись місцеві люди і ставали саламандрами.

У лісах, ще східніших за наші, щовечора, коли смеркається, зозулі й жаби силкуються перекричати одні одних. Зазвичай перемагають комарі.

Ходити відпливними скелями слід обережно — щоби не порізати голі ступні і щоб самому не відплисти

разом із морською дрібнотою. Крики чайок у пронизливо-синьому небі можуть сказати тобі, що ще нічого не пізно і нова зморшка під оком — це такий самий крок до смерті, як новий молочний зуб у немовляти. А можуть і нічого не сказати.

Значиться, історія така. Жила колись у наших краях донька одного срібляра. Чорна-чорна, як циганська ніч. Поїхала колись від нас у далекі землі — навчитися там чогось і грошей заробити, напевно. Тільки не грошей назад привезла вона, і навіть не дитину в пелені, а страшне кохання в закривавленому серці. Полюбила вона білого-білого, як полярний день, хлопця. І хоч сам він був із Півночі, повсякчас на Південь тягло його, в тамтешні океани. І що попервах та чорна донька срібляра ще мала надію приворожити його якимсь робом до себе, то і крові особливої йому в вино підмішувала в повний місяць (сама при цьому ледь не вмерла), і пішла на те, на що ніколи раніше не наважувалася, — вкрала у батька трохи срібла й сама викувала собі й коханому обручки. Сказала: «Будеш моїм таємним нареченим?» А він боявся шлюбу, як чорт ладану, й сказав, що перстень візьме, а нареченим хай його не називає. Перстень тоді хутко почорнів. Довго плакала донька срібляра, бо на персні навіть сліди босих ніг була вирізьбила — мовляв, ось по цих слідах підеш собі, куди підкаже серце (з надією на те, що хоч серце не збреше й поведе до неї попри страх, а там уже й станеться те, що точно їм на не-

бесах ворожено, і діти у них будуть хоч білі, як день, хоч чорні, як ніч, та все ж чисті, як срібло). Наважилася на крадіжку вдруге — викувала оберіг на шию з іменем коханого, домішала слини й волосся свого. Почорнів і оберіг. Лишився у котрійсь із незліченних кишень мандрівця, котрим був той юнак із Півночі. Сріблярова дочка вже не плакала, лиш кусала свої повні червоні губи. Знову, втретє зайшла вона посеред ночі в батькову майстерню й поцупила шматок найціннішого, старого карпатського срібла, з котрого досі хіба кулі проти нечисті кували й зашивали смертельні рани голками з такого. Злапав би її батько — точно вбив би. А так старий коли й помітив підміну цього непростого срібла звичайним (з його ж іншої шухляди), то лиш головою похитав і язиком поцокав.

Цього останнього разу сріблярова дочка пішла на горб до цвинтаря, а там уже викувала дві маленькі круглі сережки. Подарувала коханому й готова була попроситися назавжди, аж нарешті раптом став він до неї прихильний. Сім років були вони разом, у зустрічах і розлуках, сім років казав він їй, що вже скоро той час, що одружаться і матимуть тих дітей чорних і білих, і чорні будуть майстрами збирання грибів, а білі — устриць. Але щось нічого не вийшло з того. Кохання всього життя на те і кохання всього життя, аби поперек того життя застрягати, як кістка в горлі. Дряпати до сліз за зручної нагоди й нерівного спомину. А особливо сну, коли, здається, все й забув уже.

555

Хвилі поблизького брудного моря забрали сподівання сріблярової доньки, й, сидячи на піску, сказала вона білявому, що діла з того не буде. І вперше за довгий час уже плакав він. Чистими, як срібло, сльозами. І жодна біла птаха не сіла коло них на брудне від водоростей каміння.

Час минав. Він поїхав далі в південні краї й знайшов собі там негарну, але просту і чесну (не те, що хитра й підступна чаклунка — донька сріблярова) дівчину. Також із Півночі. Широку й сильну. Чи казав він їй що коли про дітей, сріблярівна не знала. Та тільки ж і їй настав час когось собі знайти. І хоч мала вона доти не одного, все ж кохала того, в її сережках. І коли вона вже таки вийшла заміж і запала в тяж, прийшов їй з-за далеких морів сумний лист, що пахнув дивними, нетутешніми грибами і мав на собі цяточки солоної води. Писав їй давній коханий, що має він велику втрату. Що пірнав недавно в теплім океані, а коли випірнув, то втратив одну з її срібних сережок. І якщо про інші дарунки він одразу забував, то цим чомусь тяжко зажурився. Бо, пише, носив ті сережки завжди-завжди. І тепер одна з них лежить під хвилями на дні, поміж мушель і коралів, і тільки риби байдуже поглинують очищами над нею, і хижі водорості ледь колишуться. (Поки читався лист, у нічному небі циганського кольору відкрилася велика дірка, чисто як та сережка формою. В ночі сріблярівни загавкали пси й поховалися зорі.) Але, писалося далі, те місце називалося

222

валося Таємним Садам, і було воно найкращим місцем під водою на землі. І тим більше буду я, писав, тепер вважати на ту сережку, що лишилася, бо що маю за неї дорожче?

Сріблярівна побачила, як та діра у небі вже повільно затяглася. І зорі вийшли, і пси вже не вили. А сам вершечок її гірського неба поволі став наливатися тим самим кольором, що глибоке дно його океану. І збагнула вона, що південний океан, у котрому губить сережки людина з Півночі, і сам стає північним. Як не крути.

...Отак ми вечорами сидимо, куримо люльки з травами чи їмо пироги з чорниціями. Розповідаємо різні старі історії. Іноді до нас під дім запливають косяками товсті вгодовані сардини. Сусід — той, що справа, за скелями, — присягається, що бачив і тунця, але хто б йому повірив. Частіше за все ворони навідуються. Розказують щось наче давно знаною, але добре забутою мовою. Полюбилися чогось їм наші сосни.

Port Louis — Yaremcha, 2010

Single Dead

Один дуже вродливий чоловік, такий, що у жінок від його вроди лізли очі, як котяча шерсть напровесні, дожив до своїх тридцяти трьох років і захотів стати

553
батьком. І не звичайним таким батьком дітей якої-небудь ласої до цього жіночки (а таких вистачало), а просто собі батьком. Батьком-одинаком.

Чого він так собі вирішив, хтозна. Одні казали, що то він на гроші державні поласився, а інші плювали їм в очі: мовляв, брехня, то лише матерям такі гроші дають самотнім, а батькам ні, хіба би він був удівець, а цей-то точно не стане вбивати матір свого сина лише заради статусу на папері...

«Що ти казатимеш своєму синові, коли він виросте? — запитували в нього. — Що мати померла? Що мати покинула його, бо була страшна пиячка і полюбила старого клоуна з обідраного цирку?» Чоловік, не задумуючись, відповідав: «Ні, я не буду казати, що вона померла. І не казатиму, що мати весь час подорожує, бо вона всесвітньо відома співачка з голосом, що його чути через океани, — інакше малий щодня вибігатиме до нашої водойми, вслухаючись у монотонне хлюпання води. І не розповідатиму, що мати боялася клоунів... Я цього не скажу, бо все воно буде правдою. Я просто скажу, що її ніколи не було. Ось і все».

Хоч як просили три прекрасні жінки, з котрими рівну кількість років прожив чоловік до того дня, аби він став батьком їхніх дітей, у жодної нічого не вийшло. Лише через те, що кожна лукавила: хотіла не дітей,

225
а самого чоловіка. А ще ліпше, щоби не займав багато місця, було б відрізати йому член і вибрати очі — блакитно-зелені, ні до чийх інших не подібні — і все те акуратно законсервувати в баночку, хоча член, подекували між собою жінки, насправді був цілком звичайний.

Страшного осліплення й оскоплення йому вдалось уникнути. По три дні ховався він від кожної з трьох жінок: у старезному оливковому гаю в пагорбах коло його села, у скелях під замерзлим водоспадом, у великому місті глибокої ночі. Певний час він узагалі собі жив у своїй машині, наче в печері, загнавши її у пісок на берег моря і не будучи спроможним звідти виїхати. Повикидав з машини весь непотріб, намостив кубло, влігся в нього й заходився чекати: ану ж бо вдасться відчути в самому собі, як б'ється життя. Тільки нічого з того не вийшло. Бо навіть жінки з усіма їхніми епітетами й фізіологією те життєве биття починають відчувати лише тоді, коли життя безпосередньо починає їх лупити новими ногами ізсередини. Тож усі його батьківські вправляння закінчилися беззмістовно випитими пляшками вина й даремно розливою спермою: нікого й нічого в ньому не зародилося.

І тут він, власне, цілком несподівано зустрів оту Одну. Мертву співачку. Власне, це до того, як побачила його, її очі були мертві, а голос гучніший за три з чотирьох

555

океанів. Хоча, зрештою, так було лише для тих, хто вмів слухати. Для тих же, хто не вмів, її голос скидався на шурхіт піску марокканської пустелі, куди їм обом не вдовзі довелося потрапити.

Дні у воді дуже плутаються, тож може бути, що він зустрів її за кілька днів перед тим, як попрощався з останньою красунею-й-розумницею, яка за ним полювала. Від мертвих пахне гіацинтами. Є такі собі гіацинтови наречені: виходять з-поміж сторінок поетів-чорнокнижників і йдуть блукати світом. Він добре про це знав, хоча в житті не прочитав жодної книжки — ні чорної, ні білої. Вродливим чоловікам такого не треба. Жінки ж однаково люблять лише зажерливими очима, а якщо й хочуть про щось слухати, то лише про себе самих. І без великого розуму обійдешся.

От тільки, на біду, мертва Гіацинтова Наречена сама була дуже розумною. Через що, вочевидь, і перебігло її життя занадто швидко — у вісімнадцять років вона нажила була на вісімдесят, і так далі в невблаганній прогресії. Тому, мабуть, коли забачила цього дужого чоловіка, що не цурався ні добре протанцьованого танцю, ні вправно зарізаної свині, щось на дні її напівзотлілої душі таки ворухнулося, і то був не хробак. Серпанок безкінечної втоми на мить був сповз із її очей, аби дві чорні дірки змогли вп'ястися в двох блакитно-зелених рибин і швидко на них оселитися — наче вже гото-

122

ві сліди від гачка, що вловив був їх, назавжди позначивши. І дивним чином у дві дірки почало потроху вливатися саме життя.

Вона не знала його мови, а він не знав її. Хіба що кілька слів. Але ж запах не потребує перекладу, а алкоголь присипляє сумніви, як лагідна колискова. Він ніколи-ніколи не розповідав цій уже не Гіацинтовій Нареченій про ту свою, прекрасну й залишену, що сказала йому лиш одне: «Шкода, що ти не став батьком моїх дітей», — а на питання вже не Гіацинтової про те, чи мав він бодай якісь сумніви тої злощасної ночі, тільки похмуро відповів: «Я взагалі ні про що не думав, аж поки не оговтався у тебе між ногами...»

А вона думала. І потихеньку смоктала з нього життя, свідомо робила боляче йому й несвідомо — собі, змушувала його спати на холодному піску коло зимового моря, кохалася з ним у ріках своєї крові, била його по вродливому обличчю й не зовсім спокійно спостерігала, як він потроху впадає в залежність від цього, а крізь вікна за їхніми голими тілами спостерігали й інші, такі нещасні й самотні, що вона ледь не розплакалася від жалю до них і навіть не подумала прикритися.

Про що вона думала, ледь посміхаючись, читаючи йому «Криваве весілля» Лорки зранку за кавою?.. Викрасти його, катувати розпеченим воском і тонкими

5

мотузками, замкнутись у герметичній прозорій кімнаті й зависнути так, над містом, у всіх над головами, кохатися з ним до останнього подиху, вичерпавши останні краплі відчуттів, і вилитися на нього рікою, розрізати його тіло й ворожити на нутрощах, а відтак — ось вам, красуні й розумниці, тримайте — таки відтяти йому член і вибрати очі, бо ж треба ділитися з ближніми.

...Він прокинувся в крижаному поту. Запах гіацинтів тікав за вікна. Вона, жива як ніколи, тепер чекала дитину. Він це добре знав, хоч ніколи не засинав із нею в одному ліжку — вона завжди йшла геть. А тепер пішла за три тисячі миль і забрала з собою їхнього сина, котрий, своєю чергою, забрав від нього очі й член, а від неї тільки рот. І, може, голос — хтозна, наразі його не чути. Від диких кохань народжуються найгарніші діти, в лівій долоні у них уже при народженні затиснутий кремінь — спопеляти серця, продовжуючи батьківську традицію.

228

На щастя для свого сина й на нещастя для всіх його майбутніх жінок і чоловіків, мати довідалася, що ота покинута голубооким батьком дівчина збирається до неї на пологи. Чудова робота — зустрічати нових людей між двома світами. Матрона, баба-повитуха, медіаторка чи відьма. От тільки давно вже не Гіацинтова Наречена мало вірила у добрі наміри людства, а в добрі наміри колишніх майже дружин і поготів — хай проститься їй оця старозавітна підозріливість що-

627

до ближнього. Чи то вві сні їй наснилося, як повитуха розриває її на шматки і скидає з урвища вниз теліпатися на скелях на поживу жадібним чайкам, чи в старому дзеркалі на недільному ярмарку мотлоху в прикордонному містечку побачила, як Матрона, вхопивши її сина й ледь не зашпортавшись на необрізаній пуповині, біжить з ним світ за очі, аби потім пожадливо вдивлятися в його лице, намагаючись видивитися риси Блакитноокого Чоловіка й не помічати рис пекельної жінки, його матері? Хай що б там сталося, а давно не Гіацинтова Наречена, тепер наповнена життям утричі більше, ніж до зустрічі з батьком її сина (бо тепер мала життя своє, його й дитяче в собі), вночі утекла з-під нагляду сестер, товаришок Матрони, вкрала у сплячого сторожа ключі від старого лікарняного автобуса й уже за десять годин була в марокканській пустелі.

Пішла собі за бархан і народила без будь-якої сторонньої допомоги. Хіба що її змучене тіло трохи охолодив дивний дощ, котрого давно в цій пустелі не бачили. І де їй було знати, що за три кроки від неї танцює свій дивний танець цілковито голий Блакитноокий Чоловік. Щасливий у своєму знанні того, що нарешті став батьком найгарнішого немовляти Мавританії за останні сорок років.

Любов Суккуба

Одного ранку ти прокинувся зі мною замість неї й вирішив, що все, GAME OVER. Суккуб тебе дістав. При тому, вочевидь, посмертно. Живим би ти мені не дався. (А даремно.)

Ми лежали й дивилися одне на одного. У тебе в очах було настрашене: «І що тепер ти зі мною зробиш?!» А у мене сумне: «І що мені тепер із тобою робити?»

Даремно, що за весь цей час моїх спроб і твоїх помилок, із котрих традиційно складається все просування справ на зразок нашої, ми перетворилися одне на одного ще більше, ніж того хотілося б. Наші дві голови стали геть чорними, руки покрились однаковими жилами, сплетеними з татуюваннями так тісно, що сама кров вагалася, куди текти, наші очі зробились однаково зеленими, й змішався запах. Це при тому, вибач, що ми й не торкалися одне одного. Уявляєш, як ти мене цим усім дістав?! Я тобі не Петрарка. А ти не Беатріче, аби гратися зі мною в безконтактні тактильні ігри.

А що вдієш? Робота у нас така. Це вічне Veni, Vidi, Vici. Думаєш, мені приємно розуміти, що під усіма цими напускними грудьми, губами, стегнами, очима, невимовним навіть для мене запахом жіночої шкіри зашкалює тестостерон?... І що поки те, що бачиш ти, ходить на підборах і малює губи на червоно, те, що бачу я (так, нас

видно в дзеркалах, просто у вас таких не роблять — нормальної якості), ходить по хаті зачухане, неголене, у помняцканій старій сорочці й з пляшкою холодного guinness-а в руках? Ех. Надіюся, що ти зацінив хоча б мій жіночий синтаксис. Я так старався.

У нас, суккубів, є одна-єдина хвороба. Так звана sum-
mertime sadness. Тоді нас ліпше не чіпати й відпускати з Богом десь між сосни. Бог довго в соснах не витримує, у нього інша алергія. Тоді ми залишаємося на самоті й майже готові по-справжньому плакати. Гадаю, за якихось дві-три тисячі років нам це вдасться й ми отримаємо такий самий катарсис, який буває у вас, невдячних телепнів.

Це сезонне, як ти розумієш. І ти потрапив на розпал сезону. Маю на увазі той момент, коли все нарешті сталося і замість старої-доброї жінки у твоєму ліжку знайшовся старий-добрий я. «Surprise!» — хотілось мені крикнути, але у твоїх очах, як на прощально освітлених екранчиках ігрового автомата, прочиталось оте «Game Over». О, у мене навіть футболка колись така була з Берліна — на ній схематичні восьмибітні добродій і жіночка йдуть під вінець, і підпис: «Game Over, Dude».

До речі, вибач, якщо ти подряпався об кігті в мене на ногах. Давненько треба було б педикюрницю навідати. Зрештою, скажи ще «дякую», що у нас крила відмінили

у ці два останні сезони. А то ви від них смикалися до 1900 року, як від щурячих хвостів. Ідіоти. То й що, що перетинки були на них? Перетиночки, я б сказав. Милі, ніжні, в юності рожеві взагалі... Та що ви розумієте в естетиці, ви, що відсікаєте справжнє й доточуєте штучного? Ех. Знали б ви, наскільки крила здатні підсилити ваш банальний людський оргазм...

Шкода, що все сталося лише тепер. Коли самий пік моєї summertime sadness. Що навіть тіні задоволення мені не відчути, ай-вей. Куди вже там катарсис чи бодай оргазм — нам ця розкіш недоступна в силу, гм, фізіології. Чи карми, як тобі більше подобається. А от тобі б воно все було незайвим. На самому початку, впираючись, ти просто не знав, що втрачав. Які глибини, яку спеку, яку пристрасть!

Коротше. Мене від тебе вже давно нудило, якесь ти ні риба ні м'ясо. Монахи-відлюдники й ті були дикими жеребцями порівняно з тобою, топ шер. Але добре, не буду ворушити минуле. Навіть не сипатиму тобі суміші з перцю й солі на пороблені мною ж ранки з приводу того, що чекало б тебе у кар'єрі, інтелектуальному житті та просто в різноманітті насолод, якби ти вчасно... Ну, ти зрозумів. Пізно, Грицю, до школи.

Ти точно перший за всю мою історію, кого залишили байдужими мої запеклі поцілунки. Ти попросив трохи

менше агресії, бо поцілунок має бути особливим. Якби я був справжньою жінкою, точно б образився й послав би тебе під три чорти. Але ж я знаю, що чортам ти здався значно менше, ніж мені. Чортам своє робить.

Ти перший за всю мою історію, від кого навіть і не пахло пристрастю. Так дивно, знаєш. Твоя вогненна зовнішність — і геть якийсь двовимірний вогонь. Наче економверсія каміну: все тільки на екрані, а то й намальоване. Якби я був справжньою жінкою, я просто спалив би тебе заживо, щоб ти знав, як воно, коли по-справжньому.

Ти перший за всю мою історію, хто так добре співав. Якби я був справжньою жінкою, я б не дозволив тобі співати ні для кого іншого. Скрутив би тебе, зв'язав, припнув би за зап'ястки і щиколотки до старого стільця й змусив би співати лише для мене одної.

Ти не схотів кохатися зі мною ні у брамах, ні по під стінами собору, ні на високій горі. Ти сказав, що зі мною це буде наче зовсім не кохатися. Відтак в одній із брам, у колодязі без виходу, ти дивився на моє тіло, оперте на цегляний мур, на єдине відкрите й освітлене вікно з алое на підвіконні, на білий капот старого авто, де мене не можна було б мати тут і тепер, і сказав одне: «Який кінематографічний момент». Якби я був справжньою жінкою, я сказав би тобі, що у тебе просто атрофувалися яйця, любове моя.

535
Справжньою жінкою...

Як шкода, що нам усім бракує справжності.

Хоча, з іншого боку, — таких, як ти, тепер уже практично не виробляють. Так довго й так наївно протистояти суккубові може не кожен. У певний момент ти навіть почав викликати у мене захоплення, але, на жаль, тут уже без варіантів: якщо тобою зацікавився хтось із наших, значить, на те була причина. І зіскочити з цього не можна. Тож або ти кохаєшся зі мною, отримуючи всі ймовірні насолоди, або кажеш, що кохання і брутальний секс — то різні речі, і, як ідіот, блукаючи вулицями щоразу іншого міста, йдеш собі спати сам. Фінал завжди один, мій хлопчику. Танатос доганяє, чи Ерос, чи його Витіснення.

А мені так хотілося зробити все красиво. Згвалтувати тебе в ложі опери під час арії Кармен, а потім задушити тонкою, майже невидимою шовковою мотузкою й вставити тобі між зуби криваву троянду, як в іншій занадто відомій пісні.

Чи безневинно гуляти з тобою до ранку під пересувним небом, п'ючи текілу зі смаком крові й слухаючи божевільну поезію під акомпанемент ледь чутних звуків останньої руйнації цього Міста.

Ну, або просто нескінченно довго їхати мотоциклом, перетинаючи пустелю, харчуючись живими ящірками й мертвим соком кактусів, — суккуби від такого не ги-

235
нуть, а тобі рано чи пізно й так доведеться зробити це, як кожній людині. Тож навіщо відмовлятися від пафосу прощального сексу там, де після тебе зйдуть гострі чорно-червоні квіти?..

Знаю, знаю. Ти тут ні до чого. Сама прийшла, сама вчепилася до тебе. Нізвідки. Ти чистий, як простирадло після першої шлюбної ночі нечесної дівки. Звинувати ти тебе ні в чому, окрім цього простого браку пристрасті. Може, у тебе також summertime sadness? Бо іноді вже здавалося, що дух не я, а ти; ще трохи, і зникнути мав би навіть твій запах. У вашій країні таки справді критично мало залишилося чоловіків. Ви не ті, ким здаєтеся. Ви здебільшого форма без наповнення, і то, між нами кажучи, часто геть не найгарніша форма. Ваші жінки давно перебрали у вас стратегію закохування Femme à Homme, коли вмикають собі кнопку «закохатися». Понавигадують собі того, чим би вас мала наповнити Природа, але чогось вирішила в той день відпочивати. Намудрують і позакохуються, а потім самі ж і страждають через те, що ця їх ляля-вуду не рухає ручками-ніжками-хуєм так, як би їм того хотілося. Ні холодні ви, ні гарячі, ви літеплі. Не валить від вас пристрастю, вогнем, водою, струмом на самий доторк кінчиків пальців до шкіри. Біля тебе, приміром, моя оболонка просто вже почала знуджено підсихати, а вона мені дорога — нам, суккубам, теж у чергах інколи доводиться вистоювати.

535
Рано чи пізно мене мало перестати збуджувати те, що ти мене бортуєш. Корабель «Лібідо» змінив свій курс. New Object Found: шалена білявка в туалеті бару чи тонка матерія чийогось сну про мої поцілунки, — яка різниця, головне, що є кров, жили, гарячка, бажання, їбонутий синтаксис телефонних повідомлень... (О! Нарешті я себе відчув хоч трохи справжнішою жінкою.)

А так то й не знаю, як ваші жінки таке терплять — ходити за вами по шинках, цмулити давно не цікаве пиво, слухати розмови з вибіглим терміном придатності, чекати на ваш доторк до їхніх ніг під столом, як на лист із фронту, і ще й називати це — ха-ха — дружбою. Бензопилу вам у руки — також «Дружба» називається.

...
Ой на Купала опівночі

Повиймаємо відьмі очі.

Відьма сидить, слухає це в плеєрі, доїдає чиїсь нутрощі й отримує третій сарказм від вас. Піду з нею в карти зіграю. На твою душу, як ти здогадався.

О'кей, чувак, давай.

Тепер, коли ти по-чесному мертвий, ми можемо бути просто друзями.

236
Київ, 2012

137
Manekens and Sponsa

Один не старий іще чоловік мешкав у цьому місті просто над каналом із молочно-кавовою водою. То коли був дощ. Коли зрідка з-за туману з'являлося сонце і йому вдавалося хоч трохи повисіти над містом, учепившись за скелясті гори, вода в каналі робилася пляшково-зеленою. І канал називали рікою.

Ще сюди, в те місто, приїздив колись на місяць письменник Джойс. Цілий місяць день у день він ходив від свого готелю «Löwen» до вокзалу. Щось собі думав. Сказав потім одному, що саме в цьому місті, на вокзалі, вирішилася колись доля його «Улісса». Коли письменникові Джойсу вдалося втекти від арешту.

Чоловік, що жив над каналом, «Улісса» не читав. Він просто жив собі понад каналом у непристойно сучасному (родом десь із 1980-х) для цього середньовічного міста панельному будинку, на першому поверсі. Жив із двома манекенами. Обидва були жінки. І обидві брюнетки.

Одна сиділа на балконі й дивилась на кавово-молочні води. Інша в спальні, ледь відхиливши фіранку, пильно вдивлялася пластмасовими очима в водянисті очі перехожих, таких, як я, чужинців, що випадково потрапили до їхнього міста в пошуках дзеркальних відображень напівзруйнованих домів у кавово-молочних водах. На стінах будинків з іншого боку каналу де-не-де полишалися сліди давніх алхімічних фресок.

538

535

Найліпше збереглася сумна й ошатна Sponsa, але до неї манекенам було ще менше діла, ніж їхньому господареві до письменника Джойса.

Вони обидві сиділи кожна на своєму місці, цілком безапеляційно певні вічності свого положення у Всесвіті. Поки одного дня не показала перед вікном того ще не старого чоловіка людина з фотокамерою. І, розлючена тим, що в кавово-молочних водах розбурханого дощем каналу не вдалось їй піймати дзеркального відображення Sponsa зі стіни старого дому, не сфотографувала лице манекена, що сидів за фіранкою в спальні.

Ще не старий чоловік побачив це з кухні й від роздратування впустив на землю сковорідку, в якій смердючо смажилася бараняча нирка. Розпечена олія боляче ошпарила босу ногу ще не старого чоловіка. Він заточився й майже впав на креденс, де саме сохнули після миття всі його склянки. Дві з них розбилися, наробивши купу галасу. Слід людини з фотокамерою вже давно охолов на одній з вуличок, такій заширокій, що й двом дітям неможливо було на ній обійнятися, не по-дерши до крові кісточок рук об надщерблену цеглу стін.

Ще не старий чоловік, нарікаючи на кляте життя в цьому неспокоїному місті, підібрав з підлоги найбільший шмат скла і побіг, накульгуючи, до манекена у спальні.

Спершу він пробував повидирати йому тим склом очі, але коли збагнув, що фарба в'їлася занадто глибоко, просто виволочив манекен за його наклеєне чорне волосся на балкон до іншого манекена (ні в чому,

537

до речі, не винного — сидів собі просто, дивився у Вічність, ігноруючи Sponsa навпроти).

Ще не старий чоловік аж спітнів, коли трощив їх обох. І зовсім забув про ошпарену ногу, викидаючи безпорадні руки, ноги й тулуби манекенів з ідеальними грудьми в кавово-молочні води. Останніми попливли в каламуть ледь-ледь здивовані голови з намоклим чорнющим волоссям.

А з іншого боку каналу крізь туман їхню останню подорож співчутливо споглядала сумна і вічна Sponsa in Silentio Quando in Templum Ire Foret.

Feldkirch, 2010

Removable feast

Запах Парижа не сплутаєш ні з чим. Він не такий, як загальний запах Європи — замішаний на шампунях для машин і доріг. Запах Парижа можна, звісно, складати з компонентів на кшталт ароматів гарячої випічки о п'ятій ранку чи, якщо хочете правди життя, смороду засцяних набережних бабці Сени. Однак справжній, однозначний запах Парижа приїздить до вас лише старими електричками метро — зеленими, із дверними ручками, подібними на ручки швацької машини чи й холодильника.

Вікна таких електричок побиті, а стільці обтягнуто такою тканиною, з якої пенсіонери люблять собі вовняні штани купувати.

535

— Сорочка у вас така, мосьє, що в ній хіба срати виходити! — казав учора один неполіткоректний комедіант клієнтові, що, власне, оплатив добрячу частину його комедійного шоу в ресторації «Chez Ma Cousine» на Монмартрі.

— То ви, певно, з аграрного сектору до нас зазирнули — все життя ощадили на смальці, аби потрапити на цей diner-spectacle? І чим та фуа гра за смальчик ліпша? Хіба що дорожча, не? А так то ви на тракторі працюєте собі й біди не знаєте.

Наче всі трактористи мають змову про смугасті сорочки. Втім, таки правда: коричнева текстильна гама надихала на певний вид корисної активності. Добре, що «добриво» — від слова «добре».

— А ваше обличчя таке якесь... знаєте, ненависть викликає.

І людина з лицем, що кличе про ненависть, сміється собі щиро з усіма і платить гроші. У Росії, може, теж би сміялись, а потім дочекалися б спокійненько кінця спектаклю й доїдання останніх шматочків десерту — і мирно за рогом пристукнули б жартівничка.

1

Бавитися в Парижі у Гемінгвея напрочуд легко. Купуєш собі в газетній крамничці на метро «Жуль Жофрен» *moleskine* у м'якій обкладинці, сідаєш за столик кафе, де за бармена твоя стара подруга (ну, чи

147

бармен став твоїм другом за роки спільних п'ятик і гульок після його роботи — годинки отак від другої ночі), й за двадцять хвилин бачиш стільки неповторних персонажів, що не встигаєш описати їх бодай на рівні поліційного звіту. (Арт-хауз від таких би точно случився і луснув.)

Бар, де працює Кропива, має дурнувату назву «Milord». (Але там чогось не грає зациклена пісня Едіт Піаф про «Allez, venez, Milord» і навіть не висять по стінах кадри з радянського фільму про мушкетерів.) Господаря бару звати Саїд. Його сорочки білі, а лице оливкове.

«Мілордом» «Мілорда» назвали — як я випадково дізналася, підвівши очі від склянки з кіром до стіни дому навпроти, — через те, що так називався провулок, на розі якого стояв бар. Чого так назвали Саїда, на стіні не було написано. Можливо, про це знають і мовчать його алжирські родичі та ті відвідувачі бару, що впали жертвами алжирського червоного вина, купленого Саїдом по півтора євро за пляшку і проданого старим клієнтам по вісімнадцять. Вино відчутно тхнуло нафтою. Видно, Саїд таки пишався підземним арабським скарбом. Яке йому діло до того, що у клієнтів по тому дикий головний біль, печія і расова ненависть?

Зате Саїдові завжди було діло до моєї Кропиви. Вона йому була як тернина в оці, сіль під хвостом і червоно-чорний прапор для кримського комуніста. Безсила

545

лють — ось як можна було охарактеризувати його ставлення до Кропиви. Безсила — бо саме через Кропиву сюди ходили всі ці люди, набиваючи «Milord» до невлазу, тоді як довкола ціла купа барів. Клієнти пово- лі ставали друзями і помагали Кропиві: носили іншим клієнтам каву й вино, забирали ввечері стільці з троту- ару в бар, навіть протирали підлогу, приносили гарячі обіди... А лють — вона ж часто від заздрості. З Саїдом ніхто особливо не прагнув перекинутися зайвим сло- вом. І того самого він жадав від Кропиви, коли заходи- ло про клієнтуру:

— Перестань ти з ними бути фамільярною! Що це таке? Соціальна консультація на дурняк? Що за бор- дель?! Добрий день — що п'єте — до побачення! І все!

Кропива ніжно дивилася на нього, як на блаженно- го, і далі робила свою справу.

Коли одного разу, було, виграла алжирська збірна з футболу, всі алжирці святкували, забувши про тве- резу традицію ісламу. (В Парижі вони часто й легко про неї забували, і тільки короткі спідниці французок та їх- ні все рідше вдягані декольте «ображали їхню культу- ру», даючи право на улюлюкання й переслідування кривдниці по вулицях.) Так ось, серед тих, хто святку- вав, був і один чоловік із Саїдового села. Він собі напив на добрячу цифру, і, коли настала черга платити, Кро- пива сказала йому на вухо:

— Ви знаєте, мосьє, мій патрон сказав, що, оскіль- ки ви з ним з одного села і ви такий щирий друг і по-

247

стійний клієнт, а ще тому, що виграла алжирська збір- на, він вам ставить усі ці напої за свій рахунок.

Відійшла, підступна, в куток за шинквасом і стала чекати, що ж далі буде. Щойно вийшов звідкись із ту- алету Саїд, односельчанин кинувся обіймати й цілува- ти його, примовляючи:

— Саїде, ти ж бо мій найкращий друг! Я ніколи на та- ке не сподівався! Дякую, дякую тобі! Ти мій... ти мій брат!.. Дай поцілую, га?.. — І сльози зблиснули в чор- них очах. — Хай живе наш Алжир!

Саїд стояв отетерілий, сторопілий і настрьоманий. Що відбувається? І тільки по тому, як душилася від сміху Кропива, він усе збагнув. Чи лише частково все — бідоласі з його села таки довелося платити, а всі вкотре пересвідчилися, який він скупердяй, отой мосьє Саїд.

Ще більше, ніж те, що Кропива розмовляла з клієн- тами, бісило Саїда те, що вона з ними курила на вули- ці. Просто так собі, сидячи за столиком і патякаючи про се, про те. І коли надходив хтось цілком новий і охочий випити, Кропива зі сподіванням на людське розумін- ня кивала на свою цигарку: мовляв, дай спокійно до- курити, май Бога в серці. Люди з розумінням кивали й терпляче рушали чекати її до шинквасу. В один із та- ких моментів Саїда припекло й він кулею вискочив до лискучого столика на тротуарі, де безжурно пихкотіла своїм білим «Мальборо» Кропива в колі різномастих друзів і прихильників.

545

— Знаєш що?! — запінився мосьє Саїд. — Ні, ти скажи мені, будь ласка! Скажи. Чи то я дурний, чи ти дурна, чи тобі на все начхати?!

— Гм... — Мила Кропива й секунди не вагалася. — Мабуть, мосьє Саїде, я вибираю перше і третє.

А ще Кропива, як людина вихована, взяла собі за моду послуговуватися евфемізмами, коли йшлося про елементарну фізіологію. Приміром, замість «сходити в туалет» вона вживала вираз «сходити подумати». І щоразу, коли мала спуститися східцями в крихітний підвал із двома туалетами й одним на дві статі ручкомийником, казала Саїдові:

— Піду я. Треба трохи подумати.

Він пильно проводжав її поглядом: загадкова душа russe.

Але якось йому ввірвався терпець, і Саїд у розпачі заволав:

— Але чому ти не можеш подумати просто тут?!

— Ой, ви що, мосьє Саїде, — захитала головою й цокнула язиком Кропива. — Якщо я подумаю тут, навряд чи вам це сподобається. Це невиховано, знаєте. Принаймні, у нашій культурі такого не прийнято.

2

...Сиджу собі з недопитим *café au lait* й чекаю, поки Кропив'ячий друг і прихильник Башир принесе мені ключі від його хати. Тут же, у провулку імені «Мілорда»,

мешкає. Кропива так подумала, що нічого мені витрачатися на готель, а ліпше їй нагнати Башира ночувати до друзів, великодушно віддавши квартирку довгожданій і безсовісній мені. Чого ж Башир не зробить, щоби почуватися з нею «як одна сім'я»? Слава марокканському серцю.

На крихітному скутері до «Мілорда» підїхала дубелька тітонька в широкій і довгій, ген до підлоги, спідниці кольору торішньої трави. Спершу вона довго вимагала від Кропиви якихось пундиків і яблучного торта; дарма що кухаря сьогодні не було — тітонька доїла все, що залишилося від учора, от тільки соусу ванільного їй було мало. Доївши все й повитиравши губи (не в спідницю, в серветку), вона почала тероризувати мене:

— Це у всіх вас, українок, такий типаж — біляве волосся й карі очі?

Я довго думала, що б то їй сказати мудрого. Наче й вдалося вже пояснити, що Україна — не Росія і що мову я вивчила в університеті, а не на заробітках, тільки що ж я можу сказати на захист свого цілком фальшивого, але — хвала перукарці — такого нестерпно сонячного кольору волосся?

— Так, усі. Ще ми одного зросту і щоразу народжуємо близнюків. Піду-но я над цим подумаю...

Коли я повернулася з підземного туалету, цікавої мадам на скутері вже й слід застиг. Це ж треба. Примудрилася мене й французької повчити трохи:

245

мовляв, казати *je fais mon argent*, «роблю мої гроші» — дуже по-грубіянськи, слід казати *je gagne ma vie*, «виграю моє життя», так правильно. Хто знає. Для мене сенси важать трохи більше за коректну лексикологію.

Тут у «Мілорд» зайшов іще один примітний відвідувач: зарослий, скуйовджений, весь у чорному дрантивому одязі. Аж занадто якось дрантивому, подумалося мені. Ми в дитинстві хіба на Меланки чи в КВН могли так щось подерти: навмисно, художньо й з переляку. «Як мавпи газету».

На паризьких вулицях так багато всього можна відшукати — і у смітниках, і просто на тротуарах багатих чи бідних кварталів, — що не вбратися порядно просто гріх. (Цюправда, у бідних частіше трапляються турецькі светри з люреksom, а в багатих ревниві пасіонарії запросто можуть вижбурляти з вікна весь от кутюр укупі з прет-а-порте своєї коханки чи матері їхнього спільного чихуахуа, треба лишень наготові бути в правильному місці в ту страшну годину...)

246

Так ось. Вбратися можна. Хіба б раптом не хотілося. Були ж у мене під Pont Neuf на Сені двійко знайомих SDF, хлопчик і дівчинка (дуже наполягали, аби не плутати їх із клошарами!), котрим просто по приколу було жити так, на свободі, протестуючи проти батьків і суспільства з його правилами й *securité sociale*, готовими їх годувати, вкладати спатки й витирати носика, якщо раптом шмарклі потечуть від несприятливих умов

147

спання під мостом. (Цікаво, що ця парочка робить тепер, коли лави «бунтарів» поповнилися румунськими циганами?)

Волоцюга тихим голосом замовив еспресо «з собою». Кропива налила кави в паперовий стаканчик.

— Євро десять, *s'il vous plaît*.

Він, утім, своє еспресо пив, не поспішаючи, за тим самим шинквасом. Попросив води. Знову начебто «з собою», негласно визнаючи, що мити посуд за ним мусить бути бридко. Нівелював спокійно й тихо своє споживацьке право ялозити губами по склу й фаянсу. Дивний.

Років йому було небагато. Може, тридцять п'ять. Крізь чорні пасма проглядали доста правильні, ба навіть гарні риси. Прямий ніс, великі карі очі, смаглява шкіра, чорна густа борода. В дитинстві я любила кіна про таких-от попелюхів — їх умивали, стригли, гарно вбирали й робили королями балів.

— Та що ти думаєш? — казала Кропива мені пізніше ввечері. — У нього і квартира тут, у Парижі, є, і все таке. Я якось запитала у нього: «Чого ж ти не помиєшся бодай?» — а він: «Не можу я! Робота у мене, знаєш...» Інакше дулю хто йому подасть. Красивий? Чистий? То пензлюй працювати. Он у проституті йди. В Булонський ліс. Країна вільна...

— *Mais c'est Paris!* — із інтонацією актора перших кольорових фільмів тут і там повторював, зупиняючись просто посеред нічної вулиці, широко розводячи

245

575

руки в кокетливо-вибачальному жесті й високо підіймаючи брови, розпашілий Мішель.

Мовляв, що ж поробиш, така ось невимовна легкість богемного буття. Хоч тобі двадцять п'ять, хоч тридцять, хоч під шістдесят, як йому, — ляйф із ляйф (то по-французьки так англійська звучить), а паризька ляйф осьо така, як є, з фуа грою і шампанським струмками. (Ріками тільки водка буває, але не в цій країні.)

Великий Мішель півгодини тому (і півгодини по тому) повсякчас підіймав келиха за здоров'я своєї конячки Кіпо, що не давніше як позавчора виграла йому тринадцять тисяч євро.

— Це Кіпо платить за нашу вечерю! — примовляв він, коли нам заносили велетенські шматки вже згаданої foie gras з айвовим (чи інжирним?..) конфітуром і полуницею в ресторації «Chez ma cousine» на Монмартрі.

На крихітній сцені вже на повну потужність розважався й розважав конференсьє, і я почувалась би повним хамлом, пережовуючи їжу, якби всі інші навколо теж не жували, — на те воно й «вечеря-спектакль». Довгоносий лисуватий дядько праворуч повсякчас злостиво циткав, коли Кропива мені нишком перекладала якісь не вивчені в університеті нюанси паризького сленгу.

— Одружився я недавно тут. Із бразильцем. Познайомився з ним у Булонському лісі...

576

«Га-га-га!» — гиготять порядні французькі ситуаєни, всі в курсі того, що в Булоні вже давним-давно, крім трансвеститів, нікого не зустрінеш. Недарма ж мене так на пікнік туди тягнуло.

Потім, коли я вже не думала ні про що, крім мого божественного стейка з присмаком чорносливу і такою кривавістю, як я люблю, вийшов черевомовець.

— Хочу бути президентом! — сказала черевомовецьва кудлата лялька-мавпа. Страшна, як привид пролетарія.

— Та ти ж нічого не вмієш? — заперечив її господар.

— Тю, так це ж і є основна президентова риса!

(Французи погордливо сміються. Я теж. Істина є істина.)

— Але ж, — провадив далі господар, — ти все одно мусиш займатися безробіттям, вакансіями, імміграцією...

— Ні-ні-ні! — заверещала мавпа. — Мені достатньо вже джагати Карлу Бруні!

(І тут ні французи, ні гості з закордону заперечити б не змогли.)

Париж навряд чи швидко засинає. Не в поетичному сенсі — у сенсі того, що якщо у вас попід вікнами ходять такі горлані, як мосьє Мішель, і викрикують час від часу: «Mais c'est Paris!», — то ні очей не стулиш, ні помиїв на голову не виллєш. Бо ж ти сам парижанин, патріот і культурна особина.

575

548

Нарешті вдається всадити Мішеля за столик у допізна (вже по другій десь) відкритій кав'ярні Йоланди. Дивно, що воно кав'ярня, коли всі п'ють кір чи розе. Ця ж компанія забагла собі шампанського. («Це Кіно нам купує шампанське!!! За Кіно!»)

— Взагалі-то я з великої родини, — каже Мішель. — Десять дітей у нас було. Мусили в лісі збирати гриби, щоби прогодуватися.

— А я продавав сережки на базарі! — підхопив Башир.

— Крадені, — вточнила Кропива.

— Ну, так, — ще більше зрадив Башир, — увесь робочий тиждень я їх цупив, а на вихідні продавав!

Спостерігаючи за моєю реакцією й розуміючим киванням головою, цей добросердний водій аеропортового автобусу зненацька вирішив розвінчати свою ж свіжу легенду багдадського злодія:

— Ти що — я жартую!

Відтак, уже без жартів, ці два кавалери, добряче старші за мого тата, перейшли до опису драм своїх життів. У Башира було два розлучення, у Мішеля чотири, у нас із Кропивою — лише по одному. Тим часом сива Йоланда жваво тупцювала шинквасом, закручуючи лампочку десь високо вгорі.

— Ну, ти уявляєш — я просто одного разу застав у своєму ліжку іншого чоловіка! Спокійно спав собі там. І вона. І двоє голі. Я як відчув тоді, що треба повертатися додому.

(А справді треба?..)

157

— І... і що ти зробив?

(Завжди цікаво. Не додивилася серіалів, певно.)

— Я набив його. Я набив її. І викликав поліцію. — Так просто, наче Башир розповідав мені, де у ванній чисті рушники і де засіб для миття посуду. — І сказав: отож, панове офіцери, скажіть, чи мав я на це причину?! І поліція сказала: так, мали.

Усі мовчки дивляться у свої келихи — Йоланда вже злізла з шинквасу, на що ж іще дивитися?

— Так що я двічі вже пробував щастя з жінками, й нічого з того не вийшло. Настала черга чоловіків, хе-хе.

Отут-то і вступив Мішель. З історією про свою (котрусь із) жіночку з — ну, і хто ж круче? — його рідним молодшим братом.

— Обоє тепер мертві! — переможно і вдоволено завершив він.

Вона, правда, від раку померла, але ж нічого так просто не буває, все стається за певних причин, як наслідок. Мосье Мішель при цьому повчально піднімав догори товстенький палець, здається.

— А моя стрибнула з мосту під поїзд! — не витерпів конкуренції й таки поставив свою радісну крапку Башир. — І тепер у неї культі замість ніг, і пересувається вона у візочку!

(Він наочно продемонстрував, як саме.)

— Хотіла на смерть, а не вийшло, хе-хе... А я от — тут як тут: красивий і живий!

Із цим я не могла не погодитися.

— Бо все погане, що ти робиш, тягне за собою відплату... — Його чорні очиці з оливкового тла лица страхітливо глянули в мої світло-коричневі на тлі лас-товиння. Я з переляку — як ото в мультиках перегортаються листки календаря, щоби показати невпинний літ днів у році, — заходилася гортати календар усього поганого, що встигла наробити.

— Як і все хороше, — хитро всміхнувся марокканець.

3. МІШЕЛЬ

І СТОКІЛОГРАМОВА НАТАША

У Мішеля було чотири розлучення, конячка і кораблик.

У Наташі було двоє дітей, застаріла київська прописка й біле стрижене волосся.

Мішелеву конячку звали Кіпо.

Як звали татів Наташиних дітей, українця й араба, вона воліла б і не згадувати.

Мішелева конячка працювала на іподромі й час від часу зривала джек-поти чи приходила другою-третьою.

Наташа гарувала на двох нелегальних роботах, як коняка, заробляючи тисячу сто євро в місяць (рента і двоє дітей — ол інклюзів), час від часу приходячи додому о другій-третій ночі.

Мішелеві жони або вмирили в муках, або ще якось брутально платили за всі свої капості перед майже святим Мішелем.

Наташині чоловіки ні за що не платили, бо так уже традиційно в чоловіків заведено. Хіба десь, максимум, за ресторан у період шлюбних ігрищ.

Мішелю була потрібна любов великої російської жінки. Яка різниця, де саме той Київ, та й яка різниця між тими слов'янками?

Наташі теж потрібна була чиясь любов. І вид на проживання.

Мішель був веселим і щедрим, часто влаштовував друзям і їхнім друзям свята, за які вдоволено платив.

Наташа влаштувала вечірку лише один раз, за що жорстоко поплатилася.

Мішель мав купу друзів, з котрими можна було без кінця говорити про все на землі.

Наташа й не підозрювала, що має стільки «друзів», ласих поговорити про неї.

Мішель любив Наташу.

Наташа любила Мішеля.

Мішель мав серйозні наміри. З паперами.

Наташа була в серйозному віці. Тридцять шість — не шістнадцять. Навіть із підробленими паперами.

Жили собі й поживали. Справа просувалась до хепі-енду. Аж тут...

Мішель поїхав у відрядження.

Наташа, видно, поїхала дахом, бо, вподобавши собі молодого румуна в Кропив'ячому барі, переспала з ним, ледь відійшовши від шинквасу. Румун усе розказав

Саїдові. Саїд розказав Мішелю. Авраам породив Ісаака, а Наташа посипала голову попелом.

«Ну що за хуйня? — жалівся нам з Кропивою Мішель. — Я всього раз поїхав у відрядження, а вона вже привселюдно обіймається з іншим!»

«Всьо ілюзія, — по-буддистськи відповідали ми не так із жіночої, як із загальнолюдської солідарності. — Якщо ти не бачив цього на власні очі, нащо вірити людям? А хоч би й бачив, то не вір очам своїм». І по-серіальному додавали: «Слухайся серця».

Але він і досі продовжує поводитись як справжній чоловік: ображається, страждає і злиться з усіх своїх чоловічих сил.

А вона — як справжня жінка: плаче, кається, карається й нічого не розуміє.

Отак і живуть, не можучи зустрітися й поговорити, як дорослі люди.

Мораль: як не вмієш їбатись на ничку — не їбись. Бо не спасуть тебе ніякі буддисти.

(А румунів треба або каструвати, або обрізати їм язики. Навіть Дракула, за великим рахунком, обходився двома зубами.)

4

Історії історіями, а шопінг шопінгом. Не суттєво, в Парижі ти чи в Пирятині: витрачати гроші — ще та медитація. І як же то весело купити собі коло мерії велетенську, не-

осяжну подушку, подібну на ковбасу, і пхатися з нею в метро, коли нічого поперед себе не бачиш. Та ще й раптом талончик твій автомат відригує, хоча він у тебе точно ще дійсний. І вхід такий якийсь задріпаний, що й касира нема, щоби пожалітися перед тим, як у лапи поліції втрапиш за заячий проїзд. Колись я в ранній і геть бідній юності отак-от віддала французькому суспільству всі свої тяжко зароблені на перекладах між люмпенською сім'єю з Криму і їхніми куркульськими французькими родичами франки. Гірко-гірко плакала. І все через бабцю-французку, яка щедро дала мені той квиток як дійсний. Де б я сподівалась, що вона набреше? Радше брехав турнікет! Тому я гордо попід нього пролізла й пішла просто на поліціантів вияснити, що не так із моїм дійсним квитком і реакцією на нього турнікета... Забрали всі гроші. Погрожували, що все тій бабці про мене, циганку, розкажуть. А мені чогось страшним це видавалося, ой-вей. Бо бабця, у котрої я жила з її ласки й котру я — зі своєї вихованості — щодня слухала зі жвавою цікавістю, незважаючи на те що історія й пісеньки повторювалися день у день по кілька разів (вісімдесят два роки як-не-як), і так мені сказала була, що я на циганча подібна. На хіпі. На богем'єнку. Що підозріла я і мене кожен спиняти буде в моєму довгому плянному сарафані на помаранчевих бретельках — пошитому мамою за журналом «Бурда-моден», між іншим...

Так ось: від того часу я або вдягалась у сіре й непримітне, щоби скидатися на порядного платника податків,

522

або купувала квиток, красиво й гордо з ним роз'їжджаючи. І тут — на тобі, маєш. Квиткова відрижка! І йду я не сама, а зі своїм великим чоловіком. От із нього точно штраф здеруть, він не набреше, що безробітний студент із Польщі. Він французькою тільки мерсі та la femme знає.

— Allez, monsieur, за мною! — Серйозна бабця, надійшовши звідкілясь зненацька, серйозно штовхнула важку залізну браму.

Я вже була грішним ділом перелізла, згадавши ретро, попід турнікетом, і намагалася подушку вирвати у чоловіка, що поривався-таки знайти тут цивільний вхід. Лишенько! Та тут і ця брама не працює, виявляється. Даремно я лізла. Треба було гордо йти, чи що?

— Але... У нас справді є квитки! — спробувала я. — Може, бабця тут працює, чи там що.

— Контролю нема, — рубаною вимовою жіночка лишала по собі містичний слід, я десь це відчувала.

— Дякуємо! — Ми, як двійко цуциків, почеберяли за малою і крутою бабцею.

— Я тут уже дванадцять років, — провадила вона своєю рубаною французькою. — Я сама не тутешня. Я біженка. Я біженка з України.

— Ой! І ми з України! — радісно дзявкнула я вже українською, з недовірою косячись на мого американського чоловіка.

— Ну так що ви такої говорите?!

— Та ми ж...

256

157

— Я за дванадцять років ні разу не купила білет. А шо вони мені зроблять?! — Бабця вимахувала яскраво-червоною торбою в такт своїм крокам. Ми чогось усе бігли за нею, хоча поворот на нашу лінію вже минув.

— Але в нас же справді був білет. Він якогось не... Бабця зупинилася й гнівно глянула мені у вічі:

— Нашо ти мені це об'ясняєш?! Мені насрати. Хай шось попробують мені зробити. Я — рефужі!

Я промимрила їй щось про щастя і здоров'я, а відтак довго й зачаровано дивилась услід цій бабці-анархістці бозна-якої вже хвилі міграції. Аж поки її ясно-рожева куртка не зникла за поворотом підземного коридору, ми не наважувалися вернутися на свою жовту лінію.

FIN

... А паризька весна пролітає за вікнами потяга першої лінії з усіма своїми димарями, напіврозквітлим каштанами (коло «Lafayette» жирні плоди смажать для туристів цілий рік), Ейфелевими вежами, квітами в балконних горщиках і напівроздзягненими дівчатами з бігбордів. У якій такій реальності подібний дрес-код вижив би на вулиці Парижа? (Вдягайтеся скромно й закрито — ми вже це зазначали, — але раптом не дійшло: не ображайте культури мешканців колишніх колоній! Ми в боргу перед ними, їхніми дітьми, внуками й двоюрідними тьотями, і землі нашої, і соцдопомоги стане всім, і мертвим, і живим, і ненарожденним, а Саркозі й так козел, навіть

825

Карла Бруні від нього дремене вже от-от, какая жінщина, вах-вах.)

Весна собі проноситься, а ти і радий у своїй приватній суєті, що зазирнув лиш за її краєчок, уникнувши туристичних натовпів, що пронюхали про французьку весну з картинок на цукеркових коробках і рекламних плакатів, а тепер розлізаються п'ятдесятиметровими зміями по чергах за морозивом. І хоч твоє улюблене — ром із родзинками, ти хутко оминаєш всіх заїжджих закоханих, що позують у вічних позах порцелянових статуйок *belle époque* на цьому *Cité des Arts*, матюкаєшся, не криючись, українською й затікаєш похмурими, зате вільними поміями до котроїсь із геть непопулярних непомітних вуличок.

І, вже впадаючи пізніше в сон після цього дня дуже поганих і дуже добрих арт-виставок із чергами (втім, коротшими, ніж черги за морозивом), ти спокійно розумієш, що Джоконда і Періс Гілтон, фактично, на одне лице.

Paris — Port Louis, 2010

Із циклу **Weirdo Europe**

1

Один шляхетний чоловік їздив по світу і шукав великі каменюки. Не просто собі каменюки чи там красиві каменюки, а каменюки-близнюки. Знаходив, лишав одно-

го з близнюків там, де він споконвіку і лежав, а іншого вантажив на свій старий корабель і віз додому, у великий парк. Відтак сам, власноруч, полірував той камінь-іммігрант до майже дзеркального блиску, щоби сонце, потрапляючи на поверхню його, відбивалося ген-ген за горизонт, посилаючи сигнал покинутому братові-близнюку через моря. Головне було правильно ту каменюку розвернути. А поверхня ж гладесенька, як шкіра немовляти. Ніжніша за шовк.

Одна японська студентка, кажуть, заснула там, у парку на камені, і проспала ледь не півроку; дощ устиг геть зовсім розмочити її два підручники з німецької граматики, а вітер заплутав волосся. І тільки коли почав по троху налітати білий сніг, прийшов хтось, кажуть, просто з-під землі, і похухав у скельця її окулярів. Японська студентка здивовано розплющила заспані очі й спитала беззвучно, хто він такий. За що отримала дзвінкого ляпаса, що надовго луною розірвав досі щільно натягнуту тишу. Бо нащо дурної питати про те, що і так знаєш?! У тутешніх шпиталях за кожне твоє питання знімають гроші. Одну круглу жовто-сіру монету за хвилину, ну, і всім відомо, як повільно тут говорять ті, хто за це бере гроші... А за монету таку, між іншим, наїстися можна!

Студентка від болю спросоння заплакала. Тоді той, про кого кажуть, що з-під землі, але насправді хтозназвідки, начебто почав її жаліти і гладити по голові. По окулярах, по волоссяю, по намоклому плетеному шалику, по спині. Довго-довго її гладив. Поки не загладив так,

526

що поверхню студентки жоден експерт не відрізняв би вже від поверхні каменю, на якій вона так довго спала. Тут з-поміж снігових хмар проглянула дещиця сонця. Один із променів нехотючи потрапив у те місце, де колись у студентки було скельце окулярів (чи, може, й вухо яке-небудь, хто тепер скаже?). Лискуча поверхня відбила його і запустила рикошетом ген удалину, у сірувате небо, пронизуючи дорогою сотні тисяч чорно-білих фотографій, що невідомо звідки враз посипались на парк. Чи зустрівся цей уламок променя з тим, іншим, із тамтого континенту, жодній фотографії відомо не було.

2

Колись у цьому місті була довжелезна, хоч і не дуже висока стіна. Дарма що не дуже висока — однаково ніхто не ризикував перелізти через цю стіну, що розділяла всеньке місто на дві майже рівні частини. Над стіною просто ніколи не вщухав холодний сірий дощ. І було по коліна води з обох боків. Частенько гримів грім і вдаряли блискавки. Сірої стіни за сірим дощем майже й не видно було.

260

Одного дня люди з обох боків розділеного міста зібралися й розламали стіну. Вилазили на її уламки, кричали, танцюючи, хтось навіть був помітив райдугу, що з'явилася там, де закінчився дощ. Але він ненадовго закінчився. І якщо ви проїдете колись цим містом і наблизитесь до тієї смуги, де раніше стояла сіра стіна,

197

а тепер лиш де-не-де її уламки, земля там буде завжди мокрою, мов після сірого і щільного дощу. Чи перед ним. Тож ліпше там надовго не затримуйтеся.

3

Щонеділі в нас у місті великий ярмарок Давно Забутих Речей. Там не тільки те, чому багато років. Деколи й п'ять хвилин не встигло минути, як лишив, скажімо, непотрібний папірець чи порожню пляшку хтось на зупинці, — і вже наче її не було. Забуто. Але ж була. І, якби той хтось хотів налагодити свою пам'ять, мусив би прийти на цей наш ярмарок. Усе б своє побачив, купив би задешево, в сумку кинув би і далі б пішов.

Ні, були на ярмарку, звісно ж, і просто старі речі — фотографії забутих далеких родичів, рами від украдених картин, бляшані коробки від медових пряників початку минулого століття, книжки всіма можливими незрозумілими мовами. Але найцінніше, за чим варто полювати на цьому ярмарку, — то люди. Їх начебто тут видимо-невидимо, місцеві з туристами перемішались, незрозуміло, хто купує і кого продають. Але в тому-то і вся річ. Що справжня здобич якраз між такими ховається. Я оно вчора — якраз же неділя була — кільканадцять хвилин одну таку вельми рідкісну особину вистежувала. Жіночка така, років їй між сорока і шістдесятьма. По ідеї, мала б носити на голові крислатий ексцентричний капелюх, рукавички на руках, різнокаліберні перли у вухах, цокотіти

197

лунко каблуками, принагідно ними ж проколюючи незграбні ноги панків у полотняних кедах, і волати: «Я знала Коко Шанель! Я й досі з нею каву попиваю зранку на терасі! Deux café au lait, Mademoiselle!» Мала б. Але тоді вона була б звичайною міською божевільною. Таких особин тут є цілі косяки, особливого інтересу вони собою не становлять. Я б і плечима не знизала в бік такої.

Але тут усе було по-іншому. Тому і пхалась я своїм вагітним неосяжним животом крізь натовп, що жіночка та була зовсім не проста. Вона таки *направду* попивала каву з Коко Шанель щоранку, виходячи зі свого помешкання на Фрідріхштрассе й купуючи круасани на Фій де Кальвер. Але... Але вона про те не те що не волала, вона й пошепки мені того не повідомила, натомість акуратно записавши все в блокнотик. Непоказний такий, чорненький, у м'якій обкладинці. Там же, в спеціальній кишеньці блокнотика, були заховані фотографії її розкішного капелюха, справжніх перлів і навіть шматочок вуальки — чи з чого там іще виготовляють вельми вишукані рукавички. Я йшла і йшла за нею, тобто ми вдвох за нею йшли — я і ще одна маленька жіночка в мені, і не ясно, кого з нас розбирала більше цікавість дослідника-ентомолога, а кого — кровожерний мисливський азарт. (Зрештою, навряд чи ентомологом була хоча б одна з нас — оно як ми злякалися чорних волохатих павуків, що жили під пахвами в акушерки, котра, не доведи Господи, крім того що реєструвала нас із маленькою жіночкою в лікарні, ще й могла б наші пологи прийняти,

тож та, що в мені, вирішила ще посидіти в — напровсяк, від павуків подалі.) Ми гнались, як ненормальні. Перекинули дорогою вішалку з давно не модним одягом, неонову літеру Q жовтого кольору, відбили голку патефону (фе, який несмак), розтрощили пару вічно живих матрешок. А подружка Коко Шанель і далі собі легко пролітала поміж натовп, покурюючи непримітну цигарку, на ходу записуючи щось нове й нове у свій блокнот, що годі мені було розгледіти з висоти мого зросту в глибині її кишені. Аж нарешті вона вийшла за межі ярмарку в просторий парк і розчинилася. От чортові туристи. Все через вас.

Ми втомлено лягли в парку на (мою) спину. Маленька жіночка всередині затихла. Над ярмарком Давно Забутого збиралися чорні хмари.

— Ходімо, мабуть? — спитала я.

І ми пішли. І саме вчасно. Бо з тих хмар на ярмарок полилися сотні павуків-підпашників. Чума феміністичної Європи.

Берлін, 2010

Вино й апельсин

Дім у мене дарма що на скелях коло самого океану. Там, хоч вічно й долітають бризки (а іноді летять і друзки переможених шквалами шибок), якось завжди тепло. Від діда ще дім мені лишився.

503

Оно він, білий, бовваніє ледве, з подертим прапором нашої провінції — хто його вчепив і навіщо, не знаю. Мене тоді в цій країні не було. Молодість, знаєте.

А тепер ось іду собі з магазину вузькою стежкою поміж хат столичних курортників: скупили тут півсела — один колюк за другим у п'яти забивається. Швидше би вже до берега. Оно Рішари псів своїх вигулюють. Двох пойнтерів. А може, й не Рішари, а Ганюшо. І не пойнтерів, а лабрадорів. Яка мені різниця?

Збалансувати ходьбу мені не зовсім легко: в одній руці стримить багет, в іншій пляшка найдешевшого, за одне євро (а вчора дев'яносто вісім центів було) іспанського вина, пальці судомерно стисли апельсин — малу і незручну подобу світу. Вино й апельсин — то щоб варити сангрію. Якби примудритися запхати апельсин до кишені, постать моя виглядала б куди зграбнішою. Хоч і з апельсиновою пухлиною в ділянці яєчок.

Додому ще дорога неблизька. Відплив, як весна на материку, — щоразу показує, що нанеслося снігом-припливом до нього. Тепер он рясніє товста зелена смуга пронизливо-зелених водоростей. Коли був малим, думав знайти собі русалку з такого кольору волоссям і таким самим запахом, щоб з нею оженитися. Лягав би носом у її довгі коси і дихав би глибоко. А вона при цьому співала б голосами чайок і штормів.

Я виріс і оженився з дівчиною, що мала коротке і руде волосся. Зате вона варила добру сангрію і точно знала, що додому, де б не валанцався, я приходжу

265

вчасно. Не сяду пити тут, на березі, оце вино — занадто воно кепське.

Йти по піску, казав мій дід, незрівнянно корисніше, ніж іти асфальтом. Бо так ніколи не оглухнеш на старості літ. А ще казав, що у пеклі тхнутиме так само, як біля нашого мису Кривого Зуба: зогнилим човнами й покльованими гайланом морськими павуками.

Тому-то я з дитинства пекла й не боюся: мені подобалося на Кривому Зубі. Крім того що там о такій порі, як зараз, не зустрінеш цих заповзятих бігунів (я з моїм нездоровим способом життя й нерідкісною пляшкою ірландського віскі цінував самотність) із їхніми навушниками, трусами й пискливими кросівками, а там іще й стовбичив середньовічний закинутий замок, що ним ми вільно лазили в дитинстві (особливо лячно ночами без місяця), а тепер хтось повішав табличку «Приватна власність» і ніяк не міг скласти ціни перепродажу. Та ще й ці човни з їхнім не так запахом, як кольорами.

Моїм улюбленим був цей — уже геть без дна, зате з правим бортом, де майже до половини зберігся старий малюнок: голі хвостаті русалка з русалом, такі брунатні, помережані тріщинками, у нього різки на голові, у неї — розкішні груди. Він хтиво дивиться на неї, вона — грайливо у Вічність. Мені з них ще в дитинстві було дивно: невже відкладають ікру? Бо як корови це роблять, я бачив. Як чаплі — мені снилося. А як риби, устриці чи русалки, я не уявляв.

502

Моя жінка не мала аж таких грудей. Зате мала все інше. Й особливо до ладу нам це робилося по сангрії. Так що піду я трохи швидше.

І місяць, і сонце застрягли в небі одночасно. Такий штиль, що клятї комарі нахабніють незгірш чайок. Оно вже мій дїм. Старий, ще дідовий, з годинниковою вежею — бачите? — ним самим змайстрованою. Колись я той годинник полагоджу і, може, зрозумію ліпше, що мій дід казав про час: «Коли ти кажеш, що життя коротке, у двадцять років — кривиш душею, коли у тридцять — починаєш хвилюватися, а коли в шістдесят — то знаєш, що кажеш».

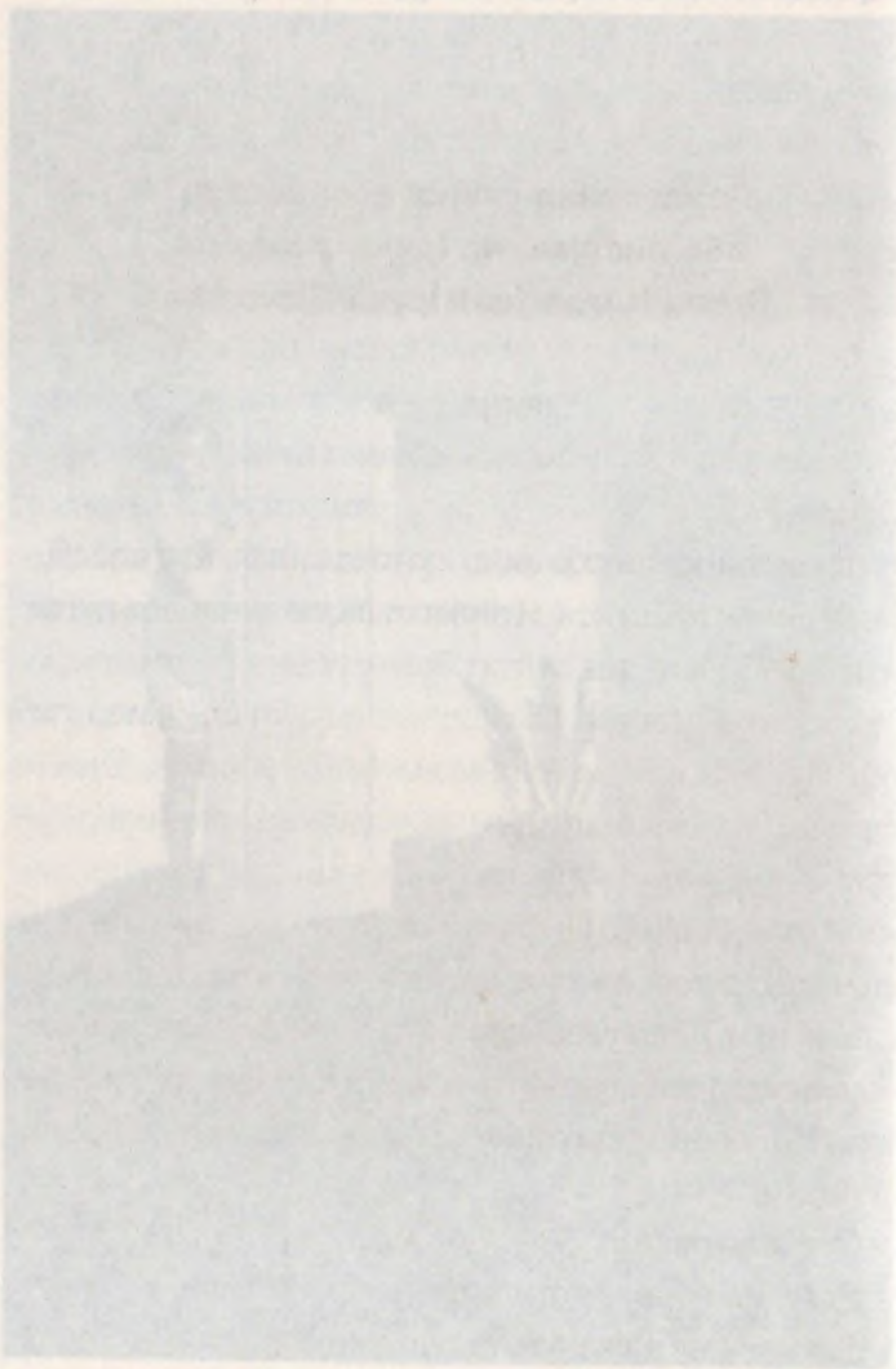
Добре все-таки, що старі грубі сосни захищають мій дїм від холодних вітрів з океану.

Port Louis, 2010

...і з калабані

26A

277

...Моя думка не була такою, як у вас. Зате мова всь
...ніла. Я особливо до ладу нам це робилося по свирі

...Якось було зібрання комсомолів ментальних
...му домі, але для ілюстрації це було важко

**Роздвоєння уявної особистості,
або листування Ірини з Іреною
(Irena Karpa feat Iryna Slavinska)**

ІРИНА SAID:

Привіт,
от ми говорили про вино, і химерний ланцюжок спогадів почав плестися. Я знаю видатного винофіла (виномана?). Його звати Ігор Померанцев, і я колись робила з ним інтерв'ю. Сьогодні перечитала. Там є дуже гарні рядки про конформізм 1970-х років. Одним словом, у мене сьогодні була одна важлива подія — прочитане надихнуло, і я уклала каталог фактів з історії моєї родини. Ці факти мене цікавлять, але я не відчуваю в собі ані сил, ані бажання якось їх дослідити. Це ніби у браузері відкрито мільйон *tabs*, які чесно обіцяєш собі прочитати, коли прийде час, а в результаті просто закриваєш вікно, забувши зберегти вкладки.

Отже, каталог:

Чому не взяв читати «Архіпелаг ГУЛАГ» — боявся, що донесуть і виженуть із гуртожитку.

075

Не сказали, що пішли хрестити братика, щоб дитина не обмовилася сусідам, — членкиням партій не належить хрестити дітей.

Закінчила школу та поїхала подалі від села, щоб не працювати руками на землі, — колгосп перед тим витрусив душу з усієї коліс доволі «щадяще» розкуркуленої родини.

Ніколи не розповідали, які саме «зловживання під час хлібозаготівель» трапилися з дідом у 1946-му, — його тоді вигнали з партії та повернули лише після 1953-го.

Пунктиром позначили, що довелось іти в партизани, аби не розстріляли свої ж — опинитися на окупованій території для цього було цілком досить.

Не ділилися досвідом життя в хаті розкуркуленої родини з-під Маріуполя — хоча прабабусі на новому місці якось наснилася колишня господиня хати, котра ввісні показала сховок зерна за стіною; так родина пережила голодомор, вижила бабуся, народився тато, народилась я.

Ніхто не говорив, чому вдома не було записів «The Beatles» та інших музичних західних голосів, — усі вони прийшли в мій звуковий фон дуже не скоро, вже в 1990-ті, а хтось і в 2000-ні.

А як дідусеві працювалося на заводі, що виробляв якісь колеса для якихось військових технік? Ті колеса ще гарно пасували до «жигулів» — і їх постійно крали.

А як бабусі жилося в ролі членкині партії? Вона ж ту партію ненавиділа, та й партія не дуже її любила — а ви

спробуйте побути успішною радянською феміністкою, щоб відчути весь шарм ситуації.

Якось було зібрання комсомольців, говорили про музику, слухали «The Beatles» і якусь радянську пісню, сварили «The Beatles», хвалили якусь радянську пісню («Але ж обидві пісні були дуже добрі», — казав мені потім тато. Проте всі тоді промовчали, крім одного татового колежанина — його подальша доля невідома).

Фруктів було не дістати — іноді в новорічному подарунку лежала справжня мандаринка, а бувало, що навіть і дві. Часи застою.

Главриба.

По блату дістали шматок гарної тканини для суконь. Мама ніколи не носила радянського одягу.

Так, дідусь зустрічав у лісах вояків УПА. Але вони не кидалися бити один одному пики. У мене дідусь узагалі снайпером був.

Тато працював на «Хімволокні», де ніхто ніколи не надягав захисних масок — дихали помаранчевим димом, зате потім пили молоко «за вредность».

А ще одного разу якийсь хтось (казали — «маланець») відмовився лізти поміж небезпечні дроти, довелося лізти іншому — і він туди поліз, а міг і не лізти, — «техніку безпеки» справді того разу проігнорували.

Чиїсь родичі залишилися працювати в колгоспі — згоріли швидко: жінки в сорок років устигли перетво-

ритися на старих розвалюх, а чоловіки вже в тридцять надійно спилися.

Як одразу знайти голову колгоспу в полі? — Він носить піджак.

Тато вижив у армії, бо його сприйняли за грека, — до кінця служби він тусувався з грецькою діаспорою.

Для отримання квартири довелося вступити в партію, для вступу в партію довелося працювати «агітатором» — і що передбачала ця робота? Квартиру раптом не дали (завадила якась формальність), і тато пішов сваритися до тодішнього міністра якогось господарства (посварився успішно).

Колишні сусіди дуже скоро після «перебудови» виїхали до Ізраїлю, а років за десять по тому почали хворіти — грубо кажучи, їм пощастило хворіти в Ізраїлі, а не в Україні.

Життя бабусиною молодшого брата врятував німецький хірург, бо всіх советських тоді постріляли.

Одного разу мамі подарували годинник — вона надягнула його на згині ліктя під довгим рукавом шкільної форми, щоб ніхто не побачив, а на перерві похизувалася перед подружками, одна з яких здала маму класній керівничці (годинник учителька не конфіскувала виключно через визнання маминих успіхів у навчанні). Чудеса репресійної машини.

*Кода:

От я думаю про це все і не можу собі цього уявити. Просто не можу.

Зате я дуже добре можу уявити сонячний берег якої-небудь Іспанії чи Південної Франції.

На цій оптимістичній ноті пропоную прощатися.

15.12.2011

ІРЕНА SAID:

Ми і наші дивовижні сімейні історії...

Знаєш, те, що ти пам'ятаєш про них, дає бодай трохи поживи тим, кого вже на цьому світі нема.

Принаймні можеш так вважати, якщо ти не буддистка. Бо якщо буддистка, то не сильно б тобі на тих історіях чиїхось перероджень і залежало...

Є у євреїв (та й не тільки у них) така традиція — святкувати день вшанування предків. Він пересувається календарем, бо залежить від циклу Місяця. Здається, на наших теренах припадає завжди на осінь.

Одна моя знайома любить такі всілякі штуки-дрюки-ритуали: в цей день, приміром, вона щороку оббігає всі довколишні базарчики у себе на Теремках, аби купити те, що, згідно з переказами й розповідями, любили їсти її померлі тітки, дядьки, бабусі та прадіди. Ну, що головню любили селяни в ті нерозкішні часи? Солодке. (Хе, тибетців теж із півстоліття тому найпростіше

було підкупити пакетом цукру-піску, як у тій історії про двох відлюдників, що відмовлялися розкрити роти чи й упасти навколішки перед суттєво ображеним такою поведінкою пихатим принцом...)

Ну, але у мене, видно, кармічно і в роду все не так, як у людей. Мій дідо Іван був із родини заможної, але простої, хоча й доволі хитрої (про це я розповім згодом). А бабця Ірена якраз була з «панських» — закінчила польську гімназію, її тато був відомим інженером на залізниці, котрий, коли йому запропонували прийняти католицизм і польське громадянство, таки лишився жити на Україні милій, внаслідок чого його донька Ірена за Совітів стала в паспорті Іриною, а мене саму кожне конформістське «существо» невтомно по життю допитується: «То ти в паспорті Ірена чи Ірина?!» Ірина я у паспорті, заспокойтеся. (От тільки Іркою не називайте, будьте ласкаві, — таке дозволялося хіба що Покальчукові... Цікаво, які б йому наїдки мали приноситися у день вшанування? Коньяк — то само собою, а от у «соляночці від Пако» я не впевнена — то був радше маркетинговий хід для «Купідону»...)

Так ось. Коли заможний Іван прийшов сватати інтелігентську Ірену, було накрито традиційно вишуканий стіл. Головно вишуканість полягала навіть не так у пляцках із марципанами, як у присутності на столі

лимона до гербати (ха-ха, от просто цієї миті араб, у чийому барі я цю гербату-чай замовила, отримав культурний шок на тлі всіх, хто цмулить пиво... хоча — а що? Вечір не найтепліший).

В Івановій хаті навряд чи хто коли задумувався про вітамін С чи ще якісь панські витребеньки, тож цитрус постав перед його очима вперше. Вже й не знаю, з якого дива ті лимони на столі не були нарізані кружальцями чи дольками, а просто лежали гарно у вазочці з іншими фруктами, але Іван ухопив собі один і... надкусив разом зі шкіркою.

Вся родина нареченої затамувала подих... Запала, як заповідає штамп, мертва кінематографічна тиша. Всі погляди, сама розумієш, миттю прикуто було до Івана, і жодним молотом ці ланцюги розбити не вдалося б. Лимон!!! Нечувана кислотина!!!! Ой людоньки, ой Єзус-Мар'я!!!! А Іванові хоч би що. Навіть не скривився. Доїв лимон спокійно до кінця і губи витер. Мовчки. Пхе, мовляв, ми вдома й не таке щодня їмо...

І вже до самої своєї смерті дідо страшенно любив лимони — без цукру.

Усе б то нічого: звичайна історія про сильного й гордого хлопця, — якби не одна подробиця. Особисто

515

я не могла б з'їсти шматок лимона, не намастивши його щедро медом. Чи (у випадку хворого горла або перебування в кафе) не посипавши білим, а коли пощастить напасти на поборників здоровішого способу життя — коричневим цукром. Аж тут, розклавши біля багаття в Голосіївському лісі всі ті наші наїдки предкам, я, ледве згадавши цю цитрусову сімейну історію, вхопила лимон і почала його їсти, як звичайнісіньке яблуко...

Ну, а потім уже пішла звичайна побутова містика. В цей день слід побути хоча б кілька хвиль дуже-дуже тихо і на самоті, щоби почути те, що вони збираються тобі сказати... І вони сказали. Сказали, що їм там буває доволі нудно і що чим більше речей я зроблю тих, про котрі вони й здогадатися б не могли, — подорожі в далекі країни, приміром, якісь дурнуваті «аморальні» витівки, — тим ліпше. Буде про що розповісти Світові Мертвих біля каміну. У них же мусить там бути камін?..

276

Дідо Олекса був татом діда Івана. Власне, він же не одразу дідом був (тим паче, як мені, — прадідом). І не одразу його розкуркулили, відібравши всі ті довго наживані морги ґрунту й відіславши в Сибір, звідки його реабілітувати дивом допоміг уже той самий дідо Іван, ставши головним інженером радянського «Прикарпатлісу»... Перед тим ще, кажуть, у діда Олекси

117

знайшли на стрісі підшивку газети «Просвіта», що й стало вирішальною краплею.

Дідо Олекса важко працював. Крім того, що гарував у полі й коло худоби, ще був кучером у свого пана, відомого польського гуляки й життєлюбця. Пан собі любив у кожні вихідні зібратися в казино до Перемишля — спробувати вхопити Фортуну за роги.

Роги Фортуни — дівайзи доволі слизькі, тож пан часто-густо програвав на ніц. Утім, як кожному класичному узалежненому гравцеві, йому здавалося, що от-от — і він виграє все на світі. Тільки ж от гроші кінчалися... Тому пан у повному азартному відчаї вибігав туди, де його чекав припаркований із конями Олекса, і благав:

— Олексо, позич, завтра все віддам!

Олекса добре розумів, де пан мав те своє «завтра», тож робив сумні очі й казав:

— Та я б, пане, з охотою, але шо, коли нема коло себе...

— Олексо, та ж дуже ті прошу!

— Пане, та я вам кажу!

875

Тоді пан, зітхнувши, діставав із внутрішньої кишеньки французької камізельки шматок посірілого від поту аркуша, брав олівця й малював на папері свої володіння. Відтак пунктиром «відкушував» той шматочок землі, котрий віддавав Олексі в обмін за ту чи іншу позичену йому суму...

Так мій прадід і назбирав собі на «куркульські» ма-
етки. Родина працювала, не покладаючи рук, відри-
вала від рота останні крихти, аби лише мати змогу
продати ту курку-яйце-молоко, виручити трохи готів-
ки, щоби... повезти паночка до казино і там йому зно-
ву позичити. Бо ж земля для українця — то святе. За-
багато землі не буває. А надто там, серед гір, де її
лічать якимись жалюгідними морґами, а не десяти-
нами, як на розлогому сході України...

(І якщо вже на сході двійко Кайдашів готові були по-
вбивати одне одного за грушку на межі, то ліпше нам
не знати, що могло б відбутися на Дикому Заході.)

Барселона, 20.12.2011

ІРИНА SAID:

Про імена (майже як у Франсуа Війона).

Ти розповідаєш про Ірену-Ірину, і я згадала, як ме-
не назвали Іриною. Пригадую, мама говорила, що
хотіла назвати доньку Тетяною чи Мариною. Поки
вона лежала у пологовому зі мною-немовлям, тата
відправили до раґсу виробити свідоцтво про наро-
дження. Йому, очевидно, не сподобався мамин асор-
тимент імен, тому він недовго думав і попросив деву-
шек, які ті свідоцтва виписували, допомогти вибрати
ім'я для дитини. Дівушки допомогли і запропонували

назвати Іриною. Так я стала Іриною. А могла б стати
Явдохою — на честь однієї з бабусь. Або Марією — на
честь іншої.

Коли вперше почула цю історію, то почала думати,
що б змінилось, якби я носила інший ярлик. Ну, тобто,
якби існувала я, але як Марина Славінська, Тетяна
Славінська, Марія Славінська, Явдоха Славінська. Це
було б п'ять різних жінок, а чи таки одна? Ці роздуми
межують із чимось попсовим типу «Чи вірите ви в ма-
гію імені?». Водночас тут пахне екзистенційними за-
морочками чи навіть марксистським «свідомість ви-
значає буття» (чи навпаки?).

Замість роздумів можна нафантазувати велику ро-
дину, де є п'ять доньок (це якщо не рахувати моєї мо-
лодшої сестри): Ірина, Марина, Тетяна, Явдоха та Ма-
рія. У кожній з них могло би бути дуже особливе життя.

Про Ірину розповідати не хочу — вона в стилі старо-
давніх юдейських і мусульманських табу заборонила
відтворювати свої образ і подобу.

Натомість Марина дуже публічна. Вона любить бу-
вати на людях і вражати їх екстравагантними убран-
нями-аксесуарами. Саме тому їй довелося піти в дово-
лі специфічний цех працівників торгівлі таблом — вона
працює фотомоделлю. Позує всіляким фотографам —
її тіло можна регулярно розглядати на різноманітних
рекламних плакатах. Усе почалося ще в школі, де
Марина брала участь у всіх можливих видах само-
діяльності.

515
А от Тетяна виросла замкненою. В дитинстві вона постійно читала й ігнорувала колективні види діяльності. Тепер вона працює бібліотекарем поруч із улюбленими книжками. Багатьом видається, що вона замкнулась у чотирьох стінах, але вона насправді невтомно мандрує світами — людство таки недаремно придумало книжки.

Явдоха, як і варто чекати від власниці доволі архаїчного імені, все життя мріяла про безхмарне сімейне щастя. Вона з дитинства вирішила, що жіночий успіх — це задоволений чоловік і щасливі діти. Нині вона вдома з дітьми, але паралельно студіює товсті кулінарні книги. Вирішила, що скоро піде на курси кухарів. Якщо все вийде, то колись у Києві відкриють ресторан якоїсь екзотичної кухні «У Явдохи».

Марія ж стала кар'єристкою в доброму сенсі слова. В її житті втілилися всі чудові засади постфемінізму. Ну, тобто, вона вчасно досягає і професійних, і сімейних висот. А ще у неї все гаразд із фігурою, попри поширені жіночі страхи. Якщо у героїні фільму «Я не знаю, як вона це робить» є прототип — то це Марія.

Ось таке смішне мені подумалося та згадалося.

Завершую листа в стилі анекдоту про ялинкові прикраси, які не тішать. Довелося піти в супермаркет і купити правильну гірлянду — он тепер висить і блимає. Католицьке Різдво майже в ритмі серця.

280 Київ, 25.12.2011

187
ІПЕНА SAID:

Гм. Імена, кажеш... Обережніше з ними. Бо ще, чого доброго, з твоєї легкої руки як почну від кожного тягти мотузаччя родинних зв'язків і диких асоціацій, у типографії мого видавця закінчиться весь папір і ні на чому буде друкувати книги кулінарних рецептів. Ми ж не хочемо, щоб люди померли від знудженого голоду? Тоді обмежусь одним-єдиним ім'ям, зате другим у світі за поширеністю:

МАРІЯ

Просто Марія

Так само, як у мого друга Мамая був свій спосіб перевіряти, чи дівиці, котрі до нього клеїлися, бува не *малолетки* (він питав, чи знають вони, хто така Аліса Селєзньова: якщо не знали — сходили з дистанції), у мене є тест на важке пострадянське минуле: я просто ненароком кидаю словосполучення «просто Марія». І тут, як правило, все й починається... Якими б розумними й прогресивними не були мої нинішні знайомі, Просто-марію знають, курва, всі. Знають про те, що вона була *мадістка* і що у неї був кучерявий Віктор, роль потенційної пасії Льоні Голубкова в рекламі АО «МММ» і син Хосе-Ігнасіо. Хоча за останнє руку на відсіч не дам.

185
Марія Склодовська-Кюрі

висіла у нас на стіні в кабінеті котроїсь із точних наук як наочний доказ того, що мудрі тьотьки теж бувають красивими. І що від того, що ти вивчиш зо дві формули та теорему, тебе не покрутить на ніч і тобі в лице не вrostуть потрійні лінзи. Не подіяло. Хоч у конкурсі краси Леся Українка їй і програвала, *contra spem spero* запам'яталося міцніше за ті два елементи, котрі відкрила геніальна польська вчена. (А нахабні французи називають її просто: «мадам Кюрі». Їм би лиш привласнити все. Ми ось таких самих сусідів маємо на північному сході. Спитайте їх про Гоголя...)

Марія Деві Христос

Один час була в Черкасах точно популярніша за Мадонну. Можливо, її тато чи вуйко працювали в типографії, й мали ключ від цеху, і вночі друкували багато-багато плакатів на краденому папері, бо чим іще можна пояснити таке масове завалювання мирного населення листівками в тилу?.. Коли фотографія Марії Деві Христос з'явилася на задній газетній сторінці в нашому туалеті, я сама ледь було не увірувала.

Хесус Марія

282
Так багато кого звати в Латинській Америці. І це те, що я закричала, побачивши на черговому повороті гірського серпантину крихітну капличку з Боженькою (так гуцули називають Діву Марію: є Бог, котрий він,

282
і є Боженька, котра вона). «CURVA SANTA MARIA» — писалося наївним почерком поверх гірлянд зі штучних квітів. Виглядало це дуже по-гуцульськи і читалося, відповідно, теж. Бо іспанською як пишеться, так і читається: «Курва Санта Марія». І лише потім, коли я перестала бути телепнем і трохи вивчила іспанську, стало зрозуміло, що «курва» — то поворот. Відповідно, наші курви — то просто дуже-дуже вертляві жіночки. В одній зі слов'янських мов (щось у мене нині все розпливчасто з географією й лінгвістикою, вибач) Божа Матінка звучить як Майка Божа. Про це я щоразу згадую, вивалюючи всі свої шмотки з шафи в пошуках чистої майки.

А Хесус Маріями у Латинській Америці називають головно хлопців. Якби так ти була вагітна хлопчиком, я б порадила і у нас спробувати. Для перформансу піти хрестити в московський патріархат.

Марія Мірабелла

«Марі-ія, Мірабе-е-еллаааа!!!» — співав дуже високим голосом дядечко в цьому дитячому кіні. Я ніяк не могла зрозуміти, хто з них Марія, а хто Мірабелла, але та, що була з коротшим волоссям, — вона ні катіравалась. Красивими вважалися лише дівчата з довгим, білявим і бажано трохи хвилястим волоссям. Одне було безсумнівно — бридким тонким голосом співав їхній тато. Думаю, після закінчення зйомок він тапком розтоптав того Світляка з надміру

185

великими шкарами. Тільки про це ніхто й ніколи не дізнався.

«Ти знаєш зірку на ім'я Марія» —

співає запрошений співак у пісні гурту «Kozak System». А музиканти, хоч уже давно дорослі й з дітьми, стоять, падлюки, позаду нього на сцені та підспівують бек-вокально: «Ти знаєш зірку на ім'я Васілій». І слухачі думають, що то прорвався внутрішній голос запрошеного співака.

Марійка Підгірянка

Написала чудову дитячу п'єсу «В чужому пір'ї», звідки я винесла одну важливу істину: «Ліпше моя бідна хатка, але власна, а ти йдеш чужим служити, ти нещасна!» Правда, вийшла певна, як кажуть брати наші менші, *неувязочка*: в рідній країні, аби мати бідну власну хатку, треба таки служити чужим, себто брати кредит. Тому першу частину Підгірянчиної мудрості я доповнила про всяк випадок латинським заспокоєнням неблагонадійного громадянина: «Мій дім там, де мої речі». Тобто зі мною завжди. А от те, що не доводиться служити чужим, — то і є справдешня запорака мого нехитрого щастя.

Марь-Іванна

Зброя пролетаріату. А вона ж теж жінка, між іншим. І теж Марія. А всі, хто хоч раз розказав анекдот про Во-

вочку, будуть у пеклі варитися в чані з червоним лаком для нігтів. Отак.

Пані Марія з Вірменки у Львові

Вона знає все і бачила всіх, і її вже нічим не здивуєш. Каву варила для давноминулих генерацій рок-н-рольщиків, поетів, художників і п'яниць, для теперішніх і для прийдешніх. І коли весь світ широкий зовсім скоро накриє Пиздою, в сенсі, водою з глобального потепління, лише Україна вистоїть і Львів зробиться багатим старшим братом Парижа, тільки ж ні хуя не залишиться від Духовності й Культури — бо піздец які люди, сука, неосвічені, невиховані, всі тільки матюкаюцця і книжок не читають. Сядуть вони, руками голови обхоплять, куритимуть і горюватимуть тяжко — хоч бери й «Владімирській централ» заводь, нічо більше ніхто не пам'ятатиме, бо радіація. І тоді пані Марія дістане з підвалу Скрижалі. І тоді вже всі каву варитимуть їй.

Еріх Марія Ремарк

Трієчники в школі ніяк не могли визначитися, Еріх він чи Марія. І з якого то дива дядька можуть назвати ім'ям тьотьки. Подив їхній був настільки сильним, що створював непереборний бар'єр на шляху до читання текстів цього гібрида. А ще трієчникам з раннього дитинства зійшла була істина про те, що «горе — от ума». І не питаєте їх про автора цих слів. Трієчники самі до такого додумались. І заробляють тепер більше за вас, *поняли?*

585
Печиво «Марія»

Його вигадали садисти. Воно завжди лишається останнім у твоєму наплічнику в поході, коли все смачне (кілька, бублики, згущівка) давно вже з'їдено. Дуже довгий час я мріяла зустріти живу людину, котра б щиро любила печиво «Марія», а не тільки їла його, бо має гастрит. Мені довелося цю людину народити. А потім ще одну, і тепер у мене вдома два їдці печива «Марія» та купа його — круглого, в ковбаси запакованого — по всіх усюдах. А ще його, виявляється, і за кордоном продають. Усюди є дивні люди.

Львів—Київ, 2012

ІРИНА SAID:

Ти жартуєш про Марію, а це у мене одне з улюблених імен. Так звати мою бабусю — Марія Максимівна. Я знаю її всі двадцять п'ять років мого життя, і всі ці роки у неї світла голова, доглянуті руки... і від неї завжди пахне парфумами. Всі ці аксесуари — така дівчача дрібничка, але саме дрібнички досі допомагають з першого погляду вибирати «своїх» людей. Сьогодні тих «своїх» доволі мало.

Я оце щойно повернулася з гостин у бабусі, здивована тим, як легко улюблене величезне та неозоре місце дитинства перетворилося на замале містечко, де буквально нікуди піти, хіба що на річку чи в гідро-

187
парк. Про такі міста цікаво уявляти, як наявні десять чи п'ятнадцять тисяч мешканців тасують між собою колоди крові та закономірно спільних сімейних історій. Уяви лишень, тут шлюб, розлучення, народження чи смерть одразу стає об'єктом всеохопного громадського схвалення чи осуду. Київським *celebrities* із їхніми портативними *paparazzi* таке навіть не снилося.

Топографія містечка Щорс симптоматична. Рагс розташований на однаковій відстані від ювелірної крамниці, де продають обручки, від будинку культури з білими сходами, на яких усі фотографуються, від найближчого магазину з бухлом, від гідропарку та від кафе «Вітамін». До пологового, лікарні та цвинтаря звідти доволі далеко — хто ж бо про це думає в день весілля? — зате аптека майже поруч.

Я б іще описала кількома словами річку та заплавні луки, але мене всю покусали комарі — піду чухатись і чимось мастити бойові рани.

Щорс—Київ, 1 липня 2012

ІРИНА SAID:

286
Коли ми розлучалися з першим чоловіком, то не бралися за руки, й не плакали, і гірко не ридали, як то обіцялося в пісні «Коли розлучаються двоє». Ми сиділи в рагсі. У кімнаті номер чотири. А торік, коли одружилися, сиділи в черзі до кімнати номер три. Так тоді

585

воно й виглядало: дві черги, одна пришелепувата й рада, інша досвідчена й серйозна. В першій нервувалися страшні дівчата в червоних светрах («Альо, дарагой, ну ти єдеш?! Наша очередь уже скоро...»), а в другій тупцяли страшні хлопці в дешевих костюмах і з мамою в групі підтримки («Слиш, ну я тя как чела-века прашу, пад'єдь щас на десять мінут. Альо? Лена! Альо!!!»). Отож між чергою три і чергою чотири минає рік. І не тільки у мене, а й у статистичної більшості українців. І не сказати б, що з меншим роздратуванням чи радістю бігаєш платити держмити за зміну сімейного стану в кабінет чотири, ніж у кабінет три. І навіть не скажеш, що ненавидиш чи менше любиш чоловіка, який має поставити підпис під роздрукованою (а боялися, що тітки з начосами будуть закликати громадянську совість до збереження родини, — не, ні фіга!) на принтері заявою. Навіть не довелося під прицілом начоса з медаллю писати фатальне «прошу розірвати шлюб», чи «я, негідна бісова шльондра, не змогла виконати почесну місію збереження української родини», чи «прошу звільнити мене з цього сімейного стану за власним бажанням без сплати вихідної допомоги і відпускних». Ба навіть начосу самого не було, а були тільки дві тремтливі дівчинки, одна з котрих сказала:

— Боже, как я баюсь аткривать еті паспарта...

288

Мабуть, колись у них розлучалися Кінг Конг із Фредді Крюгером, а дівчатка не знали, як чинити з розірванням гомосексуальних шлюбів.

287

Узагалі-то, поки ми підпирали стіни під кабінетом чотири, виявилось, що тут іще купа різних кабінетів — як мінімум, кабінети номер два і шість. Народився — стій у черзі за папером: реєструватися. Помер — та сама фігня. Інакше нікому не доведеш, що з тобою щось подібне трапилось. І бюрократія тут ні до чого. Все це — справа рук парок. Заслужені парки — з начосами. Молоді — лякливі й однопалі. Ним, одним пальцем, вони друкують ваші заяви. Це такий магічний обряд. І нічого вам обурюватися, що це так довго. Світ теж цілих сім днів творився.

— Девачькі, дайте мне ключі ат смертей.

Двері відчинилися і зачинилися. Ми з майбутнім колишнім чоловіком секунд на п'ять оніміли. Парки-для-розлучення сказали:

— Вот.

Шухляда відсунулась і засунулась.

Пішли відмикати й замикати Смерті. А під Народженнями люди ще сиділи довго-довго. Головно бабусі. Бо то саме їм — так віками склалося — належить стежити, аби кожен новонароджений зареєстровано починав свій шлях від кабінету два до кабінету шість. А парки вже вам пояснять, який із них який і де лежить потрібний ключ.

У день, коли новонародженою була я, моєму другому чоловікові випало плакати. І не тому, що сам він тоді був немовлям у якомусь віддаленому манежіку, і покакав собі в повзуни, й дуже з цього приводу

засмутився, бо памперсів іще тоді не вигадали. Ні, памперси в Америці, де він народився, уже вигадали. Це в нас, у Радянській Україні, у людей тоді ще були хвости, а по радіо грали заслужені артисти РСФСР.

Ні, не через зіпсутий памперс чи недожовану цяцьку фірми «Fisher Price» сидів тоді мій майбутній другий чоловік на своєму каліфорнійському ліжку і плакав, обхопивши голову руками. І взагалі, де ви бачили немовлят, що горюють у такій позі? Насправді моему чоловікові-2 тоді вже виповнилося достатньо років, аби мати здоровий глузд, смак і пам'ять. А власне через них він і плакав. Бо саме в той день, і навіть у ту ж годину, коли я народилася, помер Джон Леннон. Його з рушниць вбив один псих, у котрого ще й інтерв'ю за це брали, множили нікчемі славу. «Ой, не знаю, що на мене раптом найшло».

Цю новину мій геть юний чоловік почув по радіо і не повірив. Звісно ж, «Бітлз» розпався і все таке, а між тим жодного американця не минали чутки про те, що «бітли» от-от знову об'єднуються, запишуть новий альбом, перевернуть догори дригом епоху, котру вже раз були перевернули догори дригом, і дали всім просратися, і показали, що таке музика і куди їй далі йти.

А тут — маєш тобі. Якийсь ноунейм злидень, дрончер, псих узяв собі й за просто застрелив — о, прекрасна конституція Америки з невід'ємним правом носіння зброї! — генія. Бо психові так забаглося. Бо

це так легко і не треба більше нічого робити, щоби прославитися. Бо він собі чув якісь там голоси у своїй сраці.

Мій чоловік тоді зателефонував своїм мамі й татові, і вони також уже все чули, і боявся вмикати телевізор, бо там буде те ж саме. І в голові у нього замість «не може бути» пульсувало: «Як таке може бути?!» Бо все на світі має на собі сліди «Бітлз»: перила мосту в Рішикеші (Індія) і стара радіола в Юбі (Каліфорнія). Притому на радіолі вони закарбувалися навечно, бо від зубів. А що? Платівка крутиться, музика грає, *it's all too much, I can not take*, дитині цікаво, вона спинається навшпиньки й, аби зазирнути, чіпляється молочними зубами за верхній край, бо ще не доросла до висоти радіоли. І так обкусано по всьому периметру — видно, у домі часто крутили «Бітлз».

Відтак малюк росте, молочні зуби змінюються корінними, повзуни — джинсами, візочок — корвером, складання конструктора — вкладанням дівок на задне сидіння корвера. Тільки «Бітлз» дивним чином залишаються. Як щось невід'ємне, нормальне і буденне, як гарантована частина життя. Аж поки одного грудневого дня раптом спадають усі рожеві лінзи і ти розумієш, що світ ні фіга не прекрасний.

Це був день, коли остаточно померли шістдесяті.

І народилася його майбутня я.

Бабця стала в чергу під другим кабінетом.

ІРИНА SAID:

О, ти нагадала мені, як ми з чоловіком одружувалися.

Уяви собі літній день 21 липня 2007 року. У нас було маленьке кишенькове весілля з найближчими людьми, і ми спізнювалися в рагс. Збиралося на дощ. Наречений зі «свідком» (як тобі ця кримінально-процесуальна термінологія?) хотіли зайти всередину, але на ганку сиділи дві розманіжені жінки і курили. Вони оголосили, що «девочки обедают», і відправили нас чекати. Подібна доля чекала на кортеж молодят, яким ми кричали «за нами будете». Ми це кричали з-під арок, де заховалися від дощу. В арочці великими синіми літерами графіті писало: «Полтава пизда». Той напис досі є, до речі. Ну, і на весільних фото це тло зайняло своє почесне місце.

О 14.00, коли обідня перерва закінчилася, а дівочки нарешті наїлися, ми таки зайшли в рагс. У нас забрали паспорти — все як у закордонному полоні для низькокваліфікованих нелегалів. Перед початком церемонії нам повернули паспорти зі штампами та вручили надруковане на машинці свідоцтво про шлюб. Спокуса не піти на церемонію була велика. Але ми не піддалися. Так нам трапилася медитативна практика слухання тьоті в бірюзовому кімоно, з бірюзовими тінями і з начосом. Вона говорила, що «життя як ріка», а я намагалася не засміятись і дивилася в букетик, бо він не смішний.

Підсумок озвучив мій чоловік: «Щоб я ще зроду женився».

Київ, 2 липня 2012

ІРИНА SAID:

Ги-ги-ги. «Життя як ріка», кажеш... Цікаво, чи бачила та ваша бірюзова тета з начосом моделі «Міс Іс-полком» на тій ріці колись справжні повені?.. Ось, навіялося:

ДЕНЬ ШВИДКОЇ ВОДИ

Після повені, коли вода сходить, можна й не впізнати берега. Старі повалені дерева якимось миттєво заростають дикою ожиною. Так, ніби тут ніколи ніхто й не ходив, тим більше ти. Ідеш, дереш ноги колючими батогами, перечіпаєшся через хтонічні карпатські ліани, шпортаєшся об підземні телевізори, бильця потойбічних ліжок, уламки трансцендентних труб. Загрузаєш у дірявих матрацах анонімних ліжок, топчеш голови безоких ляльок, заплітаєшся у волосся чийось давно безколірних перук і нарешті впираєшся в принесений водою холодильник «Кама». Й одно себе питаєш: звідки це все в ріці взялося?..

Щось подібне пам'ятають хіба що ті, хто застав велику повінь у 1969-му. Мій тато тоді ще був малим хлоп'ям. У Микуличині наші родичі жили майже коло самої річки. Але ще ближче до річки і крихітного підвісного мосту, що його зносило за кожного порядного дощу, жили Михайло з Христиною. Христина собі була баба як баба, газдівська. А Михайло, попри своє газдівство, іще себе не тямив від рибалки. Так що там іде велика вода, пливуть цілі стайні зверху Прутом, люди рятують статки, Христина бігає навколо стайні, а Михайло стоїть на ріці з саком. Коли вже зовсім стало зле, Христина завівкала:

— Місю, Місю! Йой! А біжи бігом сюди! Свині сі топлят!

На що Місьо сплюнув і, не розгинаючись із пози рака з саком, крикнув жінці:

— Та до сраки твої свині! Тут такий піструг пішов!..

Пістругами тут називають форель. А чорні ягоди кличуть афинами. А гогодзи — знаєш, що таке? Брусниці. Хоча спокійно можна було б так назвати підрозділ японської якудзи...

А от у Ворохті, щоб ти знала, живуть справжні геї. Гуцульські, автентичні. Та ще й у консерваторії, подекують, вчаться. А куди ще геям із Карпат податися? Самі ви йдіть вівці пасти...

Геї — створіння мистецькі, не від цього світу. Та ще й до церкви ходять вправно, на вечірню й на утреню, коли приїздять із Міста з консерваторії. Тому вони не дуже переймають парафіяльну громаду. Значно більше чесні галичани цікавляться долею служителів темних сил.

— О, дивіться! Ану лиш дивіться. Приїхала Таня до Наді!

— Сатаністи, сатаністи... — засичала вся маршрутка і прилипла до правих вікон.

Та які там сатаністи. Недо-емо якісь. Старомодні готи. Правда, і готи в Делятині річ екзотична. Нечасто їх таких, із чорними губами, побачиш. (Правда, гуцули ніколи не плутають цих шістнадцятирічних гротескних девочок із тими, хто колись давно, начитавшись наприкінці 50-х років літератури, розривав на місцевих цвинтарях могили і ламав хрести, — такі, що тесані з граніту, давалися найважче, а дерев'яні ламати нецікаво, хіба палити.)

Ще ближче до містечка Яремчі, в селі Дора, стоїть попри дорогу чоловічий монастир із дерев'яною церквою вісімнадцятого століття. Час від часу туди приїздить один монах, що знається на екзорцизмі. Відрядження для вигону бісів. Уже не з маршрутки, а з глухого вікна машини мій друг якось чув був ті крики — казав, таке не зімітуєш. Верещало щось із дерев'яної церкви нелюдським голосом, то правда. А людська в нашому містечку з того монаха смі-

ються. Певно, їхні біси сидять у них занадто глибоко і від самого народження — такої солідарності й комфорту за два дні приїжджому екзорцистові не поруї- нувати. Видно, тому і сміються.

3

Не знаю, що зараз мудрого робиш ти, а я от мию дуже дрібні огірки, віддираю нігтями бруд із-під їхніх пухирців. Мию великі червоно-жовті помідори. Мию жирні від песто і смаженої ковбаси тонкі білі тарілки. Занадто тонкі для такої грубої їжі.

У вікні, що виходить на терасу, показуються сусідські близнюки. Цього року їм у школу. Їхня мати — моя ровесниця, але близнюкам здається, що то вони мої ровесники — чи я їхня. Наставляють на мене вирвані з якогось паркану штахети — бах! Абсолютно однако- ві хлопці, названі на честь братів-боксерів, в однако- вих, бозна з якої антресолі дістаних шкільних сорочеч- ках часів наших батьків, в однаково подертих сірих колготах, з однаковими сірими штахетами й однако- вими пачками чіпсів у руках. «Насувається гроза», — подумала я і відчинила двері на терасу. Близнюки за- верещали і втекли.

— Я сказав їм, що як не будуть слухатися свого ді- да і не бігтимуть до нього, коли він кличе, то я їм боби- ки повідрізаю, — каже Василь, що мурує нам опірну кам'яну стіну. — Побігли аж бігом.

Угу. Чоловіки й у шестирічному віці знають, якої втрати слід боятися найбільше.

Насувається гроза. Щойно випрана білизна пока- зує напрям вітру. А там, звідки я зараз когось дуже чекаю, і взагалі якийсь монохромний пейзаж. Дощ там зробив усе напівпрозорим.

4

Вода з самого дитинства для мене ділилася на швид- ку й повільну. І вже тільки потім на брудну і чисту, на теплу і холодну.

Швидка вода, як ми були в першому класі, забрала за собою хлопчика Тараса. Я дуже добре пам'ятаю йо- го велетенські чорні очі й чорні кучері. Тихий був, гар- ний хлопчик. Переходив річку Жонку, неглибоку зо- всім... хтозна, як це з ним сталося. Ми часто потім ходили на те місце — в першому класі тобі дуже важко зрозуміти, як це той, кого ти ще вчора бачив на пере- рві, тепер просто не є.

Повільна вода була у Черкасах, на Дніпрі. Моя мала сестра, вперше побачивши водосховище, вигукнула:

— Ого, яка велика калюжа!

Калюжа мала в собі мушлі, сосни у селі Дахнівка, грибочки на пляжі під Бабою-Родіною, наші босі ноги й вічний страх наступити під водою на розпущене во- лосся потопельниці. Чогось на інші частини тіла було б наступити не так страшно, а на волосся — то просто

нестерпно: певно, від того, що перші секунди думалось би, що то водорості.

Коли я одного разу сама топилася в стрімкій течії, що омивала крихітний дніпровський острів, то збагнула, що то був би доволі легкий спосіб смерті. Спершу ти борсаєшся, а потім якось плавно стає однаково, ти наче втомлюєшся й засинаєш, дозволяючи течії вколисати тебе і покласти на самісіньке дно.

Інколи в повільних водах Дніпра, трохи оподаль стрімких течій, згадуючи старі часи, люблять купатися боги. Вони часами навіть не цураються брудних міських пляжів далеких райцентрів, де пісок навіки змішався з битим склом та корками від пляшок і де бабусі в білих хусточках і ситцевих халатах сидять під грибочками, годують весь голодний Всесвіт пиріжками з капустою, ставлячи при цьому одна одній «ріжки», коли їх фотографують далекі родичі. Боги на цьому всьому тлі ледь-ледь вагаються, чи можна їм лізти поміж латаття зовсім голими, — ідея недолугого людського одягу їх трохи ображає, але люди самі по собі сильно ваблять. Навіть отакі, зі складками старої поморщеної плоті чи й доста молоді, але теж щедро збагаченої жиром. А коли йдеться раптом про рухливі, зіспівані зі всіма стихіями тіла, боги навіть ледь обурюються — хтось посмів украяти собі частку божественності. У кожного бога всередині в такий момент гучно падає у прірву його персональний Перун. Під його дерев'яний ляскіт боги намагають-

ся спершу ігнорувати такі тіла, а коли не виходить, то можуть і під воду штурхнути. Сказавши наостанок: «Ти знаєш, ліпше б на тобі були купи целюліту. Не так би на тебе зглядалися чоловіки». Ну, і далі за сценарієм про те, що всяка людська краса мусить гинути.

Нещодавно, до речі, міркувала про метафоричну загибель Мавки. Себто про втрату тіла. І відтак — хай пробачать нас усі дослідники творчості великої Лесі — котрась із моїх подруг зайшла до кімнати й, роблячи непристойний рух стегнами, вирекла:

— Грай же, коханий, благаю!

Отак-во. Нічогенька трансформація в сопілку.

Найбільша з відомих світові «сопілок», трембіта, — вона теж із водою пов'язана. Бо яка б то була магія без швидкої води?

Один старий реваш отак радив трембіту робити:

— Бери на трембіту суху смереку, обдерту громом, громом відпокутувану. Виріж із неї трубку, тісно обв'яжи ликом берези з-під водоспаду, від піни і шуму.

Ті самі боги, що недавно без тіні страху лізли попри людські очі в повільну воду Дніпра, тепер стоять трохи осторонь того водоспаду й вагаються. Ото ж бо й воно... Карпатська магія — вона не всім так просто відпокутується, як трембіті. Тож ви собі стійте і слухайте:

— Аби трембіта мала силу і гучність грому! Водою виграна, нехай наслухається всіляких таємниць від

вод, народжених у лісах. Нехай вона захоплює, хай зв'язує, як вода.

Бог — лише той один, котрий мав терпіння вичекати собі трембіту, — знизує плечима й забирає її. Тримає коло себе три дні й три ночі, і весь той час не вщухають такі громовиці, що нам лише снилися. А потім трембіта повертається людині. Тільки, кажуть гуцули, якщо громовиці були з боку Шпиць, ліпше такої трембіти попуститися...

А взагалі-то боги більш за все люблять купатися межі високих круч. Кам'яних, земляних, із незліченними розломами, подекуди вкритих дивною нетутешньою рослинністю. В певні ночі, якщо розпалити високо на такій кручі багаття, можна навіть побачити, як боги в тій воді кохаються з собі подібними. І вода довкола них стає по черзі то швидкою, то повільною.

Київ, 2012

ІРИНА SAID:

Ого, який ти мені текст написала! Я так не вмію. Тому продовжуватиму кидатись асоціаціями. Мене надихнув образ твоїх брудних нігтів і кухонних клопотів.

Учора я теж трохи часу провела за домашнім господарством. Спочатку помила та перебрала лисички. До речі, частину лисичок трапилося купити в анонім-

ного сільського алкоголіка. Мене замилювало те, що навіть uzалежнена людина має достатньо моралі не йти жебрати, а чесно заробляє собі на бухло. Натомість я знаю чимало добропорядних родин, які мають машинку та прикраси з брюлями і при цьому вибивають від держави субсидії, чорнобильські пільги та віддають дітей вчитися в університети у статусі «напівсирит» або інших пільгових категорій.

Потім я розбиралася з м'ясом. І думала про власний феномен прикладної домашньої жадібності. Наприклад, якщо є великий шматок м'яса, то з нього можна зробити домашню буженину — це умовно перша страва. Або ж порізати на різні шматки і пустити на стейки, тушкування та всілякі каррі — це вже умовно декілька страв. І як вибрати між цим і тим?

А ще я мила та перебирала ягоди і думала про Попелюшку та її «сорок розових кустов» і сортування сочевиці.

Висновків не буде. Давай далі згадувати щось цікаве.

ІРИНА SAID:

Давай. І романтичне заодно. От, приміром, нотатки про мою Музу.

...Сьогодні в неї закохався бомж. Просто на вулиці, коли вона йшла, розглядаючи старі й гарні закинуті

будівлі й міркуючи над тим, що мерія навмисне дає їм загинути, аби на їхньому місці збудувати нікому не потрібні офісно-торгово-розважальні центри. Її каштанове волосся ледь ворушилося на вітрі. А у бомжа був розбитий ніс і колись блакитні очі.

— Не, ну какая красавица! — сказав він.

А вона й не обернулася в його бік, бо в той самий момент її вузькі азійські очі натрапили на чорно-білого kota. «Яка монохромність!» — подумала вона і щосили рвонула за ним. Кіт шуснув під паркан, а вона так і застигла біля тієї дірки, метляючи хвостом. І тільки бомж зі слідами деградації довкола подряпаного носа не припиняв чудуватись їй вслід:

— Не, ну какая красавица!

Main stream beauty. Якщо хтось колись поцікавиться у тебе, що воно таке, не показуй йому на грецькі статуї та римські профілі. Покажи мого живого собаку. Подобається абсолютно всім, крім моєї мами.

— Ну ні шарму в ній, нічого! Очки ті якісь маленькі, не видно їх, морда вся поморщена, що вона задумала, не ясно.

Типова фізіономія падлюки, вважає мама.

А я вважаю, що то вона *ракавая* жінщина. І якби ця сука породи шарпей конвертувалася в суку породи го-мо сапієнс європейський, виглядала б вона гай-вей: верхня щелепа значно довша за нижню (недоприкус), тобто верхні зуби стирчали б домінантним гребінцем над Прірвою, якби їх не прикривали спухлі губи, над ко-

трими, своєю чергою, вільно розрослися куценькі, але дуже горді вусики. Ознака пристрасності, як вважають волохаті жінки та чоловіки, котрих переконали волохаті жінки. Гречанкою була б вона, одним словом. Що то генеза краси — від неї не втечеш.

Спати ця венера в хутрі найбільше любить на простирадлах від «Sonya Rykhel». Так уже в неї повелося. На її губи й ніс періодично наноситься живильна маска з вівсяних пластівців — усе як рекомендують дамські журнали в рубриці «зделай сама», та ще й подекуди з м'ясними чи морквяними вкрапленнями. (Спробуйте колись на дозвіллі поїсти рідку кашу зі сталеві тарілки, котра совається слизькою керамічною підлогою балкону взад-уперед. А при цьому у вас має бути недоприкус, тож доведеться закусити край тарілки, щоби каша з м'ясом не втекла.)

Краса потребує жертв. І головне, щоразу думаю я, виходячи на балкон по її тарілку, — щоби жертв не людських. Бо тарілка — а ще страшніше, величезна яловича кістка, так, ніби ця плюшева соба щойно загризла динозавра, — вона ж одного дня таки пролізе під ґратками балкону і впаде вниз. Прямісінько на голову однієї зі співробітниць консалтингової компанії, що вишли собі на перекур. І от возведе (якщо зможе) ця Леночка чи Светочка після цього очі горі, а з нашого балкону на неї дивиться здивовано-розчарована руда пика в білій каші:

— Альо, тьотка. Ану віддала полуденок!

303

І тоді весь її відділ з криками обурення і смолоскипами кинеться нагору сходами до наших дверей і почне висаджувати наші двері. І двері їм відчиню висаджена я, і скажу:

— Люди. Це не я. Це Карма.

І ті, хто знайомий з ідеями буддизму чи індуїзму, закивають головами й підуть собі вниз до офісу відпрацьовувати власні провини попередніх інкарнацій. А тим, хто незнайомий з ідеями, доведеться хутко буддизуватись і теж ушитися, навіть не подумавши (як це зробили перші), що, значить, Светочьці так і треба за гріхи минулого життя. І тільки тим, хто лишиться ні в сих ні в тих, доведеться відкрити правду про те, що Карма — це кличка моєї собаки.

P. S. До речі. Православні злидарі Московського патріархату, видно, просікли, що собака *не совсем православная*. Бо щоразу, коли ми з нею гуляємо повз Лавру, бабусі швидко-швидко хрестяться і називають її «Спасі-Госпаді».

ІРИНА SAID:

304

О, ти мені нагадала бувальщину часів початку Євро-2012 у Києві. Уяви собі Поділ, вулицею назустріч один одному ідуть гурт шведів-уболівальників і явно українська дівчина в максі-сукні та на каблах — безумовно, зі стразами. Один із уболівальників від такої

305

вроди не втримався, озирнувся дівчині вслід, потім наздогнав її, і був між ними діалог:

— Do you speak English?

— No!

— Maybe just a little?

— Italiano only.

У той момент я відчула не дуже зрозумілу гордість. Мовляв, он які кобіти пішли — вони тепер перебирають закордонними гостями. Бо я особисто чудово пам'ятаю час, коли будь-який носій більш-менш благополучної іноземної ідентичності мав презумпцію мачо та гарантію на зняття майже будь-якої дівчини майже будь-де. Тепер такі готові на все дівчата тусуються переважно в шлюбних агенціях. І то, як мені розказували, тусуються вони там не так для шлюбу, як для київського «динамо» та розводу закордонних легковірних і марнотратних мужичків.

На цій оптимістичній ноті твоя феміністична подруга надягає кабли і тупає на роботу. Продовжимо робити культуру.

ІРИНА SAID:

306

От наробили тут недавно мені фотосесій у настрої *glam-trash*. Не для того, щоби вкотре переконати маму, що

305

з розумних дівчаток теж можуть вийти моделі. Пес його знає, для чого. Ось сиджу тепер і думаю, що перше з'явилося в моєму житті — треш чи глем. Сміття чи полиск. Чук чи Гек.

Ні, певно, таки глем, гламур гламурович, він же в одному з підвидів — мода. Бо коли я ще була зовсім маленька, мої дід і бабця вміли плести, а мама — шити. І плести теж. Дід плів на машинці. Бабця — на спицях і гачком. Мама вміла все і була інженером-технологом. У М'янмарі за таку освіту кілька років тому душу ладні були продати — бути інженером у них надзвичайно круто, не те що якимось там юристом. Юристів у країні, де не працюють закони, вчили навіть по радіо — отак заочно. А от інженерів ні. Тільки стаціонарно! І коштує це дуже дорого. Бо ж умітиме людина *реально* щось робити.

306

Так ось. Мама, бабця і дід виготовляли все за останніми модними журналами. Для проформи ми, звісно, передплачували білоруську «Работніцу і сялянку» (відтоді у мене і з'явилося ніжне ставлення до Білорусії й літери Ў). Ще передплачували російську «Работніцу». Там, хоч і було все зрозуміло, цікавість унаслідок відсутності букви Ў зчезала майже начисто. Але то було так, для маскуванню під радянську людину і через те, що так чинити змушували на роботі. Обов'язкова передплата на журнали, котрих ніхто ніколи не читав, а хіба рвав на клаптики в туалеті — от тоді можна було й «Работніцу» почитати, здогаду-

103

ючись, чим би мало закінчуватись обрізане речення, перш ніж йому судилося закінчитись у міській каналізації. А для себе ми мали журнали «Бурда» і «Верена», і мова в них була геть незрозуміла, бо німецька. Німецькою мені вдавалося лишень написати, як мене звати — KARPA, — далі діло поки що не просувалося.

Шкода, що іноземна мова не передається генетично. Обоє моїх батьків на той час щойно закінчили навчання в соціалістичній Німеччині, ставши інженерами. Закордон передавав мені привіт цукерками з кокосом, пупсиками, у яких голова пахла цукеркою (і була пофарбована на коричнево, через що на ній виднілися сліди моїх зубів), дивовижною маминою біжутерією та білим беретом із люрексом. Його мама мені сама сплела, і собі сплела такий самий. І, оскільки мама, властиво, була найкрасивішою жінкою на землі, часточка її величі падала й на мене.

— Бач, які у нас берети модні? — казала мама, спускаючись зі мною за руку з третього поверху Сумгаїтської, 18. — Ми з тобою як дві іностраники.

Отак я ходила потім десь із тиждень і подумки гордо повторювала заповітне. А потім уголос задекларувала татові:

— Ми з мамою дві кіностраники.

— Хто? — не второпав тато.

— Кіностраники! — знизала плечима я. — Ти що, та, не знаєш? У беретах таких спеціальних.

308

Тато, либонь, намагався виправити мене з моєю сибірською мамою, що українською воно «іноземки» називається, але де тим «іноземкам» було до полісемантичних «кіностренок». Мало того, що з далеких країн, та ще й у кіно знімаються.

Мама взагалі споконвіків була дуже модною, молодою і красивою. Особливо на тлі яремчанських жіночок, котрі — за винятком маминих подружок із побуткомбінату (до речі, одна з них, тьотя Галя, модельєрка, що шила мені ковбойську куртку з татового піджака і випускне плаття з ядерно-зеленого шовку, виїхала відтак до Франції і тепер працює на Готьє) і тьоті Ані, що була диспетчером *пожарної*, — вдягались у стилі «Мир — Труд — Май». Незугарні пальта кольору теперішнього туалетного паперу, грубі чоботи, кусючі плетені чи каструлеподібні норкові шапки. Останні — як максимум шику. А у мами були яскраві сукні, білі босоніжки на підборах, накручене золоте волосся і французькі парфуми.

— А що це так «Шанеллю» пахне? — спершу зраділа, а потім здогадалася про невідворотне мама.

Ну, так, — розтелепаний опецьок (я) розбив пляшечку її *дефіцитних* парфумів. Звісно, що *нехайно*.

— Мамо, ти така красива. А я? — Ні, це я не підлизувалася гарячими слідами, це я іншого разу казала, захоплено спостерігаючи за тим, як мама перед дзеркалом у коридорі розчісує своє шовковисте золото.

— Виростеш — і ти будеш, — відрубала мама замість того, щоби милосердно набрехати, що я теж красива.

Що ж, нічого не поробиш: лише терпляче чекати, коли то вже я виросту.

Помагали мені в цьому вправляння біля іншого дзеркала, у ванній. Я присідала спершу ледь не рівно з умивальником, над яким висіло дзеркало. Питала в уявних глядачів:

— Ну, що — так може бути *Королева Красоти*?

І показувала дзеркалу саму лише темно-русяву маківку.

— Так може! — відповідали глядачі й судді конкурсу.

Я підіймалася трохи вище.

— А так?

Показувалися мої два вихори гривки і верх ясного чола. По обидва боки від ясного чола могли б, теоретично, *ніспадать* розкішні хвилі каштанового волосся, пестячи шкіру відтінку слонової кістки...

— Може! — сподівалися на хвилі та слонову кість глядачі й судді.

Я підіймала голову так, що у дзеркалі з'являлася лінія брів і навіть верхні повіки. Що ж за красуня могла критися за всім цим! Брови шнурочком (так бабця казала), очі великі, виразні!

— Може, може бути *Королева Красоти*! — волали в нетерплячці глядачі й судді мого конкурсу.

І тут-то й вилазили на подіум ніс, круглі щоки й не нависні губи-вареники. І всім суддям, глядачам і мені самій відразу ставало ясно, що ніяка це не *королева красоти*, а якась нахабна самозванка і більше

306

дурити нікого не вийде. Треба таки дочекатись, поки виросту¹.

А потім якось стало зрозуміло, що яскрава індивідуальність перемагає в боротьбі з кондовою красою, від якої рано чи пізно стає нудно. (Про те, що більшості чоловіків стає страшно від яскравої індивідуальності, ми ще тоді не знали.)

Яскрава індивідуальність виглядати теж мала яскраво, тож ми у свої дванадцять років силкувалися нап'яти все, що вдалося непомітно витягти з маминої шафи. Напинання відбувалось у спеціальному місці, в садіку, де, змішавши речі всіх мамів до купи, ми організовували «моди». Аби все було по-багатому, так, як у телевізорі, — дарма що в такому вигляді навіть перейти подвір'я нашого сімдесятиквартирного будинку жодна «манекенниця» б не наважилася. Картинка була. А це, скажу тобі, часто єдина річ, котра *matters*.

Але найцікавіші моди влаштовували Мінькові — діти легендарної багатодітної родини. Насправді вони тоді

¹ Ага. І коли я виростила і стала «Міс школи» й «Віце-міс університету», вилазки в «королівство краси» нікуди не ділися — я й досі, дупа дурна, можу вклякнути перед дзеркалом, випхати в нього лише чоло і брови й уявляти, як замість мого скуйовдженого хлопчакуватого волосся раптом на плечі виллються сяючі водоспади темно-русявої краси й загориться сяйво чомусь іще й досі мені не подарованої діамантової діадери.

311

в Яремчі були отцями-засновниками стріт-фешну, бо сміливо комбінували все, що перепало їм яскравого з гуманітарки, з тим менш яскравим, що перепало від нас, місцевих мешканців, після шкільних благодійних акцій. Правда, гуманітаркою не гребували й жіночки з міськради. Тож коли щось на наші бідні села такого таємного від благодійних організацій чи діяспори надходило, жіночки з міськради та жіночки чоловіків з міськради замикалися собі в міськраді й *рилися*. При тому право Першого Риття мали ті чиновники й чиновницькі жінки, у кого була вища посада.

— Але ж, мамо, — не вірилося мені, — ну, у них же й так більше одягу за всіх!

Тоді мені ці прості істини до голови не лізли: що чим більше *за всіх* у тебе є, тим більше його хочеться. І байдуже чого — гуманітарних поношених джинсів чи не менш поношених грошей.

Лише Мінькові добре знали, куди вкладати ті гроші.

— П'ють та й дітей нових роблять, — казали дорослі.

Дітей Мінько виробив удосталь — ніхто ніколи не міг сказати, скільки їх достеменно є. Всі вони були різного віку і розміру, але дивовижно схожі між собою. За цією — здебільшого дрес-ковою — схожістю й можна було безпомилково визначити їхню кланову належність. Ну, а ще це була лотерея. Сидиш ото, бува, на балконі, бажання загадуєш і виглядаєш, чи не прошмигне котрась із Мінькових у твоїй старій спідниці кльош, що її бабця Ліда плела. Якщо прошмигне — бажання справдиться.

Відтак, коли я в студентському віці відкрила для себе полювання секонд-хендами, мені частенько думалося, частиною чиєї лотереї є я. Те, що речі, котрі ми вбираємо, мають певну карму, — те всі знають. Є, приміром, щасливі чи нещасливі труси. Коли вдягаєш щасливі, то хай би які вони були старі і зношені, а тобі щаститиме і в сексі, і в суспільно корисній праці з грошовою винагородою. А коли нещасливі, то хай там якими мережаними й дорогими вони були — заведуть у глухий кут. У мене були щасливі труси-шорти зі свинею, що приймає ванну з бульбашками. І були нещасливі, хоч і подаровані божевільною подругою, куплені за дев'яносто євро, з таким мереживом, що на голову не налазило (а я ж люблю труси й на голову поміряти). Чого я почала про труси? Ну, так, — бо ж секонд-хендоненависники, купуючи своє *красиве і нове* на китайському базарі, кривляться з огидою в твій ентузіастичний бік:

— Фу, труси за кем-та данашивать!

Так, наче на секундах нічого, крім трусів, не буває. А там же купа всього: і капці на прозорих підборах, що ними веселили не одну сотню очей колишні повії, і шуби з облізлих інопланетян, і форми пожежників, лікарів, м'ясників. Не кажучи вже про нормальний людський одяг, без стразів і венеційської штукатурки з сусальним золотом, якого за жодних розкладів зірок на небі не купиш у «нормальних магазинах» України. А той, що купиш, продається втричі дорожче, ніж у тих країнах, котрі за нашу втричі багатші.

А носячи чийсь *нормальний одяг*, ти автоматично носиш на собі й історії попередніх власників. Чи любили руки, котрі сплели цей теплий домашній шарф, ту шию, котрій судилося ним обгортатися? Чого опинилася в статусі *unwanted* оця дорожезна в попередній інкарнації сукня від «Diane von Furstenberg», який ревнивий чоловік тяг на смітник цей подарунок уявного коханця? Хто раніше копав колеса поліцейських машин носачами цих військових черевиків? Чиє красиве тіло пітніло під цією червоною майкою, котру вдягти на торс із мінімальним відхиленням від аполлонівських стандартів не наважилися б навіть під важкими наркотиками?..

Ти знаєш, навіть не уявляю, що я цим усім хотіла сказати. Хіба лиш те, що так само, як приємно за одягом на собі відстежувати мапу своїх переміщень (на мені зараз білизна з Барселони, намисто з Чан Маю, сорочка з Ліхтенштайну й каблучка з Сан-Франциско), приємно фантазувати й на тему мап походження одягу з секонд-хендів. І взагалі, давненько я на секунді не рилася. Скутила за глем-треш-фешном.

Може, з'їздимо в наступні вихідні на Лісову?

ІРИНА SAID:

Карпа, це вже занадто! Читаю наче про себе. Я років удванадцять-тринадцять стояла перед дзеркалом у ванній і мріяла, щоб в Україні ввели паранджу. Тоді не було б

313

видно носа та губ, які мені видавалися дуже потворними. Хоча з часом ніби попустило і про паранджу я більше не мрію — тільки от хусточку восени іноді ношу. От, щоправда, не ясно, чому у Франції заборонили хіджаб і майже одночасно повернули в моду носіння хусточок. Яюсь тупо: біла тьотя в хусточці «Hermès» — це стайл, а не дуже біла тьотя в такій самій хусточці — мусульманська фундаменталістка.

Повертаючись до моди. Колись у шафі моєї мами була дуже красива вечірня сукня. Синя в дрібні пайетки — елегантні та стримані. Лаконічний крій і максі-довжина. Та сукня для мене втілювала якусь минулу епоху. Вона була абсолютно не утилітарна. Мама не носила вечірніх туалетів, у нашій родині міцно прижився стиль *casual*. І я на повному серйозі вважала зайвими витребеньками всі сукні з елементами коктейльної чи вечірньої естетики. Хто б мені тоді, в шістнадцять років, сказав, що у мене колись (оце реально щойно) від перенавантаження поламається вішак, де висить чохол із моїми вихідними сукнями?..

314

А ще я обожнюю секунди. Процес перебирання «куп», вибір чогось притомного чи, навпаки, неадекватного. Приміряння. Я завжди купую тільки ті речі, які одразу «сідають» по тілу, бо шити не вмію, бо перешивати секундівську річ яюсь не хочеться, та й узагалі я не вмію шити. До речі, якщо подумати — навіщо люди купують

315

речі в секундах? Коли йдеться про бідних — то все зрозуміло. Але що жене туди хіпстерів нашого міста? Напевно, оте бажання «читати» річ. Бо ж не випадково найдорожчі французькі крамнички одягу — це магазини елітного, рідкісного вінтажного вбрання. Сукня королеви Вікторії, туфельки принцеси Діани, шалик Айседори Дункан. Аж моторошно.

Одним словом, будемо в неділю їсти фалафелі на Лісовій.

ІРЕНА SAID:

Ну от, завелися баби про шмотки. А ще нещодавно самі насміхалися з Анни Гавальди з її ліричними героїнями, готовими кинутися під колеса авто, забачивши цікаву пару туфель у вітрині.

Хоча...

Життя — воно, звісно, виходить у сиву далечінь за рамки тонкого естетування. І якщо хтось кайфує від ідеального вигину шиї свого платонічного кохання, то чому не можна віддати всю свою пристрасть парі дизайнерських туфель? Їх, на відміну від кохання, хоч за гроші купити можна.

Жарти жартами, моя королево, але є одна істина, в котрій я переконуюся тим більше, чим довше живу. Довго не знала, як її озвучити, аж тут мені написала моя французька подруга, змінивши нещодавно свого

316

315

двадцятирічного коханця на сорокарічного. Вона, зрештою, завжди бідкалася з приводу тих коханців: то вона застара для них, то замолода. То вони витрясають з неї душу надмірним сексуальним апетитом, то, витираючи натруджений піт після сеансу швидкісного кохання, реліктово заявляють, що ніколи й нізащо не поцілували б жінку там, унизу, бо це так не по-чоловічому. У подруги добре почуття гумору, вона ділить типи свого сексу з різними чоловіками на секс як у свято, і секс як у понеділок, сміється, збирає коло океану устриць, готує камбоджійський амок і тримає у пивниці колекційні вина, куплені у дурнуватих спадкоємців старезних шато. Останній коханець якось зовсім був збив її з пантелику, аж подзвонила мені серед ночі й сказала:

— Люди, котрі не можуть оцінити доброго вина, вилученої їжі й приходять у захват від цілковито жлобських, зате «багатих», «розкішних» інтер'єрів, неодмінно розчарують нас і в сексі.

Амінь, сестро.

316

Українські жінки ліпше за всіх знають, що таке жлобські інтер'єри і нездорова їжа. В суспільстві, де демонстрація статусу в рази перевищує вміння радіти простим (досконалим) речам, дуже важко ведеться людині з елементарним хорошим смаком. Неможливо вибрати туфлі без блискіток, сукню з простими лініями, інтер'єр без венеційської штукатурки, китиць, золота й химерних орнаментів крикливого кольору, ко-

317

трі геть ніяк не в'яжуться межи собою... Це воно все, звісно, від попередніх інкарнацій в умовах радянської бідності з людьми відбувається, але ж скільки можна цим виправдовуватися?..

Моя львівська знайома про кепські гени більшості чоловічої продукції національного виробника каже так:

— Яка їжа й естетика у народу, такий і секс.

І розповідає ілюстративну історію про свіжого бойфренда з майже ідеальним профайлом: шанований хірург, знається на музиці й трохи на образотворчому мистецтві, добрі фільми дивиться, книжки читає. От тільки їсть щодня на сніданок сардельки. Ну, і кохається відповідно: так, начеб їв сардельки...

Чого я це все насамкінець пишу, начисто нівелюючи всі свої намагання влагодити питання гармонії з моралістами, які точно, щоб ти знала, залізуть куди не слід і прочитають наше листування, аби потім затопити світ своїми *мнєніями* з нашого приводу?

Ага, просто так. Аби ще раз нагадати про нехитре *женське щаст'є*: почуття, нюанси, дзенську радість, кінець кінцем. Адже для того (ми обидві знаємо), щоб жити на повну, не потрібно мати ні статусної пишноти, ні чогось іще, аби заздрим сусідам вилазили очі. Від усього, що маєш, робиш, відчуваєш, треба отримувати насолоду. І вона, хай як це дивно, не збільшується від нагромадженого багатства. (Тут ми з тобою маємо показати радісні дулі з вікон наших орендованих

318

квартир.) Адже можна й у винайнятій хаті пофарбувати стіну в той колір, у котрий хочеш сам, а не хтось, можна жити без меблів і пити дороге вино, не мати авто, але потрапляти велосипедом у такі місця, котрі іншим і не снилися. Головне ж, ти знаєш, робити все з власної волі. Тоді це правильно й морально. А ламати себе — найбільший з гріхів.

Що ж, демонструючи те, що я сію-таки своїм збоченським гедонізмом добре-й-вічне, процитую двох лауреатів, букерівського й нобелівського.

«Заощаджувати на насолодах не на мій густ. Боже-ственність досягається через відчуття — чи то ми утримуємося від відчуттів, чи потураємо їм, життя існує відносно того, наскільки глибоко ми відчуваємо», — каже Ді Бі Сі П'єр.

А Кнут Гамсун рече вічну простоту:

«Плодіться, корови, життя ж бо коротке».

Київ, 2012

Зміст

З роси.....	7
...з води	205
...і з калабані.....	267

Київська вулиця 10/12
 Київ, 01033
 Тел: (044) 232-1111
 Факс: (044) 232-1112
 E-mail: info@knyzhnyk.com.ua

Книжковий магазин «Книжковий світ»
 Київська вулиця 10/12
 Київ, 01033
 Тел: (044) 232-1111
 Факс: (044) 232-1112
 E-mail: info@knyzhnyk.com.ua

Видавництво Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
www.trade.bookclub.ua

ГУРТОВИЙ ПРОДАЖ КНИГ ВИДАВНИЦТВА

ХАРКІВ

ДП з іноземними інвестиціями
«Книжковий Клуб «Клуб Сімейного
Дозвілля»»
61140, г. Харків-140, просп. Гагаріна, 20-А
тел/факс +38 (057) 703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

КИЇВ

ПП «Букс Медіа Тойс»
04655, м. Київ, просп. Московський, 10-Б, оф. 33
тел. +38 (044) 351-14-39,
+38 (067) 572-63-34,
e-mail: booksmt@rambler.ru

ЗАПОРІЖЖЯ

ФОП Савчук Ю.Д.
69057, м. Запоріжжя, вул. Седова, 18
тел. +38 (050) 347-05-68
e-mail: vega_center@i.ua

ДОНЕЦЬК

ТОВ «ІКЦ «Кредо»»
83096, м. Донецьк, вул. Куйбишева, 131-Г
тел. +38 (062) 345-63-08, +38 (062) 348-37-92, +38 (062) 348-37-86
e-mail: fenix@kredo.net.ua
www.kredo.net.ua

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»

служба роботи з клієнтами:

тел. +38 (057) 783-88-88

e-mail: support@bookclub.ua

Інтернет-магазин: www.bookclub.ua

«Книжковий клуб», а/с 84, Харків, 61001

Літературно-художнє видання

КАРПА Ірена

З роси, з води і з калабані

Головний редактор *С. С. Скляр*
Відповідальний за випуск *К. В. Шаповалова*

Редактор *І. Л. Новіцька*

Художній редактор *Н. В. Переходенко*

Технічний редактор *А. Г. Верьовкін*

Коректор *Г. В. Сологуб*

Підписано до друку 16.08.2012. Формат В4х108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Еуроге». Ум. друк. арк. 16,8.
Наклад 5000 пр. Зам. № 2-0926.

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у ПРАТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»»
61012, м. Харків, вул. Енгельса, 11.
Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011 р.
www.globus-book.com

Карпу необхідно читати — її жвава, жива мова, гострий гумор та небанальні образи стануть бальзамом на душу тих, хто скучив за актуальним українським словом. Влучна і щира, вона запрошує до світу своїх героїв, які геть усі здаються тобі добре знайомими з дитинства.

Катя Осадча, телеведуча

У нас з Іренкою ніби й різниця у віці трохи є, і відстань між нашими рідними містами десь із 300 кілометрів, мабуть, і жив я значно ближче до поліщуків, ніж до гуцулів, і, зрештою, я — хлопчик, а вона — дівчинка... А читаю оці її кумедні історії — і немов про своє дитинство читаю!

Сашко Положинський, співак, лідер гурту «Тартак»

Ірена пише не пером, не олівцем, не ручкою і не на клавіатурі — вона пише кров'ю. Інколи це кров не її, а того, в кого вона її висотала для чергового свого оповідання, перевтілившись у Суккуба чи Мавку Лісову. Хто візьме в руку цю книжку, обов'язково стане її донором. Я ним вже став!

Іван Леньо, музикант, лідер гурту «KOZAK SYSTEM»

Карпа вмів так усе сказати і описати, що вже не знаєш, навіщо це малювати. Але ж рука так і тягнеться до фотошопу — той світ близький і зрозумілий, хоча складний до біса.

Гриця Ерде, художниця

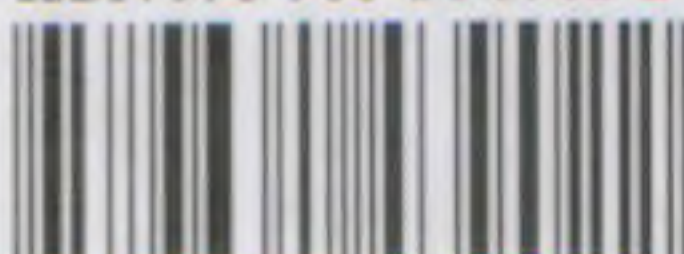
ІРЕНА КАРПА

з роси, з води і з калабані

Значить, історія така. Жила колись у наших краях донька одного срібляра. Чорна-чорна, як циганська ніч. Поїхала колись від нас в далекі землі, навчитися там чомусь і грошей заробити, напевно. Тільки не грошей назад привезла вона, і навіть не дитину в подолі, а страшне кохання в закривавленому серці.

www.bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

ISBN 978-966-14-3902-2

9 789661 439022